Sivas 100 temel eser

SİVAS VALİLİĞİ
İL KÜLTÜR ve TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ

ORTA ANADOLU KALKINMA AJANSI
(ORAN)

Ölümünün 50. Yılında
MUZAFFER SARISÖZEN
SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

Sivas 18-20 Kasım 2013

1. Cilt

Sivas 2015

ÖLÜMÜNÜN 50. YILINDA MUZAFFER SARISÖZEN SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ (18-20 KASIM 2013)

SİVAS 1000 TEMEL ESER
No: 22

ISBN 978-605-149-690-0

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Recep TOPARLI
Prof. Dr. Bilâl YÜCEL
Prof. Dr. Hüseyin AKKAYA
Prof. Dr. Şeref BOYRAZ
Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ
Doç. Dr. Galip EKEN
Yrd. Doç. Dr. Doğan KAYA
Yrd. Doç. Dr. Berat DEMİRCİ
Müjgan ÜÇER
İsmail Hakkı ACAR
Av. Halûk ÇAĞDAŞ
İbrahim YASAK
Tekin ŞENER

Editör
Kadir PÜRLÜ

Ses Çözümlemeleri
Ali Rıza AKYÜZ, Şemseddin ELMAS, Murat KANDUR, Adem KARATAŞ

Fotoğraflar
Ertuğrul ÖZKANAT, Yasin KILIÇ

Sayfa Tasarımı
Mikâil KARTAL

Baskı
EsFORM Ofset Matbaacılık, 4 Eylül Sanayi Sitesi 25/a Blok No .11, 58080
(0346) 226 42 92 Sivas

İletişim
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Atatürk Kültür Merkezi/ SİVAS

Telefon: 0 346 223 59 08
Belgegeçer: 0 346 223 92 99
Elektronik Posta: iktm58@kultur.gov.tr
www.sivaskulturturizm.gov.tr

Yayımlanan bildiri metinlerdeki hukuki sorumluluk, yazım ve noktalama konusundaki tutumlar yazarlarına aittir.

Âlim BARUT
Sivas Valisi

TAKDİM

Yazının icadını takiben ortaya çıkan kitaplar, tarihin bütün dönemlerinde en önemli kültür taşıyıcı olma vasfını korumuşlardır. İnsanlığın binlerce yıl süren arayışları, fikirleri, tecrübeleri ve birikimleri kitaplara kaydedilmiş, böylece büyük hafıza gittikçe gelişerek günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır.

Kutsal metinleri, kanunları, sanat ve düşünce ürünlerini bize ulaştırmış olan kitapların bu zaman diliminde de güçlenerek geleceğe taşınması gerekmektedir. Bu yüzden kitap yayımlamak ve yayımına yönelik çalışmaları desteklemek büyük önem arz etmektedir.

Anadolu'nun kadim şehirlerinden biri olan Sivas'ın kültürel birikiminin kitap bastırmak suretiyle ortaya çıkarılması ve gelecek kuşaklara aktarılması elbette ki şehir adına kalıcı bir hizmettir. Bu yüzden, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğümüz tarafından 2005 yılında başlatılmış olan "Sivas 1000 Temel Eser Projesi" bu gün de önemini korumakta olup proje kapsamında, şimdiye kadar yayımlanmış olan 33 kitap, şehrimiz kültürü için büyük bir kazanım olmuştur.

Sivas 1000 Temel Eser Projesi'ni geliştirmek ve proje kapsamında yeni kitaplar yayınlanmasına yönelik sürdürülen çalışmalara Valiliğimizin desteği devam edecektir. Elinizdeki kitap bu desteğin bir sonucudur. Bin adet kitabın bir anda yayınlanması mümkün değildir. Ancak uzun vadede gerçekleşmesi mümkün olup yazı ve yayını teşvik edici olmasından dolayı şehir kültürü adına büyük bir hedeftir.

Başta Sivas halkı olmak üzere tüm kültür dostlarının bu çalışmalara destek olmasını bekliyor, birbirinden güzel bu eserlerin ortaya çıkarılmasında katkısı bulunan yazarlarımıza, yayın kurulumuza, editörlerimize, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü çalışanlarına ve bu alanda emeği olan herkese yürekten teşekkür ediyorum.

Fatih GAVGACI
Orta Anadolu Kalkınma Ajansı
Genel Sekreter V.

SUNUŞ

Anadolu'nun kalbinde yer alan bölgemiz tarih boyunca Hititlerden Osmanlılara kadar birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmış; günümüze ulaşıncaya kadar, sahip olunan eşsiz mimari, kültürel çeşitlilik ve zenginliğin harmanlanarak yoğunlaştığı alanları oluşturmuştur.

Tarihi İpekyolu kavşağında bulunan Sivas ise, sınırları bölge ve ülke dışına taşan adını dünya miras listesine yazdırmış, Bölgenin tek, ülkenin ise sayılı eserleri arasında yer alan Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Buruciye Medresesi, Sivas Kalesi ve Millî Mücadele Karargâhı olarak kullanılan Kongre Binası gibi tarihî eserleriyle; Ahmet Yesevi'nin öğretisinden gelen Şemsi Sivasi'den birlik ve kardeşliği esas alan deyişlerini tüm insanlığa armağan eden Âşık Veysel gibi çeşitli dönemleri temsil eden önemli şahsiyetleriyle dikkat çekmiştir.

Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, faaliyet gösterdiği Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan TR72 Bölgesinde kurulduğu günden bu yana kültürel değerler ve varlıkların korunması ve sürdürülebilir bir şekilde kullanımına değer vermiş; TR72 Bölgesinin gelişimine yön veren bir yol haritası niteliğindeki TR72 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planında da kültürel mirasın korunması ve ulusal ve uluslararası arenada bilinirliğinin artırılmasına ilişkin bir tedbiri "Doğal Yaşam Alanları ve Kültürel Mirasın Korunması" önceliği altında tanımlamıştır.

Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, Bölgenin gelişim öncelikleri arasında tanımladığı kültürel değerlerin sürdürülebilir kullanımı ile turizme kazandırılmasına ve ulusal ve uluslararası arenada tanıtılmasına yönelik faaliyetlere gerek sağladığı teknik ve mali desteklerle gerekse söz konusu alanlarda kurumlar arası iş birliğinin geliştirilmesi ve ortak etkinliklerin düzenlenmesi yoluyla sürekli olarak destek vermektedir.

Türkülerinin derleyicisi Muzaffer Sarısözen ve Türk Masallarının babası Eflâtun Cem Güney gibi iki büyük kültür adamı adına Sivas'ta düzenlenmiş olan sempozyumların kitaplaşmasından ve sempozyum kitaplarına destek vermekten büyük mutluluk duyduğumu ifade etmek isterim.

Bu vesileyle, Muzaffer Sarısözen ve Eflâtun Cem Güney'i rahmetle anıyor, onların gereği gibi tanınıp anlaşılması amacıyla düzenlenen sempozyuma katkı sağlayan başta Sivas Valiliği ve Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü olmak üzere, tüm taraflara şükranlarımı sunuyor, sonuçlarının bölgemiz ve ülkemiz için hayırlı olmasını temenni ediyorum.

Kadir PÜRLÜ
İl Kültür ve Turizm Müdürü

ÖNSÖZ

Muzaffer Sarısözen, kültür tarihimiz içerisinde gelmiş geçmiş en büyük müzik adamlarından biridir. Musiki tarihimizde yüzlerce beste yapan, kitaplar yazan hatta ansiklopediler hazırlayan isimler bile olmuştur. Ancak Muzaffer Sarısözen gibi milletimizin binlerce yılda oluşturduğu türküleri derleyip geleceğe aktaran ve bu surette ölümsüzleştiren başka bir isim bulmak çok güçtür.

Müdürlüğümüzce 2011 yılında düzenlenen "Kültürümüzde Türkü Sempozyumu"na Muzaffer Sarısözen'le ilgili bir bildirinin sunulmaması bizi üzmüştü. Ancak daha sonra Muzaffer Sarısözen konusunun bir bildiriye sığmayacak kadar geniş olduğunu anlayıp rahatladık ve onun adına bir sempozyum düzenlemek üzere çalışmalara başladık.

Muzaffer Sarısözen, bir sempozyumla anılmayı yüz kere hak ediyordu. Bugüne kadar onunla ilgili böyle bir faaliyetin yapılmamış olması ise gerçekten büyük bir eksiklikti. Davetimiz geniş yankı buldu ve bir anda bildiri özetleri âdeta yağmaya başladı.

Nihayet, merhum Muzaffer Sarısözen, memleketi Sivas'ta 18-20 Kasım 2013 tarihlerinde "Ölümünün 50. Yılında Muzaffer Sarısözen Sempozyumu"yla anıldı. Bu etkinlik sadece bir sempozyumdan ibaret değildi.

Yakın akrabaları, dostları, sanatçılar ve ilgili diğer kişiler bu programa konuk oldular. Adına düzenlenen fotoğraf sergisi, konserler ve söyleşilerle onun daha yakından tanınmasına yönelik çalışmalar yapıldı.

Ölümünden bugüne kadar Muzaffer Sarısözen'le ilgili birçok programların düzenlendiği ve bazı belgesellerin hazırlandığı bilinmektedir. Ancak onunla ilgili en kapsamlı etkinliğin Sivas'ta düzenlenen bu sempozyum olduğu da bir gerçektir. Sempozyum süresince 28 bilim adamı ve araştırmacının sunduğu bildirilerle Muzaffer Sarısözen'in hayatı, kişiliği ve hizmetleri anlatıldı. Böylece onun ülkemizde ve dünyada gereği gibi tanınmasına katkı sunacak bilgi ve belgeler ortaya çıkarılmış oldu.

Memleketimizin yetiştirdiği önemli bir sima olan Muzaffer Sarısözen'i doğduğu topraklarda anmanın ve onu gereği gibi tanıtacak olan bu kitabı yayınlamanın mutluluğunu yaşıyoruz. Yayınımızın bu alanındaki boşluğu doldurması ve kültür çevrelerinde gereken ilgiyi görmesi temennimizdir.

"Ölümünün 50. Yılında Muzaffer Sarısözen Sempozyumu"nun düzenlenmesinde büyük emeği bulunan danışma, bilim, düzenleme ve yürütme kurulu üyelerimize, Müdürlüğümüz personeline, etkinliğimize destek veren Bakanlığımıza, Valiliğimize, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığına, Sivas Belediyesine, Cumhuriyet Üniversitesine, Sivas Ticaret ve Sanayi Odasına, TÜRKÜ-DER'e ve Sivas 1000 Temel Eser kitap serisi kapsamında bu kitabı yayımlayan Orta Anadolu Kalkınma Ajansına ve Ajansımızın Genel Sekreteri saygıdeğer Fatih GAVGACI 'ya ayrıca Müdürlüğümüzün faaliyetlerinde her türlü desteği veren Sivas Valisi Sayın Âlim BARUT 'a en içten duygularımla teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

Sempozyum Kurulları / 1

Sempozyum Çalışma Programı / 3

Etkinlik Programı / 11

Sempozyum Açılış Konuşmaları / 15

1. Oturum: Genel Yönleriyle Muzaffer SARISÖZEN

Dr. Süleyman ŞENEL
Müzik Çevrelerinde Muzaffer Sarısözen Algısı / 27

Nail TAN
Arşivimde ve Hafızamda Muzaffer Sarısözenle İlgili
İlginç Notlar / 49

Müjgan ÜÇER
Sarıhatipzâdeler ve Muzaffer Sarısözen'den Hatıralar / 73

M. Sabri KOZ
Sivas Halk Şairleri Bayramı: Ulusal Basında Yansımalar / 89

2. Oturum: Müzik Derlemeciliği ve Muzaffer SARISÖZEN 1

Hayrettin İVGİN
Sarısözen'in Vezirköprü'de Derlediği "Annoş-Minnoş"
Doğaçlama Türküsü / 127

Doç. Dr. Hüseyin YALTIRIK
Muzaffer Sarısözen'in Derlemeciliği ve Trakya – Rumeli Halk Müziği
Ürünlerinin Derlenmesine Katkıları / 141

İhsan ÖZTÜRK
THM Derleyiciliğinin Dünü-Bugünü, Sorunlar-Öneriler / 159

3. Oturum: Müzik Derlemeciliği ve Muzaffer SARISÖZEN 2

Prof. Dr. Songül KARAHASANOĞLU
Muzaffer Sarısözen'i Muş Müzikleri ile Okumak / 173

Kutlu ÖZEN
Muzaffer Sarısözen'in Türk Folklorundaki Yeri / 179

Mustafa BİRİNCİ
Ankara Öncesi Sivas'ta Muzaffer SARISÖZEN / 187

4. Oturum: Analitik, Teorik ve Eleştirel Açıdan Muzaffer SARISÖZEN 1

Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK
Sarısözen'in Derlediği Türkü Metinlerinde Dile Gösterilen Hassasiyet Üzerine / 193

Dr. Ayhan SARI
THM ve GTSM'nin İcra / Bilim Ayrımında Muzaffer Sarısözen / 201

Doç. Dr. Cihangir TERZİ
Muzaffer Sarısözenin Türk Halk Müziğinin Metrik Yapısının Tasnifine ve Sistematiğine Dair Yaklaşımı ve Modeli Üzerinde Saptamalar Kritikler ve Önermeler / 217

Doç. Dr. İbrahim Yavuz YÜKSELSİN
Muzaffer Sarısözen ve Türk Halk Müziği'nin Yeniden İnşası Sürecindeki 'Kültürel Aracılık' Rolü / 237

ÖLÜMÜNÜN 50. YILINDA MUZAFFER SARISÖZEN SEMPOZYUMU KURULLARI

(Sivas 18-20 Kasım 2013)

DANIŞMA KURULU

Zübeyir KEMELEK, Sivas Valisi

Doğan ÜRGÜP, Sivas Belediye Başkanı

Prof. Dr. Faruk KOCACIK, Cumhuriyet Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Turan KARATAŞ, Atatürk Kültür Merkezi Başkanı

Doç. Dr. Ahmet ARI, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürü

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Metin EKİCİ, Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Hakan CEVHER, Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Recep TOPARLI, Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Şeref BOYRAZ, Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Dr. Mehmet ÖZBEK, Sanatçı, Türk Halk Müziği Uzmanı

Dr. Süleyman ŞENEL, İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı

Bayram Bilge TOKEL, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Eski Genel Müdürü

DÜZENLEME KURULU

Mehmet AKTAŞ, Vali Yardımcısı

Salih AYHAN, Vali Yardımcısı, İl Özel İdaresi Genel Sekreteri

Şaban ABAK, Atatürk Kültür Merkezi Başkan Yardımcısı

Kadir PÜRLÜ, İl Kültür ve Turizm Müdürü

Orhan DEMİROK, Sivas Belediye Başkan Yardımcısı

Kubilay DÖKMETAŞ, TRT Gen. Müd. Müz. D. Bşk. THM ve Oyunları Merkez Müdürü

Ahmet OPAN, Sivas DTHM Korosu Müdür V.

Mustafa KORKMAZ, Sivas Ticaret ve Sanayi Odası

Rıfat KAYA, Halk Müziği Araştırmacısı

Orhangazi YILMAZ, Yurttan Türküler ve Halkoyunları Kültür Derneği

(TÜRKÜ-DER), Ankara

PROJEYE DESTEK VEREN KURULUŞLAR

Kültür ve Turizm Bakanlığı

Sivas Valiliği

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı

TRT Genel Müdürlüğü

Sivas Belediye Başkanlığı

Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü

Sivas Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı

TÜRKÜ-DER (Yurttan Türküler ve Halkoyunları Kültür Derneği)

ÖLÜMÜNÜN 50. YILINDA MUZAFFER SARISÖZEN SEMPOZYUMU ÇALIŞMA PROGRAMI

18 Kasım 2013 Pazartesi:

Sempozyum Açılış Programı:
Yer: Atatürk Kültür Merkezi
Saat: 10.00-10.45
1. Saygı Duruşu ve İstiklal Marşı
2. Sunum
3. Protokol Konuşmaları

Söyleşi Programı:
Öğrencilerinin/Yakınlarının Dilinden Muzaffer SARISÖZEN
Saat: 10.45-12.15

Başkan: Prof. Dr. Recep TOPARLI

Konuklar:
Mustafa HOŞSU
Hamit ÇİNE
Yücel PAŞMAKÇI
Tuncer İNAN
Halûk ÇAĞDAŞ
Memil SARISÖZEN

Panel:
"100. Yılında Türk Halkbilimi Çalışmaları"
Yer: Atatürk Kültür Merkezi
Saat: 14.00-15.30

Panel Yöneticisi: Prof. Dr. Şeref BOYRAZ

Panelistler:
Prof. Dr. Metin EKİCİ, "100. Yılında Türk Halk Bilimi Çalışmaları ve Türkiye Kültür Politikalarına Eleştirel Bir Bakış."
Nail TAN, "Türkiye'de Halkbilimi Çalışmalarının 100. Yılında Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri."

Süleyman ŞENEL, "Türkiye'de Halk Müziği Çalışmalarının 100. Yılı."

1. Oturum:

"Genel Yönleriyle Muzaffer SARISÖZEN"
Yer: Atatürk Kültür Merkezi
Saat: 15.45-17.15

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Doğan KAYA-Kadir PÜRLÜ
Süleyman ŞENEL: Müzik Çevrelerinde Muzaffer SARISÖZEN Algısı.
Nail TAN: Arşivimde ve Hafızamda Muzaffer SARISÖZEN'le İlgili İlginç Notlar.
Dr. Müjgân ÜÇER: Şehir Kültürümüzde Sarıhatipzâdeler ve Muzaffer SARISÖZEN'den Hatıralar.
M. Sabri KOZ: Sivas Halk Şairleri Bayramı: Ulusal Basında Yansımalar.

Türk Halk Müziği Konseri:
Yer: Atatürk Kültür Merkezi
Saat: 20.30-22.00
Sivas DTHM Korosu ve Yurttan Türküler Korosu Katkılarıyla

19 Kasım 2013 Salı:

Söyleşi:
Kemal Birsel SARISÖZEN:
Muzaffer SARISÖZEN'İ Anlamak".
Yer: C. Ü. Kültür Merkezi (A) Salonu
Saat: 10.00-10.45

A R A:
Saat: 10.45-11.00

2. Oturum:

"Müzik Derlemeciliği ve Muzaffer SARISÖZEN-1"
Yer: Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi "A" Salonu
Saat: 11.00-12.30

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Metin EKİCİ, Nail TAN
Hayrettin İVGİN: SARISÖZEN'in Vezirköprü'de Derlediği ve "Annoş-Minnoş" Doğaçlama Türküsü.

Doç. Dr. Hüseyin YALTIRIK: Muzaffer SARISÖZEN'in Derlemeciliği ve Trakya-Rumeli Halk Müziği Ürünlerinin Derlenmesine Katkıları.
İhsan ÖZTÜRK: THM Derleyiciliğinin Dünü-Bugünü (Sorunlar, Öneriler).
Mansur KAYMAK: Muzaffer SARISÖZEN ve Arkadaşlarının Derlediği Türküler.
Mustafa BİRİNCİ: Ankara Öncesi Sivas'ta Muzaffer SARISÖZEN.

TARTIŞMALAR:

3. Oturum:
"Müzik Derlemeciliği ve Muzaffer SARISÖZEN-2"
Yer: Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi "B" Salonu
Saat: 11.00-12.30

Oturum Başkanı: Dr. Müjgân ÜÇER-M. Sabri KOZ
Nurettin Altan DEMİREL: Ankara Devlet Konservatuarı Derlemeleri ve Muzaffer SARISÖZEN.
Prof. Ruhi AYANGİL: Derlemecilik ve Halk Müziği Metodolojisi Bağlamında Muzaffer SARISÖZEN.
Prof. Dr. Songül KARAHASANOĞLU: Muş Müzikleri İle Muzaffer SARISÖZEN'i Okumak.
Kutlu ÖZEN: Muzaffer SARISÖZEN'in Sivas'ta Türk Halk Müziği Derlemeleri.
İsmail BİNGÖL: Muzaffer SARISÖZEN'in Derlediği Erzurum Yöresi Türküleri.

TARTIŞMALAR:

4. Oturum:
"Analitik, Teorik ve Eleştirel Açıdan Muzaffer SARISÖZEN 1"
Yer: Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi "C" Salonu
Saat: 11.00-12.30

Oturum Başkanı: Prof. Ruhi AYANGİL-Yrd. Doç. Dr. Özlem DEMREN
Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK, "Muzaffer SARISÖZEN'in Derlediği Türkü Metinlerinde Dile Gösterilen Hassasiyet Üzerine."

Ayhan SARI: THM ve GTSM'nin İcra/Bilim Ayrımında Muzaffer SARISÖZEN
Doç. Cihangir TERZİ: Muzaffer SARISÖZEN'in Türk Halk Müziğinin Metrik Yapısının Tasnifine ve Sistematiğine Dair Yaklaşımı ve Modeli Üzerinde Kritikler, Saptamalar ve Önermeler.
Yard. Doç. Dr. Mehmet Ali ÖZDEMİR: Muzaffer SARISÖZEN´den Günümüze Halk Müziği ve Çokseslilik İlişkisi.

TARTIŞMALAR:

Dinletili Konferans:
Kubilay DÖKMETAŞ:
Ankara Devlet Konservatuvarı Derleme Kayıtları ve Derleme Fişleri Bağlamında Muzaffer SARISÖZEN'i Anlamak ve Tanımlamak.
Yer: Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi "A" Salonu
Saat: 14.30-15.15

A R A:
Saat: 15.15-15.30

5. Oturum:
"Analitik, Teorik ve Eleştirel Açıdan Muzaffer SARISÖZEN 2"
Yer: Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi "A" Salonu
Saat: 15.30-17.00

Oturum Başkanı: Hayrettin İVGİN-İhsan ÖZTÜRK
Köksal COŞKUN: Muzaffer SARISÖZEN'den Günümüze Geleneksel Türk Halk Müziği Tartımları (Usul) Üzerine Bir İnceleme.
Nevzat ALTUĞ: Muzaffer SARISÖZEN'den Günümüze Türk Halk Ezgilerinin Nota Yazım Yöntemleri.
Dr. Merdan GÜVEN: Muzaffer SARISÖZEN'in Türk Halk Oyunlarına Eski Türk Kültürü Açısından Bakışı.
Türker EROĞLU: Muzaffer SARISÖZEN'in Türk Halk Oyunlarına Katkıları.

TARTIŞMALAR:

A R A:
Saat: 17.00-17.15

6. Oturum:
"Siyaset, Kimlik ve İdeoloji Bağlamında Muzaffer SARISÖZEN-1"
Yer: Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi "B" Salonu
Saat: 15.30-17.00

Oturum Başkanı: Doç. Cihangir TERZİ- Yard. Doç. Dr. Mehmet Ali ÖZDEMİR
Bayram Bilge TOKEL: SARISÖZEN ve Döneminin Devlet-İdeoloji-Müzik Bağlamında Yeniden Yorumlanması.
Cenk Güray/Ali Fuat Aydın: Muzaffer SARISÖZEN'in Kişiliğinde Ülkemizdeki "Batılılaşma" Sürecinin Geleneksel Müzikler Üzerindeki Etkisinin Tartışılması.
Doç. Dr. F. Reyhan ALTINAY: Cumhuriyetin Kimlik İnşası Bağlamında Türk Halk Müziğinin Öncü Bir İsmi: Muzaffer SARISÖZEN.
Doç. Dr. İbrahim Yavuz YÜKSELSİN: Muzaffer SARISÖZEN ve 'Türk Halk Müziği'nin Yeniden İnşası Sürecindeki 'Kültürel Aracılık' Rolü.

TARTIŞMALAR:

A R A
Saat: 17.00-17.15

7. Oturum:
"Siyaset, Kimlik ve İdeoloji Bağlamında Muzaffer SARISÖZEN-2"
Yer: Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi "C" Salonu
Saat: 15.30-17.00

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Cenk GÜRAY-Bayram Bilge TOKEL
Melih DUYGULU: Muzaffer SARISÖZEN'in Halk Müziği Çalışmalarında İdeoloji ve Kimlik.
Yard. Doç. Dr. Yavuz DALOĞLU: Tarihsel ve Toplumsal Süreçte Muzaffer SARISÖZEN'in Konumu ve Çalışmalarının Önemi.
Doç. Dr. Armağan Coşkun ELÇİ: Halk Müziği Okulu Olarak Radyo ve Muzaffer SARISÖZEN'in Radyo Proğramcılığı.
Yard. Doç. Dr. İlhan ERSOY: Türk Halk Müziğinin Yeniden Üretimi / İnşası: Ulusal Kaynaştırma Projesi Olarak "Yurttan Sesler" Topluluğu,
Salih TURHAN: Muzaffer SARISÖZEN'in Kurumlaştırdığı Halk Müziğimize Genel Bakış.

TARTIŞMALAR:

A R A
Saat: 17.00-17.15

8. Oturum:
"Eğitim ve Uygulama Çerçevesinde Muzaffer SARISÖZEN"
Yer: Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi "A" Salonu
Saat: 17.15-18.45

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Songül KARAHASANOĞLU
Doç. Dr. F. Reyhan ALTINAY
Yard. Doç. Dr. Ayşegül ARAL ALTIOK: Performans Teori Kapsamında Muzaffer SARISÖZEN'in Türk Halk Müziği İcrâsına Bakışı.
Uğur KAYA: Muzaffer SARISÖZEN'in Yurttan Seslerin kuruluş mücadelesinden günümüze TRT ve Devlet THM korolarında gelinen son durum.
Zekeriya KAPTAN: Müzikoloji ve Müzik Eğitimi Bağlamında Muzaffer SARISÖZEN.
Yard. Doç. Dr. Sevilay ÇINAR: Âşık Müziğinde SARISÖZEN İzleri

TARTIŞMALAR:

A R A
Saat: 18.45-19.00

9. Oturum:
"Genel Konular Çerçevesinde Muzaffer SARISÖZEN"
Yer: Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi "B" Salonu
Saat: 17.15-18.45

Oturum Başkanı:
Prof. Dr. Muhsin MACİT- Doç. Dr. Armağan Coşkun ELÇİ
Eray CÖMERT: Türk Sinema Müzikleri Tarihi İçerisinde Muzaffer SARISÖZEN.
Yard. Doç. Dr. Murat KARABULUT: Muzaffer SARISÖZEN'i Nasıl Anlamalıyız?

Yard. Doç. Dr. Recep USLU: Cinuçen TANRIKORUR'un Gözüyle Muzaffer SARISÖZEN.
Şaban ABAK: Türkülerde Siyasî ve Kültürel Tarihimizin İzleri Üzerine.

TARTIŞMALAR:

A R A
Saat: 18.45-19.00

Değerlendirme Oturumu:
Yer: Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi "A" Salonu
Saat: 19.00-19.30
Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK
Nail TAN
Prof. Dr. Şeref BOYRAZ
Doç. Dr. Armağan Coşkun ELÇİ
Dr. Süleyman ŞENEL

Meşk Programı:
Yer: Abdi Ağa Konağı
Saat: 21.00-22.30

ETKİNLİK PROGRAMI

17 Kasım 2013 Pazar:

08.00-24.00: Konukların Karşılanması ve Misafirhanelere Yerleştirilmesi

18 Kasım 2013 Pazartesi:

10.00-10.45: Sempozyum Açılış Programı (Atatürk Kültür Merkezi)

10.45-12.00: Söyleşi: Öğrencilerinin, Yakınlarının ve Hemşehrilerinin Dilinden Muzaffer Sarısözen

12.00-13.30: Öğle Yemeği

14.00-15.45: Panel: 100. Yılında Türk Halk Bilimi Çalışmaları (AKM)

15.45-17.15: Sempozyum 1. Oturumu (AKM)

19.00-20.00: Akşam Yemeği

20.30-22.30: Türk Halk Müziği Konseri (Atatürk Kültür Merkezi)

19 Kasım 2013 Salı:

10.00-11.00: Söyleşi: Kemal Birsel Sarısözen, Muzaffer Sarısözen'i Anlamak (C.Ü. KM)

11.00-12.30: Oturumlar ve Bildirilerin Sunulması (C.Ü. Kültür Merkezi)

12.30-14.00: Öğle Yemeği

14.30-15.30: Dinletili Konferans: Kubilay Dökmetaş, Ankara Devlet Konservatuvarı Derleme

Kayıtları Derleme Fişleri Bağlamında Muzaffer Sarısözen'i Anlamak ve Tanımlamak

15.30-17.00: Oturumlar ve Bildirilerin Sunulması (C.Ü. Kültür Merkezi)

17.00-17.15: Kahve Molası

17.15-18.45: Oturumlar ve Bildirilerin Sunulması (C.Ü. Kültür Merkezi)

18.45-19.00: Kahve Molası

19.00-19.45: Değerlendirme Oturumu

20.00-21.15: Akşam Yemeği

21.30-23.00: Sohbet ve Meşk Programı (Abdi Ağa Konağı)

20 Kasım 2013 Çarşamba:

08.30-11.00: Divriği'ye Hareket ve Varış

11.00-12.30: Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası ile Konakların Gezilmesi

12.30-14.00: Öğle Yemeği

14.00-15.15: Kangal Balıklı Kaplıca'ya Hareket ve Varış

15.15-18.00: Kangal Balıklı Kaplıca'da Dinlenme

18.00-19.30: Akşam Yemeği (Kangal Balıklı Kaplıca)

19.30-21.00: Kangal Balıklı Kaplıca'dan Ayrılış ve Sivas'a Varış

21 Kasım 2013 Perşembe:

08.00: Misafirhanelerden Ayrılış

AÇILIŞ KONUŞMALARI

İl Kültür ve Turizm Müdürü Kadir PÜRLÜ'nün Konuşması

Sayın Valim, Değerli protokol üyeleri, muhterem katılımcılar, değerli konuklar. Düzenleme Kurulu adına sizlere hoş geldiniz diyorum.

Sempozyum bu diyebilirim. Saygıdeğer, muhterem ve merhum hocamızın oğulları aramızdalar. Efendim hoş geldiniz. Yakın akrabaları aramızdalar, Kemal Ağabey, Uğur Ağabey isimlerini zikredemeyeceğim başları da var, onlara da hoş geldiniz diyorum. Bu sempozyuma büyük katkı verdiler onlara da hoş geldiniz diyorum. Bu sempozyuma katkı verenlere teşekkür etmek suretiyle bu kısa sözlerimi tamamlamak istiyorum.

Öncelikle ilimizdeki bütün kültürel etkinliklere katkı veren sayın valimiz Zübeyir Kemelek Beyefendi'ye teşekkür ediyorum. Belediye başkanımız Doğan Ürgüp Bey'e, başından sonuna kadar "Kadir Bey yanınızdayız" dediler teşekkür ederim. Cumhuriyet Üniversitesi rektörümüz sayın Prof. Dr. Faruk Kocacık desteklerini esirgemediler, hep yanımızdalar teşekkür ediyorum. Projemize büyük destek veren Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna ve kıymetli başkanımız Prof. Dr. Derya Örs Beyefendi'ye de teşekkür etmek istiyorum, aramızdalar hoş geldiniz sayın başkanım sefalar getirdiniz. Yine sayın başkanımız Atatürk Kültür Merkezi Başkanımız, Prof. Dr. Turan Karataş'a, Bakanlığımıza ve özellikle Müsteşar yardımcımız Nihat Gül'e yürekten teşekkür etmek istiyorum. Yine Araştırma ve Eğitim Genel Müdürümüz Doç Dr. Ahmet Arı'ya yürekten teşekkür ediyorum.

Bilim Kurulu üyelerimiz fedakârca çalıştılar. Özellikle Recep Toparlı hocamız bu sempozyumun kurgusunda oluşmasında gerçekten bize moral verdi. Birebir dairemize gelerek oturup çalıştılar. Emeklerinden dolayı teşekkür ediyorum. Cumhuriyet Üniversitesinden Prof. Dr. Şeref Boyraz Hocamız destek verdiler, çok teşekkür ederim. Ve İTÜ Konservatuvarı öğretim elemanı Dr. Süleyman Şenel en kalbi ve en önemli teşekkürümü arz etmek istiyorum. Çünkü sempozyumun daha doğuşunda Sivas'ta rahmetli hocamızla ilgili büyük bir organizasyon yapalım, öğrencileri gelsin, akrabaları gelsin dediler. Ama bu hayalimiz bizim, on-onbeş kişilik bir konuk listesiydi. Böyle güzel bir büyük program yapalım diyorduk. Süleyman Şenel hocamız

da "Kadir Bey bir sempozyum yapalım, hocamız büyük bir insan kendi insanımız. Hiç kimse onu doğru dürüst tanımıyor. Bunu yapalım." dediler. "Hayhay Hocam" dedik ve altı ay süren çok yorucu bir çalışmadan sonra bu sempozyum ortaya çıktı. Süleyman Şenel Hocamız'ın bütün safhalarında büyük emeği vardır kendisine yürekten teşekkür ediyorum efendim. Ayrıca Hocamız'ın kitap çalışmaları bir hayli vakit aldı. Sekiz adet, inşallah gelecekte bu kitaplar yayınlanacak.

Ve özelikle de Kubilay Dökmetaş Beyefendi'ye teşekkür ediyorum. Hem hemşerimiz hem de TRT sanatçısı, TRT'de yönetici efendim. Bu belgeselin temininde ve dışarıda gezmiş olduğunuz nefis serginin hazırlanmasında, fotoğrafların toplanmasında çok büyük bir katkısı oldu. Biz kendisiyle gurur duyuyoruz, kendisine yürekten teşekkür ediyoruz. Sivas Türk Halk Müziği Koromuza teşekkür ediyoruz, güzel bir konser hazırladılar, akşam hep beraber izleyeceğiz. Yine Sivaslı sanatçılarımızdan Cengiz Özkan Bey aramızdalar, kendilerine sefalar getirdiniz diyoruz. Bu projenin ortağı TÜRKÜ-DER'e, dernek başkanımız Orhan Gazi Yılmaz'a teşekkür ediyoruz. Etkinliğimize bildiri sunan cümlenize, cümle hocalarımıza ve araştırmacılarımıza teşekkür ediyoruz ve de son olarak sayıları çok az olmakla birlikte bu sempozyumu hazırlamak için aylarca çalışan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünün fedakâr personeline teşekkür ediyorum.

Saygılarımla, arz ederim efendim.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Turan KARATAŞ'ın Konuşması

Sayın Valim, Yüksek Kurulun değerli başkanı, hanımefendiler, beyefendiler hoş geldiniz. Türküler biraz umarsız daha çok kırgın fakat her halükârda delicoş çocukluğumun armağanıdır. Yaklaşık yarım asırdır aramızda tatlı vefalı bir muarefe vardır. Onlar seslenir ben dinlerim ve çok vakit dinledikçe kederlenirim. Bu kederde insan tarafını diri tutan bir gıda vardır. Onsuz sanki eksiklenirim.

Türküler bir de baba yadigârıdır. Bazı türkülerde babamın sesini duyar gibi olurum. Sarışın sıcak yaz günlerinde at arabasıyla yaptığımız usandırıcı yolculuklarda babamın ince yanık ve dokunaklı sesiyle söylediği türkülerin sesini. O zaman çocuk cesaretiyle sorup öğrendim ki; Bu yanık bu içli türkülerin hemen çoğu Âşık Ruhsatî'ye ve o yıllarda dünya ışığına hâlâ kırgın yaşayıp duran Âşık Veysel'e aittir. Babam daha ziyade yanı başımızda yaşamış olan Deliktaşlı Ruhsatî'nin deyişlerine meftundu. Ruhsatî'yi Veysel'i ozan eden diyar diyar gezdirip söyleten ve söylediklerini yöre insanının diline ve gönlüne bir köz gibi düşüren etkenlerden biri de kocaman büyülü aydınlığın ortasında yani Sivas'ta bir kara leke gibi duran yoksulluktu. Kavlimce ve kanaatimce Ruhsati de, Veysel de insanımızın tüm cephelerini acılarını, hayallerini, aşkını, umudunu, sevincini hatta mizahını, düşünüşünü hâsılı insani bütün cephelerini şiirleriyle deyişleriyle duyuran birer halk bilgesiydi. O coşkun çağın delikanlı duyarlılığıyla babamın kendine mahsus alçacık sesiyle söylediği deyişler içinden ikisini seçip kenara ayırmıştım. Hala hafızamın malıdır. Biri Ruhsatinin türkü olarak söylenmeyi bekleyen nefis koşması;

Keklik gibi taştan taşa sekerek
Gerdan açıp gelişini sevdiğim
Sağa sola taksim etmiş örgüsün
Onar onar bölüşün sevdiğim

Onatlıya kadar verdim yaşını
Yenice sevdaya salmış başını
El yanında yıkar gider kaşını
Tenhalarda gülüşün sevdiğim

Bir hüzün ırmağı gibi içimde dolan diğer ses ise; Ağgül türküsüdür. Veysel'in yakıp yandıran bu efsunkâr türküsünü dokunaklı kılan biraz da öyküsüydü galiba.

Ağgül seni camekân da görmüşler
Siyah saçın sırma ile örmüşler
Ürüyamda seni bana vermişler
Beni öyle yakar kor gider misin
Evvel sevip sonra terk eder misin

Acı boyraz gibi deli esmedim
Kaderime küstüm sana küsmedim
Ben yarimden umudumu kesmedim
Beni böyle yakar kor gide rmisin
Evvel sevip sonra terk eder misin

Kıymetli misafirler, kulağıma yerleşen bu güzelim deyişler, acının hüznün ve Anadolu'nun bu buruk tınısı büyük bir odanın kapısına getirip mıhlamıştı beni. Bu kapının iç içe, yan yana, ard arda binlerce odadan mürekkep bir şiir ve türkü sarayı olduğunu sonradan fark ettim. Sonra sonra bu deyişlere yeni sesler yeni tınılar katan adeta onlara yeni bir can veren insanları duyacaktım tanıyacaktım.

İşte bugün burada türkü ocağı olan âdeta türkülere can veren büyük bir insan Muzaffer Sarısözen yâd edilecek, çeşitli yönleriyle anlatılacak, işin erbabı onu bizlere tanıtacak, kültürümüze kazandırdıkları zikredilecek. Kurumum adına böyle bir faaliyete katılmanın gururunu ve hazzını yaşıyorum.

Bu anlamlı etkinliğin gerçekleşmesinde başta İl Kültür Müdürümüz Sayın Kadir Pürlü olmak üzere çalışma arkadaşlarına, sayın Valimize, ev sahipliği ile himayelerine şükran duygularımı arz ediyor, hepinize saygı ve selamlar sunuyorum.

Cumhuriyet Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Faruk KOCACIK'ın Konuşması

Sayın Valim, Sayın Belediye Başkanım, çok kıymetli davetliler. Öncelikle burada bulunmaktan büyük mutluluk duyduğumu belirtir hepinize sevgi ve saygılarımı sunarım. Böyle bir sempozyumda yer almamak mümkün değildi, düşünülemezdi. Kadir Bey'le bunu paylaştığımızda kendisine de söylediğimiz gibi her türlü desteğe ve katkıya hazır olduğumuzu belirttik. Bu sadece bugün için değil bundan sonrası için de geçerli.

Sivas'ın böyle bir değerini, böyle bir kültür adamını hem tanıtmak hem yaşatmak hem gelecek kuşaklara aktarmak hepimizin birinci görevi olmalı ve bizde bu göreve sadık kalmak için buradayız. Dilerim sempozyum amacına ulaşır ve daha sonraki yıllarda değişik etkinliklerle devam eder. Üniversitede de planladığımız bazı etkinlikler var. Onlarla birlikte bu kültür adamının hak ettiği değeri, yıllarca türkülerini dinlediğimiz adını duymaktan mutlu olduğumuz bu değeri yaşatmaya da vesile oluruz.

Bu vesile ile sempozyuma emeği geçen düzenleyen katkı sunan sunacak olan herkese teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

Sivas Belediye Başkanı Doğan ÜRGÜP'ün Konuşması

Sarısözen ve Sarıhatipzadeler ailelerin temsilcileri, başta Memil Bey diğer temsilciler olmak üzere herkesi saygıyla selamlayarak sözlerime başlıyorum.

O, hemşerimizdir. O, liseli bir gençken Çanakkale savaşlarında bir asker, o Anadolu yollarında bir derlemeci, halk bilimci, o Yurttan Sesler Korosu'yla ismini bütünleştirmiş, o bir büyük usta ve musiki dünyamızın üstadıydı. Aramızdan ayrılışından tam 50 yıl sonra, bugün adına sempozyum düzenlenen ender bir şahsiyettir Muzaffer Sarısözen. Ruhu şad olsun. Bu gök kubbede bir hoş seda bıraktı. Hemen her gün radyolarımızda, televizyonlarımızın büyük programlarında eserleriyle yaşamaktadır. O hemşerimizdi.

Bu şehre belediye başkanı olmak böylesine üstün değerlerimiz sayesinde büyük bir onurdur. Ailesine şükranlarımı arz ediyorum. Ağabeyim Uğur Sarısözen Beyi, Kemal Beyi diğer büyüklerimi saygı ile selamlıyorum.

Her kültür kendi şehrini kurar. Her şehrin kimliğini yansıtan özel bir kültürü vardır. Şehir kültürünün oluşturduğu dokudan renk renk, motif motif, satır satır, nota nota, ilmek ilmek bir medeniyet dokunur. Sivas bu bakımdan büyük ve önemli avantajlara sahip bir şehirdir. Bizden önceki kuşakların bıraktığı yapılara yerel ve kültürel değerlere sahip çıkarak mekân ve insan ikilisinin tarih ve kültür birikimi kendini ifade edebilecek bir kimliğe sahip olduğunda ona âdeta bir ruh üfler. İşte o ruh şehrin ruhudur. Şehir bununla nefes alır mekânlar onunla soluklanır.

Medeniyetlerin kaynağı olarak kabul edilen şehirlerin kültürünün gelişmesi ekonomik ve sosyal yükselişe de katkıda bulunur. Onun için şehrin yöneticilerinin doğru isabetli sağlıklı bir kültür politikaları yürütmeleri gerekmektedir. Sivas şanslı bir şehirdir. Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminin daima parlak yıldızları arsında olmanın haklı gururunu taşımaktadır. Biz de çok şanslıyız. Çünkü Muzaffer Sarısözen adıyla, ailesiyle, hizmetleriyle iftihar ediyoruz. Halk Müziğinin derleyicilerini bir çadır olarak düşünürsek Sarısözen o çadırın orta direğidir. Çok değerli konuklar bu sempozyuma teşebbüs eden İl Kültür Müdürlüğümüze, Valiliğimize, Bakanlığımıza, destek veren herkese bende teşekkür ediyorum.

Sarıhatipzade sempozyumunu bundan birkaç yıl önce Belediyemiz öncülüğünde Üniversitemiz, Kültür Müdürlüğümüz ve ailenin katkılarıyla yine bu salonda düzenlemiştik ve sempozyumla ilgili kitabı bastırmıştık. Bu tür yayınlara katkı sağlamaya bu tür sempozyumlara katkı sağlamaya devam edeceğiz. "İnsan ve Mekânıyla Sivas" adlı bir kitabı Salih Şahin'in çalışmaları neticesinde hazırladık. Aile bireylerine de takdim ettim. Bunlar şehrimizin geleceği açısından çok önemlidir. Bunların hiç birisini bırakmamak mecburiyetindeyiz.

Biraz önce kıymetli başkanımızın Ruhsatî'yi ön plana çıkardılar. Âşık Veysel zaten tanınan bir kimlikti. Ruhsatî de yeteri kadar tanınıyor ama halk nezdinde belki bu kadar değil son yıllarda arttı. O da çok büyük bir şahsiyettir.

İşte bunların hepsinin türkülerini derleyen on binlerce türküyü kayda alan binlercesini notaya alan bu değerli şahsiyet Muzaffer Sarısözen'in yetişmiş olduğu ailenin kültürel kökleri çok önemlidir. Bu aile seyyid bir ailedir. Bu aile 1450 den beri şecerelerine ulaştığımız Cami-i Kebir'in mütevelli ailesidir. Bu manada aile nezdinde yetişmiş olan bu çok değerli şahsiyete onun çok değerli evladına, kardeşlerine, akrabalarına, amcazadelerine, herkese Sivas adına saygılarımı sunuyorum. Bu vefayı biz her zaman onlara göstermek mecburiyetinde olduğumuzu vurguluyorum. Bu manada bu sempozyuma emeği geçen başta Sayın Valim olmak üzere herkesi tekrar saygıyla selamlıyorum. Şükranlarımı sunuyorum.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Derya ÖRS'ün Konuşması

Sayın Valim, kıymetli protokol, hanımefendiler, beyefendiler. Dünya hızla değişmekte ve değişen dünyada kültürler arası diyaloglar kadar kültürlerin birbirlerine üstün olma çabaları da önemli bir yer tutmaktadır.

Bu anlamda popüler kültürün ve popülizmin hayatımızı hızlı kuşattığı, gelişen teknolojilerin insanlığımızı değiştirdiği bu günlerde köklerimize ulaşmak bu köklerden uzanan büyük dalları Muzaffer Sarısözen merhum gibi büyük insanları anmak, anlamak ve yaşatmak bu kültür savaşında çok önemli bir yer tutmaktadır.

Bu anlamda Anadolu, hiç abartısız diyebiliriz ki dünyada halk kültürü bakımından en zengin ülkelerden, en zengin topraklardan, kaynaklardan birisi, belki en başlıcasındır. Türk insanı acılarını sevinçlerini hüzünlerini sevgilerini türkülerde, ağıtlarda, bozlaklarda dile getirmiş ve yüz yıllar süren macerası içerisinde bugün bunları bizlere miras bırakmıştır. Merhum Muzaffer Sarısözen Hocamızın derlenmesinde, toplanmasında kayıt altına ve notaya alınmasında büyük katkıları bulunan bu eşsiz hazinenin ve mirasın kıymetini ne kadar bildiğimizi, ondan ne kadar istifade ettiğimizi siz değerli katılımcıların dikkatlerine sunuyorum.

Ben çocukluğumda televizyonun olmadığı dönemlerde evlerimizde radyoları gördüm. Sarısözen merhumun ölümünden 3 sene sonra doğmuşum. 1966 doğumluyum. Şu fotoğrafta görmüş olduğunuz toplu hâlde duran insanlardan günümüze gelen bu 40-45 yıllık süre içerisinde, ülkemizin ne kadar değiştiğini, dünyamızın ne kadar değiştiğini rahatlıkla seçip ayırt edebiliyoruz.

Teknoloji bize sunduğu nimetlerin on katını insanlığımızdan, özümüzden alıp götürüyor. Buna rağmen teknoloji ile geleneği yani geçmiş ile bugünü ve geleceği bir arada yaşatmak, bunların arasında bir eşgüdüm ve uyum geliştirmek zorundayız. Popüler kültür saman alevi gibi yanıp geçer. Bugün üretilen, ticari kaygılar ile üretilen, eserler, 1 yıl, 2 yıl, 3 yıl, 5 yıl sonra bilinmez, tanınmaz, söylenmez, anlaşılmaz hâle gelir. Ancak türkülerimiz öyle değildir. Türkülerimiz söylendikleri günden bu yana yüreklerimizde ateş yakmaya, duygularımızı alevlendirmeye, içimizi ferahlatmaya bazen sevinçlerimize, bazen gözyaşlarımıza ortak olmaya devam etmektedir. Bu bakımdan Muzaffer Sarısözen merhumun ve yakın çalışma arkadaşlarının

derlemiş oldukları on binlerce eserin kaynağına yani yüzlerce yıl öncesine baktığımızda ne kadar zengin bir coğrafya üzerinde bulunduğumuzu ne yazık ki bazen farkında olmadığımızı üzülerek görüyorum.

Anadolu da, bırakınız coğrafi bölgesel ayrılıkları, aynı şehrin ilçelerinde köylerinde bile farklı zenginlikte ve çeşitlilikte halk musikisi vardır. Hâlen de böyledir. Konya türküleri, Elazığ türküleri, Malatya türküleri, Sivas türküleri tek tek bütün illerimizi, tek tek bütün bölgelerimizi sayabiliriz. Üstüne Kerküğü, Tebrizi, Balkanları, Suriye'yi Mısır'ı bütün Osmanlı coğrafyasını ekleyebiliriz. Bizler bu denli büyük bir mirasın üstünde oturduğumuz hâlde onun belki çok farkında olmadığımız bir dönem içerisinde hızlı akıp giden bir hayata kendimizi kaptırmış bir hâlde zaman zaman araç kullanırken veya evde veya şurada burada özellikle türküler çalan bir radyo kanalını açtığımızda hakikaten bizi derinden etkileyen müzikleri dışında sözleriyle de muhteşem olan eserlerle karşı karşıya kalıyoruz.

Şunu büyük bir iddiayla söyleyebilirim. Türkülerimizde özellikle bazı türkülerimizde bulunan sözlerin onlarca kitap içerisinde anlatılması dahi mümkün değildir. Türküler gerçekten bizim Anadolu insanının yaşadığı hayatın imbikten geçirilmiş, damıtılmış, süzülmüş ve misk kokuları ile bezenmiş özüdür. Türküler bizim mayamızdır. Türküler bizim hayatımızın ta kendisidir. Bu vesile ile Muzaffer Sarısözen'i onun doğup yaşadığı topraklarda anmaktan ve burada olmaktan dolayı büyük bir sevinç duyuyorum.

Programın düzenlenmesine katkı veren Sayın Valiliğimize, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğümüze, Üniversitemize, Belediyemize ve Yüksek Kurumun bazı Kuruluşlarından olan Atatürk Kültür Merkezine teker teker teşekkür ediyor daha çok türkülerle yaşadığımız, harmanlandığımız, onları sevdiğimiz anladığımız bir hayat arzusuyla hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Sivas Valisi Zübeyir KEMELEK'in Konuşması

Atatürk Dil, Kültür ve Tarih Kurumu başkanımız, uzaktan yakından gelen saygıdeğer protokol üyeleri, ilimizin değerli protokolü, sevgili Muzaffer Sarısözen sevenleri, değerli basın mensupları bende hepinize hoş geldiniz şeref verdiniz diyorum. Bizi mahcup etmediniz. Gerçekten 6-7 ay öncesi Kültür Müdürümüzle bir araya geldiğimizde böyle bir sempozyum yaparsak nasıl olur gibi onun ölümünün 50. yılında ona layık olabilecek bir program yapabilir miyiz şeklinde konuştuğumuz zaman doğrusu bu kadar katılımı bu kadar birbirinden değerli katılımcıların gelebileceğini ben şahsen tahmin edemiyordum. O yüzden hepinize yürekten teşekkürlerimi sunuyorum. Bunun içinde tabii Muzaffer Sarısözen sevgisi var.

Şimdi Muzaffer Sarısözen ile ilgili ben bir konuşma metni hazırlamıştım ama şu anda ona girmeyeceğim sadece çok kısa olarak onun Çanakkale'ye gidişi 17 yaşında lise 2. sınıf öğrencisi gönüllü olarak Çanakkale'ye gidişindeki sevdası ne ise onu oraya götüren onu burada bu kültür çalışmaları içerisine sokan sevda aynı. Yani bir tarafta vatan tehlikede Çanakkale işgal edilmek üzere, düşman Çanakkale'yi geçtiği takdirde İstanbul'a gelmek üzere Türkiye'nin tarihinde en karanlık noktasında gönüllü olarak oraya savaşmaya gidiliyor. Diğer taraftan Cumhuriyet yeni kuruluyor. Türk kültür ve medeniyeti yeni bir devinim kazanıyor, orada gönüllü hizmet alıyor. Onun hayatında belki şey yok parasal kazanç veya makam, mevkii bu bakımdan bir sevda Türkiye sevdalısı bir insan. Bunun için diğerlerini benim ifade etmeme gerek yok. Ben sadece bu yönüne değinmek istedim.

Zaten aile Atatürk'ün buraya geliş tarihinden itibaren yani 2 Eylül'den itibaren hep Atatürk'ün yanındalar. Kongrenin sonuna kadar olan süreç içerisinde bu aile hep Atatürk'ün yanındalar destek vermişler, bütün Sivaslıların yaptığı gibi. O bakımdan Muzaffer Sarısözen'e belki Cumhuriyet'in manevi mimarı diyebiliriz, kültür mimarı diyebiliriz. Çünkü yaptıklarına bakıyorsunuz Cumhuriyet'in o en yoksulluk çektiğimiz yani en sıkıntılı olduğumuz dönemlerinde köy köy dolaşmış, işte derlemeler yapmış on bin civarında türkü derlemesi yapmış, arşivlemiş ve bugünkü nesle bundan sonraki nesle de onu emanet etmiş. O bakımdan ruhu şad olsun diyorum.

Katılımlarınızdan, katkılarınızdan dolayı ben hepinize yürekten teşekkürlerimi şükranlarımı sunuyorum. İnşallah sizlere iyi ev sahipliği yapabilmişizdir. Kadir Pürlü Bey'e ve çalışma arkadaşlarına ben ayrıca teşekkür ediyorum. Tekrar sempozyuma hoş geldiniz. Şeref verdiniz.

Ölümünün 50. Yılında Muzaffer Sarısözen Sempozyumu

1. Oturum

Genel Yönleriyle Muzaffer Sarısözen

MÜZİK ÇEVRELERİNDE "MUZAFFER SARISÖZEN" ALGISI

Dr. Süleyman ŞENEL[1]

Saygıdeğer Hanımefendiler, Beyefendiler! Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Değerli üstadım Nail Tan Bey, "Hikmet Şimşek" ismini telaffuz edince, bir anda yıllar öncesine gittim ve 1988 yılının sıcak bir Temmuz gününde, XVI. Uluslararası İstanbul Festivali kapsamında gerçekleştirilen "*Türk Musikisinde Çağdaş Eğitim, Çağdaş İcra Sempozyumu*"nda şahit olduğum ibret verici bir tabloyu hatırladım...

Merhum Profesör Hikmet Şimşek, o gün, Sempozyumun düzenlendiği Atatürk Kültür Merkezi'nin küçük sahnesine, katılımcıların şaşkın bakışları altında orta boy bir bavulla çıkmıştı. Oturduğu yerden kalkıp, güya taşımakta zorlandığı bavuluyla ağır ağır merdivenleri aşmış, sahnenin tam ortasına gelince de salonun her tarafına dağılmış dinleyicileri biraz mütebessim biraz da kinayeyle uzun uzun süzdükten sonra:

- Bana soruyorsunuz değil mi içinizden, bu bavulda ne var diye? Sizi fazla bekletmeyeceğim! Günahlarımız var, günahlarımıııız!.. Demişti[2].

*

Huzurlarınızda bulunduğum şu anda, taşıdığım duygu yoğunluğuna ne kadar da uyuyor bu sözler... Hikmet Bey burada olsaydı, eminim ki hocası Muzaffer Sarısözen için de söylerdi aynı sözleri.

Neden mi?

Vefatının üzerinden tam 50 yıl geçmiş, merhum Muzaffer Sarısözen'in hizmetlerini "henüz" masaya yatırma imkânına erişiyoruz; Sivas Valiliği nezdinde, bu işe gönül vermiş bir avuç insanın olağanüstü gayretleriyle... En başta da Kültür ve Turizm Müdürü Kadir Pürlü Beyefendi ve çok değerli

[1] İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Sanatçı Öğretim Görevlisi.

[2] Bu sempozyumun bildiriler kitabı, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı [İKSV] tarafından yayınlanmıştır: İKSV, *XVI. Uluslararası İstanbul Festivali, Türk Musikisinde Çağdaş Eğitim, Çağdaş İcra Sempozyumu* (4-5-6 Temmuz 1988 İstanbul), [*Baskıya Hazırlayan*: Aynur Tuncer], İstanbul, 1989, 233 s.

çalışma arkadaşlarının gayretleriyle... Doğrusu, benim de içimden, Hikmet Şimşek'in dilinden dökülen sözcükleri kullanmak geçiyor. Çünkü daha sağlığında şahsına; geçen yarım asırda ise aziz hatırasına karşı işlenen o kadar çok günah var ki Sarısözen'in... Sempozyum boyunca ve Sempozyum sonrasında, bütün bunların bir nebze de olsa ortaya çıkartılabileceğini umuyorum.

Şüphe yok ki Muzaffer Sarısözen hakkında bilmediğimiz pek çok husus konuşulacak, bilinmeyen nice bilgiler paylaşılacak bu Sempozyumda. Muhtemelen, Muzaffer Sarısözen'in şahsında büyük bir dönemin eleştirisi de yapılacak. Hatta Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin uzun zamandır ihmal edilen kültür-sanat politikaları, ucundan kıyısından masaya yatırılacak... Çünkü, yaşadığı dönemin kültür-sanat politikalarına ve uygulamalarına yaptığı hizmetlerden söz etmeden, Muzaffer Sarısözen'i anlamak ve anlatmak mümkün olamayacak. Mümkün olamayacak; zira Muzaffer Bey'in bir ucundan tuttuğu bu büyük "kültür-sanat" davasının izlerini taşıyan pek çok belge var orta yerde...

Belge dedim de, aslında Muzaffer Sarısözen'in şahsi belgeleri, şahsi eşyaları büyük ölçüde kayıp... Mesela el yazısı notaları, kendisine gelen mektuplar, kendi kaleminden çıkan mektuplar, şahsi kütüphanesi, plakları, bantları, fotoğrafları, çalgıları... Ve daha kim bilir neler neler! Bizler, biraz da bu belgelerin sağa sola dağılmış bölük pörçük olanları üzerinden konuşuyoruz. Bir yerde kolayca ulaşılabilecek şeyler bunlar. Sayıca oldukça az ve nitelik-nicelik bakımından onu tam olarak anlamaya ve anlatmaya yetmeyecek belgeler... Bu arada, biliyorum ki bu salonda, olağanüstü gayretli araştırmacılarımız, toplayıcılarımız var: Üstat Kubilay Dökmetaş, Av. Haluk Çağdaş, Mansur Kaymak, Doç. Dr. Hüseyin Yaltırık ve diğerleri gibi... Benim demek istediğim, onların henüz paylaşmadığı belgeler değil!... Artık, her geçen gün onunla ilgili bir şeyler çıkıyor sağdan soldan. Yine de biraz daha açık söyleyeyim: Bendeniz, bugünkü şartlara göre; Sarısözen'in gerçek değerini ortaya koyacak şahsi belgelerin ve bu belgelerde yer alan bilgilerin henüz gün yüzüne çıkartılamadığını düşünüyorum. Keşfedilememiş, yeterince anlaşılamamış ve yeterince de anlatılamamış bir Muzaffer Sarısözen'in var olduğuna inanıyorum.

Benzetmemi hoşgörünüz! Benim dünyamda; birkaç kitap, makale ya da tezde sözü edilen Muzaffer Sarısözen'den oldukça farklı bir Sarısözen var. Hayâlhanemin başköşesinde, ruhen de bedenen de her daim dipdiri duran bir Sarısözen yaşıyor. Ama bu Sarısözen'in gün yüzüne çıkması için daha çok

belgenin ve bilginin paylaşılmasına ihtiyaç var. Onun hakkında, aslı astarı olmayan tevatür cinsinden mesnetsiz bilgilere değil, sadece somut belge ve bilgilere ihtiyaç var.

Mesela, Anadolu insanının tarih boyunca yaşam sarmalında canlı tuttuğu, damıta damıta göllendirdiği geleneksel değerleri; bizzat yaşatıldıkları ortamlarda ve onları yaşatanların ruh dünyalarını analiz ederek, kendi gözlemleriyle kayıt altına almaya çalışan bir Muzaffer Sarısözen'in varlığından bîhaber olunduğunu düşünürüm. Ve Sarısözen'in kaleminden-ağzından dökülen yazılı-sözlü tanıklara; hatta görsel tanıklara ulaşmadan da, bu düşüncenin derinliğine inilemeyeceğine inanırım.

Yeri gelmişken, yazılı/sözlü tanıklar hakkında da bir-iki örnek vereyim...

Uğur Sarısözen Beyefendi'ye, yıllar evvel, Muzaffer Bey'in Çanakkale Savaşlarına katıldığını gösteren bir belgeye sahip olup olmadıklarını sormuştum. Uğur Bey de, ellerinde sadece bir fotoğraf olduğunu söylemişti. Şimdi Muzaffer Bey'in sevgili oğlu Memil Sarısözen de, yeğeni Uğur Sarısözen de, hatta bir başka yeğeni Kemal Birsel Sarısözen de buradalar ve aynı soruyu bir kez daha sormak istiyorum:

- Muzaffer Bey'in Çanakkale Savaşlarına katıldığını gösteren bir resimden söz ediyorsunuz; bu resim Çanakkale'de mi çekilmiş? Resmin ardında, önünde, kenarında bir yazı, bir not var mı? Muzaffer Bey'in "Onbeşlilerden" biri olarak askere alındığı biliniyor da, savaşlara katılıp katılmadığı hakkında bir bilginiz var mı? Varsa bu bilgilerin kaynağı nedir? Kulaktan taşıma bilgiler mi yoksa sadece bir tahmin mi?

- [Cevap veriliyor...].

- Bir kayıt yok mu? Şifahi bir aile bilgisi mi? Peki!

Beni mazur görünüz... Bu bilgiye de saygım var; ancak bu şartlarda, Muzaffer Bey'in kendi kaleminden çıktığı anlaşılan matbu bir makaledeki şu ifadeler, sanırım şifahî aile bilgilerinden daha somut bir belge değeri taşıyor. Sizlere okuyacağım şu pasajlar, gazete sütunlarında kalmış ve başvuru kaynağı olarak bir yerlerde zikredilmiyor. Şöyle diyor Sarısözen:

"(...). Onbeşli Ağıtı

Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında, çeşit çeşit sıkıntılar, halkın nefesini tıkamağa başlamıştı. Toplumun bunalmağa başladığı böyle bir sırada, 15-16 yaşındaki çocuklar da silâh altına çağırılınca, analar zaptedilemez oldu. Osman Paşa'nın sihirli havası, bu defa da anaların sesinde tazeleniyordu:

Kızılırmak akmam diyor
Kızıldağ'dan çıkmam diyor
Onbeşlilerin anası
Ben evimi yıkmam diyor

Olur mu beyler olur mu
Onbeşli asker olur mu
Gidi millet hainleri
Bu dünya size kalır mı

Bu ağıtı analar bizim için yakmışlardı. O zamanlar biz onbeşlileri, hocalarımız, büyüklerimiz kafaca, yurt uğrunda fedakârlığa hazırlamışlardı. Türküyü, bize; bizleri kızdırmak için söylüyorlar gibi gelse de; izcilerimizin, Sivas'tan Hafik ilçesine kadar sırtlarında erler için erzak taşımak gibi, küçük çapta kahramanlıkları bile görülmeye başlamıştı; ama, dönüşte bir hafta yatanlar da az değildi. Yani, kafaca hazırdık; fakat bünyece –söz gelişi- bir hamlede Kafkas cephesini boylayacak halde değildik. Halbuki askerliğin şakası yoktu.

Elbise giydiğimiz gün de, durum çok gülünç olmuştu. Pantalonu giyiyoruz, ayaklarımız kayboluyor… Caketi giyiyoruz, ellerimiz ortada yok.

Askere o kadar vakitsiz alınmıştık ki analarımızı ağlatan da buydu.(...)".

Bu satırlar uzayıp gidiyor... "Osman Paşa" türküsünün, toplumu ilgilendiren her kuvvetli hadisede kendisini sık sık hatırlatmasının nedenlerini, dolaylı olarak da 1315'lilerin askere alınmasını işleyen bu yazı; 1960 İhtilâli'nden sonra, önce *Yeni Gün* gazetesinde[3], dört gün sonra da kısmen

[3] Muzaffer Sarısözen, "Osman Paşa Ağıtı", *Yeni Gün [Gazetesi],* Y. 4, S. 1247, 7 Şubat 1961 Salı, s. 4.

mükerrer olarak *Ulus* gazetesinde yayınlanmış[4]. Dört günde iki defa yayınlanmış... İşte belge dediğim bu!... Yine de sorgulamak gerek: Bu belge dahi, tek başına, onun Çanakkale Savaşlarına katıldığını ispatlamaya yeter mi? Yoksa başka belgelere daha ihtiyaç var mı?

Yeterince sorgulanmadığı anlaşılan; ancak kullanıla kullanıla neredeyse doğruluğundan da şüphe edilmeyen bir başka bilgi kırıntısından daha söz edeyim...

Bir kısım kaynaklar; Eflatun Cem Güney'in, Sivas'ta çıkan "*Duygu ve Düşünce"* dergisinde, Muzaffer Bey'in de yazıları olduğundan söz eder[5]. Oysa tamamı 12 sayı yayınlanan bu dergide, Muzaffer Bey'in hiçbir makalesi yoktur. Makalesi yoktur; ama, Eflatun Bey'in bir seri makalesinde kullanılmak üzere, bizzat Muzaffer Bey'in el yazısından kalıp alınarak basıldığı anlaşılan tek sayfa -sanırım 2 adet- türkü notası vardır. Gerçi bu sözümü yine de temkinli söylemeliyim: İstanbul'da, Hakkı Tarık Us kitaplığında gördüğüm dergiler içinde bir nota yoktu. Gayretli öğrencimiz Celal Volkan Kaya; M.Ü. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'ndeki "*Duygu ve Düşünce"* nüshalarından birinin sayfaları arasında, perakende yarım sayfa bir notaya -şans eseri- tesadüf edince, biz de bu notanın varlığından haberdar olduk. Yazılarında bu dergiyi zikreden yazarların; yazılarında referans bilgisine yer vermemelerini de varın sizler yorumlayın... Açıkçası, Muzaffer Bey'in; o notaları, bir meslektaş dayanışması amacıyla, Eflatun Cem Bey'in "*Halk Edebiyatı/Türküler"* köşesi için yazdığını, dergiyi ve yazının aslını görmeseydik anlayamayacaktık... Gördüğümüz nota da "*Sarardım ben sarardım*" türküsünün notası[6].

[4] Muzaffer Sarısözen, "Folklor Konuları: Bir Ağıtın Destanı, (Olaylar Boyunca Gazi Osman Paşa Ağıtı)", *Ulus [Gazetesi],* Ankara, 11 Şubat 1961 Cumartesi, S. 13454, s. 3.

[5] Halil Bedi Yönetken, "Acı Bir Ölüm: Sarısözen'i Kaybettik", *Türk Folklor Araştırmaları*, C. 8, S. 163, Şubat 1963, s. 2981; Nail Tan, "Muzaffer Sarısözen ve Türk Folklorundaki Yeri", *Sıvas Folkloru,* S. 61, Şubat 1978, s. 4; Mansur Kaymak, "Folklorumuza Gönül Verenler: Muzaffer Sarısözen", *Türk Halk Müziği ve Oyunları,* C.1, S.1, Ocak-Şubat-Mart/1982, s. 7; Haluk Çağdaş, "Türkülerden Bir Vatan ve Muzaffer Sarısözen", *Hayat Ağacı (Sivas Şehri Kültür Dergisi)*, S. 11, Yaz/2008, s. 11.

[6] Eflatun Cem [Toplayan], "Halk Edebiyatı/Türküler, Maniler, Koşmalar: Sarardım", *Duygu ve Düşünce* (Sivas, Muallimler Birliği), 10 Şubat 1927, C.1, S. 2, s. 11. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde rastlanan, 10 Şubat 1927 tarihli ve 2 numaralı "*Duygu ve Düşünce*" dergisinin sayfaları arasına, perakende iliştirilmiş vaziyette bulunmuştur. Bu vesileyle, sevgili Celal Volkan Kaya'ya teşekkürü bir borç biliyorum. Aynı kütüphanede bulunan *Duygu ve Düşünce* dergilerinden 1-7 ve 10-12 numaralı dergiler arasından başka bir notaya rastlanmamıştır. Yine, Beyazıt Devlet Kütüphane *Hakkı Tarık Us Kitaplığı*'nda rastlanan 1-12 numaralı dergiler arasında da herhangi bir notaya tarafımızdan rastlanmamıştır.

"Duygu ve Düşünce" sayfaları arasında kalan, muhtemelen "*Kızılırmak*" türküsü için yazılmış bir perakende nota daha var; ama o notayı henüz göremedim. Peki, "*Kızılırmak*" türküsü ile ilgili bir notanın varlığını nasıl tahmin ediyorum? Onu da, Eflatun Bey'in aynı makalede, okuyucu için türkü güftesine iliştirdiği şu nottan tahmin ediyorum[7]:

"Bu güzel türkünün yanık bestesi Lise Musiki Muallimi Muzaffer Bey tarafından zabtedilerek ayrıca kari'mize hediye edilmiştir. Bu kıymetli arkadaş neşr edeceğimiz bütün mahalli türkülerin bestesini mecmuamız için hazırlamayı va'd buyurmuşlardır. Musiki meraklılarına tebşîr ederiz".

Sanırım, verdiğim bu iki örnek; Muzaffer Bey'e ait belge ve bilgilerin asıllarına ulaşmanın ve bu çeşit örnekleri çoğaltmanın önemini vurgulamak açısından yeterlidir. Artık iyice anlaşılmıştır ki, daha çok belge ve bilginin gün yüzüne çıkartılıp paylaşılmasına ihtiyaç vardır. Onun hakkında, aslı astarı olmayan tevatür cinsinden mesnetsiz bilgilere değil, sadece somut belge ve bilgilere ihtiyaç vardır.

Peki, Muzaffer Sarısözen'e ait birinci derece kaynaklar ve bu kaynaklarda gizli kalan somut bilgiler ortaya çıkartılmazsa ne olur? Hemen söyleyelim!.. En başta, algılar daha da karmaşıklaşır, dallanır budaklanır, yeni algılar doğurur. Bu da yanlışların kemikleşmesine ve yeni yanlışların doğmasına sebep olur. İşte bugünkü tablo, bir parça böyledir!..

Nasıl olmasın ki? Vefatından bu yana geçen 50 yılda, neredeyse "tabu" haline getirilen "Sarısözen" için, algıların farklı, değişken ve kontrol edilemeyen bir boyuta ulaşması çok da şaşılacak bir durum değil. Hal böyle olunca, ülkemiz müzik dünyasının pek çok günahının ve onunla bağlantısı olmayan konuların dahi onun üzerine yıkılması da şaşılacak bir durum değil. Geçmişte de vardı, bugünlerde de var, muhtemelen yarınlarda da olacak.

Peki! Hiç düşündünüz mü? Tabu haline getirenlere göre kimdir ve nasıl tanıtılır Muzaffer Sarısözen? Hemen söyleyelim... Bir defa:

- *Yeri doldurulamayacak kadar büyük bir derleyicidir... Öyle ki tam 10.000 türküyü tek başına derlemiştir ve bütün derledikleri de ezberindedir...*

[7] Eflatun Cem [Toplayan], "Halk Edebiyatı/Türküler, Maniler, Koşmalar: Kızılırmak", *Duygu ve Düşünce* (Sivas Muallimler Birliği), 1 Şubat 1927, C. 1, S. 1, s. 11.

Oysa gerçek öyle değildir... Kurumsal derlemelerdeki rolü başkadır, şahsi derlemelerdeki rolü başkadır... Kayıtlı şahsi derlemelerinin sayısı belki 500'ü zor bulur, ancak 1000'e ulaşmaz. Kurumsal derlemeler dendiğinde de akla hemen Ankara Devlet Konservatuvarı'nın 1937-1952 yılları arasındaki derleme gezileri gelir. Aslında bu kurumsal derlemeler, Muzaffer Bey'in vefat tarihi olan 1963 yılına kadar sürer. 1952 yılına kadar olanlarda ise tek başına değildir Sarısözen ve her geziye de katılmamıştır. Bunların yazılı belgeleri de vardır...

Ne acıdır ki, 16 yıl aralıksız yapılan alan araştırmalarında kaç parça derlenmiştir, tam olarak bilinmez... Henüz istatistikî veriler ortaya konulabilmiş ve envanter çalışmaları yapılabilmiş değildir. Sayısının 7000-9000 civarında olabileceği tahmin edilebilirse de, takdir edersiniz bu sadece bir tahmindir. İş kaba tahmine kalınca, sayının 10.000 olmasının ya da olmamasının da bir anlamı kalmaz.

Diğer taraftan, binlerce türküyü ezberinde tutan bir "ayaklı kütüphane/ayaklı arşiv" sıfatı ile anılması; onun, kulağa hoş gelen bir "bilge sanat adamı" olarak tanımlanması amacını karşılasa da, üzerinde dikkatle durulması gereken mübalağalı bir husus değil midir?

• *Efsâne bir arşivcidir... Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi'nin kurucusu ve ölene kadarki şefidir...*

Bu iddialar doğru olsa bile Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi'nin kuruluşu, işleyişi, misyonu ve vizyonu hakkında kırık-dökük bilgi kırıntılarından başka detaylı, belgeli ve doğru bilgilere ulaşmak neredeyse imkânsızdır. Oysa Muzaffer Bey'in Sivas'tan ayrılışının ilk ve yegâne sebebi bu Folklor Arşivi Şefliği'dir. "*Muzaffer Bey'in Ankara yılları*" dendiğinde de, fikri olarak önce bu arşiv akla gelir. Zira, Folklor Arşiv Şefliği'nin; dönemin siyasi/idari kimliği, kültürel hedefleri ve özelikle Türkiye kültür coğrafyası üzerinden yürütülen politikalar çerçevesinde yüklendiği ciddi bir misyonu ve anlamı vardır. Ancak, böylesine önemli birimin ne Sarısözen öncesi ne de Sarısözen sonrası hakkındaki belgelere ulaşılamamıştır. Araştırmacılara hizmet verecek bir veri tabanı yoktur. Neredeyse 60 yılı aşkın bir süredir, arşivde bulunduğunu tahmin edebileceğimiz bütün görsel, işitsel ve yazılı dokümanlar da araştırmacılara kapalıdır. Öyle olunca da, geçmişte, neler yapıldığını tam olarak kimseler bilmez, bilemez.

Kim bilir? Sarısözen'in arşivciliğini efsane kılan, belki de bu belirsizlik ve bilgisizlik durumudur.

Bu arada, bu sempozyum sebebiyle, Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nı temsilen bir yetkilinin bizlerle bir arada, bu salonda bulunmasını ve arşivin bugünkü halini anlatmasını ne çok isterdim. Sanırım davet edildikleri halde katılan olmamış.

• *Ankara, İstanbul ve İzmir Radyoları Yurttan Sesler Topluluklarının kurucusu, repetitörü, bağlamacısı, eğitimcisi, yöneticisi... Teşkilatçı bir lider...*

"Yurttan Sesler"i çoğunlukla bir koral topluluk zannedenler tarafından yakıştırılan bu sıfatlar, zahirde doğru olsa bile, içi yeterince doldurulamadığından, dönemin siyasal, sosyal ve kültürel gelişmeleriyle bir bütünlük içinde değerlendirilememiştir.

Bir kez daha belirtelim: Sarısözen'in Ankara yılları içinde, ön safhada bulunan kurum; Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşiv Şefliği'nden sonra "Ankara Radyosu" ve Bölge Radyoları bünyesinde görev yapan sanatçı topluluklarını tamamını içine alan "Yurttan Sesler" olgusudur. Genel olarak "Yurttan Sesler" ve "Sarısözen" ilişkisi denince de, hemen herkesin aklına, ilk olarak "Yurttan Sesler" sanatçı topluluğunun kuruculuğu, bu topluluğun program direktörlüğü ve bilhassa Ankara Radyosu sanatçılarına yaptığı türkü öğreticiliği akla gelir. Daha doğru bir deyişle, Ankara Radyosu bünyesinde kurmayı başardığı sanatçı kadrolaşmaları akla gelir. Bu süreç, inanıyorum ki, ülkemiz kültür-sanat hayatı içinde önem taşıyan büyük bir dönüşüm sürecidir. Ancak, Ankara Radyosu'nun ardından İzmir ve İstanbul Radyoları'nda kurulan ve genel olarak "Yurttan Sesler" olarak tanımlanan sanatçı topluluklarının sağladığı büyük kültürel kazançlar ve bir "prototip" olarak bunların müspet/menfi toplumsal etkileri ve ayrıca; amaç, yöntem ve sanat uygulamaları, vs. çok boyutlu olarak masaya yatırılamadığından; Muzaffer Bey'in bu alandaki hizmetleri de; araştırmacıların ilgisine ve himmetine muhtaç bir vaziyette bir köşede beklemektedir.

İlginç bir hususu da belirtmek gerek: Günümüzde, bu topluluk ve model olarak uygulanan ve/veya benzetilen emsali toplulukların/koroların TRT bünyesindeki ve/veya ülke genelindeki konumu, yetersizliği ve gereksizliği üzerine amaçsız yorumlar ve değerlendirilmeler yapılmakta; müsebbibi olarak da "Muzaffer Sarısözen" adı zikredilmektedir. Onun teşkilatçılığının, çoğunlukla Yurttan Sesler'in kuruluşuna bağlanması da konunun ilginç

yönlerinden biridir. Şimdi buyurunuz, kendi döneminin şartlarına göre değerlendirilemeyen "Yurttan Sesler" olgusunu; sadece bir koral topluluk olarak gören ve "Muzaffer Sarısözen" adını değersizleştiren bu yaklaşımı bir de sizler yorumlayınız.

• *Eli kalem tutan: Kitapları ve makaleleri yayınlanan, bilimsel toplantılarda bildiriler sunan bir araştırmacı/düşünür/yazar/bilim adamı...*

Bu ve benzeri iddiaların ardından gelen ve çeşitli biyografik kaynaklarda görülen bilgiler son derece tutarsız, hatta yetersizdir. Dahası, Muzaffer Bey'in yazdıklarının pek çoğu çeşitli dergi ve gazete köşelerinde unutulmuş ve bir araya getirilememiştir. Birkaç tebliğ dışında, akademik ortamlarda yaptığı konuşmalar varsa, onlar da kayıt altına girmemiştir. Ve bunların büyük bir kısmının adı kaynaklarda geçmez.

Bunun yanında, adı bilinen ancak kendi kayıp olan matbu ve/veya yazma kitaplarının varlığı ve onların akıbeti de ayrı bir konudur. Haklarında bilgi vardır; ancak doğruluğunu ve içeriğini teyit edecek bilgilere ulaşmak zordur.

Mesela onun telifi olan üç matbu kitaptan söz edilir de[8], kayıp olan dördüncü kitaptan söz edilmez. Merhum Niyazi Yılmaz bir kitabında bahsetmese kimsenin haberi olmayacak[9]. 1935 yılında Sivas'ta basılmış, avuç içi (aya) büyüklüğünde, 25 sayfa hacminde bir kitap... Sivas halaylarından bahseden, muhtemelen notalı bir kitap... Kitabın adı bile kesin olarak bilinmiyor. Henüz bu kitabı bir görene rastlayamadım. Belki de Sivas'ta *Kamil Matbaası'*nda basıldı; ama dediğim gibi kimseler bilmiyor.

Diğer taraftan, Muzaffer Bey'in, üç-dört kaynakta sözü edilen, ancak basılı olmayan, notalı bir Sivas halayları kitabı daha var ve bu kitap da kayıp. Muzaffer Bey kendi makalelerinin birinde bu kitaba değiniyor[10]. Mahmut

[8] *Seçme Köy Türküleri* [İstanbul, 1941, Remzi Kitabevi, 68 s.; *Yurttan Sesler* [Ankara, 1952, Akın Matbaası, 108 s.]; *Türk Halk Musikisi Usulleri* [Ankara, 1962, Resimli Posta Matbaası Ltd. Şti., 120 s.].

[9] Niyazi Yılmaz, *Türk Halk Müziğinin Kurucu Hocası Muzaffer Sarısözen,* Ankara, 1996, Ocak Yayınları, s. 17.

[10] Muzaffer Sarısözen, "Halk Oyunları: Sıvas'ın Abdurrahman Halayı", *Ülkü (Yeni Seri*), C.1, S. 1, 1 Birinciteşrin (Ekim) 1941, s. 10-11

Ragıp Gazimihal[11], Halil Bedi Yönetken[12] ve Rıza Yetişen[13] de ayrı ayrı söz ediyor; hatta hakkında küçük bilgiler de veriyor. Maalesef, bu kitabın da nerede olduğunu bilmiyoruz.

Sarısözen'in, makalelerinin birinde adı geçen; ancak basılmayan kitaplarından biri de "*Halk Çalgıları ve Polifoni*" adını taşıyor. Çeşitli dergilerde yayınlanan polifoni makaleleri, büyük ihtimalle bu kitabın konuları arasından çıktı. Ancak bu kitabın da aslı kayıp ve akıbeti hakkında bir bilgimiz yok.

Ve... Bazı kayıtlarda "*Altay Türküleri*" olarak zikredilen; tam adı "*Altay Türküleri ve Musiki Folklorumuz*" olan kitabı da kayıp Sarısözen'in. Bendeniz, 1983 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi'nde görmüş ve fotokopi yoluyla bir kopyasını almıştım. Sonradan bu kitap ve daha başka kitap ve belgeler, nasılsa asılları ile birlikte arşivden kaybolmuş. Kaybolduğunu öğrenince, *Müteferrika* dergisinde, Muzaffer Bey'in "*Altay Türküleri ve Musiki Folklorumuz*" kitabını ve yanı sıra Ferruh Arsunar'ın, yayınlanmamış dört kitabını tanıtan bir makale kaleme aldım[14]. Müzikoloji Bölümü Başkanı Doç. Ertuğrul Bayraktarakal'ın ricası üzerine de, bendeki kopyadan çektirdiğim bir başka kopyayı arşive hediye ettim.

Sarısözen'in makalelerine gelince... Şu ana kadar 60'a yakın makalesini bulduk merhum hocamızın. Oysa 8-10 tanesini biliyorduk.

- *Büyük bir folklorcu, alan araştırmacısı, usta bir halk oyunları uzmanıdır...*

Hakkında bugüne değin en çok konuşulan; ancak içi doldurulamayan sıfatlar bunlardır. Bazı hatıralardan ve alanda yapılan gözlemlerden başka, yine elle tutulur bilgilere rastlamak zor.

[11] Mahmut Ragıp Gazimihal, *Yurt Oyunları Kataloğu,,* C. III, Ankara, 1999, HAGEM Yayınları, "Bibliyografya", s.n.y.

[12] Halil Bedi Yönetken, TFA, C. 8, No: 163, 2/1963, s. 2981.

[13] Rıza Yetişen, "Gezilerden Notlar: Anadolu Folklor Gezileri/V", *Folklor Postası*, C. II, Mayıs/1946, S. 16, İstanbul, 1946, s. 11–13.

[14] Süleyman Şenel, "Türk Halk Musikisi Konusunda Yayımlanmamış Beş Kitap", *Müteferrika,* S. 4, Kış/1994, s. 59-69.

Muzaffer Bey'in bilhassa mahalli gezilerde neler yaptığı bir parça Halil Bedi Bey'in[15] ve Rıza Yetişen'in[16] derleme notlarından, kısmen de mahalli gazete ve dergilerden okunabiliyor. Son zamanlarda, alanda yaşananlarla ilgili olarak üçüncü şahısların anlattıkları da literatüre girmeye başladı. İnanıyorum ki zaman içinde bu çeşit bilgiler, başka belgelerin yayınlanması ile daha da zenginleşecek.

Muzaffer Bey'in usta bir halk oyunları uzmanı olduğuna dair bilgilere ve bu konuda neler yaptığına dair bilgi ve belgelere de biyografik kaynaklarda pek rastlanmıyor. Onun kaleminden çıkan makalelere ise neredeyse üst başlıklar halinde yer veriliyor. Daha da acısı; halk oyunları konusundaki hizmetleri; daha çok Venedik ve İspanya'ya giden oyun ekiplerinin başkanlığını yapmış olmasına odaklanıyor.

Oysa, Sarısözen'in yazılarının ekserisi; bilhassa makale ve notalarının büyük kısmı halk oyunları üzerinedir. Onun, sanat adına yaptığı işlerin hemen hemen her aşamasında, halk oyunlarına ayrılmış bir köşe vardır.

Yeri gelmişken, Muzaffer Bey'in, halk oyunları hakkında yazdıklarından aklımda kalan bazı hususları da sizlerle paylaşayım.

Muzaffer Bey'in halk oyunları hakkındaki yazılarının büyük bir kısmı bölge oyunları ve oyunların müşterek noktaları üzerine... Daha çok Sivas ve çevresi oyunlarını, özellikle halaylarını tanıtıyor. Sivas dışından Çorum, Erzurum, Kastamonu ve Giresun oyunlarını ele alıyor. Yazılarında; oyunların her aşamasını irdeleyen bir "müzisyen oyun folklorcusu" üslubu hakim. Okuyucuyla, oyunların oynanış detayları, özellikle de oyuncuların tavır ve üslupları üzerinden sohbet ediyor; ancak düz anlatımlarda dahi analitik bir kalem kullanıyor. Okuyucuya; oyunu iyi bilen bir kalem sahibi ile karşı

[15] Halil Bedi Yönetken; *Derleme Notları–1*, İstanbul, 1966, Orkestra Yayınları: 1, Çeltüt Matbaası Koll. Şti.; *Derleme Notları–II*, İstanbul, 1991, Orkestra Yayınları; "Acı Bir Ölüm: Sarısözen'i Kaybettik" *Türk Folklor Araştırmaları,* Şubat/1963, No. 163, s. 2980.

[16] Rıza Yetişen; "Gezilerden Notlar: Anadolu Folklor Gezileri (Erzurum)", *Folklor Postası*, C. II, Ekim–Kasım–Aralık/1946, S.19, İstanbul, 1946, s. 14–15; "Gezilerden Notlar: Anadolu Folklor Gezileri (Gümüşhane)", *Folklor Postası,* C. II, Temmuz–Ağustos–Eylül/1946, S.18, İstanbul, 1946, s. 10–11; "Gezilerden Notlar: Anadolu Folklor Gezileri/I", *Folklor Postası*, C. II, Ocak/1946, S.12, İstanbul, 1946, s. 9–10; "Gezilerden Notlar: Anadolu Folklor Gezileri/II", *Folklor Postası*, C. II, Şubat/1946, S.13, İstanbul, 1946, s. 7; "Gezilerden Notlar: Anadolu Folklor Gezileri/III", *Folklor Postası,* C. II, Mart/1946, S.14, İstanbul, 1946, s. 7; "Gezilerden Notlar: Anadolu Folklor Gezileri/IV", *Folklor Postası*, C. II, Nisan/1946, S.15, İstanbul, 1946, s. 10–11; "Gezilerden Notlar: Anadolu Folklor Gezileri/V", *Folklor Postası*, C. II, Mayıs/1946, S.16, İstanbul, 1946, s. 11–13; "Gezilerden Notlar: Anadolu Folklor Gezileri/V", *Folklor Postası*, C. II, Mayıs/1946, S. 16, İstanbul, 1946, s. 11–13]; "Gezilerden Notlar: Anadolu Folklor Gezileri/VI", *Folklor Postası*, C. II, Haziran/1946, S.17, İstanbul, 1946, s. 8–9.

karşıya olduğunu kolayca hissettiriyor. Bu bağlamda da; oyuncuların genel hal ve tavırları, dizilişleri, hareket çeşitleri, figürleri; ayak, üst beden, kafa, kol, omuz ve yüz kullanımları; jestler, mimikler, nüanslar, vs. gibi detaylara anlatımlarda bolca yer veriyor. Oyunların genel sahneleme biçimleri, oyuna eşlik eden çalgılar, çalgıcılar, oyun ezgileri, vs. gibi yerel pek çok hususu da okuyucu ile paylaşıyor. Kıyafetlerden, seyircilerin coşkusuna; oyun ile alâkalı tabirlerden, oyun harici nida ve komutlara; hareket biçimlerinden, onların yüklendiği mahallî tanımlamalara kadar pek çok tarihî ve günlük bilgi de okuyucuya etraflıca sunuluyor. Yazılarında fotoğrafları da bolca ve detay bilgilerle kullanıyor.

Sarısözen; gazetelerden takip edilebilen Venedik ve İspanya seyahatlerini ve o seyahatlerde şehir şehir yapılan gösterileri de, aynı coşkuyla; ancak bu kez aktüel endişelerle okuyucuya aktarıyor. Okuyucunun bir gazete okuyucusu olduğunu bilerek üslûbunu biçimlendiriyor. Oyun ekiplerinin uluslararası arenada milli bir görev yaptığı bilinciyle hareket ediyor ve gerektiğinde yazılarına hamasî sözler ve hoş espriler katmayı da ihmal etmiyor. En önemlisi de dönemin gazeteleri ve dergileri, bu seyahatleri, başından itibaren: "*Milli oyun ekibi İtalya'ya/İspanya'ya gidiyor/gitti/döndü...*" gibi dikkat çekici manşetlerle ve bol resimli geniş sütunlarla yansıtıyor.

Doğrusu, Muzaffer Sarısözen'in yazılarını bir film şeridi gibi okuyunca, halk oyunlarının bu kadar ilgi görüp yaygınlaşmasındaki başrolün de ona ait olduğunu düşünmeye başladım. Sanki, *Türk Halk Oyunları Bayramı Yaşatma ve Yayma Tesisleri [Vakfı]*'nin kurulması ve buna bağlı olarak 1950 yılından 1970 yılına kadar 10 büyük organizasyonun gerçekleştirilmesine imkan sağlayan büyük kıvılcımın fikrî alt yapısının hazırlanması da; 1949-1950 yıllarında Muzaffer Sarısözen'in sorumluluğunda, Erzurum ve Kastamonulu oyuncuların İtalya ve İspanya'da elde ettiği başarılar ve bunun Türkiye gündemine yaptığı yansımalarla elde edilmiş gibi. Ve sanki onların yarattığı o manevî iklim yurt ölçeğinde iyi algılanmamış olsaydı ve resmî/özel kurumlar da, bu yansımalardan üzerlerine düşen vazifeyi çıkarmamış olsaydı, bu süreç belki de hiç yaşanmayacaktı.

Burada, yeri gelmişken 4 Ekim 1949 tarihli *Ulus* gazetesinde, "*T. İ.*" imzalı bir köşe yazarının, *"Yankılar"* sütununda yayınlanan *"Halk Oyunlarımız"* başlıklı bir yazısını da sizlerle paylaşmak isterim. "T. İ.", Ziraat Mühendisi Coşkun Mithat Kadıoğlu'nun yolladığı bir mektuba yazısında yer vererek, farklı yöre oyunlarına dikkat çekiyor ve ayrıca Kuzey, Güney ve Batı

Anadolu'dan yeni ekiplerin katılacağı Avrupa ve Amerika'da düzenlenmesi muhtemel organizasyonlar için hedefler gösteriyor[17].

Ziraat Mühendisi Coşkun Mithat Kadıoğlu'nun T.İ.'ye mektubu şöyle:

" (...). Son günlerde bazı millî oyunlarımızın Venedik ve daha bazı Avrupa şehirlerinde oynandığını gazetelerde okuyoruz. Çok beğenilen bu oyunlardan dolayı da iftihar duyuyoruz. Yalnız bir noktayı açıklamak mecburiyetini hissettim: 11 Nisan Urfa Kurtuluş gecesinde sizinle kol kola halay oynadığımızın fotoğrafı şimdi karşımda duruyor. Ve o gece Urfa millî oyunlarının hepsini seyrettiniz. Ayrıca Diyarbakır gecesinde Diyarbakır millî oyunlarının bıraktığı tesir ve heyecanı da müşahede ettik. Eminim ki bu işlerin kompetanı olan zatlar Diyarbakır ve Urfa millî oyunlarından haberdar olsalardı, behemehâl birer ekip de buralardan getirtip Venedik'e giden kafileye katarlardı. Mademki Türk millî oyunlarını temsilen gidiyor; o halde bir mütehassıs heyetinden, bundan böyle Diyarbakır, Urfa Millî Oyunlarını da incelemelerini istemek hakkımızdır gibi geliyor bana. Bu hususu, Yankılar sütununuzda alâkadarların dikkat nazarına çarpması için delâletinizi istirham edeceğim".

Köşe yazarı "T. İ.", mektuba şunları ilave ediyor:

"Venedik'teki, halk oyunları panayırına, zannedersem, Erzurum'dan ve Kastamonu'dan gidenler oldu. Aziz okurumun mektubuna sütunumda yer vermekle beraber, onların kazandıkları büyük rağbet ve başarıyı küçümseyecek değilim. Yalnız bana öyle geliyor ki Muzaffer Sarısözen'in gayretiyle tertiplenen bu kafile bir başlangıç olmuştur. Bundan sonra Kuzey, Güney ve Batı Anadolu'dan başka ekiplerin de böyle seyahatlere iştirak ettirilmelerini insan gönülden diler. Hatta ben, bunların daha uzun gayretler sarfiyla yetiştirilmesini, müzik âletlerinde bir ilerleme kaydedilmesini bile isteyeceğim. Eğer bu temenniler gerçekleşirse o zaman Urfa'nın, Diyarbakır'ın ve daha birçok yerlerin adsız sanatkârları da Türk halk oyunlarını Avrupa ve Amerika'da uzun uzun alkışlatacaklardır".

Şüphesiz, bu çeşit istekler ve gizli sitemler; aslında güçlü bir muradı da ifade ediyor. Herhalde o günlerin duygu iklimi, heyecanı ve halk oyunları konusunda yapılan kader birliği ile pek çok kıymetli halk oyunları uzmanı yıllar boyu ülkemizi bir uçtan bir uca dolaşıp bölge oyuncularını

[17] T. İ., "Yankılar: Halk Oyunlarımız", *Ulus [Gazetesi]*, 04 Ekim 1949, s. 2.

örgütleyebildi, bölge şenliklerini başlatabildi ve bugünlere gelecek çalışmaların alt yapısını hazırlayabildi. Binlerce oyunun gün yüzüne çıkartılması da bu suretle sağlanabildi.

Dediğim gibi, Muzaffer Bey'in bu sürece katkısının, bilinenin ve tahmin edilenin çok üstünde olduğunu düşünüyorum. Bu düşüncemi destekleyen başka yazılı/sözlü belgeler de var. Doğrusu halk oyunları konusunda çalışan dostlarımıza, bu konuda büyük sorumluluklar düşüyor. Ve bir küçük not daha... Muzaffer Bey'in, İstanbul Açıkhava Tiyatrosu'nda yapılan Halk Oyunları Bayramlarına, hem bir kurucu üye/yönetim kurulu üyesi, hem bir bölge araştırmacısı/raportörü ve hem de gösteriler esnasında kaydedilen müzik eserlerini notaya alan bir müzik adamı olarak verimli hizmetler verdiğini de unutmayalım.

• *Hassas kulakları ile ülkenin her tarafından binlerce eseri notaya alan/dikte eden büyük bir notisttir...*

Bu iddiaların da bir kısmı doğru olsa bile, yine konu yeterince işlenebilmiş değildir. Çünkü el yazısı notaları kayıptır ve yayınladığı kitap ve makalelerdeki notaların bir listesi dahi hazırlanabilmiş değildir. Dahası, Sarısözen'in bu alandaki hizmetleri, kendi telifi olan kitap ve/veya makalelerindeki notalar üzerinden değil de, daha ziyade TRT sanatçıları için yayınlanan notalar üzerinden ele alınmıştır. Ancak, 1970 yılında yayınlanmaya başlanan "*TRT Müzik Dairesi Başkanlığı, Süreli/Sıralı Türk Halk Müziği Nota Yayınları"* içindeki, -biraz da zorlama ile- Sarısözen adına tescillenen notalar üzerinden hazırlanmış verilerin doğruluğu da asla güven verici değildir. Bu yüzden de, TRT kayıtlarına bel bağlayanların yanılma ihtimalleri çok yüksektir.

Diğer taraftan; Muzaffer Sarısözen'in, esas olarak Radyo sanatçıları için, bir müzik folklorcusu mantığı içinde ve 1940'lı-50'li yıllarının emisyon ihtiyaçlarına göre, çoğunlukla da "*bağlama*" ve "*şan*" eksenli sanat uygulamalarını hedefleyen, bir yönüyle "sade/sadeleştirilmiş" notalarına karşın; onların akademik değerdeki tespit notaları ile karşılaştırılıp değerlendirilememiş olması da büyük bir eksikliktir. Ayrıca, çalgıların doğal polifonik tınılarını ortaya çıkarmayı amaçlayan notaları da göz ardı edilmiştir.

Oysa, Muzaffer Sarısözen'in, yayınlanmış ve yayınlanmamış notaları, kronolojik olarak incelense; onun nota yazım yöntemleri, metro-ritmik duyum/algılama, mikrotonal duyum/algılama ve nota üzerinde imgelerle

gösterilmesine dönük tercihleri, notaya yansıyan melodik ve armonik yürüyüşler, melodik işlemeler, seyir, vs. gibi pek çok müzikal yaklaşımı da çok boyutlu olarak değerlendirilebilecekti. Bu arada yine altını çizmekte fayda vardır. Muzaffer Bey'in yazılı/basılı belgelerden takip edilebilen nota yazımcılığı/dikte yöntemleri de, hemen hemen hiç irdelenmemiştir. Çok da derinliği olmayan bazı akademik çalışmalar ise, onları kütüphane raflarından çıkartacak araştırmacıları beklemektedir.

Sarısözen'in, halk çalgılarının polifonik özellikleri hakkındaki yaklaşımlarına; bu bağlamda ses kaynaklarına/sesli belgelere karşı sergilediği geniş açılı müzikolojik yaklaşımlarına da değinmek isterim:

Bir defa çalgıların geniş coğrafyasını anlatırken, ideolojik söylemler yerine müzik-arkeolojik yaklaşımlar sergilemesi dikkat çekiyor. Bazı tarihî görseller ışığında, antik dönem ve güncel tarih değerlendirmeleri ile konuya girmeyi tercih ediyor. Bunu yaparken; döneminin siyasi/sosyo-kültürel şartlarının bir sonucu olarak; kimi meslektaşlarının yaptığı gibi, "Milliyetçi-Türkçü" politikalar ekseninden Anadolu-Asya bağlantıları kurmaya çalışmıyor. Özellikle de yakın dönemin kültür-ses coğrafyası üzerinden analitik izler sürüp, belge ve bilgi karşılaştırmaları yapıyor. En kuvvetli fikir olarak da, çalgıların "akort" sistemlerini tercih ediyor. Akort sistemlerini, Anadolu-Asya bağlamında geniş bir coğrafyanın ortak bir ses unsuru olarak görüyor, ilişkiler kuruyor ve teknik özellikler belirliyor. Çalgıların form yapıları yanında perde bağları, tel sıraları, tınlama/titreşim (frekans), tellerarası interval süreklilikleri, pozisyon, repertuvar, vs. gibi pek çok hususu göz önünde bulunduruyor. Diğer yandan; çalgıların ritmik ve melodik akışkanlıkları ve melodilerin armonik yürüyüş ve süreklilikleri üzerine değerlendirmeler yaparak, çalgılardaki duyumları cesaret ve sabırla notaya aktarmaya çalışıyor. İhtiyaç halinde, seslerin yerel tınlamalardaki mikrotonal farklılıklarını yazmak için, bazı imgeler de kullanıyor. Ayrıca, yerel ağızlara özgü fonetik imgeler, Muzaffer Bey'in notalama anlayışı içinde kendine bir yer buluyor...

- *Türk müzik hayatının sistemci/teorisyen öncülerinden biridir.*

Muzaffer Bey'in gerçekte, bu alanda neler yaptığı ya da ne yapmaya çalıştığı hakkında, okuyucuya yaptığı uyarı cinsinden kısa açıklamaları ve dipnotları dışında bir bilgi elimizde yoktur. Biraz evvel arz ettiğim hususlar dışında, bağlama sapına ilave ettiği perdeler ve bilhassa diyez ve bemol gibi altere işaretleri üzerine rakamlar koymak suretiyle Türk halk müziğinin oktav

bölünmesine yaptığı "*takribi katkı*" ile adının anılması; onun teorisyenciliğine kuvvetli bir vurgu yapmak için yeterli olmamaktadır. Kaldı ki, Sarısözen'in bu alandaki hizmetleri ve bunun aşamaları hakkında, merhum Halil Bedi Yönetken'in iki makalesi dışında, dikkat çekici bir değerlendirme de yoktur[18]. Bu haliyle bile konu araştırılmaya muhtaçtır. Türk halk müziği usullerinin çeşitlerini ve tiplerini tespit edip sınıflandırdığı kitabı için yapılan eleştiriler de, geniş çaplı bir tartışmanın konusu yapılmak yerine, bireysel düşünce noktasında bırakılmış gibidir.

• *Radyo prodüktörü; program sunucusu...*

Prodüktörlük/program hazırlayıcılığı ve sunuculuk birbirinden oldukça farklı hususlardır ve her birinin sorumluluk alanı farklıdır. Buna karşın, bu sorumlulukların her biri, ayrı gerekçelerle merhum Sarısözen'e de yakıştırılmakta, dahası onun bu alanda da üstün vasıfları olduğundan söz edilmektedir. Konunun başlıca başvuru/bilgi dayanağı da, kimi radyo yayınlarını işiten hayran dinleyicileri ve o yayınlarda görev alan kimi Radyo sanatçılardır... Özellikle de Sarısözen'in talebesi olan Ankara Radyosu sanatçılarıdır... Yeterli mi? Değil elbette...

Oysa, Sarısözen'in bu konudaki yaklaşımı, amaçları ve kullandığı kaynaklar bile bir araştırma konusudur ve bildiğimiz kadarıyla, hazırlayıp sunduğu ve yönettiği radyo programları henüz irdelenebilmiş değildir. Diğer yandan Sarısözen'in bu alanda, daha sağlığında eleştirildiği ve sonradan iade edilse bile program sunuculuğundan bir süreliğine el çektirildiği de bilinmektedir. Kimi gazete yazılarında, bu bilgiler sabittir ve bunun nedenleri, sonuçları ile birlikte, çok yönlü olarak sorgulanmaya muhtaçtır.

Başta aziz dostum Kubilay Dökmetaş ve bazı sanatçı büyüklerimiz dışında kimselerin bilmediği, dolayısıyla dile getirmediği prodüktörlük/sunuculuk konusu; Muzaffer Sarısözen'in, o programlarda, müzik folklorculuğu adına ne enteresan uygulamalar yaptığı ve düşünce dünyasındaki zeki yaratıcılıkların prodüksiyonlara nasıl yansıdığını ortaya çıkarması bakımından çok önemlidir. Araştırmacıların ilgisine muhtaç olan ve dinleme yoluyla kolayca fark edilebilecek olan bu husus için tek şart, TRT ses arşivinde bir çalışma yapmaktır.

[18] Halil Bedi Yönetken, "Sarısözen'in Eserleri Vesilesiyle: Türk Halk Musikisinde Oktav Bölümü", *Türk Folklor Araştırmaları,* Y.14, C.8, S. 165, 4/1963, s. 3029–3031; "Kitaplar Arasında: Sarısözen'in Son Kitabı Hakkında", *Türk Folklor Araştırmaları*, Y. 15, C.8, S. 170, 9/1963, s.3169–3172.

• *Büyük bir eğitimci/pedagog...*

Muzaffer Sarısözen'in, ne Sivas yıllarına dayalı eğitimcilik ve idarecilik görevi, ne Bölge Radyosu sanatçılarına yaptığı eğitimcilik, ne de Ankara Devlet Konservatuvarı öğrencilerine yönelik olarak yerine getirdiği eğitimcilik hakkında yine kıyıda köşede kalmış bilgi kırıntılarından başka bir bilgiye ulaşabilmek mümkün değildir.

Aslında Sivas'taki dostlarımızdan -bilhassa da sayın Av. Haluk Çağdaş Beyefendi ve Müjgan Cumbur Hanımefendi'den- beklentimiz, Sivas yıllarına ait eğitimcilik hayatının gün yüzüne çıkartılmasıdır. Çünkü Muzaffer Bey'i besleyen esas kaynak Sivas'tır... Sivas yıllarıdır... Acaba, Muzaffer Bey, Sivas yıllarını kaleme aldı mı? Acaba bir yerlerden, Muzaffer Bey'in hayat hikâyesine dair bir şeyler çıkar mı? Bilmiyoruz! Sivas'ta bulunduğumuz bu günlerde, bu alanda, çok yararlı bilgilere kavuşacağımıza yürekten inanıyorum.

Yine yeri gelmişken onun talebeleri ile ilgili bir hususu daha sizlere arz etmek isterim. Muzaffer Bey'in bilhassa Ankara Radyosu'nda çalışan sanatçı öğrencilerine, Radyo yayınları dışındaki tekliflere karşı kapalı olmayı tavsiye ettiği; dahası piyasada çalışmak konusunda bazı yasaklar getirdiği söylenir. Bendeniz de hocalarımdan benzer sözler duymuştum. Buna karşın, 1940'lı, 50'li hatta 60'lı yılların gazete ve dergilerine baktığımızda, konunun insanı şaşırtacak kadar esnek bir boyutunun olduğu da görülür. Zira, neredeyse bütün öğrencilerinin, dönemin kimi eğlence yerlerinde geçici ve/veya sürekli çalıştığı, bazı sanat etkinliklerinde yer aldığı, plaklar yaptığı, aktüel röportajlarda demeçler verdiği, filmler çevirdiği vs. anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak; Radyo sanatçılarının özlük haklarını koruyan idari çalışma zorunluluklarının dışında; onların halkın arasına karışması hususunda, Muzaffer Bey'in yasakçı olmasından çok bir hoşgörü çerçevesinde daha seçici olmayı tavsiye ettiğini düşünmek de mümkündür. Muhtemeldir ki, Sarısözen; bağlamanın yaygınlaşması için verdiği mücadele kadar, halk müziğinin her alanda yaygınlaşması için de sanatçı öğrencilerini teşvik etmiş; belki de o sanatçılar, hocalarından aldıkları cesaretle, Radyo yayınları dışında oluşan isteklere, fırsat buldukça karşılık vermeye çalışmışlardır.

• *Türk halk müziğinin kurucu hocası...*

En büyük lâflardan ve yakıştırmalardan biri de, Muzaffer Sarısözen'in Türk halk müziğinin kurucusu olduğudur; ancak bu iddia doğru değildir.... Zira Muzaffer Sarısözen, Türkiye'deki halk müziği çalışmaları tarihi içinde ne

kurucudur, ne de ilktir. Dahası, halk müziği çalışmaları süreci, vefatından sonra sekteye uğramış da değildir. Merhum Niyazi Yılmaz'ın, bir kitabında kullandığı bu görüş[19]; Türkiye'de halk müziği çalışmalarını, 1940 yılından sonra ve Ankara Radyosu'ndan başlatanlar tarafından ortaya atılan bir görüştür.

Muzaffer Sarısözen; 20. yüzyılın ilk çeyreği baz alındığında, başlangıcı takip eden ikinci kuşakta değerlendirilebilir; ancak kurucu asla değildir. Kendi alanında yapmayı başardığı ilkleri ise, bu sürecin dışında tutmak gerekir. Muzaffer Bey'in yazdığı yazılar incelense; bu hususta da çeşit bilgilere ulaşılabilir.

• *2000'li yıllara girerken tartışılmaya başlanan bir konu: "Sadece Türkçe eserler derlemiş; Türkçe dışındaki farklı dillerdeki eserler, bilhassa Kürtçe eserler derlemeyip dışarıda bırakmış"... Ya da: "Derlenmiş Kürtçe eserleri Türkçeleştirerek tahrip etmiş"...*

Şu hususun altını bir kez daha çizelim ki; Ankara Devlet Konservatuarı alan araştırmalarında Muzaffer Sarısözen tek başına değildir ve derlemelerin hepsine de katılmamıştır. Ortada ciddi bir ekip çalışması vardır. Dahası, asılları H.Ü. Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi'nde korunan derleme fişlerinden; hangi derlemelere katıldığını ve hangi derlemelere katılmadığını öğrenmek de mümkündür.

O fişlerden anlıyoruz ki; birbirinden değerli müzik adamları, çok zor şartlarda, daha çok vilayetlerde, kısmen de kazalarda halkın ayağına giderek derlemeler yapmışlar; evlere gitmişler; umumhanelere, hapishanelere, hastahanelere gitmişler... Halk sanatkârlarını bir araya toplayıp türküler ve oyun havaları kaydetmişler.

O zamanki zor şartlarda imkânlar kısıtlı... Transistörlü ağır cihazlar yanlarında. Neredeyse, gidilen vilayetlerin ve kazaların çoğunda elektrik yok; yollar ve vasıtalar yetersiz; istendiği zaman her yere kolayca ulaşılamıyor. Bir de 2. Dünya Savaşının yıllar süren elverişsiz şartları var...

Derleyiciler, bu zor şartlar altında çalışırken; elbette alanda rastladıkları her müzik eserini plaklara, tellere kaydedemiyorlar... Elbette kendilerine göre bir seçicilikle kayıt altına almaya çalışıyorlar. Ama Türkçe metinler kadar

[19] Niyazi Yılmaz, *Age*, s. 1.

sözgelimi Kürtçe metinleri de kaydediyorlar. Süryanice, Arapça, Rumca metinleri de kaydediyorlar. Çingene müzisyenlerden derlemeler yapıyorlar.

Kıymetli Kubilay Dökmetaş dostumuz, Türkçe dışında kaydedilen türkü ve oyun havası metinlerinin 60 civarında olduğunu bildirmişti bir konuşmamızda...

- Yanlış hatırlamıyorum değil mi sayın Dökmetaş?

- 60 değil, 100 civarında mı?

- Hâfıza-i beşer nisyân ile ma'lûldür, demişler... Evet! 100 civarında...

Buna karşın; SSCB ve Doğu Bloku'nun yıkılmasının ardından ülkemizde estirilmeye başlanan çok kültürlülük/çok dillilik temelli etnisite rüzgârlarının ve bu bağlamda bilhassa Anadolu'nun kültür coğrafyası üzerinden yürütülen etnik kimlik/etnik dil/etnik kültür politikalarının doğal bir sonucudur ki; bazı kalem sahipleri, zaman zaman Ankara Devlet Konservatuvarı derlemelerini eleştiriyorlar; ancak bazen de mesnetsiz ve sert ifadelerle konunun yönünü saptırıyorlar. Tabii benim amacım burada o eleştirilere cevap vermek değil. Söyleyeceğim o ki o sert eleştiriler büyük ölçüde derleyiciler üzerinden yapılıyor; en çok da, büyük bir yanılgı ile merhum Muzaffer Sarısözen'e oklar çevriliyor. Üstelik, bu faaliyetlerin, Maarif Vekaleti adına Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Şefliği tarafından, neredeyse 20 yıla yayılan bir plan dâhilinde koordine edildiğini bilmeden. Dahası bu gezileri, Muzaffer Sarısözen'in şahsi derleme gezileriymiş gibi zannederek...

Oysa derleyicilerin imkânlar ve imkânsızlıklar neticesinde bir dil, bir kavim, bir topluluk bir lehçe ayrımı ve tercihi yapmadan kaydettikleri müzik örnekleri, Konservatuvar arşivinde aynı hassasiyetle korunuyor. Ancak, bırakın Türkçe dışındaki diğer dilleri; derlenen Türkçe müzik örnekleri hakkında dahi hiç bir ciddi müzikolojik çalışma yapılabilmiş değil ki henüz. En başta da, bu derlemeleri yapan müzik adamlarının çalışma yapması beklenirdi o malzemeler üzerinde; ama maalesef bu mümkün olamamış. Bir de toplanan farklı dil ve lehçeleri bilip onları iyi anlamak meselesi var işin içinde ve bu evsafta müzik araştırmacılarının aranıp bulunması meselesi... Bunlar mümkün olamamış. Kaldı ki Halil Bedi Yönetken ve Rıza Yetişen'in yazıları da olmasaydı, o derleme gezilerinde neler yaşandığını, neler toplandığını bile kimseler öğrenemeyecekti. Bendeniz, 2010 yılında

yayınlanan *İstanbul Çevresi Alan Araştırmaları*[20] adlı 2 ciltlik kitabımı hazırlarken sözünü ettiğim bu konulara orada genişçe yer vermeye ve ne zorluklar yaşadığımı okuyucu ile genişçe paylaşmaya çalıştım. Dahası bunu bir sorumluluk hissettim. O kitap; Ankara Devlet Konservatuvarı alan araştırmalarına dönük arşiv belgelerinden, İstanbul ile ilgili kısımların akademik bir endişe ile gün yüzüne çıkartıldığı ilk yayın oldu; ancak yaklaşık 60 yıllık bir gecikme ile...

Şimdi soruyorum... Muzaffer Bey'in bu derlemeler üzerinde nasıl bir dahli, ihmali ve değiştirmesi söz konusu olabilir? 1963 yılının 3 Ocak günü beklenmedik bir zamanda vefat eden; dahası TRT'nin 1970 yılında başlayan bugünkü nota yayınları serisi ile hiç bir ilgisi olmayan bir müzik adamı, mesela derlenmiş Kürtçe sözlü müzik eserlerini nasıl bozmuş ve tahrif etmiş olabilir? Büyük emeklerle toplanan ve özenle korunmaya çalışılan o ses kayıtlarını tahrip etmeye nasıl tevessül ve teşebbüs eder? Elbette bu akıl ve mantık dışı iddiaları kabul etmek mümkün değildir. Kaldı ki orijinal malzemeler; yazılı fişler, master plaklar, plaklardan makara bantlara aktarılan kopyalar, fotoğraflar, çalgılar, vs. hepsi arşivde duruyor. Üzerinde çalışacak araştırmacılar için çok malzeme var orada. Ama bugünün ve yarının H.Ü. Devlet Konservatuvarı yetkilileri tarafından, kapılar araştırmacılara açılmasını beklemek şartıyla...

Bu arada yeri gelmişken belirteyim ki, Anadolu'nun kültürel zenginliğinin farklı dil ve lehçelerdeki incileri üzerinde gerektiği gibi derlemeler/araştırmalar yapılamadığı da bir gerçektir ve bu konu; ülkemizde gerçekten ihmale uğramış ve uğratılmıştır. Her alanda olduğu gibi bu konuda da çok geç kalınmış ve büyük bir kültürel kayıp yaşanmıştır. Ancak, Kürtçe, Arapça, Farsça, Rumca, Süryanice ve/veya Türkçe-Kürtçe, Türkçe-Arapça, Türkçe-Farsça, Türkçe-Rumca, Türkçe-Süryanice, vs. karışık sözlü ezgiler veya Türkçe dışı herhangi bir dilde ad taşıyan tarihi ses kaynaklarına ulaşmak için çaba harcayan bazı kalem sahiplerinin; Muzaffer Sarısözen ve onun şahsında diğer değerli müzik adamlarını bilinçsizce ve insafsızca saldırı hedefi haline getirmeleri de kabul edilebilecek bir husus değildir. Dahası, bu durum beni ve konuya duyarlı müzik adamlarını ziyadesiyle üzmektedir. Ümit ediyorum ki Muzaffer Sarısözen Sempozyumu, bu hususların da belgeleriyle birlikte ele alındığı ve masaya yatırıldığı bir Sempozyum olur.

[20] Süleyman Şenel, *İstanbul Çevresi Alan Araştırmaları (CD İlaveli),* İstanbul, 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı, 2 Cilt [1. C. (438 s.)+2. Cilt (541 s), Genişletilmiş 2. Baskı (1. Baskı: İstanbul, 2010).

Saygıdeğer Hanımefendiler, Beyefendiler! Son olarak şunları söylemek istiyorum.

İsminin başına "büyük" lafzını ilave ederek, çok daha değerli ve erişilmez kılınmaya çalışılan Muzaffer Sarısözen'in, aziz hatırasına karşı geçmişte büyük saygısızlıklar yapıldığı bir gerçektir. Vicdan ve insaf sahiplerinin; Muzaffer Bey'in taşıyamayacağı vasıfların sahibi olamayacağını ve abartılı vasıflara bağlı icraatların da, kendisinden beklenemeyeceğini bilmeleri gerekir.

Acı olan şudur ki, birinci derece belge ve kayıtlar gün yüzüne çıkartılamadığı için Muzaffer Sarısözen gerçek vasıf ve hizmet ölçüleriyle değerlendirilememiş; ondan kalan belgeler de bilhassa kurumlar bazında yeterince korunamamıştır. Diğer taraftan, telif eserlerindeki ifadelerle de sabittir ki, Muzaffer Bey; yazılarında geniş yelpazeli konularla uğraşmış, meslek hayatında birbirinden farklı kulvarlarda koşmaya çalışmış ve her kulvarda da kendine münhasır, kişilikli işler yaparak kalıcı izler bırakmıştır. Bunların her birini ele alan bir biyografik çalışma da henüz ortaya konulamamıştır.

Bundan sonra, Muzaffer Bey'in, kendi döneminde ve kendi şartlarında yapmış olduğu işler, kronolojik olarak incelenmeli; bizzat onun imzasını taşıyan; ancak kıyıda köşede kalan başta yazıları ve diğer belgeleri; Muzaffer Bey'e isnat edilen pek çok sorunun, ona yakıştırılan haksız sıfat ve eleştirilerin ve gıyabında yapılan suçlamaların cevabını verecek şekilde bilim-sanat dünyası ile paylaşılmalıdır.

Saygıdeğer Hanımefendiler, Beyefendiler!

Muzaffer Sarısözen'in vefatının üzerinden tam 50 yıl geçti...

Umuyorum ki bundan sonraki süreçte, başta akademik kurumlar olmak üzere bütün ilgililer bu vesileyle üzerlerine düşen ödevi alırlar ve gereğini de yerine getirirler. Dilerim, "Muzaffer Sarısözen" ismi; bugünden sonra, sahip olduğu gerçek sıfat ve unvanlarla, döneminin ve içinde bulunduğu şartların kendisine sağladığı imkânlar ve imkânsızlıklarla ve en önemlisi de birinci derece kaynaklarla anılıp, anlatılır ve yaşatılır. Ve bu Sempozyum; Muzaffer Sarısözen'in varlığının, kuvvetli kaynaklarla belgelendiği bir Sempozyum olur.

Bu vesileyle, vefatının 50. sene-i devriyesinde kıymetli hocamızı rahmet ve minnetle anıyor; hizmetleri ve aziz hatırası önünde hürmetle eğiliyorum. Sempozyuma emeği geçenleri yürekten kutluyor, sizlere de sabrınız için teşekkürlerimi arz ediyorum.

ARŞİVİMDE VE HAFIZAMDA MUZAFFER SARISÖZEN'LE İLGİLİ İLGİNÇ NOTLAR

Nail TAN[1]

MEB Millî Folklor Enstitüsü, KB/KTB MİFAD Başkanlığı ve KTB Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü ile Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğündeki (HAGEM) müdür vekili, başkan, genel müdür yardımcısı ve genel müdür unvanıyla yaptığım görevler sırasında, doğal olarak Türk halk müziğine çok değerli hizmetlerde bulunan Muzaffer Sarısözen'le de ilgilenmek durumunda kalmıştım. Sarısözen, 4 Ocak 1963 tarihinde öldüğü için yüz yüze gelememiştik ama ardında bıraktığı kültürel miras ellerimizin altındaydı. Bu mirası korumak, değerlendirmek, milletimizle paylaşmak bir devlet göreviydi. Ölümünün 50. yılında Sivas'ta bir sempozyum düzenleneceğini öğrenince gerek arşivimde gerekse hafızamda koruma altına aldığım bilgi ve belgeleri şu başlıklar altında ele almakta yarar gördüm:

1. Müdürüm, öğretmenim H. Avni Özbenli'den öğrendiğim Sarısözen

2. Ankara Devlet Konservatuvarı THM Arşivini kopyalama çalışmaları ve Sarısözen

CSO Şefi Hikmet Şimşek'in anlattıkları

3. Düzenlediğim, katıldığım Sarısözen'i anma toplantılarında yaşananlar

4. Nida Tüfekçi'nin Sarısözen'in *Türk Halk Musikisi Usulleri* kitabına yaptığı ekler

5. HAGEM Genel Müdürlüğüm döneminde Sarısözen'le ilgili bazı hizmetlerim

6. Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünde Sarısözen'le ilgili hizmetlerim

7. Ağıt oyunları ve Sarısözen

[1] KTB Emekli Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürü, Halk Bilimci.

8. Rıza Yetişen arşivinden Sarısözen fotoğrafları

9. Halil Atılgan'ın verdiği fotoğraf

1. Müdürüm, öğretmenim H. Avni Özbenli'den öğrendiğim Sarısözen

Sarısözen'le gıyabında tanışmam, Bursa Eğitim Enstitüsünden meslek dersleri öğretmenim (1961-1962), aynı zamanda hemşehrim, Ankara Radyosu Yurttan Sesler Topluluğunun kuruluş aşamasında Sarısözen'in öğrencisi, bağlama sanatçısı, THM derleyicisi H. Avni Özbenli (1919-2007) vasıtasıyla olmuştur. MEB Millî Folklor Enstitüsü Müdürü Özbenli'nin önerisi üzerine 15 Aralık 1970 tarihinde enstitü araştırmacı ve müdür yardımcılığı kadrosuna atanmıştım. Mardin Kız İlköğretmen Okulu Edebiyat Grubu Öğretmenliği görevimden ayrılıp 30 Aralık 1970 tarihinde Ankara'da işbaşı yaptım. Müdür-müdür yardımcısı ilişkisi dışında hâlâ hocamın öğrencisiydim. Ondan ve bakanlıkta birlikte görev yaptığımız Müsteşar Mehmet Önder, Müsteşar Yardımcıları Cahit Külebi, İsmet Parmaksızoğlu ve Millî Kütüphane Başkanı Dr. Müjgân Cunbur'dan çok şeyler öğrendim. Öğle aralarında evden getirdiğimiz yiyecekleri yerdik. Bugünkü Bakanlık lokantası yoktu. Özbenli Hoca'mla öğle tatilinde çok zevkli sohbetlerimiz olurdu. Ona; Sarısözen'i, Yurttan Sesler Topluluğunu anlattırırdım. Israrım üzerine Sarısözen'le ilgili anılarını, ölümünün 25. yılında yazdı (1989). *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı 1989*'da yayımlanan bu yazıdan[2] çok kısa bazı ilginç bilgileri, bugünün bir eli yağda bir eli balda THM mensuplarına, akademisyenlere hatırlatmakta büyük yarar görüyorum:

- "Ankara Radyosu mikrofonundan adının yenileyin yurda dağıldığı günlerde Sivaslıların; 'Bizim Saçlıların Muzaffer radyoya düşmüş!' dediklerini kendi ağzından bazı küçük espriler katarak çoğu kez tekrarladığını gayet iyi hatırlıyorum." Aynı olay Özbenli'nin de başına gelmiş, Kastamonu'daki babasına benzeri sözler söylenmiştir.

- "1939 yılında altı yıl sürecek II. Dünya Savaşı başlamıştı. M. Sarısözen'den dinlediğim şu sözleri bugün, aynen hatırlıyorum: Konya'da

[2] Özbenli, H. Avni (1989), "Ölümünün 25. Yıldönümünde Muzaffer Sarısözen (1899-1963)", *Türk Folkloru Araştırmaları* 1989, Ankara, s. 119-124, KTB MİFAD Yayınları:114.

(1940 yılında) yirmi gün içinde 420 parça derledik. Şayet bir ay kalabilseydik, bu sayı 600'ü aşardı."

•"H. Avni Özbenli, 1943 Elazığ derlemelerine katılıp 22 gün Elazığ'da kaldı. Sıtkı Demirci'den türkü derleyip Sarısözen'in takdirini kazandı. Elazığ derlemeleri sırasında bir garip olay oluyor. Sarısözen'den naklen Özbenli anlatıyor:"Olay Elazığ Halkevinde geçiyor. Derleme çalışmalarına, dinlenme amacıyla ara verilip kahve-sigara içilirken kaynak kişi pencereden atlayıp kaçıyor. Mevsim yaz, iş zamanı. Üstelik o kişi köyünden jandarmayla getirilmiştir. Kaçar elbet."

•"Sarısözen Ankara Devlet Konservatuvarı çalgı yapım atölyesinde piyano ustası Abdullah Arseven'e ardıçtan bir bağlama yaptırmıştı. İlgi çekmek için sazın münasip yerlerine altın lale, benzeri motifler koydurtmuştu. Bu altınlı sazı büyük bir hevesle çalmaya çalışıyor, bazen de canlı yayında yanımızda yer alıyordu. Sivas'tayken iyi ud çaldığı bilinen Sarısözen'in bağlaması, büyük bir titizlikle yönettiği programları yürütecek hâle gelmemişti."

Söz Sarısözen'in bağlamasından açılmışken önemli bir olayı daha hatırlatmalıyım. Sarısözen; bağlama, ud çalmanın günah sayıldığı Nakşibendî bir çevrede yetişmişti. Çalgıları, evlerinde gizliyordu ailesi. Ankara Radyosunda görev aldığı 1940'lı yılların başında sanatçılar radyoya gelip giderken çalgılarını kılıf içinde gizleyip arabaya biniyorlardı. Neriman Altındağ Tüfekçi, Sarısözen'in bu ayıbı nasıl ortadan kaldırdığını Armağan Coşkun Elçi'ye 1992 yılında şu cümlelerle anlatmıştır: "Yurttan Sesler'in zamanında arkadaşlarımız, sazlarını ya saklayarak ya da vasıta ile evlerine götürürlerdi. Muzaffer Bey, Ankara'da Ulus'taki eski Meclis'ten çıkan bakan, milletvekili öğrencilerini ziyarete giderek elindeki kılıfsız sazı ile onlarla dört beş kez büyük daireler hâlinde dolaşarak bağlama taşımanın yadırganmamasını söylemiş ve kabul edilmesini düşünmüştü."[3]

Hocam H. Avni Özbenli, ölümünden (2007) birkaç yıl önce Sarısözen'le çekilmiş bir fotoğrafını ve Sarısözen'in kendisine yazdığı önemli bir mektubun fotokopisini verdi. *Gurur Kaynağımız Kastamonulular* kitabımda ve makalelerimde kullanabileceğimi söyledi. Bildirimin bu bölümünde; Sarısözen'le Özbenli'nin karşılıklı birer mektubunu ve söz

[3] Elçi, Armağan Coşkun (1997), *Muzaffer Sarısözen/Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları,* Ankara, s. 44, KTB HAGEM Yayınları: 255.

konusu fotoğrafı sizlerle paylaşmak istiyorum. Süleyman Şenel'in çektiği Özbenli fotoğrafı da arşivimin en değerli belgeleri arasındadır. Sarısözen-Özbenli fotoğrafı ilk defa *Gurur Kaynağımız Kastamonulular I* kitabımızda 2004 yılında[4], Sarısözen'in Özbenli'ye mektubu'da 2007 yılında *Millî Folklor* dergisinin 75. sayısında yayımlandı. Ayrıca *Derlemeler Makaleler* kitabımın 8. cildinde de yer aldı[5]. Özbenli'nin Sarısözen'e yazdığı mektubu ise Dr. Elçi'nin kitabından kopyaladık[6].

Bu vesileyle Kastamonulu ünlü davulcu Mahir Dağlı (Karayılan lakaplı, 1909-1964)'nın Sarısözen'le Eylül 1949 ayında gittikleri Venedik Halk Oyunları Festivali'ndeki bir anısını ve bir sözünü hatırladım. Kastamonu *Doğrusöz* gazetesinde yayımlanan bu hatıranın bir yerinde davulcu Karayılan şunları söylüyordu: "Bütün yolculuğumuz sırasında her müşkülümüzü ağabeyimiz, baba gibi saydığımız Muzaffer Sarısözen halletti. O kadar iyiliğini gördük ki tarif edemem. Muzaffer Sarısözen, cehenneme gidelim dese hiç düşünmem peşinden giderim."[7]

2. Ankara Devlet Konservatuvarı THM Arşivini kopyalama teşebbüsümüz ve Sarısözen

1971 yılı başlarıydı. Müdürüm ve öğretmenim H. Avni Özbenli ile bir öğle tatili sohbetimizde söz döndü dolaştı yine Sarısözen'e geldi.

- Hocam, Konservatuvara gidip şu arşivi görelim. Enstitü olarak biz de yararlanalım! dedim.

Birlikte Cebeci'deki konservatuvara gittik. Önce müdür Mithat Fenmen'i ziyaret ettik. Arşiv görevlisine haber gönderdi. Görevli geldi bizi arşive götürdü. Müzikolog Gültekin Oransay, arşivdeki plakları, derleme fişlerini tasnif etmiş, kolay bulunabilir hâle getirmişti. Ancak, oda güneş alıyordu. Görevlinin anlattığına göre yazın sıcak, kışın da kalorifer dolayısıyla yine sıcak oluyordu. Plakların önemli bir bölümü sarı mum, diğerleri siyah bakalit plaklardı. Yaklaşık 10-12 m2 o odada yaz kış sıcaklığın on dereceyi

[4] Tan, Nail-Tan, Özdemir (2004), *Gurur Kaynağımız Kastamonulular*, Ankara, C I, s. 110.

[5] Tan, Nail (2007), "Halk Bilimci, Eğitimci H. Avni Özbenli'nin Ardından", *Millî Folklor*, S. 75, Güz/2007, s. 178-179; *Derlemeler Makaleler 8*, Ankara 2007, s. 87-96

[6] Elçi, age., s. 122.

[7] *Doğrusöz* (Kastamonu) gazetesi, 1 Kasım 1949; Erdoğdu, Ata (2012), *Kastamonu Davul Kültürü ve Karayılan*, Ankara, s. 73, Kültür Ajans Yayını.

geçmemesi gerekiyordu. Arşivde bir camekânın içinde derlemeler sırasında toplanmış çalgılar vardı. Plakları çalmak için, Sarısözen'in de kullandığı bir gramofon görülüyordu. Plakların bozulmaya yüz tuttuğu apaçık gerçekti. Müdürümle orada kararımızı verdik. Arşivin kopyasını çıkarıp Millî Folklor Enstitüsü Arşivine koyacaktık. Müsteşarımız Mehmet Önder de bu kararımıza çok sevindi. Konservatuvara onay gönderildi. Kopyalama, gramofonda plak çalınırken mikrofon vasıtasıyla makaralı teybe seslerin kaydedilmesi, fişlerin benzerlerinin teksir yoluyla çoğaltılarak boş yerlerin doldurulması, ne kadar yazı varsa elle yazılması yoluyla olacaktı. Bugünkü teknoloji olsa fişlerin tarama yoluyla anında bilgisayar hafızasına nakli, plaklardaki müziğin, seslerin güçlendirilerek, hışırtıların temizlenerek kopyalanması sağlanabilirdi. Çalışmalara başladık. Arşiv görevlisi gramofonun iğnelerinin on plakta bir değişmesi gerektiğini, çok az iğneleri olduğunu söyleyince tedirgin olduk. İstanbul'daki antikacılardan güçlükle on kutu iğne bulabildik. Folklor araştırmacılarımız Zümrüt Nahya, İsmail Öztürk, Osman Sınayuç, Refik Ünal, daha sonra Yaşar Doruk sırayla fiş kopyalıyorlardı. Ben de onları teşvik amacıyla zaman zaman gidip fiş dolduruyordum. El yazımla elli kadar fiş kopyaladığımı söyleyebilirim.

Fişleri kopyalarken, derlenen türkü sözleri ile radyoda çalınıp söylenenler arasındaki bazı farklar dikkatimizi çekti. Müstehcen sözlerin tamamı değiştirilmiş, halk ağzıyla söylenen bazı kelimelerin telaffuzlarıyla oynanmış, kafiye, ölçü bozuklukları düzeltilmişti. Önce bu durumu çok yadırgadık. Sonra, derlemecilikle yayımcılığın ayrı olgular olduğunu kabul ettik. Türkünün asıl şekli, derlendiği gibi arşivde duruyordu. Topluma, yurda yayarken ezgi ve söz kusurlarını düzeltmek, ağız özelliklerini İstanbul Türkçesine yaklaştırmak gerekiyordu. Sarısözen, işte bunu, yani türkülerimizin editörlüğünü yapmıştır. Kafiye kusurlarını düzeltmiş, müstehcen ifadeleri değiştirmiş, detone seslerin yerine asıl sesleri yazmıştır.

İki örnekle, Sarısözen'in türkülere müdahale olayını açıklayalım:

1. 27 Temmuz 1942 tarihinde Muğla'da Raziye Gülten'in söyleyip Galip Birgili'nin bağlamasıyla çaldığı ve Sarısözen'in notaya alarak 397 numara ile TRT THM Repertuvarına aldığı türkünün sözleri arasındaki farklar şöyledir[8]:

[8] Elçi, age., s. 94-95.

Derleme Sözleri
Alıverin barıdımı saçmama
Üç gün galdı Muğla'dan gaçmama
Kör olası gurbetlik sebeb oldu
Yârden ayrı düşmeme

Aman aman hevaleli fes geymiş
Acelelerinden gök donunu ters geymiş

Garenfili saksılarde guruttum
Suyu billorda durulttum
Ben yârimi görmiyeli
Simasını bile unuttum

Aman aman yaylada bülbül ötmesin
Allah gulunu bizim gibi etmesin

TRT THM 397'deki sözler
Alı da verin benim barudumu saçmama
Üç gün kaldı şu Muğla'dan kaçmama
Gurbet de sebeb oldu yârdan ayrı düşmeme

Aman aman yaylada bülbül ötmesin
Benim de yârim gurbetlere gitmesin

Aman da karanfili saksılarda kuruttum
Suyunu da billurlarda durulttum
Aman da ben yârimi görmeyeli unuttum

Aman aman yaylada bülbül ötmesin
Benim de yârim gurbetlere gitmesin

2. 20 Temmuz 1938 tarihinde Gaziantep'te Hüseyin Yıkıcı'dan derlenip Sarısözen tarafından notaya alınarak TRT THM Repertuvarına 456 numarayla kaydedilen türkünün sözlerindeki farkları da gösterelim[9]:

[9] Elçi, age., s. 99-101.

Derleme Sözleri	*TRT THM Repertuvarındaki Sözleri*
Bahçalarda zerdali	Bahçalarda zerdâli
Benim yârim gül dalı	Benim yârim gül dalı
Kiraz gibi dudaklar	Kiraz gibi dudakları
Şeker ezer dilleri	Şeker ezer dilleri (güllü yâr)
Amanın allı Fatma'm	A benim allı yârim
Yanağı güllü Fatma'm	Yanağı güllü yârim
Ben sana git mi dedim?	Ben sana git mi dedim?
Ellerle yat mı dedim?	Ellerde yat mı dedim?
Bahçalarda söğüt dalı	Bahçalarda gül dalı
Benim yârim oğulbalı	Var git ellerin yâri
Emdikçe mezzet verir	Sen bana yâr olmazsın
Tumbul beyaz memeli	Yüzüme gülme bari (güllü yâr)
Amanın allı Fatma'm	A benim allı yârim
Yanağı güllü Fatma'm	Yanağı güllü yârim
Ben sana git mi dedim?	Ben sana git mi dedim?
El ile yat mı dedim?	Ellerde yat mı dedim?

Sarısözen'in türkü sözlerine müdahalesi çok tartışılmıştır. Müdahaleyi savunanlara göre; bizim halk kültürümüzde sanatkârlar icra ortamına göre icralarını ayarlarlar. Bir âşık; devlet büyüğünün, ağanın, inanç önderinin huzurunda türküyü farklı söyler, kahvede halkın huzurunda daha farklı. Gölge oyunu, orta oyunu sanatkârları ve meddahlarda da durum böyledir. Bir vezir konağında oynatılan Karagöz oyunu ile kahvede oynatılan arasında müstehcenlik yönünden büyük farklar vardır. Gölge oyuncusu, çocuklara Karagöz oynatırken de müstehcenliğe asla yer vermezdi.

Arşivi kopyalama çalışmaları Ankara Radyosunun aynı çalışmayı yapması dolayısıyla 1976 yılında yarıda kesilmiştir.

3. CSO Şefi Hikmet Şimşek'in anlattıkları

1984-1988 yılları arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünde genel müdür yardımcılığı yaparken CSO şeflerinden Hikmet Şimşek'le görevim gereği sık sık görüşüyorduk. Müzik (Fonetik

Sanatlar) ve sinema sanatları daireleri bana bağlıydı. Bir gün rahmetli Şimşek'le konuşurken söz Sarısözen'den açıldı. Şimşek, yerli bestecilerin senfonik eserlerini seslendirmeye çok önem veriyordu. Türkülerimizin Türk Beşleri tarafından nasıl değerlendirildiğinin bilincindeydi. Türküleri seviyor, fakat divan müziğinden âdeta nefret ediyordu. Sarısözen'le ilgili şunları söyledi: "Biliyor musun Sayın Tan? Ankara Devlet Konservatuvarında öğrenciyken (1946-1953) Sarısözen'in yanına en sık gidenlerden biri bendim. Folklor Arşivinde sabırla derleme plaklarını dinleyip notaya aldığını görünce, biz de yapabilir miyiz dedim. Gramofonun başına oturup bir türkü çaldı. Üç defa tekrar edip notalarını yazdım. Beğendi. Bana boş zamanlarımda elliye yakın türkünün notasını yazdırdı. Kompozisyon bölümü öğrencisi olduğumuzdan bize bu iş çok kolay geliyordu. Tabii, o yazdıklarımızı kontrol edip, sözlerindeki eksik, fazlalıkları düzenleyip türküye son şeklini veriyordu. Benim gibi kompozisyon dersi alan bazı arkadaşlarımın da az sayıda nota yazdığını hatırlıyorum."

4. Düzenlediğim, katıldığım Sarısözen'i Anma Toplantılarında yaşananlar

a. *Ölümünün 15. Yıl Dönümünde Sarısözen'i Anma Toplantısı*

Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivinde gördüğüm malzeme, radyolarımızda THM'nin ulaştığı seviye, 1975'te ilk Devlet Türk Müziği Konservatuvarının İstanbul'da açılması, Sarısözen'e karşı duyduğum saygı ve sevgiyi pekiştirmişti. Ölümünün 15. yıl dönümünde (1978) MİFAD Başkanlığı olarak Millî Kütüphanede bir anma toplantısı düzenlemeyi kararlaştırdık. 1977 yılında bu kararı aldığımızda Kültür Bakanı Avni Akyol'du. Hemen, sunduğumuz onayı imzaladı ve teşekkür etti. Kararımızı çok isabetli bulduğunu da belirtti. O tarihte Ankara Radyosu Müdürü, Kırşehir halk şairleriyle ilgili araştırmaları bulunan Cahit Obrukkaya'ydı. Halk şairlerine ilgisi dolayısıyla sık sık görüşüyorduk. Teklifim üzerine, Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivindeki derleme plaklarını kutu kutu radyoya getirip hassas cihazlarla kopyalarını aldırmıştı. Onun bu çalışması üzerine MİFAD'daki kopyalama çalışmasını, sanıyorum H harfinde yarıda kestik. Çünkü, radyonun ses kaydı bizimkinden kat kat iyiydi. Anma toplantımız için Cahit Bey'le işbirliği yaptık. Sarısözen'in öldüğü günün yıl dönümünde 4 Ocak 1978 günü, Ankara Radyosu halk müziği sanatçılarıyla birlikte Cebeci Asrî Mezarlığı'ndaki mezarını ziyaret edip fatiha okuduk.

Anma toplantımız 4 Ocak 1978 gecesi saat 19.00-21.30 arası Millî Kütüphanenin Kumrular Sokak'taki eski binasının ana salonunda gerçekleştirildi. Kültür Bakanı Avni Akyol'un görevi 3 Ocak günü sona ermişti. Ancak yeni bakana henüz görevi devretmemişti. Başta Bakan Avni Akyol, bakanlık protokolu, Ankara Radyosu Müdürü Cahit Obrukkaya olmak üzere THM sanatçıları, Sarısözen'in akrabaları anma toplantısına katıldılar. Toplantıda yaptığım konuşma; önce *Sivas Folkloru* dergisinde sonra da *Derlemeler Makaleler* kitabımın I. Cildinde yayımlandı[10]. O toplantıya ait iki fotoğraf arşivimin en değerli belgeleri arasındadır.

b. ***26. yıl anma toplantısı***

15. ölüm yıl dönümünde yaptığım konuşmanın daha kısasını Sarısözen'in 26. ölüm yıl dönümünde düzenlenen anma konserinin başında da yaptım. Konser Ankara Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğünün HAMOY/Halk Müziği ve Oyunları Araştırma ve Eğitim Derneği işbirliğiyle Anakara'da Resim ve Heykel Müzesinin görkemli salonunda 28 Ocak 1989 Cumartesi günü saat 19.30'da düzenlenmişti. O tarihte Ankara Türk Halk Müziği korosunda uzman olarak görev yapmaktaydım. Konseri, HAMOY Genel Başkanı THM Şefi Serbülent Yasun yönetmişti. Konserde Sarısözen'in derlediği Türkülerden oluşan bir repertuvar seslendirildi. HAMOY THM Korosunun yanında Canan Başkaya, Emine Koç, Gülten Yıldırım, Salih Turhan, Abdullah Gündüz solist olarak katıldılar. Arşivimden bu konser için bastırılan program broşürü de çıktı.

5. Nida Tüfekçi'nin Sarısözen'in Türk Halk Musikisi Usulleri kitabına yaptığı ekler

Sarısözen'in 1962 yılında, ölümünden bir yıl önce yayımladığı ve oğlu Memil'e ithaf ettiği *Türk Halk Musikisi Usulleri* kitabına öğrencisi Nida Tüfekçi, bazı ekler yapmış. 1981 yılı başında MİFAD Başkanı iken Ankara'da bana gösterdi. "Bu kitapta olmayan usuller var. Onları ekleyerek kitabın yeni bir baskısını yapalım. Piyasada mevcudu yok. Aranıyor, bulunamıyor." dedi. Eklerin notalarını, nota kağıtlarına el yazısıyla yazmış. "Hay hay! En iyi matbaada, Sarısözen'e layık bir baskı yaparız. Memil Bey'in tek mirasçı olarak noterden temlikname vermesi lazım. Eski bölümün telif ücreti ona,

[10] Tan, Nail (1978), "Muzaffer Sarısözen ve Türk Folklorundaki Yeri", *Sivas Folkloru*, s. 61, 2/1978, s. 3-6; *Derlemeler Makaleler*, Ankara 2007, C I, s. 199-203.

eklemelerin ücreti de size ödenecek. En yüksek rakamı uygularız. Hemen tamamlayıp getirin ki nota ressamına aydınger kâğıda yazdıralım." dedim. O yıllarda notalar aydınger kâğıda cetvelle çizilen forteler üzerine, çini mürekkeple, çelik uçlu divit kalemlerle yazılıyordu. Ankara'da en doğru ve güzel notayı daha sonra Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü de yapan CSO üyesi Erol Gömürgen yazıyordu. Tüfekçi, memnun ayrıldı ama kitabı bir türlü getirmedi. Ankara'da zaman zaman karşılaşıyorduk. İstanbul'da, Ankara'da THM Danışma Kurulu toplantılarında da soruyordum. Hep, "Getireceğim." diyor ama kitap gelmiyordu. Bu sempozyum dolayısıyla Süleyman Şenel Bey'e telefonla sordum: "Bizden habersiz İstanbul'da daha iyi para veren bir yayınevine mi bastırdı?" "Hayır, bastırmadı. Ek usulleri Bekir Sıtkı Sezgin'in yayımladığı *Kültürde ve Sanatta Kök* dergisinde dört makale hâlinde yayımladı. Biliyorsunuz, dergiler para vermiyor." dedi. Sarısözen'in kitabının tıpkıbasımının Sivas Valiliğince yapılacağı müjdesini de verdi. Şenel, Tüfekçi'nin makalelerinin künyelerini gönderme lutfunda da bulundu[11]. Keşke, rahmetli Tüfekçi kitabı MİFAD'a teslim etseydi, biz de yayımlama onurunu yaşasaydık!

6. HAGEM Genel Müdürlüğüm dönemindeki Sarısözen'le ilgili bazı hizmetlerim

a. Sarısözen'in *Türk Halk Musikisi Usulleri* kitabını yayımlayamadım ama 1997 yılında önüme çıkan bir fırsatı değerlendirdim. 29 Eylül 1997 tarihinde KTB Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğüne genel müdür atanınca, şubelerin çalışmaları hakkında bilgi alırken yayın şubesinde otuz kadar baskı kararı alınmış kitabın beklediğini öğrendim. Yıl sonu yaklaşıyordu. Serbest bırakılan ödenekle, baskı sayısını düşürerek otuz kitabın da ihaleye çıkarılmasını sağladım. Bu kitaplardan biri Armağan Coşkun Elçi'nin Muzaffer Sarısözen hakkındaki doktora teziydi. *Muzaffer Sarısözen/Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları* adlı kitaptan 4000 adet yıl sonuna kadar basılıp teslim edildi[12]. Ölümünün 35. yıldönümü dolayısıyla 4 Ocak 1998 tarihinde Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüyle işbirliği hâlinde bir "Sarısözen'i Anma Konseri" düzenledik. Şef Mehmet Özbek yönetimindeki Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu, Sarısözen'in öğrencisi, Ankara

[11] Tüfekçi, Nida (1981), "Halk Mûsikisi Sanatı", *Kök*, S. 2, 3/1981, s. 27; S. 3, 4/1981, s. 24; S. 4, 5/1981, s. 27; S. 5, 6/1981, s. 24.

[12] Elçi, age., 336 s.

Radyosu Yurttan Sesler Topluluğunun ilk bağlama sanatçılarından, eğitim enstitüsünden öğretmenim, MEB Millî Folklor Entitüsündeki müdürüm H. Avni Özbenli (1919-2007)'ye, Sarısözen'le ilgili birkaç anısını anlatması için on beş dakikalık bir konuşma verilmişti. Ancak, öğretmenim kürsüye geçince coştu, anlattıkça anlattı. Yarım saati geçince, işaret ettim sözlerini tamamlaması için. "Ne yapayım? Konu hocam Sarısözen olunca dilim şişti. Kısa konuşamadım." diyerek sözlerini tamamladı. Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesinin muhteşem salonunda Bakan İstemihan Talay ve protokolun huzurundaki bu konserin öncesinde davetlilerden bir bölümüne günümüzün Doç. Dr.'u Armağan Coşkun Elçi'nin kitabını dağıttık. Konserde Sarısözen'in bazı akrabaları da vardı. Gündüz, THM Korosundan bir grup sanatçıyla Sarısözen'in Cebeci Asrî Mezarlığı'ndaki mezarını ziyaret edip saygı duruşunda bulunduk, fatiha okuduk. Yurttan Sesler Topluluğunun ilk bağlama sanatçısı Sarı Recep'in mezarı da yanı başındaydı.

7. Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünde Sarısözen'le ilgili hizmetlerim

KTB Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünde 1984-1988 yılları arasında genel müdür yardımcılığı yaptım. Fonetik Sanatlar ve Sinema Daireleri bana bağlıydı. Genel Müdür Mehmet Özel'i ikna ederek birlikte önemli çalışmalara imza attık. İstanbul Devlet Klasik Türk Müziği Korosu ile Devlet Halk Dansları Topluluğu sanatçıları sözleşmeli işçi statüsünden kurtuldu. DT, DOB sanatçılarıyla aynı maaşa kavuştular. Yeni Türk halk ve sanat müziği koroları kurduk. Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu gibi. 1988'de kendi isteğimle Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu uzmanlığına geçtim ama Genel Müdür sanat danışmanlığı yaptım. Odam, Genel Müdür odasının yanındaydı. 1989'da önerim üzerine Sivas ve Şanlıurfa'da iki Devlet Türk Halk Müziği Korosu kuruldu. Bu illeri seçerken oraya Türk halk müziğine en büyük hizmeti veren Sarısözen'in memleketi Sivas'a böyle bir koronun yakışacağını yazmıştık. 1993 yılında da Devlet Sanatçısı heykeltıraş Metin Yurdanur'a bir Sarısözen Anıtı yaptırdık. Önce Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü önündeki parkta sergilendi. Bu anıt, şu an Ankara Radyosunun karşısındaki parktadır. Bir kopyası da Ege Üniversitesi Devlet Konservatuvarı önündedir. Bir kopyasının da Sivas'ta yer alması ne kadar güzel olurdu…

8. Ağıt oyunları ve Sarısözen

Sarısözen'in, halk müziği derlemeleriyle ilgili makale yazması, yayımlaması için çok az zamanı olmuştur. Çünkü, derlenen türküleri notaya alma, radyoda Yurttan Sesler Korosunu çalıştırma çok zamanını alıyordu. Buna rağmen, küçümsenmeyecek kadar kitap, makale yazmayı da başarmıştır. Söylediği her söz, yazdığı her cümle Türk halk müziği çalışmalarında yeni ufuklar açmıştır.

Günümüzde zaman zaman, haklı olarak sözleri ağıt karakterindeki bazı türkülerin ritimleri hızlandırılarak oyun havası hâline getirildiğinden şikâyet edilmektedir. Mahmut Ragıp Gazimihal'in *Türk Halk Oyunları Kataloğu*'nu[13] baskıya hazırlarken ve *Konya Halk Müziği*[14] kitabını yazarken Sarısözen'in bu konudaki bir tespiti dikkatimi çekmişti. Konya'da 1940 yılı yazında halk müziği derlemeleri yapan Sarısözen Konya Kaşık Oyunları Topluluğunun oyunlarını seyrettikten sonra şöyle demiştir: "Azizim, bu kadar seyahat yaptım, oyun derledim. Fakat, Konya Kaşık Oyunları Topluluğu bir *Cezayir Ağıt Oyunu* oynadı, parmaklarım ağzımda kaldı. Hayatımda üç ağıt oyunu gördüm, birisi de budur. Başarılı ve eşsiz bir oyun."[15]. Bu tespitten ağıtların oyunu olduğunu anlıyoruz. Ancak, Çanakkale türküsünün ritmini hızlandırıp çiftetelli oynanabileceği anlamını asla çıkarmıyoruz.

9. Rıza Yetişen Arşivi'ndeki bazı fotoğraflar

Ses teknisyeni Rıza Yetişen (1916-1988), 1938 yılı yazından itibaren Ankara Devlet Konservatuvarının bütün halk müziği derleme gezilerinde görev almıştır. 1937-1954 tarihleri arasında Ankara Devlet Konservatuvarı Arşivinde teknisyenlik yapmış olup İzmir Bölge Sanat Okulu mezunudur. 1937-1938 yılı derlemelerinde görev alan diğer teknisyen Arif Etikan, daha sonraki derleme gezilerinde bulunmamıştır.

Emeklilik döneminde İzmir Narlıdere'ye yerleşip 23 Kasım 1988 tarihinde rahmete kavuşan Rıza Yetişen'le TRT İzmir TV Program

[13] Gazimihal, Mahmut Ragıp (1991, 1997, 1999), *Türk Halk Oyunları Kataloğu,* (bs. hzl. Nail Tan, C II-III, Ahmet Çakır'la), Ankara, 292+287+282 s. KTB HAGEM Yayınları: 161, 259, 277.

[14] Öztürk, Ali Osman-Tan, Nail-Turhan, Salih (2007), *Konya Halk Müziği*, İstanbul, 408 s., Ötüken Yayınları.

[15] Hınçer, İhsan (1965), "Konya Kaşık Oyunları", *TFA*, S. 191, 6/1965, s. 3772; *Konya Halk Müziği*, (Ali Osman Öztürk vd., s.55)

Yapımcılarından İsmail Özboyacı görüşmüş, anlattıklarını banda almış ve bazı fotoğraflar elde etmiştir. Özboyacı, bu malzemeyi benim daha iyi değerlendirebileceğim inancıyla bana vermişti. Bu sempozyumda, Rıza Yetişen'in hepsi Sarısözen'in çalışmalarıyla ilgili fotoğraflarla ve ses kasetini değerlendirmenin de bahtiyarlığını yaşıyorum. Bandı, bir kopyasını alıp deşifre etmek üzere dostum, Türk halk müziği bilgini Süleyman Şenel'e emanet ediyorum. Fotoğraflardan bir bölümünü size sunuyorum. Şunu da belirtmeliyim ki, bu fotoğraflardan bir bölümü bazı yayınlarda yer almıştır. Ancak içinde sanıyorum bilinmeyenleri de vardır.

10. Halil Atılgan'ın verdiği fotoğraf

Halk müziği koro şefi, derlemeci, *Niğde Türküleri* kitabının yazarı Halil Atılgan, Niğdeli Halit Ongan'ın ailesiyle dostluk kurup arşivinden yararlanma şansına erişmiştir. Bana, sempozyumda kullanmam için Ankara Devlet Konservatuvarının 1941 Niğde derlemeleri sırasında çekilmiş bir fotoğraf verdi. Resimlerin sonundaki fotoğraftır.

Sonuç

Sarısözen, Türk halk müziğine gelmiş geçmiş en büyük hizmeti yapan değerli bir şahsiyettir. Sivaslıların, ölümünün 50. yıl dönümünde onu böyle bir sempozyumla anmalarını takdir ediyor, saygılarımı sunuyorum. Ancak, bu vesileyle Sivaslılara iki görev daha düştüğünü hatırlatmak istiyorum.

1. Ankara Radyosu önündeki Sarısözen Anıtı'nın bir kopyasının Sivas'a dikilmesi

2. Sivas Devlet Türk Halk Müziği Korosunun adına Muzaffer Sarısözen'in eklenmesi

3. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinde Neşet Ertaş'ın adını taşıyan bir Güzel Sanatlar Fakültesi var. Sivas 4 Eylül Üniversitesinden de bu hassasiyeti bekliyoruz. Sarısözen'in hizmeti elbette Ertaş'tan daha büyüktür. Nur içinde yatsın!

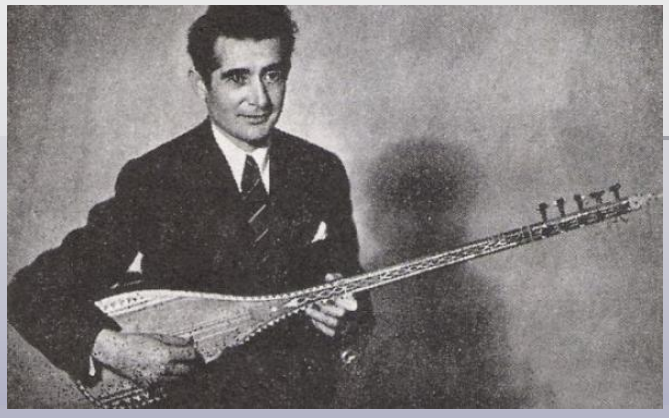

Muzaffer Sarısözen

Muzaffer Sarısözen ve H. Avni Özbenli

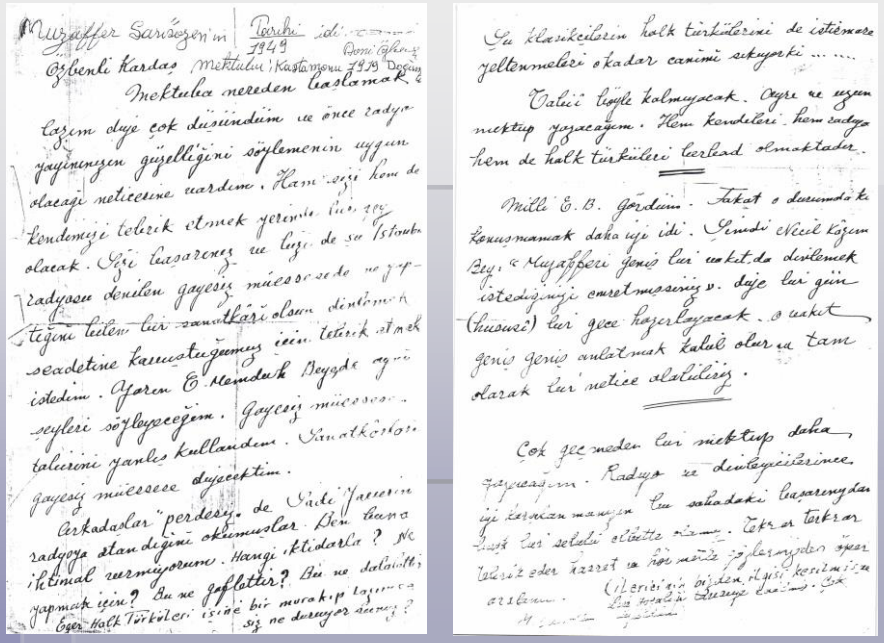

Sarısözen'in H. Avni Özbenli'ye mektubu (1949)

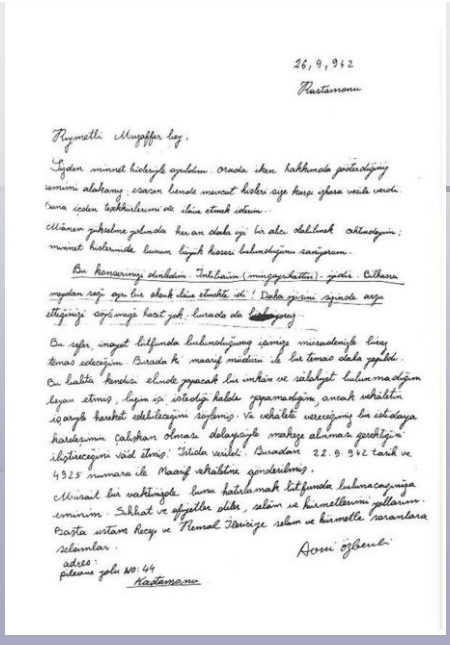

H. Avni Özbenli'nin Sarısözen'e mektubu (1942)

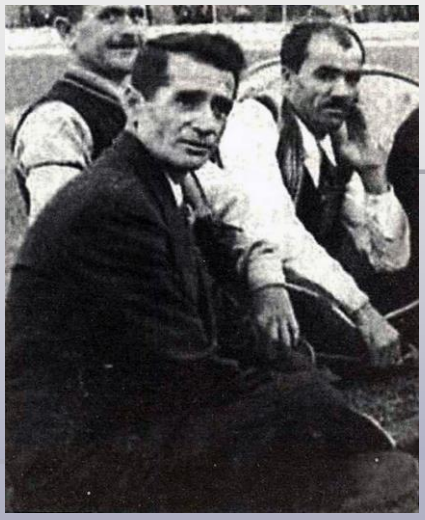

Davulcu Karayılan ve Sarısözen (1949)
(A. Erdoğdu Arşivi)

Şef Hikmet Şimşek

Nail Tan, Millî Kütüphanede konuşurken
(4 Ocak 1978)

Bakan Avni Akyol ve dinleyicilerden bir grup
(4 Ocak 1978)

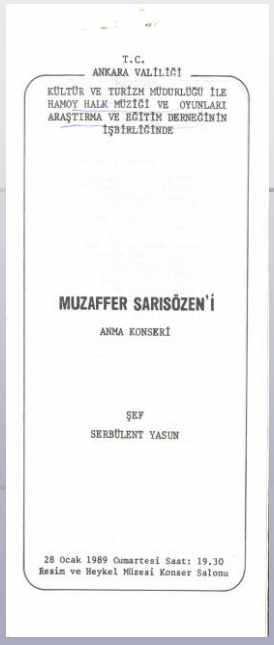

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ İLE
HAMOY HALK MÜZİĞİ VE OYUNLARI
ARAŞTIRMA VE EĞİTİM DERNEĞİNİN
İŞBİRLİĞİNDE

MUZAFFER SARISÖZEN'İ

ANMA KONSERİ

ŞEF
SERBÜLENT YASUN

28 Ocak 1989 Cumartesi Saat: 19.30
Resim ve Heykel Müzesi Konser Salonu

26. Yıl Anma Toplantısı broşürünün kapağı (28 Ocak 1989)

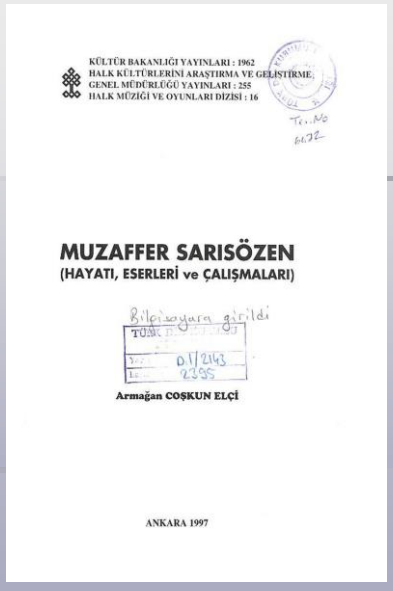

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI : 1962
HALK KÜLTÜRLERİNİ ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI : 255
HALK MÜZİĞİ VE OYUNLARI DİZİSİ : 16

MUZAFFER SARISÖZEN
(HAYATI, ESERLERİ ve ÇALIŞMALARI)

Bilgisayara girildi

Armağan COŞKUN ELÇİ

ANKARA 1997

Armağan Coşkun Elçi'nin kitabı (İç kapak)

Sarısözen Anıtı (Heykeltıraş Metin Yurdanur)

H. Avni Özbenli
(S. Şenel Arşivi)

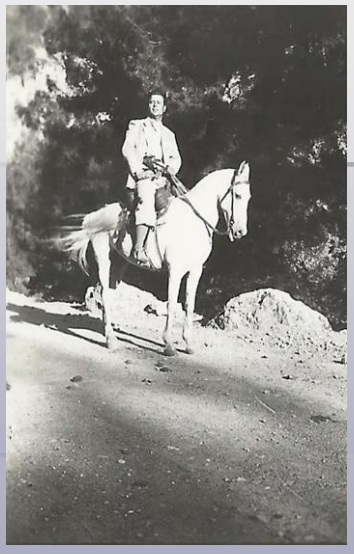

Rıza Yetişen, Adana Saimbeyli'de (1938)

Sarısözen, R. Yetişen, Kayseri Öküz Çukuru Yaylası'nda derleme yaparken (1941)

Sarısözen, Gazimihal, Yetişen bir derleme gezisinde

Konservatuvar Derleme Ekibi Çorum'da (10 Temmuz 1939)
Soldan sağa: Rıza Yetişen, Nurullah Taşkıran, M. R. Gazimihal, M. Sarısözen

Sarısözen (arka sıra 3.), Yetişen, halay seyrederken

Kütahya'da halk oyunları müziği derlemesi (1938)

ADK Derleme Ekibi, İstanbul Türk Halk Bilgisi Derneğini ziyareti sırasında
(27 Temmuz 1951)

Ön sıra soldan sağa: H. B. Yönetken, M. R. Gazimihal, E. C. Güney
Orta sıra: S. Y. Ataman, İ. Hınçer, C. Öztelli
Arka sıra: B. K. Çağlar, M. Sarısözen, Raci Damacı, Cevdet Canbulat

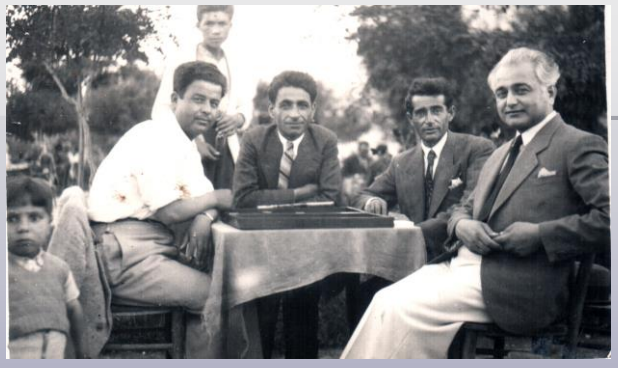

Konservatuvar derleme ekibi Niğde'de (1941)
Soldan sağa: Rıza Yetişen, Halit Ongan, M. Sarısözen ve ?
(H. Atılgan Arşivi)

İzmir Narlıdere'de Alevilerden oyun ve müzik derlemesi (1938)

SARIHATİPZÂDELER VE MUZAFFER SARISÖZEN'DEN HATIRALAR

Müjgân Üçer

Muzaffer Sarısözen'in mensup olduğu kadîm Sarıhatipzâdeler ailesinin şehir kültürümüz ve kültür tarihimizde çok seçkin yerleri vardır. Osmanlı toplumu içinde beş yüz yıllık tarihi geçmişleriyle Sarihatipzâdeler, Sivas'ı Sivas yapan değerlerin oluşmasında, I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele ve Cumhuriyet döneminde kendilerine düşen görevi büyük bir gayretle yerine getirmişlerdir. Aileden, birçok âlim, müderris, müftü, mutasavvıf ve devlet adamı yetişmiş ve Sivas'ın sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına büyük katkılar sağlayan vakıf müesseseleri de kurmuşlardır. Mensupları tarafından han, çeşme, çilehane, Sarıhatipzâde Numan Sabit Efendi [1696-1768][1] tarafından da zengin bir kütüphane vakfedilmiş ve kütüphaneye gelir için pek çok dükkân, ev, değirmen, hamam, arazi ve bostan vakfetmiştir.

Osman Paşa Camii'ni kiliseden camiye Sarıhatipzâdeler çevirmiş, Sivas'ta dinî otoritenin sembolü Cami-i Kebir (Ulu Cami)'de imamlık, hatiplik, mütevellilik görevlerinde bulunmuşlar, Cami-i Kebir'in (Ulu Cami) onarımını ve her türlü bakımını üstlenmişlerdir[2]. Sivas Belediyesi tarafından 8 Mayıs 2011 tarihinde Sivas'ta yapılan "*Kültür Tarihimizde Sivaslı Bir Aile, Sarıhatipzâdeler Sempozyumu*"nda mensupları ve eserleri hakkında sunumlar

[1] Ziyabey Kütüphanesi'ndeki bir yazma üzerinde, Numan Sabit'in ziyaret hatırası olarak bizzat yazdığı şu beyit bulunuyor:

"Bunu yazdım yadigâr olmak için
Her okuyan bir dua kılmak için"

Bu beyti; Dr. Müjgân Cunbur (1926-2013), Yunus Emre konferansı için, 15 Ocak 1991 tarihinde Sivas'a geldiği zaman Ziyabey Kütüphanesi'nde inceleme yaptığı zaman okumuştu.

[2] Ulu Cami için bahsetmemiz gereken önemli bir uygulama eskiden kışın kuşlara yem verilmesidir. 1196/97 yılında yapılmış olan Ulu Cami, Danişmendli üslubunda inşa edilen ve günümüze gelebilen en eski Selçuklu eseridir. Eskiden, Sivas'ta Ulu Cami'nin düz toprak damında kışın kuşlara yem verildiğini ve bunun gelenek olarak 1930'lu yıllarda caminin toprak örtüsünün çöküşüne kadar devam ettiğini biliyoruz. 13. yy.da Zekeriya Kazvinî'nin, *Âsârü'l-Bilâd Fî Ahbarü'l-İbâd* eserinde, kışın karlı günlerde kuşlara yem verilmesi için vakfiye düzenlendiği kayıtlıdır. Caminin orijinal vakfiyesi Timur istilasında kaybolmuşsa da Ulu Cami'de kışın, kuşlara yem verilmesi geleneği yüzyıllardır uygulanmıştır (Bknz: Müjgân Üçer, "Sivas Ulu Camii", *Hayat Ağacı*, Sivas, 2010, S. 15, s. 38-47).

yapılmış ve bu çalışmalar *Kültür Tarihimizde Sivaslı Bir Aile, Sarhatipzâdeler*, kitabıyla yayımlanmıştır[3].

Sarıhatipzâdeler ve eserleri üzerinde yapılacak yeni araştırmalar ve çalışmalar ile konunun zenginleşeceği tabiidir. Sarıhatipzâdeler'in unutulmaması gereken hizmetlerinden biri de Sivas Gökmedrese'nin tamiridir[4]. Sivas müftü ve müderrisi Sarıhatipzâde Seyyid Abdullah Efendi, Gökmedrese'nin yıkılan eyvanını tamir ettirmiş ve ahşap olarak bazı favkanî odalar ekletmiştir. Bu onarıma ait beyaz mermere hakk edilmiş olan tamir kitabesinde şu ifade yer alıyor[5]:

"Muhakkak müftü ve müderris Seyyid Abdullah onu 1239/1824 Ramazanında tamir edip onardı. Sanki onu ikinci kez yeniden yaptı. Allah onun çalışmasından ve iyi niyetinden dolayı hayrını çoğaltsın".

Din ilimleri alanında temayüz etmiş olan Sarıhatipzâde Seyyid Abdullah Evliya Efendi [1799-1862], Şifâiye, Sahibiye (Gökmedrese) ve Burûciye Medreselerinde müderrislik de yapmıştır[6]. Çocuğu olmadığı için mirası, amcasının oğlu Sıbgatullah-ı Sâni Efendi'ye kalmış olan Müftü Seyyid Abdullah Efendi ile ilgili olarak, 1834 tarihinde Sivas'ta yapılmış olan nüfus sayımına ait defterde şu bilgilere ulaşıyoruz[7]:

Sarımüftüzâde Hanesi	
Cami-i Kebir Mahallesi	Seyyid Abdullah Efendi bin Abdurrahman,
Hane: 8	Yaşı: 30.
Sıra: 29	Fetva Makamı: Berât-ı Âli ile Cami-i Kebir Hatibi

[3] *Kültür Tarihimizde Sivaslı Bir Aile, Sarıhatipzâdeler*, Editör: Alim Yıldız, Sivas, 2011, Burûciye Yayınları. Mevcudu kalmayan ve tekrar baskısı yapılacak olan bu kitabın baskı esnasında bazı sayfa ve o sayfaya ait dipnotun çıkmaması, ayrıca iki bildiriye ait sayfaların da birbirine karışması sebebiyle, ikinci baskıda bu hususun düzeltileceğini ümit ediyoruz.

[4] Sivas Gökmedrese, Selçuklu'nun ünlü devlet adamı Sâhib Atâ Fahreddin Ali tarafından 1271 yılında yaptırılmış ve yine bânîsi tarafından 1280 tarihli vakıf senedi düzenletilmiştir.

[5] İsmail Hakkı (Uzunçarşılı)-Rıdvan Nafiz (Edgüer*), Sivas Şehri*, İstanbul, 1928. s. 120; *Sivas Gökmedrese Taş ve Çini Bezemeleri*, Sivas Hizmet Vakfı, Sivas 2010, s.31.

[6] İbrahim Aslanoğlu, *Sivas Meşhurları,* C.I, Sivas, 2006, s. 320.

[7] Salih Şahin, *Mekân ve İnsanıyla Sivas*, Burûciye Yayınları, Sivas Belediyesi, 2013, s. 663.

Aile mensuplarının Cami-i Kebir hatibi ve de fertlerinin sarışın olmaları dolayısıyla Hatipzâdeler, yaygın olarak da Sarıhatipzâdeler olarak tanınmışlardır. Aileden birçok müftü yetişmiş olması dolayısıyla, Sarımüftüzâdeler ve Müftü Efendiler olarak da şöhret bulmuşlardır. Ailenin daha sonraki kuşaklarından olan 1840 doğumlu Sıbgatullah-ı Sânî Efendi'nin tasavvufî düşünceyle uzatmış olduğu ve kimseye göstermediği saçları, camide abdest alırken kavuğunun düşmesiyle görününce orada bulunanlar tarafından fark edilmiş ve bu olaydan sonra Saçlı Efendiler olarak da anılmaya başlanmıştır[8]. Aile 1934'te soyadı kanunu ile Sarıhatip'e izafeten Sarısözen soy ismini almışlar ki Sarısözen'i öneren de Fehmi Sarısözen [1896-1942]'dir.

Muzaffer Sarısözen ve Yurttan Sesler

Millî musîkimizin ve Türk halk müziğinin âbide şahsiyeti Muzaffer Sarısözen adını ilk defa çocukluğumda şöyle duymuştum:

1946 yılı, babamın görevi sebebiyle Eskişehir'deyiz. İlkokul birinci sınıftayım. Galiba öğle suları, radyodan bir anonsla; "Yurttan Sesler" programı başladı. Annem bunun üzerine bana şöyle söyledi:

"Bu programı hazırlayan ve şu anda konuşan Muzaffer Sarısözen Bey hemşehrimizdir, Sivaslı'dır."

Burada küçük bir çocukken beni etkileyen, önce Sivas sözü sonra, Sivaslı Muzaffer Sarısözen ve türkülerimiz. Her programda, hemşehrimizin sesi ve Sivas türküleri bizi âdetâ kanatlandırarak Sivas'a ulaştırırken yöremizin ağız özellikleriyle, mahcup ve mahviyetkâr sesiyle Sarısözen'in bu konuşmaları, her programda biraz daha kulaklarımıza ve gönlümüze nakşoluyordu.

Yurttan Sesler; radyo demenin müzik demek olduğu günlerde, ezgilerimizi dinlediğimiz ve öğrendiğimiz musikî zevkimizi bütünleştiren bir okuldu. Medeniyetin üç unsuru; mutfak, musikî ve mimarî içinde türkülerimizin gür sesi olan bu program, milletimizin hayatındaki bu zenginliğimizi de kanıtlıyordu.

"Yurttan Sesler" üzerine Sivaslı eğitimci, halkbilimci Vehbi Cem Aşkun (1909-1979) 1944 yılında şu tespiti yapıyordu.

[8] Uğur Sarısözen, "Sarıhatipzâde Ailesi", *Kültür Tarihimizde Sivaslı Bir Aile, Sarıhatipzâdeler*, *Age*, s. 59.

"Sesimizi ve yüreğimiz, biricik radyomuz her vesileyle her türlü ruh ve kafa ihtiyaçlarımızı karşılamaya çalışıyor. (...) Batının üstün sanat eserleri karşısında içimizi serin tutan Klâsik Türk Musikisi ile Fasıl Musikisi anılmaya layık iseler de Yurttan Sesler'in yerini hiç biri dolduramıyor. Bu sesler, Tanrısal bir hava içinde bütün Anadolu Yaylasını kuşatıyor. Güzel Anadolu'muzun yaylası ovası ve aşılmaz dağları, sık ormanları güzel denizleriyle gözlerimizde ve denizlerimizde dile geliyor. (...) Yurttan sesler, yurdun gerçek sesi ve yüreğidir. Bütün yurda, yurdun sesini duyuranları saygıyla anarken, bu asil hareketin yarınki Türk müziğine kaynaklık yapacak kadar bol ve çeşitli zenginlikler getirmesini dileriz [9]".

Muzaffer Sarısözen'in ağabeyi Abdulkadir Sarısözen [1896-1973] kaymakamlık ve valilik yapan bir hukukçu ve aynı zamanda, Türk Halk Müziği, folklor ve etnografya konularında değerli incelemeleri ve TRT repertuarında kayıtlı türkü derlemeleri olan bir hemşehrimizdi. Yurttan Sesler için tespitleri şöyledir:

"Halk müziği ve o müzikten şevk alan halk oyunları bu vatan toprakları üzerinde yaşayan her insanı ayni müşterek heyecan içinde bırakmaktadır. "Yurttan Sesler" başladığı zaman öz vatanda ve sınır dışı her yerde mayası bu kültürle yoğrulmuş ne kadar insan varsa radyosunun başındadır. Halk türkülerimiz üzerinde titrediğimiz millî ve kutsal emanetlerimizidir. Bunlar yarının ileri ve yüksek Türk müziğinin kıymetli ilham kaynağı olacaktır. Türkülerimizi halk dilindeki ve halk odasındaki özellikleriyle saklamak gerekir. Sanat inceliklerine vâkıf olmayanların plâk bezirgânlığına sermaye olmaya başlamasıyla aslını ve güzelliğini bozarak okunmasına karşı tedbir alınmalıdır"[10].

Muzaffer Sarısözen'den Hatıralar

Muzaffer Sarısözen'in yoğun derleme faaliyetini yaptığı yıllarda, gittiği pek çok şehirde kalıcı dostluklar edinmiş, buralarda hemşehrileri ve öğrencileriyle de karşılaşması büyük heyecan yaratmıştı. Sivaslı Delireşitoğulları'ndan Hamdi Yılmaz Ertekin [1909-1958] Muş'ta savcı iken 1940'lı yıllarda türkü derlemeye ve kaydetmeye gelen Sivas Lisesi'nden hocası Muzaffer Sarısözen'e her türlü kolaylığı da sağlamıştı. Sivas Darürraha Mütevellileri ailesine mensup Hakim Abdi Başara (1909-1996),1941 yıllarında Niğde Ulukışla'da görevli iken hocası Muzaffer Sarısözen'le

[9] Vehbi Cem Aşkun, "Yurttan Sesler", *Kızılırmak*, S. 400, 26 İlkkânun 1944, Sivas, s, 1.

[10] Halûk Çağdaş, "Abdülkadir Sarısözen'in Halk Müziği ve Türkülerimiz Üzerinde Düşünceleri", *Revak* 94, Sivas, s. 66-67.

karşılaşmalarını o yılların unutulmaz bir hatırasıydı[11]. M. Sarısözen müzik sınavlarının önemli ve değişmez üyesiydi. Bu sıfatıyla yetenekli ve liyakatli gençlerin ve gerçekten hak edenlerin radyoya girmesine vesile olmuş ve de çok titiz davranmıştır. Selahaddin Erorhan [1936-1995]'ın imtihanı hakkındaki hatırayı Halûk Çağdaş'dan dinleyelim:

"Sivas'a gelmiş olan Selahaddin Erorhan ile birlikte Adnan Sümbüloğlu'na misafir olduk. Bahçede oturduğumuz güzel bir yaz gününde sohbetimiz halk müziğimiz idi. Selahaddin Erorhan'a radyoya nasıl girdiğini sordum. Şöyle anlatmaya başladı:

"İmtihan İstanbul'da yapıldı. İmtihan heyetinde Muzaffer Sarısözen, Ferruh Arsunar (1908-1965) ve Halil Bedîî Yönetken (1899-1968) vardı. Muzaffer Bey, benden bir uzun hava okumamı istedi.

Ben de;

Yerde yanım yerde yanım
Çürüdü yerde yanım,

diye başlayan Kerkük hoyratını okumaya başladım. Meyana geldiğimde Muzaffer Bey'in gözleri dolmuştu ve ağlıyordu. Bunu gizlercesine, elini yüzüne tutarak parmağıyla da gözlüğünün köprüsüne bastırıyordu. Uzun hava bittiğinde Muzaffer Bey bana şöyle dedi:

- Beni ağlattın deli oğlan, çık dışarı!

İmtihandan sonra sonucu öğrenmemde Sarı Recep (Güray) yardımcı oldu. Radyoevi'nde kendisine rastladım, nasıl öğreneceğimi sordum.

- Kapıya liste astılar, gidip bakalım! Dedi.

Liste şöyle sıralanıyordu:

Selahaddin Erorhan

Nihat Mercanlı

Fatma Türkân (Yamacı)

Ahmet Sezgin

Böylece ertesi gün radyoda çalışmalarımız da başlamış oluyordu"[12].

Sivas Milletvekili, TBMM eski başkanlarından Refik Koraltan (1890-1974), 1955 yılında Muzaffer Sarısözen'i davet ederek şöyle söylemişti:

[11] Suna Ertekin Akkaya'nın babasına ait hatıra ile N. Yücel Mutlu'nun dayısı Abdi Başara'ya ait hatırayı da kendilerinden dinlemiştim [M. Üçer].

[12] Halûk Çağdaş'ın Sivas'ta 21 Aralık 2013 tarihinde vermiş olduğu bilgi. Halûk Çağdaş, Selahaddin Erorhan'ın şeker hastası olduğunu ve Sivas'tan döndükten bir süre sonra da vefat ettiğini söylemiştir.

"Sen memleketin garbını şarkına, şimalini cenubuna gönül bağı ile bağlayan bir sanat ekolünü kurdun. Sen türkülerden vatan yarattın, bu millet sana çok şey borçludur ve seni asla unutmayacaktır. İşte sanatçıların bizden farkı bu: Bizler de milletin hizmetindeyiz, fakat unutulmaya mahkûmuz[13]";

Halil Bediî Yönetken, Muzafer Sarısözen'in hizmetlerini şöyle anlatıyor:

"Eşsiz bir tahammülle çalışmasını yapar, gerekli notları alır, onları fişlerin açıklama bölümüne kaydeder, bazen ezgilerin notalarını da fişin bir kenarına yazıverir, günde on iki saat durmadan çalıştığı olurdu[14]";

Vedat Nedim Tör (1897-1985) ise, Sarısözen için:

"Halk türkülerimizin kara sevdalı bilgini[15]';

İbrahim Aslanoğlu [1920-1995]:

"Türkülerimizi unutulmaktan kurtardı. Ömrünü Türk milletinin sanat değerlerine adamış değerli bir aydın, yurtsever bir memleket evlâdıydı[16]"...

demiştir.

Muzaffer Sarısözen'in Annesi Zeliha Hatun'dan Derlediği İlâhi

Kubilay Dökmetaş, Muzaffer Sarısözen Sempozyumu'nda; "Ankara Devlet Konservatuvarı Derleme Kayıtları ve Derleme Fişleri Bağlamında Muzaffer Sarısözen'i Anlamak ve Tanımlamak" konulu "Dinletili Konferans"ında Muzaffer Sarısözen'in Annesi Zeliha Hatun'dan[17] derlediği bir Sivas ilâhisini okumuştu. Ricamız üzere ilâhinin derleme belgesini ve notasını da yazarak şu bilgileri göndermiş bulunuyor:

[13] Uğur Sarısözen, "Sarıhatipzâde Ailesi", *Kültür Tarihimizde Sivaslı Bir Aile, Sarhatipzadeler*, s. 62.

[14] Halil Bediî Yönetken, Derleme Notları, İstanbul, 1966, s.52; Halûk Çağdaş, "Türkülerden Bir Vatan ve Rahmetli Sarısözen", *Türk Folkloru,* Mayıs 1983, İstanbul, s. 22.

Bir Hatıra: 9 Mayıs 1991 tarihinde Sivas'ta Cumhuriyet Üniversitesi'nde yapılan Muzaffer Sarısözen'i anma toplantısında, gençlerden oluşan ekibin davul-zurna eşliğinde "Abdurrahman Halayı"na başladığı esnada; yiğitlik figürlerinin sergilendiği bu oyunda, Neriman Hanım'ın ağlaması ve gözyaşları orada bulunanları da duygulandırmıştı. Halûk Çağdaş, "Türkülerden bir Vatan ve Muzaffer Sarısözen", *Hayat Ağacı,* S.11, Yaz 2008, Sivas, s. 13.

[15] Orhan Sağlamer, " Muzaffer Sarısözen (Muzafferiddin Mazhar)", *Revak*, Sivas, 1997, s. 58.

[16] İbrahim Aslanoğlu, *Sivas Meşhurları*, Sivas, 2006, C.II, s. 360.

[17] Sivas'ta eskiden, saygı ifadesi olarak kadınlara "Hatun" denirdi. Bu, itibarlı bir unvan idi.

"Sarısözen Hoca zaman zaman türkülerin tek dörtlüğünü notaya alır ve diğer dörtlüklerini daha sonra altına döşeme yöntemini kullanırdı. Bu yöntem hem kağıt israfını önlemek hem de kayıt malzemesinden tasarruf etmek adına bir önlemdi. İşte Annesi Zeliha Hatun'dan notaya aldığı bu Sivas ilâhisi de buna bir örnektir. 1940'lı yıllarda notaya aldığı bu ilâhi, sonraları Sarısözen'in öğrencileri tarafından TRT Türk Halk Müziği Repertuarına 1974 yılında aktarılmıştır. Elbetteki Annesi Zeliha Hatun bunu tek dörtlük olarak okumadı, ancak repertuara tek dörtlük olarak dahil edilen bu Sivas ilâhisi Kubilay Dökmetaş'ın icrasına ve tesbitine kadar hiç icra edilmedi. Kubilay Dökmetaş'ın sözleri Niyazî-i Mısrî'ye ait bu ilâhinin notasını düzeltip sözlerini tamamlayıp ve radyoda icra etmesinden sonra Sivas musikisi repertuarına bir önemli eser daha -bir anlamda- eklenmiş oldu. İşte ilk hali ve daha sonra hem usul açısından düzenlenmiş bir Sivas ilâhisi sevenlerine kavuşmuş bulunuyor. Hayırlı olsun![18]".

Sarısözen ve Çağlayan Aileleri'nin Çelebiler'deki Komşulukları

Ahmet Kutsi Tecer Bey, Sivas'taki görevi yıllarında, yazları Muzaffer Sarısözen'le birlikte Çelebiler'deki çiftliklerine gelirler, burada ağırlanırmış. Uğur Kaya, Ahmet Kutsi Tecer'in; "Orda bir köy var uzakta o köy bizim köyümüzdür" şiirini Çelebiler köyü için yazmış olduğu bilgisini, hocası Neriman Altındağ Tüfekçi'den dinlediğini söylemişti. Ahmet Kutsi Tecer, acaba babasının mensup olduğu Kemaliye'nin (Eğin) Apçağa köyü ile Çelebiler arasında bir benzerlik mi bulmuştu?

Ahmet Kutsi Tecer (1901-1967), ben ömrümün sonuna kadar milletimin sesini dinleyecek ve duyuracağım" diyen bir vatansever, duygu, düşünce ve kültür insanıdır. 1930 yılında Sivas Lisesi'ne Edebiyat öğretmeni olarak atanan, iki yıl sonra Sivas Millî Eğitim Müdürü olup 1934 yılına kadar Sivas'ta kalmış olan Ahmet Kutsi Tecer, Muzaffer Sarısözen'in çalışmalarına destek olduğu gibi Ankara'ya tayininde de etkin bir rol oynamış, Sarısözen'in ülke çapında bir değer olmasına zemin hazırlamıştır. M. Sarısözen, hayatının sonuna kadar sadık ve kadim dostu olan Ahmet Kutsi Tecer için: "Folklor sahasında çok büyük istifadeler edindiğim üstâd", diye bahsetmiştir. Sivas'ta kendini zengin bir halk kültürü içinde bulduğunu söyleyen A. Kutsi Tecer'in halk şiirine yönelmesi de Sivas'taki görevi sayesinde olmuştur[19].

[18] Kubilay Dökmetaş'ın 11 Aralık 2013 tarihinde yazılı olarak gönderdiği bilgi.

[19] A. Kutsi Tecer'in halk şiirine yönelmesi konusunda, merhum İbrahim Aslanoğlu hocamız şu bilgileri vermişti:

"Ahmet Kutsi Tecer, Muzaffer Sarısözen için, 'yaradılışından aldığı kabiliyetin dışında çevreden aldığı zengin bir halk kültürüne sahipti. Sivas'ta beraber dört yıl çalıştık. Sivas'ın yetiştirdiği seçkin bir aydındı'. Dermiş. Gerçekten de 5 Kasım 1931'de başlayıp bir hafta devam eden 'Sivas Halk Şairleri Bayramı', bu

Fuat Çağlayan, Sarısözen ailesi ile komşuluklarını annesi Meliha Çağlayan (1921-2014) ve aile büyüklerinden şöyle dinlediğini anlatıyor:

"Sivas merkez köylerinden Çelebiler'de; Evliya Efendiler (Çağlayanlar) ile Saçlı Efendiler (Sarısözenler)'in halen kayıtlı arazileri, tarlaları mevcuttur. İki ailenin de Buhara, Horasan yörelerinden Sivas'a birlikte göç ettiği muhtemeldir. 1970'li yıllara kadar, okullar tatil olunca toplu halde köye gidilir, harman sonu okulların açılmasına yakın ise Sivas'a dönülürdü. Çelebiler köyünde Çağlayan Dağı'nın eteğinde bizim ve Saçlı Efendilerin 'köşk' tabir ettiğimiz, araları 300 metre olan yazlık evleri vardı. Saçlı Efendiler'in köşkleri ahşap, oldukça gösterişli süslü dış cepheye sahip olup önünde büyük bir çayırlık uzanırdı. Bizim ise kışın da kalınabilecek 6 odalı büyük evimizin yanındaki köşkün önünde şirin bir süs havuzu mevcuttu. Köy evimizde 30-40 kişilik aile fertlerinin bir araya geldiğini bilirim.

Sarısözenler'le Çağlayanlar köye geldiklerinde 'köyün ahengi, neşesi artardı' derler. İki aile ileri düzeyde ahbaplık, komşuluk ilişkilerine sahiptiler. Kışın Sivas'ta, yazları ise Çelebiler'de çok samimi sevgi dolu yaşamları, komşulukları geçmiş. Annem, ilerlemiş yaşına rağmen Muzaffer Bey'in annesi Zele/Zeli [Zeliha] Hatun [1849-1938][20], babası Hüsnü Efendi ve Muzaffer Bey'in adlarını söylediğimde 70-80 sene öncesini hatırlayıp, bu haliyle dahi yüzünden eksilmeyen tebessümüyle onları hayırla anar. Muzaffer Bey'in annesi Zele Hatun ile anneannem Safiye Hanım'ın[21] can-ciğer arkadaşı ve ahretliği olduğu söylenir. Zele Hanım son zamanlarında zor yürüdüğünden köy içinde özel bir araba gezdirilirmiş. Muzaffer Bey, Çelebiler'e geldiklerinde, annem de dahil köydeki çocuklarla koro kurup türkü söyletip sesi güzel

iki dostun mesaisinin semeresiydi. Daha önce kurulan Halk Şairlerini Koruma Derneği tarafından organize edilen bu programa, Talibî, Âşık Süleyman, Revânî, Suzânî ve Âşık Veysel gibi sonradan ünlenen toplam 15 âşık katılmıştı. Halk şairlerini bir araya getiren ve halka tanıtan bu olayla Sivas şenlik ve şiir içinde çalkalanmış, Sarısözen'in de halk müziğine yönelmesine sağlamıştı. A.Kutsi Tecer, Sarısözen'in vefatı için yazdığı yazıda onun için şöyle diyordu: Yıllardır bir ideal için kendini cömertçe harcayan adam".

[20] ZelihaHatun'un doğum ve vefat tarihlerini sorduğumuz Uğur Sarısözen'in verdiği bilgiler şöyledir:

Muzaffer Sarısözen'in annesi Zeliha Hatun: (d. 09. 07 1849 - ö. 04. 10.1938) Kabri Yukarıtekke, Abdulvehhab Gazi Mezarlığında'dır .

Babası Şeyh Hüseyin Hüsnü Efendi (d. 01.07.1842 - ö.10. 09. 1914) Kabri Ulu Cami haziresindedir.

1930'lu yıllara kadar Sarıhatipzâde mensubu erkekler vefatlarında caminin batı yönündeki hazireye, kadın ve çocuklar ise caminin güney yönündeki hazireye defnedilmiştir. Tarihî fotoğraflarda da görülen güney yönündeki kabirler, yol geçirilmesi sebebiyle, aileye haber verilmeden kaldırılmış ve bazı kabirler de kaybolmuştur.

[21] Safiye Hatun (1898-1974); Belediye başkanı Abdullah Evliya Efendi'nin oğlu Süleyman Efendi ile evlenmişti. Sivas Kongresi günlerinde, Mustafa Kemal Paşa için hazırlanan oda için, gelininin rızası ile çeyizinde bulunan bazı eşya, kayınpederi Abdullah Evliya Efendi tarafından, hizmetkârları ile birlikte Kongre binasına getirilmişti. (Bknz: Müjgân Üçer, "Mustafa Kemal Paşa'nın Odası", *Hayat Ağacı*, 2005, Sivas, S. 3, s. 28-31)

olanları da öne oturturmuş. Dayım Cihat Çağlayan'ın sesini her seferinde beğenirmiş. 'Hele bir de makam bilsen' diye onu teşvik edermiş.

1950'li yıllarda dedem Süleyman Efendi, Çelebiler köyüne bataryalı bir radyo getirip, Muzaffer Bey'in 'Yurttan Sesler' programını hemşehrilerine dinletmek istemiş. Bizim evde köyün ileri gelenleri toplanmış, programı dinledikten sonra Süleyman Efendi muziplik, hoşluk olsun diye köyün ileri gelenlerine:

- Programı dinleyenler sıra ile kalkıp, radyoya yanaşarak, Muzaffer Bey'e Çelebiler'den selam göndersin! Demiş.

Dinleyenlerin de, o dönemler buna uyduğu hoş bir anı olarak anlatılır.

Sarıhatipzadeler geldiklerinde önce Sivas'a yerleşmiş, sonra da Çelebiler'deki arazilerini almışlardır. Muzaffer Bey'in ailesi, babası, bizim dedelerimiz gibi 'din alimleri', 'Evliya', 'Şeyh' unvanlarına sahipler. Çelebiler köyünün altındaki Huykesen köyü de dahil tamamı; 30-50 hanedir ve halen buralarda 'Maşatardı', 'Manastır' adı ile anılan tarlalarımız vardır. Osmanlı tarafından din âlimlerine makam, hizmet karşılığı olarak Çelebiler'deki arazilerin bu iki aileye Sivas'a yerleştikten sonra verildiğini düşünüyorum[22]".

Çelebiler

Arşiv Uzmanı Salih Şahin, ricamız üzerine, Çelebiler ve köyün adı hakkında şu bilgileri vermiş bulunuyor:

"Çelebiler Köyü ile ilgili arşiv kaynaklarındaki bilgiler 1455 tarihli ve 2 numaralı Tapu Tahrir defterinden itibaren başlıyor. Söz konusu defterin 250. sayfasında köy, 'Çelebideresi Köyü' adı ile geçmekte ve malikâne kaydı bulunmaktadır. Bu malikâne gelirlerinin nısfı Mescid-i Cami (Ulu Cami) ve diğer nısfı ise Hacı Pir Ahmed Bey'in tımarı olduğu kaydedilmiştir. Bu tarihte köyde Halil Veled-i Hasan, İbrahim Veled-i Ali Sip(y)ah, Mustafa, İlyas Veled-i Ahmed, Mehmed biraderi İlyas, Kürt Şeker, İbrahim..., Ahmed Veled-i İlyas ve Bahşayiş isimli hane sahipleri meskûn bulunmaktadır.

1520 tarih ve 79 numaralı Tapu Tahrir'de ise yine Çelebideresi tabi-i Sivas, arazisi hariçten ekilmektedir. Ekilen arazinin seksen sehimden on sekiz sehimi Mihmad Bey evladının vakıf arazisidir. 60 sehmi Sultan Alâeddin Camii vakfına aittir. Bu tarihte köyde sadece iki vergi hanesi bulunmaktadır. Bunlar Kulu Veled-i Halil ve ..... Veled-i Abdullah'dır. 1554 tarih ve 287 numaralı tapu tahrir defterinde ise yine köyün adı Çelebideresi adıyla geçmekte ve Evkaf defteri kayıtlarına göre malikâne

[22] Fuat Çağlayan tarafından 26 Eylül 2013 tarihinde gönderilen bilgi.

kaydı bulunan köy arazisinin seksen sehimden on sekiz sehimi Mihmad Bey evladı vakfına ve 60 sehimi vakfı Cami-i Sultan Alâeddin[23] (Ulucami) 'e aittir. Bu tarihte Asar Veled-i Merdos, Kegos Veled-i Sergis gibi 10 gayr-i Müslim hane bulunaktadır. Buradan Ermenilerin köye sonradan geldikleri anlaşılıyor. Köy, 1834 tarihli nüfus kayıtlarında Çelebiler Karyesi olarak geçmekte ve Köyde 6 hanede 18 erkek nüfus bulunmakta, Uzunoğlu, Köprülüoğlu, Hacıoğlu, Karaoğlanoğlu, Malamatoğlu gibi aileler oturmaktadır.

Bazı kayıtlarda görülen ve Sarıhatipzadeler'in önce Çelebiler Köyü'ne sonra Sivas'a geldiklerine dair bilgi gerçeği ifade etmemektedir. Çünkü 1520 ve 1554 tarihli Tahrir kayıtlarında ailenin Cami-i Kebir mahallesinde meskûn bulunduğu açıkça görülmektedir.

Ailenin Çelebiler'le ilgisi Cami-i Kebir'in mütevellileri olmaları nedeniyle Caminin vakıf arazilerini ekip biçmekte, yazları köyü çiftlik olarak kullanmaktadırlar [Burada şu hususu belirtmeliyim ki Sivas eşrafının çoğunun yakın köylerde çiftlik ve arazileri bulunmaktadır. Yazlarını bu köylerde geçirmekte, köyde bulunan araziler ile büyükbaş hayvanlarını ya ortaklığa ya da bakıcıya vermektedirler]. Bu husus Sivas Temettuat Defteri'nde yer almakta olup Yrd. Doç. Dr. Sezgin Zabun tarafından doktora tezi olarak çevrilmiş olan eserde, açıkça görülmektedir [S. Zabun'un bu çalışması, Sivas Belediyesi tarafından yayına hazırlanmaktadır]. Çelebiler Köyü'nün 1844/45 tarihli Temettuat kayıtlarında da ailenin kaç dönüm araziyi ekip biçtikleri, bu araziden gelirleri ve ayrıca büyük ve küçükbaş hayvanları ve diğer gelirleri ayrıntılı olarak yazılmıştır.

Ailenin 'Çelebi' sıfatı da bulunmaktadır. Nitekim ailenin büyüklerinden Şeyh Mustafa Efendi 'Çelebi' mahlasıyla anılmaktadır. Bu sıfattan hareketle bu köyle bir ilgi kurulabilir mi? Belki kurabiliriz, fakat ailenin Sivas'a geliş tarihi eğer Yavuz Selim döneminde ise bu pek mümkün görünmüyor. Çünkü bundan 65-70 sene öncesinde köy 'Çelebideresi' adıyla anılmaktadır. Eğer aile Yavuz döneminde değil de daha önce mesela Kadı Burhaneddin veya Osmanlı hâkimiyetine girdikten hemen sonra gelmiş ise, bu yönde bir değerlendirme yapılabilir[24]".

[23] Ulu Cami (Cami-i Kebir), arşiv kayıtlarında Sultan Alâeddin (Keykubad) Camii olarak geçmektedir.
[24] Salih Şahin'in, Çelebiler Köyü hakkında 9.11. 2013 tarihinde verdiği bilgi.

Muzaffer Sarısözen Fotoğrafları ve Açıklamaları

I- Fehmi ve Muzaffer Sarısözen Çanakkale'de (1915) [Ahmet İzzet Göze Arşivi].

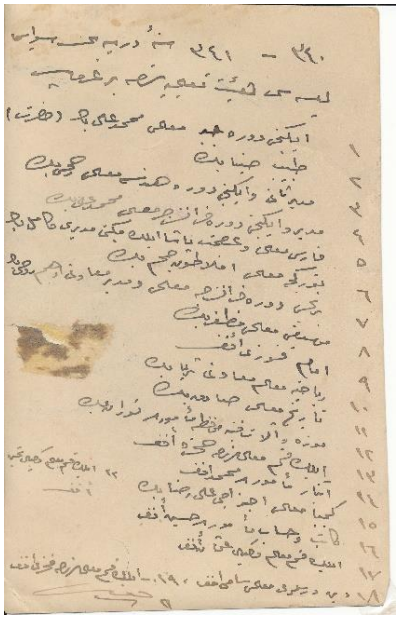

II- Sivas İdadîsi'nde Muzaffer Sarısözen ve Muallimler Heyeti (1924-1925) [Ahmed İzzet Göze Arşivi]:

(2)/Dr. Ziya (Pekin) Bey Okul doktoru.
(6)/Eflatun Cem Güney Edebiyat Muallimi.
(8)/Muzaffer Sarısözen, Musikî Muallimi.
(10)/Süreyya (Mutlu) Bey (Riyaziye Muallimi-1901-1975).
(12)/Nurullah Bey (Müze Alat-ı Fenniye Memuru).
(15)/Ecz. Ali Rıza (Peker) Bey Kimya Muallimi.

III- Neriman-Muzaffer Sarısözen (1954-55) [Fuat Çağlayan Arşivi].

IV-Halk Şairlerini Tanıtma Komitesi (1931) [İhsan Pulak Arşivi)]

Bu fotoğraf İhsan Pulak Beyin aile albümünden alınmıştır.

Fotoğraf arkasında İhsan Pulak tarafından yazılan yazı:

1. Sivas Maarif Müdürü Necati Bey (Hakkında bilgimiz yok.)

2. Sivas Lisesi Edebiyat Muallimi Kutsi Bey [Ahmet Kutsi Tecer (Eğin / Kemaliye Apçağa köyü 1901-1967)

3. Sivas Belediye Reisi Hikmet Bey [Hikmet Işık (1898-1958)]

4. Sivas Lisesi Müzik Muallimi Muzaffer Bey (1899-1963)

5. Sivas Ticaret Odası Başkâtibi İhsan Bey [İhsan Pulak (1908-1996)]

Not: 1931 Yılında Kurulan "Halk Şairlerini Tanıtma Komitesi

Fotoğraf arkasındaki yazılara, altı çizili satırlar tarafımdan ilave edilmiştir, M. Üçer

Bu fotoğrafın şöyle bir hatırası var:

Muzaffer Sarısözen'in, hem arkadaşı ve hem de Sivas Lisesi'nde müzik öğretmeni olduğunu bilgisini veren enişteniz İhsan Pulak (1908-1996), bu fotoğrafı bana verirken şöyle demişti:

"Bir gün eve geldiğimde baktım ki küçük torunum albümler ve fotoğraflarla oynuyor, çok üzüldüm, 'herhalde bakıcı kadın vermiş' diye düşündüm. Bunlar ilerde kimsenin işine yaramaz, diyerek albümü aldım. Fotoğrafların hepsini yırtmaya başladım. Halk Şairlerini Tanıtma Komitesi fotoğrafını yırtamadım, sana ayırdım, ilerde değerlendirileceğini biliyorum". Ben de bu fotoğrafı, Sivas Folkloru dergisini çıkaran hocamız İbrahim Aslanoğlu'na 1975 yılında hediye ettim[25]".

Ömrünü türkülerimize ve Türk halkbilimine adayan unutulmayacak hizmetleriyle beraber, Sivas'ta: "Muzaffer Sarısözen İlköğretim Okulu", "Muzaffer Sarısözen Güzel Sanatlar Lisesi", "Muzaffer Sarısözen Türk Halk Müziği Topluluğu" ve "Muzaffer Sarısözen Salonu"nda da adı daima yaşayacak olan Muzaffer Sarısözen'i rahmet minnet ve şükranla anıyor, hatırasını taziz ediyoruz.

[25] 1987 yılında, Sivas Lisesi'nin 100. yılı törenine katılanlar içinde en yaşlı mezun olan İhsan Pulak'a en kıdemli mezun plaketi verilmişti. Halamızın eşi olan İhsan Pulak, tören için Ankara'dan gelmişti. 1927 yılında Sivas Lisesi'nden aliyyü'l-âlâ (pekiyi) derece ile mezun olan İhsan Pulak, yüksek tahsilini İstanbul Yüksek Ticaret Okulu'nda yapmış, askerlikten sonra, 1930'lu yıllarda, Sivas Ticaret Odası Başkâtibi olarak çalışmıştı. Almış olduğu teklifle 1938 yılında Ankara'ya giden İhsan Pulak, devlet hizmetinde uzun yıllar yönetici olarak çalıştı. TCDD genel müdürü ve sonra PTT yönetim kurulu üyesi gibi görevler yaptıktan sonra emekli oldu. 1967 yılında, Ankara'da diğer Sivaslılarla bir araya gelip, Sivas Kültürel ve Sosyal Yardımlaşma Derneğini kurmuş ve Ankara'da öğrenim gören, Sivaslı gençler için Sivas Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurdu'nun inşâ edilmesini sağlamıştı.

Açıklama: Fotoğrafları gönderen, bilgiler veren; Ahmet İzzet Göze, Erman Aslanoğlu, Fuat Çağlayan, Halûk Çağdaş, Kubilay Dökmetaş, Uğur Sarısözen, Salih Şahin ve Dr. Süleyman Şenel'e çok teşekkür ederim.

SİVAS HALK ŞAİRLERİ BAYRAMI: ULUSAL BASINDA YANSIMALAR

M. Sabri Koz

-I-

Sivas Halk Şairleri Bayramı (5-8 Kasım 1931), Cumhuriyet Türkiyesi'nde bir ilktir. Gerçek anlamda II. Meşrutiyet'ten sonra keşfedilen, ancak Cumhuriyetle birlikte örgütlü ve yaygın bir hale gelen yerli ve geleneksel kültürün araştırılmasında çok büyük payı olan Türk Ocağı[1], Halk Bilgisi Derneği[2], Halkevleri[3] yanında mahalli ve kısa ömürlü bir kuruluş olan Halk Şairleri Koruma Derneği (Sivas)[4] bu bayram nedeniyle kültür tarihimizde haklı bir yer almıştır.

Türkiye'de folklor araştırmalarının yüzüncü yılını idrak ediyoruz. Bu aslında görece bir kavramdır ve yeni bir bilim olan folkloru tanıtan yazı/yazılar yayımlanmaya bu yıl içinde başlandığı için böyle bir başlangıç tarihi kabul edilmiştir.

Oysa Türk folklor ve halk edebiyatının derlenip yayımlanmasının tarihi, herkesin bildiği gibi daha eskilere, 19. yüzyıl sonlarına kadar iner ve bu güzel gelişmenin onurunu da Macar Türkolog I. Kunos'a aittir.[5]

---

[1] Füsun Üstel, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997; Hüseyin Tuncer – Yücel Hacaloğlu – Ragıp Memişoğlu, *Türk Ocakları Tarihi (AçıklamalıKronoloji) 1912-1997*, C. I-II, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1998; François Georgeon, *Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)*, Çev.: Ali Berktay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

[2] Nail Tan, *Kuruluşunun 80. Yılı Dolayısıyla Türk Halk Bilgisi Derneği*, Ankara, 2006; aynı yazar, *Atatürk Dönemi Kültür Kurumlarından Örnekler 1920 -1938*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2006 (Halk Bilgisi Derneği)

[3] Yavuz Özdemir - Elif Aktaş, "Halkevleri (1932'den 1951'e", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* S. 45, Erzurum, 2011, s. 235-262 [http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/taed/article/viewFile/7003/6437 (erişim: 14 Kasım 2013)]; Selçuk Duman, *Modern Türkiye'nin İnşasında Halkevleri ve Sivas Halkevi Örneği,* Berikan Yayınları, Ankara, 2013;

[4] Dernek Tüzüğü için bkz.: "Sivas Halk Şairleri Koruma Derneği Nizamnamesi", *Musiki,* S. 6, 1 Mart 1931 [Arka kapak içi].

[5] Hakkındaki küçük kitap ve ansiklopedi maddesi: Judith Kovacs - Metin Karadağ, *Ünlü Türkbilimci Dr. Ignace Kunos'un Özgeçmişi ve Eserleri,* Balıkesir, 1997; Mustafa S. Kaçalin, "KÚNOS, Ignácz", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* C. 26, s. 377.

1960'lı yıllardan günümüze kadar süregelen ve Sivas Halk Şairleri Bayramı'ndan etkilendiği herkesçe kabul edilen diğer bayramlar, âşıklık geleneğinin araştırılmasında ve yaşatılmasında çok önemli ve tarihî görevler ifa etmiştir. Bu gelişmeler, âşıklık sanatı için ortaya atılan yok olma, ortadan kalkma, unutulma görüşlerini de idrak etmekte olduğumuz ve ilk çeyreğini yarıladığımız 21. yüzyıla kadar geçersiz kılmıştır.

İlk Bayram'ın ardından Ahmet Kutsi Bey, Muzeffer Bey'in de katkılarıyla *Sivas Halk Şairleri Bayramı* adıyla o günün şartlarında bir tipografi harikası sayılabilecek büyük boy ama ince bir broşür yayımlamıştır.[6] Bu broşür mutlaka yeniden yayımlanmalıdır. Rahmetli İbrahim Aslanoğlu'nun öncülüğünde 30 Ekim 1964 tarihinde yapılan "ikinci bayram" ve bu bayram için yayımlanan küçük kitap da önemlidir.[7]

Artık Sivas'ta yapılması gelenek haline gelen ve ilki ve ilk iki bayramın devamı sayılan üçüncüsü 2007'de altıncısı ise 2012'de gerçekleştirilen ve "Uluslararası" nitelik de kazanmış olan "Sivas Âşıklar Bayramı", 80 yıl öncesine uzanan, uzun bir aradan sonra yeniden hayat bulan gelenek haline gelmiş köklü bir etkinliktir. Bir yazımda bu bayramların, şenliklerin açıktan olmasa da derinden bir bağı bulunduğunu hissettiğim, Mihrali Beyle[8] de tanışıklığı bulunan, Zileli Ceyhûnî[9] çıraklarından ve "Emrah Kolu" âşıklarından Sivaslı Aşuğ Pesendî'nin 1908'den sonra yaşanan serbestlikten istifade ile memleketine gelerek başka sairlerin de katılımıyla düzenlediği büyük şöleni de unutmamak gerektiğini söylemiş ve dikkatleri çekmeye çalışmıştım.[10]

[6] Ahmet Kutsi, *Sivas Halk Şairleri Bayramı,* Kâmil Matbaası, Sivas, 1932, 16 s.

[7] İbrahim Aslanoğlu, *Halk Şairleri Bayramı,* Sivas Garnizonu Sosyal Hizmetler Kolu Yayınları, Sivas, 1965.

[8] Ensar Aslan, "Mihrali Bey Destanı", *Şükrü Elçin Armağanı,* Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1983, s. 11-17; Doğan Kaya, "Bir Destan Kahramanı Mehrali Bey", *Halk Kültürü,* Dördüncü Kitap, l984/4, Haz.: M. Sabri Koz, Halk Kültürü Yayınları, İstanbul, 1985, s. 81-96 (Kitap olarak: *Bir Dastan Qehremanı Mehreli Bey,* Bakı, 2001); Beşir Sönmez, *Mihrali Bey,* Sivas Belediyesi Kültür Yay., Sivas, 2004; Cengiz Çakaloğlu**,** *Yemen'den Dönemeyen Karapapak: 40. Hamidiye Süvari Alayı Komutanı Mihrali Bey,* Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011.

[9] Bkz.: Mehmet Yardımcı - Hayrettin İvgin, *Zileli Aşık Ceyhunî Hayatı Sanatı Şiirleri ve Diğer Ceyhunîler,* Ürün Yayınevi, Ankara, 1996.

[10] "Sivaslı Pesendî ve Şiirleri", *Folklor-Edebiyat,* S. 23, 2000/3, s. 153-170 [I. Emlek Yöresi ve Çevresi Halk Ozanları Sempozyumu'nda (16-17 Mayıs 1998, Ankara) sunulan, 1999'da eksik ve yanlış olarak basılan bildirinin aslı].

Bu çalışmada köklü ve tipik bir âşıklık geleneğine sahip olan Sivas ve yakın çevresi için bir canlanma, yeniden doğuş sayılan Sivas Halk Şairleri Bayramı'nın Ankara ve İstanbul gazetelerindeki yansımaları ele alınacak, bu yayınlarda yapılan tespit ve değerlendirmeler, görsel malzeme eşliğinde paylaşılacaktır.

-II-

İstanbul kütüphanelerinde yaptığım süreli yayın taramaları sonucu 1931 yılında yayımlanmakta olan *Akşam, Cumhuriyet, Hakimiyeti Milliye, Son Posta* ve *Vakit* gazetelerinde Sivas Halk Şairleri Bayramı'ndan söz edildiği, resimler eşliğinde haber ve değerlendirmeler yapıldığı görülmüştür. Bunlara sırayla göz atmakta ve kısa özetler yapmakta yarar var:

Akşam:

10 Teşrinisani 1931: *Akşam'*ın resimsiz verilmiş olan haberi "Bugün Sıvasta halk şairleri bayramı yapılacaktır." cümlesiyle başlıyor. Bayram'ın ayın beşinde başladığı düşünülürse beş gün sonra yayımlanan haberin bugün diye başlamaması gerekirdi. Haberde bayramın üç gün devam edeceği belirtiliyor ve "… Sıvasın halk şairleri, karşı karşıya geçere, birbirlerine sazlarile, türkü söyliyeceklerdir." deniliyor. Haberin bugün de anlam ve değer taşıyan bir cümlesi oldukça dikkate değer: "Halk Şairleri Koruma Derneği, bayramlarda elde edilecek hasılatla halk şairlerinden ihtiyar, fakir, malûl olanlara yardım edecektir" Haberde Demiryolları'nın Sivas'a gideceklere %50 indirim uygulayacağı bilgisi de yer almıştır.

*Akşam'*ın bayramla ilgili son haberi dört gün sonra 14 Teşrinisani 1931'de üç resim eşliğinde "Sıvas, 9 (Hususî)" koduyla yayımlanmıştır. Resimlerden ikisi halk oyunlarıyla ilgilidir ve "Sıvasın milli oyunu halay" altyazısıyla sunulmuştur. Üçüncü resim ise halk şairlerinin topluca alınmış ve çok bilinen çok yerde yayımlanmış resmi olup "Sıvasta toplanan saz şairleri ve hikâyeciler" altyazısını taşır.

Haber şöyle özetlenebilir: Bundan birkaç ay evvel genç şair Ahmet Kutsi [Tecer] Bey'in girişimiyle kurulan "Halk Şairleri Koruma Derneği" her yıl bir bayram yapmaya karar vermiş ve ilki 5 Teşrinisanide başlayarak üç gün devam etmiştir: Şairler Halk Fırkası'nda ve Askerî Mahfil'de konser vermişler. Halaylar çekilmiş ve çok beğenilmiş. Bu yılki bayram mütevazı ve

dağdağadan uzak geçmiş. Bayrama muhtelif yerlerden musikişinas ve şairler konuk olarak gelmiş bu arada bir de Finlandiyalı bir profesör hazır bulunmuştur.[11] Lise'de Ankara Musiki Mektebi muallimlerinden Cezmi Rıfkı [Erinç] ve Ulvi Cemal [Erkin] Beyler konser vermişler. Sivas halkı bayram münasebetiyle Doğu ve Batı musikisini dinlemiştir.[12]

Cumhuriyet:

Cumhuriyet, Basında Halk Şairleri Bayramı'nı erken bir tarihte haber yapan ve bayram bitmeden yayımlayan gazete olarak dikkati çekiyor. 7 Teşrinisani 1931 tarihli *Cumhuriyet'*te başlık dahil beş satırlık bir haber ikinci sayfada aynen şöyle yer almış:

"**Halk şairleri bayramı**

Sivas'ta 3 gün devam edecek halk şairleri bayramı başlamış, saz şairleri arasında müşaareler yapılmış ve çok alkışlanmıştır"

12 Teşrinisani 1931 tarihli *Cumhuriyet'*te başı 1., sonu 4. sayfada yayımlanan haberde Ahmet Kutsi Bey'den *Görüş* mecmuasının[13] sahibi, Halk Şairleri Koruma Derneği'nin kurucusu olarak söz ediliyor. Birinci sayfada habere üç de fotoğraf eşlik ediyor. Bunlar bayram için özel olarak alınan resimlerdir. İlki "Saz şairleri grup halinde", ikincisi "Âşık Süleyman", üçüncüsü ise "Sivas'ın milli oyunu Halay" alt yazısıyla sunuluyor.

Bayramın 5 Teşrinisanide başlayıp üç gün sürdüğü, bu süre içinde Halk Fırkası'nda ve mahfilde köylerden getirilen şairlerin sazla şiirler okuduğu, aralarında imtihan geçirdikleri, meşhur hikâyecilerin hikâyeler anlattığı, halaylar çekildiği, bu yıl için pek parlak olmasa da "pek şayani dikkat geçtiği", şairlere "Millî Zafer" konulu bir destan söyletilmesi düşünüldüğü, Bayram için Ankara ve muhtelif şehirlerden gelenler olduğu, bu arada Finlandiyalı bir profesör de bulunduğu kaydedilmiştir.

[11] Bu bilim adamı hakkında bilgi bulamadım.

[12] Bu dönemin Türk Batı müziği alanında eser veren sanatçıları hakkında bkz.: İlknur Tunçdemir, "Cumhuriyet Dönemi Müzik kültürünün Oluşmasında Rol Oynayan Sanatçılarımız ve Türk Müziğine Katkıları", 16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 5- 7 Eylül 2007 Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Tokat/ Türkiye (Bildiri). [http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/I-Tuncdemir_7.pdf]

[13] *Görüş*, Ankara'da Ahmet Hamdi [Tanpınar] ve Ahmet Kutsi [Tecer] tarafından çıkarılan kültür ve sanat dergisidir (1930-1932).

*Cumhuriyet'*in bayramla ilgili haber ve değerlendirmeleri bundan ibaret.

Hakimiyeti Milliye:

Sivas Halk Şairleri Bayramı'nı ilk olarak haber yapan ve tam sayfa yer ayıran tek gazete *Hakimiyeti Milliye'*dir.[14] Bunda yadırganacak bir yan yoktur. Çünkü, Cumhuriyet Halk Fırkası ile organik bağları olan ve ülkede başlatılan kültür faaliyetlerinin destekleyicisi olan bir gazeteydi. Yeteri kadar yaygın ve uzun ömürlü olmasa da Sivas Halk Şairlerini Koruma Derneği, Cumhuriyet'in halka dönüş ve halkı öğrenme, öğretme hedefinin uygulayıcılarından biri idi. Bu hususa çalışmanın giriş kısmında kurum adları da vererek kısaca değinmiştim.

Bayram'ın başlamasından bir gün sonra, 6 Teşrinisani 1931 tarihli *Hakimiyeti Milliye'*de yayımlanan "Halkçılık Gösterimleri. Sivas'ta Köy Şairleri Bayramı" başlıklı imzasız yazı, yazanın Sivas'a gidememekle birlikte aklı orada kalan bir gazeteciden çok bir bilim adamı, bir araştırmacı ya da bir folklorcuya ait olduğu izlenimini uyandırıyor.

Yazı yeni kurulan Dernek ve ilk icraatı olan Bayram hakkında hakkında kısa bilgi ile başlıyor, halk şairlerinin sazlarıyla üç gün için Sivas'a çağrıldıkları, birkaç yıl önce de Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de de böyle böyle bir toplantı yapıldığı ve bununla ilgili haberleri gazetelerde okuyanların imrendikleri, Dernekçe ülkenin dört bir yanına mektup yazılarak "birçok zevatın Sıvas'a okunduğu" anlatılarak yazıya başlanıyor.

"Ankara'mızdan Hâmit Bey ile bazı zevat Sivas'a gittiler." cümlesi, bana Halk Bilgisi Derneği'nin de bu organizasyonun içinde olduğunu, iki dernek arasında bağ bulunduğunu düşündürmektedir. Bunun böyle olduğunu ileriki yazılardan birinde göreceğiz.

Yazı, saz şairlerini sadece bilgi olarak, hatıra olarak yaşatanların gözleriyle göreceği, yakından tanıyacakları; eskiden bilenlerin de bugünkü durumlarını yeniden araştırabileceği yorumlarıyla devam ediyor. Yazarın bana göre ilginç görüşleri var:

[14] *Hakimiyeti Milliye,* geçmişi ilk kez Sivas'ta yayına başlayan *İrade-i Milliye*'ye dayanan, yarı resmi bir gazetedir. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yayın organı olarak 10 Ocak 1920 tarihinde yayımlanmaya başladı. Daha sonra Cumhuriyet Halk Fırkası, Cumhuriyet Halk Partisi yayın organı oldu. 28 Kasım 1934'te *Ulus* adını alarak yayın hayatına devam etti.

"Ben Sivas'ta olsaydım, tetkiyk edeceğim birinci nokta Halk Şairlerinin yeni çağdan, yeni hayattan neler aldığını, neler duyduğunu öğrenmek olacaktı. Ve bu toplantıdan ön alarak onlara yeni bir destan öğretecektim. Halkın söyliyen gazeteleri, diri radyoları olan bu söz ve şenlik kömesinden pek çok istifade edebilir. Bu pek duygulu, zeyrek ve zeki insanlar derhal bu destane tellerini uyduracaklar, yüzlercesini o anda meydana dökeceklerdi. Bu ozan kalıntılarının halk üzerinde mühim tesirleri vardır."

Yazarımız burada Türk folklorunun ilk gezgin derleyicisi ve *Cenup'ta Türkmen Oymakları*'nın unutulmaz yazarı Ali Rıza Bey'in [Yalgın] gönderdiği bir destanı anarak birkaç dörtlük sunar. Bu, 19. yüzyıl âşıklarından Pervâne'nin "Kadın Destanı"dır ve kadını anlatmak bakımından *Kitab-ı Dedem Korkut'*tan izler taşır.

Meçhul yazar, "Sivas'ın bütün mülhakatından gelen muhtelif istidatta şairlerin deyişlerinden koca bir cönk meydana gelecektir." diyerek Bayram sonrasına kalacak değerler üstüne öngörülerde bulunur. Bu şairlerin dil ve musiki bakımından da kaynak olduklarını dile getirir. İstanbul Konsevatuvarı da bu Bayrama davetli olduğundan burada elde edilen sonuçlar hakkında değerlendirme yapabileceklerdir. Yazarımız, ileride daha ayrıntılı yazılacağını belirterek, bu Bayramı gerçekleştirenleri tebrik eder ve sonra "… bütün yüreğimizle bu millî şenliğe uzaktan iştirak ederiz." diyerek yazısına son verir.

*Hakimiyeti Milliye'*nin 12 Teşrinisani 1931 tarihli sayısı "Sivas Halk Şairleri Bayramı Özel Sayısı" gibi. 6 Teşrinisani tarihli yazıda sözü edilen "Hâmit Bey" [Hâmit Zübeyr (Koşay)] olmalı. Çünkü, gazetenin 5. sayfasını bütünüyle kapsayan ve 6. sayfada sona eren (Bu yazının tamamlayıcısı olup aynı sayının son sayfasında yer alan resimler de unutulmamalıdır) uzun haber ve değerlendirme yazısının sonunda bulun "H.Z." harfleri buna işarettir ve o yıllarda Ankara'da bu satırları yazabilecek ikinci bir "Hâmit Bey" hakkında bilgimiz yoktur.[15]

Uzun yazı, "Anadolunun sakin bir şehri olan Sivas çok değerli hars faaliyetine sahne oldu. Eski Türk ananesin[d]e Uzan tabir olunan âşıklar Halk Şairleri Koruma Derneği'nin okuntusu üzerine toplanarak üç gün üç gece sazları ve sözleriyle Anadolunun sevinç ve kederlerine tercüman oldular.

[15] Ayrıntılara yer vermesi ve zengin içeriği dolayısıyla merhum Koşay'ın gözden kaçabileceğini düşündüğüm bu yazısı "Ek" olarak çalışmanın sonunda verilmiş bulunuyor.

Şimdiye kadar susan dağlar, çaylar, ıssız ovalar, turnalar dile geldi, coşgun bir hayatın dalgaları taşdıkça taştı. Halk dehası kendini göstermek için fırsat buldu." cümleleriyle başlıyor.

Yazı, iki genç öğretmen Ahmet Kutsi [Tecer] ve Muzaffer [Sarısözen] beylerle Belediye Başkanı Hikmet [Işık], Milli Eğitim Müdürü Hüsnü Uluğ ve Halk Fırkası Reisi Dr. Veli beylerin katkıları anılarak devam ediyor. Sazşairlerinin okuduğu deyişlerden, çekilen halaylardan söz edilerek türkülerinden örnekler verilerek "Düz Halay", "Hoş Bilerzik", "Tamzara", "Çember Oyunu", "Timur Ağa", "Üçayak yahut Dudum Halayı", "Mero Halayı", "Abdurrahman Halayı", "Aşiret Halayı" üzerinde kısaca duruluyor.

Yazının devamında âşıklar anlatılıyor: Fahrî mahlaslı Âşık Süleyman ve iki arkadaşı, Revanî mahlaslı Âşık Veli, Alacahan'ın Sekiliyurt köyünden Âşık Ali, Âşık Emsalî'nin şakirdi Sanatî mahlaslı Âşık Abdurrahman'ın övgülerinden sonra atışma faslına geçiliyor. Bu bölümde Âşık Abdurrahman, Âşık Talibî, Ahmet Refikî, Âşık Ali, Âşık Süleyman'ın atışma dörtlüklerinden örneklerle Âşık Veysel'in tümüne verdiği cevaptan iki dörtlükle atışma bitiyor. Sıra Zihnî, Seyranî, Emrah, Karaca Oğlan, Dadaloğlu, Kemter, Dertli, Ruhsatî, Sıdkı'nın deyişlerine yani usta malı eserlerin sunulmasına geliyor. H.Z., burada âşıkların yer yer "Enderun edebiyatı"ndan etkilendiklerini üzülerek beyan ediyor, bunun bir "taklide yeltenme" olduğunu dile getiriyor.

Yazar, Talibî'den aldığı küçük yaşta bir çocukla evlendirilen yetişkin bir kızın türküsüyle, Kangal'ın Deliktaş Köyü'nden Ruhsatî'nin "boz ayran" deyişini hikâyesiyle birlikte veriyor. Ayrıca Ruhsatî'nin fareler üzerine söylediği taşlamadan da iki dörtlük ekliyor yazısına, sonra İstiklâl Savaşı'yla ilgili destanlar dinlediğinden söz ediyor.

Yazının sonunda yer alan iki anekdot bir hayli ilginç:

İlkinde toplantı bitmek üzereyken ikide bir içeri girmeye çalışan ve Muzaffer Bey'in tepkisiyle karşılaşan genç kahveci çırağı kendini şöyle tanıtıyor: "Niçin beni dışarı atıyorsunuz ben Âşık Ruhsatî'nin torunuyum!"

İkincide ise Âşık Veysel var: Kutsi Bey âşıklara "ayak teri ve yol harçlığı" olarak onar lira verir. Veysel'in paraları niçin cebine koymadığını soran Kutsi Bey'e Derneğe bir lira bırakmak istediğini söyler. Aldığı cevap şudur: "Hayır kalsın senin yerine ben veririm!"

Son paragrafta ise Ulvi Cemal [Erkin] ve Cezmi Rıfkı [Erinç] beylerin "Klasik Musiki" parçaları ile "Halk Musikisinden Mülhem" parçalar çaldıkları, Ulvi Cemal Bey'in "Ayın Ondördü", "Nenni" ve "Zeybek Türküsü" adlı eserlerinin hararetle alkışlandığı bilgileri yer alıyor.[16]

Yazı "Halk Fırkası gelen misafirler şerefine bir ziyafet verdi." cümlesiyle son buluyor.

Yazıda Âşık Süleyman, Âşık Ali, Âşık Talibî, Âşık Abdurrahman ve Âşık Veysel'in resimleri bulunuyor. Gazeteni son sayfasında ise "Sıvas'ta Yapılan Halk Şairleri Bayramına Ait Resimlerimizin Yazısı İç Sayfamızdadır" sunuşu ile sayfanın üçte ikisini kapsayan 11 resim bulunuyor. Bunların altısı halk oyunlarıyla, üçü pehlivanlarla ilgili, öbür iki resimden biri Gökmedrese'ye ait ve biri de bir Sivas manzarası.

*Hakimiyet-i Milliye'*de sonraki günlerde de Bayram'dan söz edilmiştir:

13 Teşrinisani'de resimler yayımlanmıştır.

18 Teşrinisani'de Neşet Halil imzalı "Pehlivan Güreşleri ve Saz Şairleri" başlıklı yazıda bayramla ilgili değinmeler vardır.

20 Teşrinisani'de Yığınlar Coşarken" başlıklı yazıda ise Âşık Abdurrahman'ın bir deyişinden iki dize aktarılmıştır.

Hakimiyet-i Milliye, incelediğim gazeteler içinde bu olaya büyük bir yer ayırmasıyla dikkati çekmektedir.

Son Posta:

Bu gazetede tek yazı tespit edebildim. Bu da "Sivas Halk Şairleri Bayramı"nın sona ermesi üzerine *Son Posta'*nın 12 Teşrinisani 1931 tarih ve 467. sayılı nüshasının 4. sayfasında yer alan bir âşık resmi eşliğindeki haberdir.

Resimdeki âşık Karslı Mehmet'tir. Haber, "Sivas (Hususi)" kaynak bilgisiyle verilen haber, "Ayın 5'ınden sekizine kadar üç gün devam eden (Halk Şairleri Bayramı) çok güzel oldu." Cümlesiyle başlar. Birçok

[16] Ulvi Cemal Erkin'in bu eserlerinin kendisiyle ilgili bir kaynakta ilk kez Sivas'ta 7 Kasım 1931 tarihinde seslendirildiği yazılmaktadır [http://tr.wikipedia.org/wiki/Ulvi_Cemal_Erkin#Hayat.C4.B1 (erişim: 17 Kasım 2013)].

sazşairinin bayrama iştirak ettiği, Ankara ve diğer yerlerden bazı edebiyatçı ve musikicilerin Sivas'a geldiği törenlerde, gösterimlerde hazır bulundukları, halk oyunları sergilendiği, Belediye tarafından âşıklara ziyafet verildiği haberde dile getirilmiştir.

Vakit:

Vakit gazetesinde tek yazı görebildim. Bu da Bayram'dan sonra 14 Teşrinisani 1931 tarih ve 4974 sayılı nüshanın 3. sayfasında yayımlanmış "Sivas Derneğinde Halk Şairlerinin Okudukları Şiirler" başlıklı yazıdır. Yazının alt başlığı da var: "Methiyeler - Yerli Malı Şarkısı - Er Meydanında Müsabaka - Bedbaht Gelinin Acıklı Türküsü"

Yazının başında daha önce yayımlanan fakat göremediğim bir yazıyı anarak Halk Şairleri Koruma Derneği'nin kuruluşundan, halk şairlerinin Sivas'ta toplanıp bayram yaptıklarından söz ettikleri dile getiriliyor. Üç gün süren bu şenlikte önce Gazi (Mustafa Kemal Paşa) ve Başvekil (İsmet Paşa) hakkında medhiyeler okunmuş, atışmalar yapılmış, izleyen gecelerde destan, koşma ve türküler okunmuş, halk havaları çalınmış, oyunlar oynanmış, ziyafetler verilmiş ve son akşam da halk şairlerine onar lira harçlık dağıtılmıştır.

Atışma sonunda katılanlara topluca cevap vermiş ve Türâbî Ali Dedebaba'nın "bulunmaz" redifli meşhur nefesinden iki dörtlük okumuştur:

Sanma dil keştesin engine âşık,
Âşık bir denizdir payan bulunmaz,
Her yerde faş etme sırrı hekayık,
Anı fehmedici bir can bulunmaz.

Türabı âlemde olduk serseri,
Fehmeder kalmadı dürrü gevheri,
Kimsenin kimseden yoktur haberi,
Böyle acayip bir seyran bulunmaz.[17]

Âşıkların, muhtelif konularda söylediği şiirler arasında yerli mallar üzerine olanlar vardı. Ayrıca Talibî'nin köyün en güzel kızının küçük ve

[17] Dört dörtlükten ibaret nefesin tamamı ve daha doğru bir örneği için bkz.: İsmail Özmen, *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi (19. Yüzyıl),* C. IV, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 161.

zengin bir çocuğa verilmesi üzerine mutsuz gelinin ağzından söylediği şiir de ilginç. Ancak bir sorun var o da bunun bugün bir anonim türkü olduğudur. Talibî mi haklı idi, haberi yazan mı yanıldı bunu az çok tahmin etmek mümkün ama güneş de balçıkla sıvanmayacağı için sözü bağlamaktan yanayım.

-III-

Sonuç:

Gerek "Halk Şairleri Koruma Derneği" ve gerekse "Sivas Halk Şairleri Bayramı", büyük bir âşıklar bahçesi olan Sivas'ta memleketsever aydınların örgütlemesiyle gerçekleştirilmiş bir "Cumhuriyet Projesi"ydi. Kendi içinde, köylere vaktinde ulaşamamak, âşıkları Sivas'a getirememek, gelenler arasında eleme yaparken sıkıntılarla karşılaşılması gibi olumsuzluklar bir yana programın duyurulması, çekilen fotografların, hazırlanan bültenlerin basın-yayın organlarına dağıtılması ve bu organlarda yer alma biçim ve oranı bakımından olağanüstü bir gelişme sayılmalıdır.

Burada tarama imkânı bulduğum altı gazete arasında *Hakimiyet-i Milliye,* Halk Şairleri Bayramı'na gösterdiği ilgi ve büyük önem atfedip sayfalar ayırması ile dikkati çekiyor. Bu tavrıyla gazete ayrıca organizasyonun bir parçası olduğunu da göstermiştir. Ayrıca Bayram, Sivas'ta valilik ve belediyenin büyük desteğini görmüştür. Belediye Başkanı Hikmet Bey [Işık] aynı zamanda Dernek yönetiminde de görev yaptığı unutulmamalıdır.

-IV-

Kaynaklar:

Aslan, Ensar; "Mihrali Bey Destanı", *Şükrü Elçin Armağanı,* Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1983, s. 11-17.

Aslanoğlu, İbrahim; *Halk Şairleri Bayramı,* Sivas Garnizonu Sosyal Hizmetler Kolu Yayınları, Sivas, 1965.

Çakaloğlu**,** Cengiz; *Yemen'den Dönemeyen Karapapak: 40. Hamidiye Süvari Alayı Komutanı Mihrali Bey,* Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011.

Duman, Selçuk; *Modern Türkiye'nin İnşasında Halkevleri ve Sivas Halkevi Örneği,* Berikan Yayınları, Ankara, 2013.

Georgeon, François; *Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)*, Çev.: Ali Berktay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

Kaçalin, Mustafa S.; "KÚNOS, Ignácz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 26, İstanbul, s. 377.

Kaya, Doğan, *Bir Dastan Qehremanı Mehreli Bey,* Bakı, 2001.

----------; "Bir Destan Kahramanı Mehrali Bey", *Halk Kültürü,* Dördüncü Kitap, l984/4, Haz.: M. Sabri Koz, Halk Kültürü Yayınları, İstanbul, 1985, s. 81-96.

Kovacs, Judith - Metin Karadağ; *Ünlü Türkbilimci Dr. Ignace Kunos'un Özgeçmişi ve Eserleri,* Balıkesir, 1997.

Koz, M. Sabri Koz; "Sivaslı Pesendî ve Şiirleri", *Folklor-Edebiyat,* S. 23, 2000/3, s. 153-170 [I. Emlek Yöresi ve Çevresi Halk Ozanları Sempozyumu'nda (16-17 Mayıs 1998, Ankara) sunulan, 1999'da eksik ve yanlış olarak basılan bildirinin aslı].

Özdemir, Yavuz - Elif Aktaş, "Halkevleri (1932'den 1951'e", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* S. 45, Erzurum, 2011, s. 235-262 [http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/taed/article/viewFile/7003/6437 (erişim: 14 Kasım 2013)]

Özmen, İsmail; *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi (19. Yüzyıl),* C. IV, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998.

"Sivas Halk Şairleri Koruma Derneği Nizamnamesi", *Musiki,* S. 6, 1 Mart 1931 [Arka kapak içi].

Sönmez, Beşir; *Mihrali Bey,* Sivas Belediyesi Kültür Yay., Sivas, 2004.

Tan, Nail; *Kuruluşunun 80. Yılı Dolayısıyla Türk Halk Bilgisi Derneği*, Ankara, 2006.

----------; *Atatürk Dönemi Kültür Kurumlarından Örnekler 1920 -1938,* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2006 (Halk Bilgisi Derneği)

[Tecer], Ahmet Kutsi; *Sivas Halk Şairleri Bayramı,* Kâmil Matbaası, Sivas, 1932, 16 s.

Tuncer, Hüseyin – Yücel Hacaloğlu – Ragıp Memişoğlu; *Türk Ocakları Tarihi (Açıklamalı Kronoloji) 1912-1997,* C. I-II, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1998.

Tunçdemir, İlknur; "Cumhuriyet Dönemi Müzik kültürünün Oluşmasında Rol Oynayan Sanatçılarımız ve Türk Müziğine Katkıları", 16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 5- 7 Eylül 2007 Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Tokat/ Türkiye (Bildiri).
[http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/I-Tuncdemir_7.pdf]

Üstel, Füsun; *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.

Yardımcı, Mehmet, - Hayrettin İvgin, *Zileli Aşık Ceyhunî Hayatı Sanatı Şiirleri ve Diğer Ceyhunîler*, Ürün Yayınevi, Ankara, 1996.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ulvi_Cemal_Erkin#Hayat.C4.B1 (erişim: 17 Kasım 2013)

-V-

EKLER:

Fotograflar:

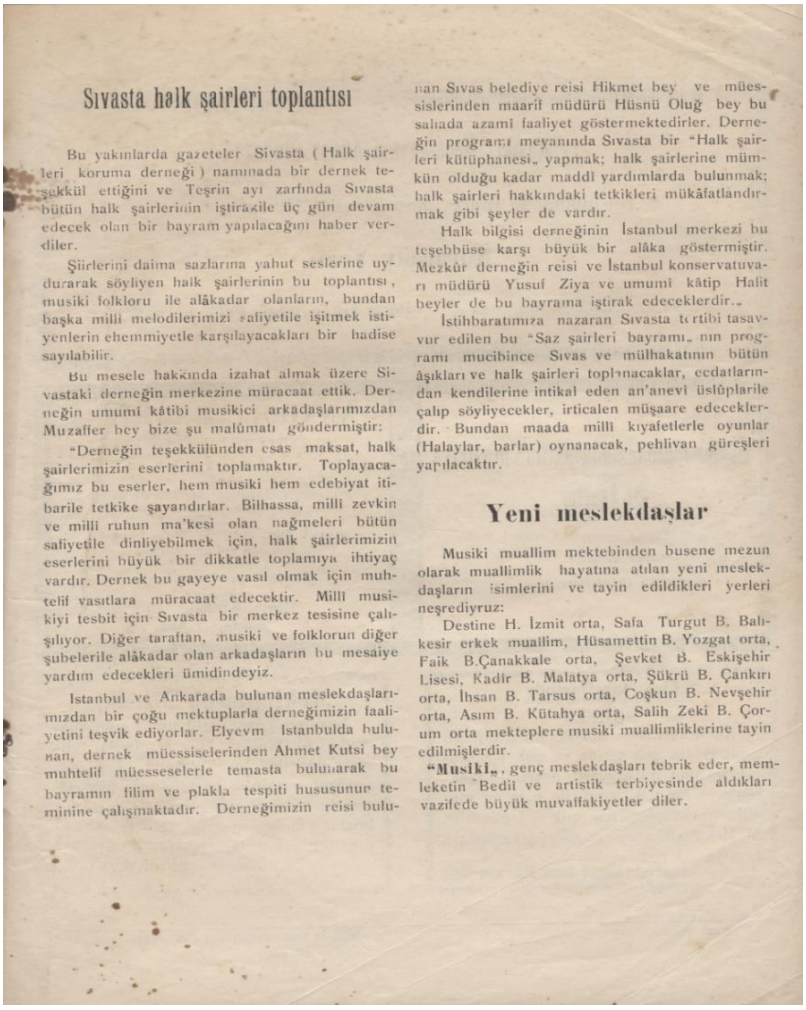

Sıvasta halk şairleri toplantısı

Bu yakınlarda gazeteler Sivasta (Halk şairleri koruma derneği) namında bir dernek teşekkül ettiğini ve Teşrin ayı zarfında Sıvasta bütün halk şairlerinin iştirakile üç gün devam edecek olan bir bayram yapılacağını haber verdiler.

Şiirlerini daima sazlarına yahut seslerine uydurarak söyliyen halk şairlerinin bu toplantısı, musiki folkloru ile alâkadar olanların, bundan başka milli melodilerimizi safiyetile işitmek istiyenlerin ehemmiyetle karşılayacakları bir hadise sayılabilir.

Bu mesele hakkında izahat almak üzere Sivastaki derneğin merkezine müracaat ettik. Derneğin umumi kâtibi musikici arkadaşlarımızdan Muzaffer bey bize şu malûmatı göndermiştir:

"Derneğin teşekkülünden esas maksat, halk şairlerimizin eserlerini toplamaktır. Toplayacağımız bu eserler, hem musiki hem edebiyat itibarile tetkike şayandırlar. Bilhassa, milli zevkin ve milli ruhun ma'kesi olan nağmeleri bütün safiyetile dinliyebilmek için, halk şairlerimizin eserlerini büyük bir dikkatle toplamıya ihtiyaç vardır. Dernek bu gayeye vasıl olmak için muhtelif vasıtlara müracaat edecektir. Milli musikiyi tesbit için Sıvasta bir merkez tesisine çalışılıyor. Diğer taraftan, musiki ve folklorun diğer şubelerile alâkadar olan arkadaşların bu mesaiye yardım edecekleri ümidindeyiz.

Istanbul ve Ankarada bulunan meslekdaşlarımızdan bir çoğu mektuplarla derneğimizin faaliyetini teşvik ediyorlar. Elyevm Istanbulda bulunan, dernek müessiselerinden Ahmet Kutsi bey muhtelif müesseselerle temasta bulunarak bu bayramın filim ve plakla tespiti hususunun temininе çalışmaktadır. Derneğimizin reisi bulunan Sıvas belediye reisi Hikmet bey ve müessislerinden maarif müdürü Hüsnü Oluğ bey bu sahada azami faaliyet göstermektedirler. Derneğin programı meyanında Sıvasta bir "Halk şairleri kütüphanesi„ yapmak; halk şairlerine mümkün olduğu kadar maddî yardımlarda bulunmak; halk şairleri hakkındaki tetkikleri mükâfatlandırmak gibi şeyler de vardır.

Halk bilgisi derneğinin İstanbul merkezi bu teşebbüse karşı büyük bir alâka göstermiştir. Mezkûr derneğin reisi ve İstanbul konservatuvarı müdürü Yusuf Ziya ve umumi kâtip Halit beyler de bu bayrama iştirak edeceklerdir.„

İstihbaratımıza nazaran Sıvasta tertibi tasavvur edilen bu "Saz şairleri bayramı„ nın programı mucibince Sıvas ve mülhakatının bütün âşıkları ve halk şairleri toplanacaklar, ecdatlarından kendilerine intikal eden an'anevi üslûplarile çalıp söyliyecekler, irticalen müşaare edeceklerdir. Bundan maada millî kıyafetlerle oyunlar (Halaylar, barlar) oynanacak, pehlivan güreşleri yapılacaktır.

Yeni meslekdaşlar

Musiki muallim mektebinden busene mezun olarak muallimlik hayatına atılan yeni meslekdaşların isimlerini ve tayin edildikleri yerleri neşrediyruz:

Destine H. İzmit orta, Safa Turgut B. Balıkesir erkek muallim, Hüsamettin B. Yozgat orta, Faik B.Çanakkale orta, Şevket B. Eskişehir Lisesi, Kadir B. Malatya orta, Şükrü B. Çankırı orta, İhsan B. Tarsus orta, Coşkun B. Nevşehir orta, Asım B. Kütahya orta, Salih Zeki B. Çorum orta mekteplere musiki muallimliklerine tayin edilmişlerdir.

"Musiki„, genç meslekdaşları tebrik eder, memleketin Bedii ve artistik terbiyesinde aldıkları vazifede büyük muvaffakiyetler diler.

Sivas'ta Halk Şairleri Toplantısı", *Musiki*, No. 5, 1931 [Muzaffer (Sarısözen) Bey'in demeci – Arka kapak içi],

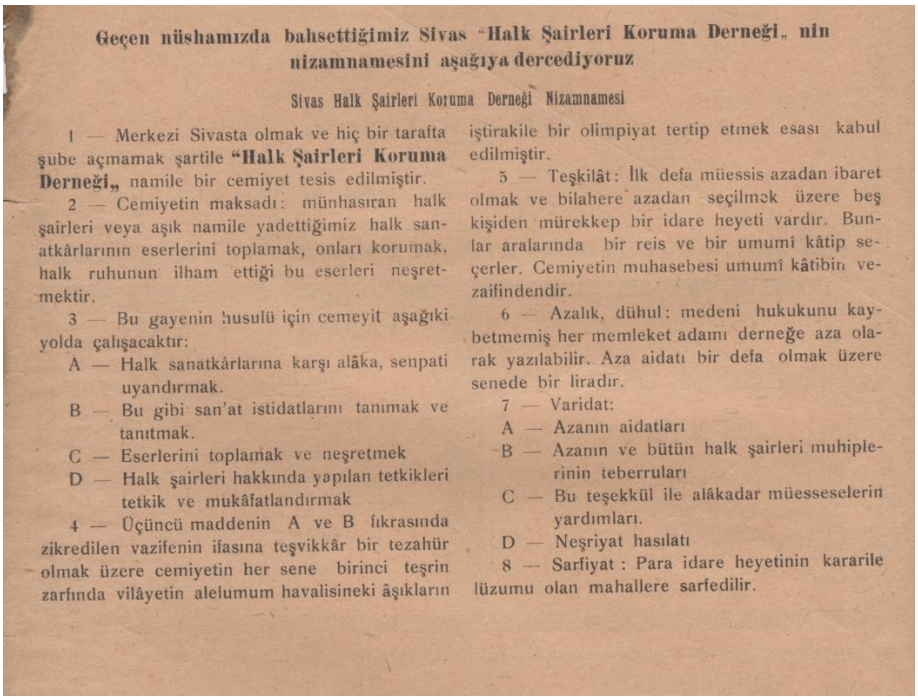

Geçen nüshamızda bahsettiğimiz Sivas "Halk Şairleri Koruma Derneği„ nin nizamnamesini aşağıya dercediyoruz

Sivas Halk Şairleri Koruma Derneği Nizamnamesi

1 — Merkezi Sivasta olmak ve hiç bir taraftа şube açmamak şartile **"Halk Şairleri Koruma Derneği„** namile bir cemiyet tesis edilmiştir.

2 — Cemiyetin maksadı: münhasıran halk şairleri veya aşık namile yadettiğimiz halk sanatkârlarının eserlerini toplamak, onları korumak, halk ruhunun ilham ettiği bu eserleri neşretmektir.

3 — Bu gayenin husulü için cemeyit aşağıki yolda çalışacaktır:

A — Halk sanatkârlarına karşı alâka, senpati uyandırmak.

B — Bu gibi san'at istidatlarını tanımak ve tanıtmak.

C — Eserlerini toplamak ve neşretmek

D — Halk şairleri hakkında yapılan tetkikleri tetkik ve mukâfatlandırmak

4 — Üçüncü maddenin A ve B fıkrasında zikredilen vazifenin ifasına teşvikkâr bir tezahür olmak üzere cemiyetin her sene birinci teşrin zarfında vilâyetin alelumum havalisineki âşıkların iştirakile bir olimpiyat tertip etmek esası kabul edilmiştir.

5 — Teşkilât: İlk defa müessis azadan ibaret olmak ve bilahere azadan seçilmek üzere beş kişiden mürekkep bir idare heyeti vardır. Bunlar aralarında bir reis ve bir umumî kâtip seçerler. Cemiyetin muhasebesi umumî kâtibin vezaifindendir.

6 — Azalık, dühul: medeni hukukunu kaybetmemiş her memleket adamı derneğe aza olarak yazılabilir. Aza aidatı bir defa olmak üzere senede bir liradır.

7 — Varidat:

A — Azanın aidatları

B — Azanın ve bütün halk şairleri muhiplerinin teberruları

C — Bu teşekkül ile alâkadar müesseselerin yardımları.

D — Neşriyat hasılatı

8 — Sarfiyat: Para idare heyetinin kararile lüzumu olan mahallere sarfedilir.

Musiki, No.6, 1931 [Sivas Halk Şairleri Koruma Derneği Nizamnamesi – Arka Kapak İçi]

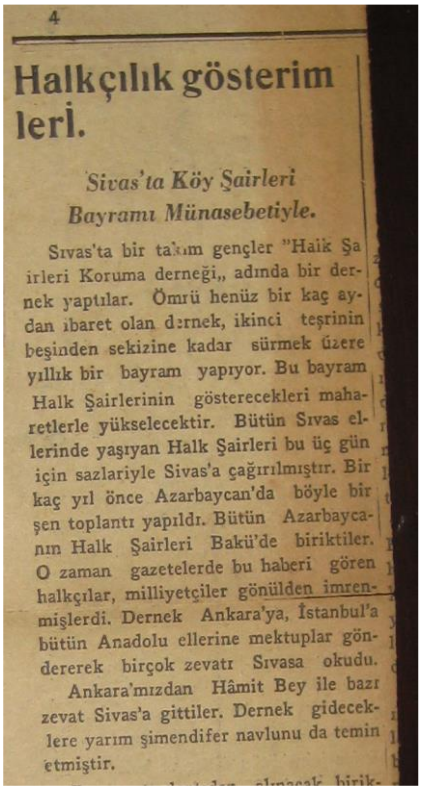

4

Halkçılık gösterim leri.

Sivas'ta Köy Şairleri Bayramı Münasebetiyle.

Sıvas'ta bir takım gençler "Halk Şairleri Koruma derneği„ adında bir dernek yaptılar. Ömrü henüz bir kaç aydan ibaret olan dernek, ikinci teşrinin beşinden sekizine kadar sürmek üzere yıllık bir bayram yapıyor. Bu bayram Halk Şairlerinin gösterecekleri maharetlerle yükselecektir. Bütün Sıvas ellerinde yaşıyan Halk Şairleri bu üç gün için sazlariyle Sivas'a çağırılmıştır. Bir kaç yıl önce Azarbaycan'da böyle bir şen toplantı yapıldı. Bütün Azarbaycanın Halk Şairleri Bakü'de biriktiler. O zaman gazetelerde bu haberi gören halkçılar, milliyetçiler gönülden imrenmişlerdi. Dernek Ankara'ya, İstanbul'a bütün Anadolu ellerine mektuplar göndererek birçok zevatı Sıvasa okudu.

Ankara'mızdan Hâmit Bey ile bazı zevat Sivas'a gittiler. Dernek gidecek-lere yarım şimendifer navlunu da temin etmiştir.

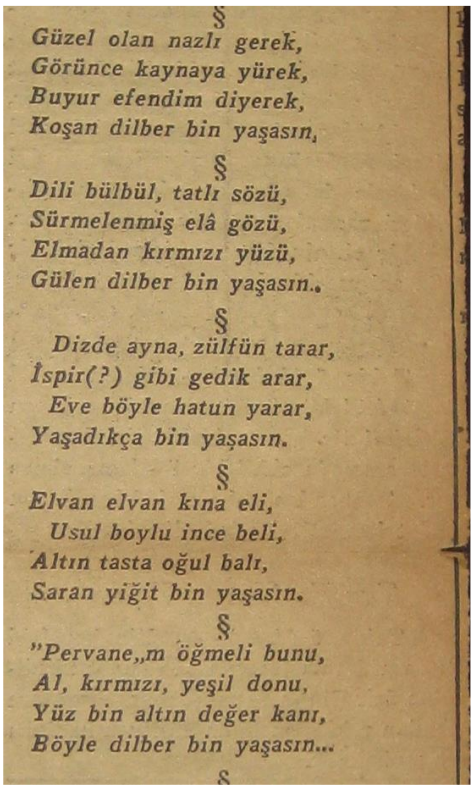

§

Güzel olan nazlı gerek,
Görünce kaynaya yürek,
Buyur efendim diyerek,
Koşan dilber bin yaşasın,

§

Dili bülbül, tatlı sözü,
Sürmelenmiş elâ gözü,
Elmadan kırmızı yüzü,
Gülen dilber bin yaşasın.

§

Dizde ayna, zülfün tarar,
İspir(?) gibi gedik arar,
Eve böyle hatun yarar,
Yaşadıkça bin yaşasın.

§

Elvan elvan kına eli,
Usul boylu ince beli,
Altın tasta oğul balı,
Saran yiğit bin yaşasın.

§

"Pervane„m öğmeli bunu,
Al, kırmızı, yeşil donu,
Yüz bin altın değer kanı,
Böyle dilber bin yaşasın...

§

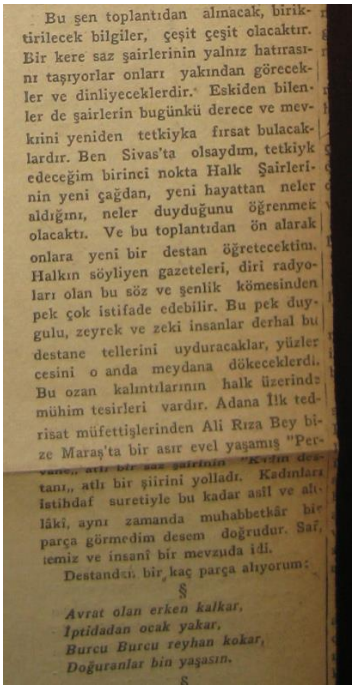

Bu şen toplantıdan alınacak, biriktirilecek bilgiler, çeşit çeşit olacaktır. Bir kere saz şairlerinin yalnız hatırasını taşıyorlar onları yakından görecekler ve dinliyeceklerdir. Eskiden bilenler de şairlerin bugünkü derece ve mevkiini yeniden tetkiyka fırsat bulacaklardır. Ben Sivas'ta olsaydım, tetkiyk edeceğim birinci nokta Halk Şairlerinin yeni çağdan, yeni hayattan neler aldığını, neler duyduğunu öğrenmek olacaktı. Ve bu toplantıdan ön alarak onlara yeni bir destan öğretecektim. Halkın söyliyen gazeteleri, diri radyoları olan bu söz ve şenlik kömesinden pek çok istifade edebilir. Bu pek duygulu, zeyrek ve zeki insanlar derhal bu destane tellerini uyduracaklar, yüzlercesini o anda meydana dökeceklerdi. Bu ozan kalıntılarının halk üzerinde mühim tesirleri vardır. Adana İlk tedrisat müfettişlerinden Ali Rıza Bey bize Maraş'ta bir asır evel yaşamış "Per-[illegible]tanı„ atlı bir şiirini yolladı. Kadınlara istihdaf suretiyle bu kadar asil ve alâki, aynı zamanda muhabbetkâr bir parça görmedim desem doğrudur. Saf, temiz ve insanî bir mevzuda idi.

Destandan bir kaç parça alıyorum:

§

Avrat olan erken kalkar,
Iptidadan ocak yakar,
Burcu Burcu reyhan kokar,
Doğuranlar bin yaşasın.

§

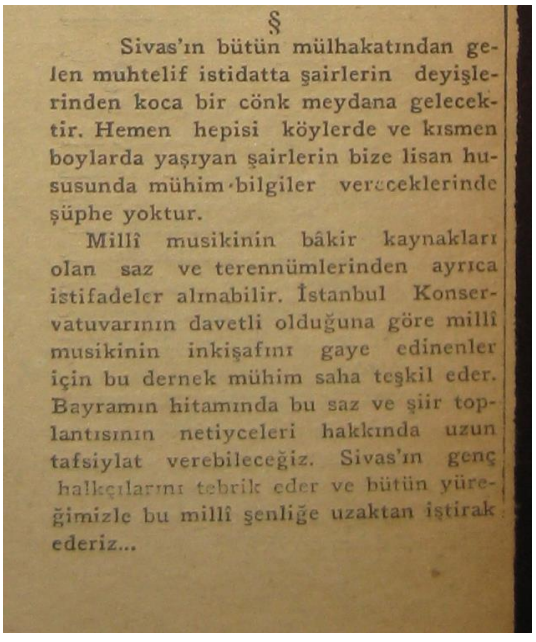

§

Sivas'ın bütün mülhakatından gelen muhtelif istidatta şairlerin deyişlerinden koca bir cönk meydana gelecektir. Hemen hepisi köylerde ve kısmen boylarda yaşıyan şairlerin bize lisan hususunda mühim bilgiler verecekleri şüphe yoktur.

Millî musikinin bâkir kaynakları olan saz ve terennümlerinden ayrıca istifadeler alınabilir. İstanbul Konservatuvarının davetli olduğuna göre millî musikinin inkişafını gaye edinenler için bu dernek mühim saha teşkil eder. Bayramın hitamında bu saz ve şiir toplantısının netiyceleri hakkında uzun tafsiyilat verebileceğiz. Sivas'ın genç halkçılarını tebrik eder ve bütün yüreğimizle bu millî şenliğe uzaktan iştirak ederiz...

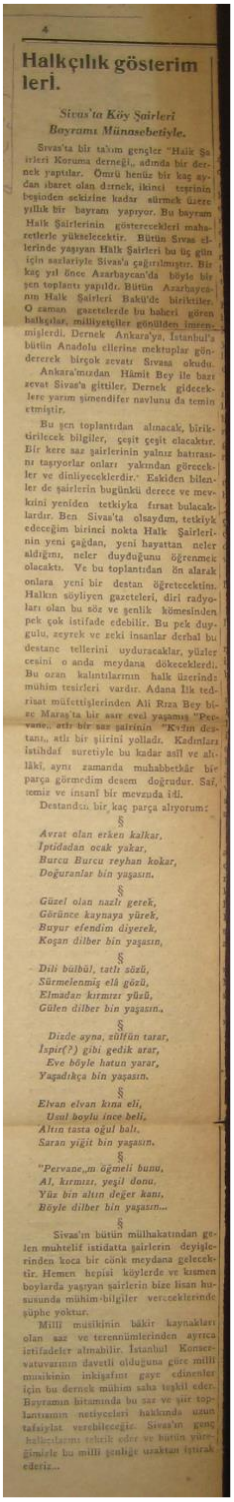

4

Halkçılık gösterimleri.

Sivas'ta Köy Şairleri Bayramı Münasebetiyle.

Sivas'ta bir takım gençler "Halk Şairleri Koruma derneği,, adında bir dernek yaptılar. Ömrü henüz bir kaç aydan ibaret olan dernek, ikinci teşrinin beşinden sekizine kadar sürmek üzere yıllık bir bayram yapıyor. Bu bayram Halk Şairlerinin gösterececkleri mahsuletlerle yükselecektir. Bütün Sivas ellerinde yaşayan Halk Şairleri bu üç gün için sazlariyle Sivas'a çağırılmıştır. Bir kaç yıl önce Azarbaycan'da böyle bir şen toplantı yapıldı. Bütün Azarbaycanın Halk Şairleri Bakü'de birikmişler. O zaman gazetelerde bu bahcri gören halkçılar, milliyetçiler gönülden inanmışlardı. Dernek Ankara'ya, İstanbul'a bütün Anadolu ellerine mektuplar göndermiş birçok cevabı Sivasa okudu.

Ankara'mızdan Hâmit Bey ile bazı zevat Sivas'a gittiler. Dernek gideceklere yarım şimendifer navlunu da temin etmiştir.

Bu şen toplantıdan alınacak, birikdirilecek bilgiler, çeşit çeşit olacaktır. Bir kere saz şairlerinin yalnız hatırasını taşıyorlar onları yakından görecekler ve dinliyeceklerdir. Eskiden bilenler de şairlerin bugünkü derece ve mevkiini yeniden tetkiyka fırsat bulacaklardır. Ben Sivas'ta olsaydım, tetkiyk edeceğim birinci nokta Halk Şairlerinin yeni çağdan, yeni hayattan neler aldığını, neler duyduğunu öğrenmek olacaktı. Ve bu toplantıdan ön alarak onlara yeni bir destan öğretecektim. Halkın söyliyen gazeteleri, diri radyoları olan bu söz ve şenlik kömesinden pek çok istifade edebilir. Bu pek duygulu, zeyrek ve zeki insanlar derhal bu destanc tellerini uyduracaklar, yüzlerçesini o anda meydana dökeceklerdi. Bu ozan kalıntılarının halk üzerinde mühim tesirleri vardır. Adana İlk tedrisat müfettişlerinden Ali Rıza Bey bize Maraş'ta bir asır evel yaşamış "Pervane,, adlı bir saz şairinin "Kerem destanı,, adlı bir şiirini yolladı. Kadınları istihdaf suretiyle bu kadar asil ve ahlâki, aynı zamanda muhabbetkâr bir parça görmedim desem doğrudur. Saf, temiz ve insanî bir mevzuda idi.

Destandan bir kaç parça alıyorum:

§

Avrat olan erken kalkar,
İptidadan ocak yakar,
Burcu burcu reyhan kokar,
Doğuranlar bin yaşasın.

§

Güzel olan nazlı gerek,
Görünce kaynaya yürek,
Buyur efendim diyerek,
Koşan dilber bin yaşasın,

§

Dili bülbül, tatlı sözü,
Sürmelenmiş elâ gözü,
Elmadan kırmızı yüzü,
Gülen dilber bin yaşasın.

§

Dizde ayna, tülfün tarar,
İspir(?) gibi gedik arar,
Eve böyle hatun yarar,
Yaşadıkça bin yaşasın.

§

Elvan elvan kına eli,
Usul boylu ince beli,
Altın tasta oğul balı,
Saran yiğit bin yaşasın.

§

"Pervane,,m öğmeli bunu,
Al, kırmızı, yeşil donu,
Yüz bin altın değer kanı,
Böyle dilber bin yaşasın...

§

Sivas'ın bütün mülhakatından gelen muhtelif istidatta şairlerin deyişlerinden koca bir cönk meydana gelecektir. Hemen hepisi köylerde ve kısmen boylarda yaşıyan şairlerin bize hasan hususunda mühim bilgiler vereceklerinde şüphe yoktur.

Millî musikimin bâkir kaynakları olan saz ve terennümlerinden ayrıca istifadeler alınabilir. İstanbul Konservatuvarının davetli olduğuna göre millî musikimin inkişafına gayr edinenler için bu dernek mühim saha teşkil eder. Bayramın bitiminde bu saz ve şiir toplantılarının neticeleri hakkında uzun tafsilât verebileceğiz. Sivas'ın genç halkevlerine tebrik eder ve bütün yürekçilerle bu millî şenliğe uzaktan iştirak ederiz...

"Halkçılık Gösterimleri. Sivas'ta Köy Şairleri Bayramı Münasebetiyle", *Hakimiyeti Milliye*, 6 Teşrinisani 1931, s. 4.

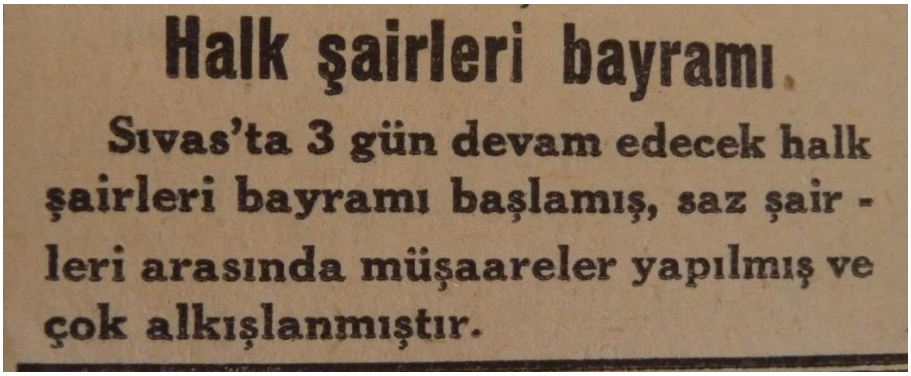

Halk şairleri bayramı

Sıvas'ta 3 gün devam edecek halk şairleri bayramı başlamış, saz şair - leri arasında müşaareler yapılmış ve çok alkışlanmıştır.

"Halk Şairleri Bayramı", *Cumhuriyet,* 7 Teşrinisani 1931.

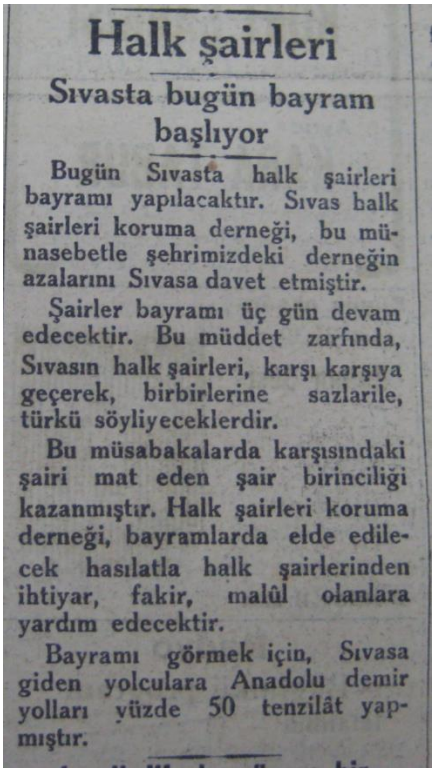

Halk şairleri

Sıvasta bugün bayram başlıyor

Bugün Sıvasta halk şairleri bayramı yapılacaktır. Sıvas halk şairleri koruma derneği, bu münasebetle şehrimizdeki derneğin azalarını Sıvasa davet etmiştir.

Şairler bayramı üç gün devam edecektir. Bu müddet zarfında, Sıvasın halk şairleri, karşı karşıya geçerek, birbirlerine sazlarile, türkü söyliyeceklerdir.

Bu müsabakalarda karşısındaki şairi mat eden şair birinciliği kazanmıştır. Halk şairleri koruma derneği, bayramlarda elde edilecek hasılatla halk şairlerinden ihtiyar, fakir, malûl olanlara yardım edecektir.

Bayramı görmek için, Sıvasa giden yolculara Anadolu demir yolları yüzde 50 tenzilât yapmıştır.

"Halk Şairleri. Sivasta Bugün Bayram Başlıyor", Akşam, 10 Teşrinisani 1931.

Sıvas'ta şairler bayramı

Halk şairleri üç gün üç gece saz ve sözden imtihan geçirdiler

(1) Saz şairleri grup halinde, (2) Âşık Süleyman, (3) Sivas'ın millî oyunu Halay

Sıvas 8 (Hususî)— Bundan bir müddet evvel (Görüş) mecmuası sahibi şair Kutsi Beyin teşebbüsü ile teşekkül eden «Halk Şairleri Koruma Derneği» nin tertip eylediği halk şairleri bayramı 5 teşrinisanide başlamış, üç gün devam etmiştir, bu müddet zarfında H. Fırkasında

(Devamı 4 üncü sahifede)

Sivas'ta şairler bayramı

(Birinci sahifeden mabait)

ve mahfilde müsamereler verilmiş, köylerden getirilen şairler sazla muhtelif şiirler söylemişler ve aralarında imtihan geçirmişlerdir.

Bundan başka meşhur hikâyeciler hikâyeler anlatmışlar, Sivas'ın millî oyunu olan (Habay) oyunu oynanmıştır.

Halk şairleri bayramı bu sene pek parlak olmamışsa da orijinalitesi itibarile pek şayani dikkat geçmiştir.

Şairlere millî zaferin bir destanının yaptırılması düşünülmektedir.

Bayrama Ankara ile muhtelif şehirlerden bir çok zevat gelmiş, bu meyanda bir Fenlândiya'lı profesör de bulunmuştur.

"Sivas'ta Şairler Bayramı. Halk Şairleri Üç Gün Üç Gece Saz ve Sözden İmtihan Geçirdiler ", *Cumhuriyet*, 12 Teşrinisani 1931, s. 1 ve 4.

Sıvas Halk Şairleri Bayramı.

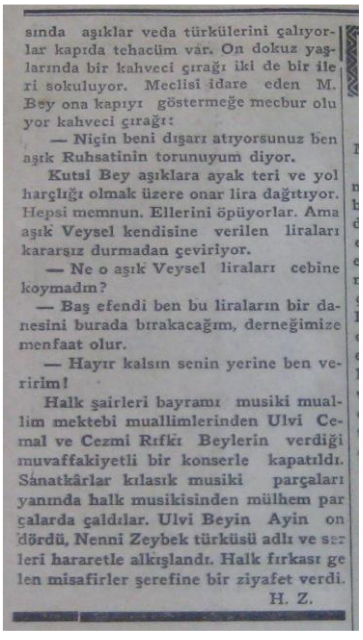

sında aşıklar veda türkülerini çalıyorlar kapıda tehacüm var. On dokuz yaşlarında bir kahveci çırağı iki de bir ileri sokuluyor. Meclisi idare eden M. Bey ona kapıyı göstermeğe mecbur oluyor kahveci çırağı:

— Niçin beni dışarı atıyorsunuz ben aşık Ruhsatinin torunuyum diyor.

Kutsi Bey aşıklara ayak teri ve yol harçlığı olmak üzere onar lira dağıtıyor. Hepsi memnun. Ellerini öpüyorlar. Ama aşık Veysel kendisine verilen liraları kararsız durmadan çeviriyor.

— Ne o aşık Veysel liraları cebine koymadın?

— Baş efendi ben bu liraların bir danesini burada bırakacağım, derneğimize menfaat olur.

— Hayır kalsın senin yerine ben veririm!

Halk şairleri bayramı musiki muallim mektebi muallimlerinden Ulvi Cemal ve Cezmi Rıfkı Beylerin verdiği muvaffakiyetli bir konserle kapatıldı. Sanatkârlar kılasık musiki parçaları yanında halk musikisinden mülhem parçalarda çaldılar. Ulvi Beyin Ayin on dördü, Nenni Zeybek türküsü adlı ve sözleri hararetle alkışlandı. Halk fırkası gelen misafirler şerefine bir ziyafet verdi.

H. Z.

"Sivas Halk Şairleri Bayramı", *Hakimiyeti Milliye*, 12 Teşrinisani 1931, s. 5, 6.

Aşık Süleyman.

Aşık Ali.

Aşık Talibi.

Aşık Abdurrahman.

Aşık a'ma Veysel.

Sivas Halk Şairleri Bayramına Katılan Âşıklar, *Hakimiyeti Milliye,* 12 Teşrinisani 1931, s. 5

RESİM **HAKİMİYETİ MİLLİYE** İLAN

No. 7310 ON İKİNCİ SENE — PERŞEMBE 12 TEŞRİNİSANİ 1931 — HER YERDE 5 KURUŞ

Sivas'ta Yapılan Halk Şairleri Bayramına Ait Resimlerimizin Yazısız Sayfamızdadır.

Tezzara oyununda bir figür. *Ağıret halayından bir sahne.* *Abdurrahmanın en son oyunundan bir figür.*

Ağıret halayından bir sahne. *Düzbalay oyunundan bir figür.* *Abdurrahman oyunundan bir figür.*

Hünsyolettalin tertip ettiği güreşlerde üst B. pehlivan. Solunda Cemal B. peh Hakem heyeti: ortada kurdeseli Mehmet pehlivan. Sağında Su yolcu Mehmet pehlivan.

Sivas'ta Gökmedrese. *Sivas'ın umumi manzarası.*

Güreşlerde heyecanlı bir sahne.

Düz güreşen pehlivanlar grup halinde.

SİLİNDİR MÜNAKASASI HAKKINDA.

NAFIA VEKALETİNDEN:

20 adedi sekiz, 20 adedi on iki ve 10 adedi on beş tonluk 50 adet mazotla müteharrik silindirin — teslim ve bedelinin tediyesi şartları münakasa şartnamesinde gösterildiği üzere — müteyyaz tekerrür etmiş olduğundan kapalı zarfla ve 1 teşrinisani 931 tarihinden 2 ikinci kânun 932 tarihine kadar münakasaya vazedilmiştir. Taliplerin münakasa şartnamesiyle mukavele müveddesi Ankarada yollar umum müdürlüğünde ve İstanbulda Nafıa başmühendisliğinde dosi ve fenni şartnameyi almak üzere müracaat eylemeleri ve münakasaya iştirak için teklifatın münakasa, müzayede ve ihâlât kanununda gösterilen şekil dairesinde hazırlanmış olduğu halde 2 ikinci kânun 932 cumartesi günü saat 15 ten evvel Nafıa Vekâleti müteharrik makamında müteşekkil münakasa komisyonuna tevdi edilmiş olması ve mukabilinde makbuz alınması lüzumu ilân olunur. 3 — 6551

İZMİT BELEDİYE DAİRE-[illegible]DEN:

Bedeli keşfi (250,800) lira (15) kuruş olup müsaddak projesine nazaran katı hariçisi on üç kilometre olan İzmite cari Paşa suyunun Font boru esası üzerinden şehir tesisatı ile birlikte ve kapalı zarf usuliyle 30 teşrinievel 931 tarihinden iyitibaren bir ay müddetle münakasaya vazolunmuştur.

1 — Münakasa belediyelerce yapılacak müzayede ve münakasa nizamnamesi ahkâmına tabidir.

2 — İhale; 30 teşrinisani 931 tarihine müsadif pazartesi günü saat 15 de İzmit belediye dairesinde icra edilecektir.

3 — Taliplerin muhammen keşif bedeli üzerinden yüzde yedi buçuk nisbetinde teminatı muvakkate akçelerini nakden ve yahut devletçe muteber tanınmış bir bankanın teminat mektubunu ve ehliyet temsiliyelerini münakasa şartnamesinde gösterilen esaslar dairesinde tevdi edeceklerdir.

4 — Arzu edenlere proje ve teferruatı ile münakasa şartnamesi ve mukavele suretleri yirmi beş liraya bedel mukabilinde İzmit belediyesinde verilecektir.

5 — Müteahhidin malûmat almak istiyenler İzmit, İstanbul ve Ankara belediyelerinde mevcut proje ve teferruatın tetkikiyle iktifa edebilecekleridir.

6 — Taliplerin muvazzah adreslerini ihtiva edecek ve pullu olarak imza edecekleri teklifnamelerini (İzmit belediyesi tarafından tanzim ve ilan edilen Paşa suyunun Font boru ile şehrimizde ve havalisi halkındaki tesisata ait mevcut ve müsaddak bilumum plân, resim, keşifname, şartname, mukavelename ve hesabat ve teferruata mündericatına temamen ittıla hasıl eylediğinden mezkûr iktidarı hâiz bulunduklarına dair maruf ve muteber müesseselerden mevsukiyetini mali vesikalarla mutebet fenni ehliyet ile beraber münderecatarına uyulacağına ve tamamen kabul edildiğine dair alt'ara imza edilmiş şartname, muhavelename, keşifname, plân, resim, proje ve şeraiti fenniye layihası ve hesabatı fenniye cetvelini tekliflnamelerine ilâveten iade edeceklerini ilân olunur. 3—6529

ANKARA EVKAF MÜDÜRLÜĞÜNDEN

Ankarada Gökçe oğlu mahallesinde İstiklâl Caddesinde kâin ikinci Evkaf apartmanının icar müddetleri biten dairelerinin , Vazıhanelerî birer sene müddetle ve ayrı, ayrı olmak üzere kira ya verileceğinden 1. 11. 931 tarihinden itibaren yirmi gün müddetle açık müzayedeye konulmuş ve 21. 11. 931 cumartesi günü saat 15 te ihaleleri mukarrer bulunmuş olduğundan Banyo, Elektrik, Sıcak, soğuk su ve kalorifer tesisatını camii ve hız suretle cabalı istirahatı haiz bulunan merkûz dairelerle ve yazlık hanleri kiralamak istiyen taliplerin temsilcileriyle o gün o saatte elbirliği ile mektupçuluğunda müteşekkil komisyona, bu hapta daha fazla izahat almak isteyenlerin dairesi geçmek ve görmek arzu edenlerin oyunsu tatiliyeden sonra her gün Ankara Evkaf Müdürlüğüne müracaatları. Evkaf apartman idare memurluğuna 3—6552

ANKARA EVKAF MÜDÜRLÜĞÜNDEN:

Evkafa ait Gökçe oğlu mahallesinde İstiklâl caddesinde 3 oda 1 mutfak, bodrum ile elektirik tesisatı mevcut olan 250 vakıf No. lı hane icara verilmek üzere yeniden 25 gün müddetle açık müzayede

Hakimiyeti Milliye, 12 Teşrinisani 1931 [son sayfa].

Tamzara oyununda bir figür.

Hakimiyeti Milliye, 12 Teşrinisani 1931 [Tamzara]

Aşiret halayından bir sahne.

Hakimiyeti Milliye, 12 Teşrinisani 1931 [Aşiret Halayı]

Abdurrahmanın en son oyunundan bir figür.

Hakimiyeti Milliye, 12 Teşrinisani 1931 [Abdurrahman Halayı]

Aşiret halayından bir sahne.

Hakimiyeti Milliye, 12 Teşrinisani 1931 [Aşiret Halayı]

Düzbalay oyunundan bir figür.

Hakimiyeti Milliye, 12 Teşrinisani 1931 [Düzhalay]

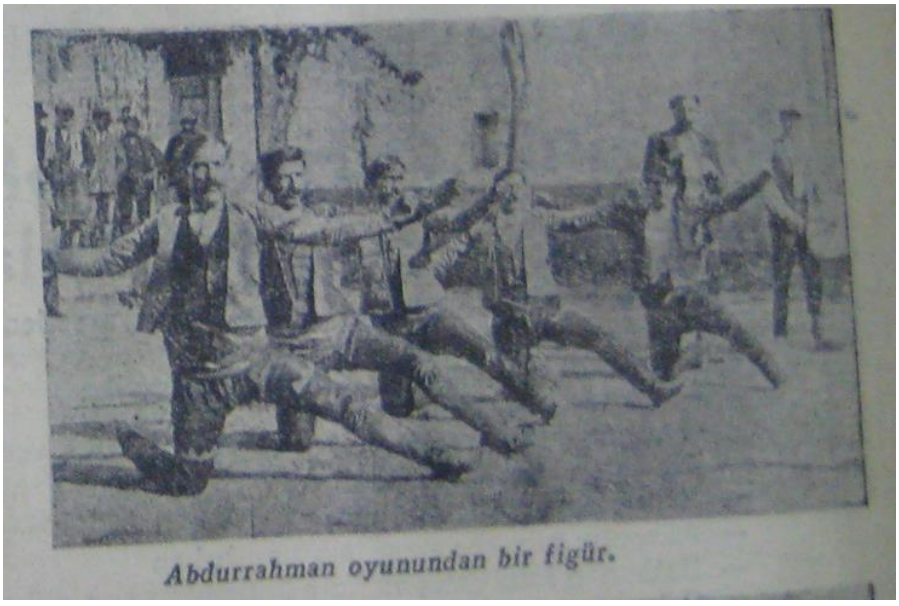
Abdurrahman oyunundan bir figür.

Hakimiyeti Milliye, 12 Teşrinisani 1931 [Abdurrahman Halayı]

Himayeietfalin tertip ettiği güreşlerde met B. pehlivan. Solunda Cemal B. peh Hakem heyeti: ortada kurtdereli Me hmet pehlivan. Sağında Su yolcu M ehlivan.

Hakimiyeti Milliye, 12 Teşrinisani 1931 [Hakem Heyeti: Solda Cemal Pehlivan, Ortada Kurtdereli Mehmet Pehlivan, Sağda Suyolcu Mehmet Pehlivan]

Güreşlerde heyecanlı bir sahne.

Hakimiyeti Milliye, 12 Teşrinisani 1931 [Güreşlerde Heyecanlı Bir Sahne]

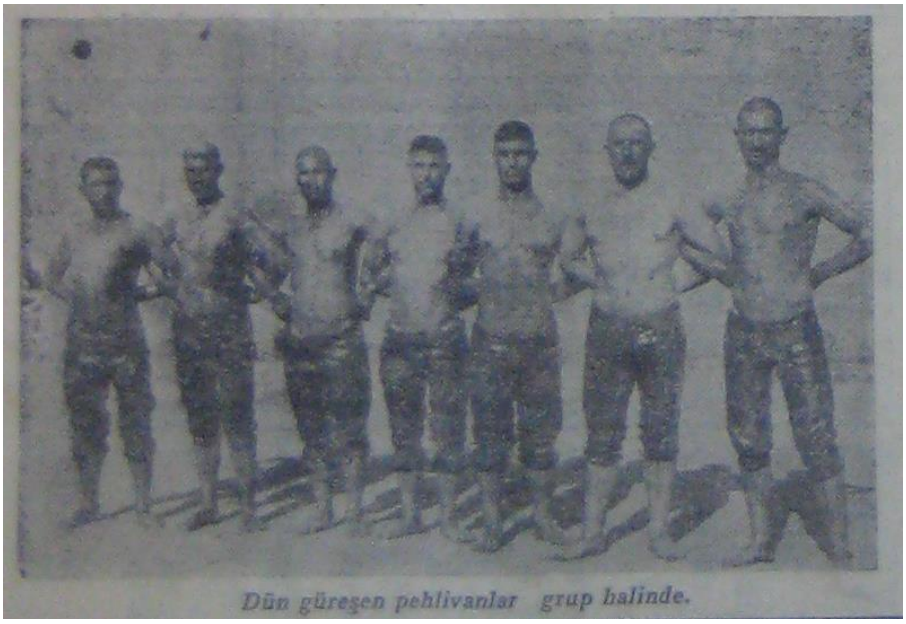

Hakimiyeti Milliye, 12 Teşrinisani 1931 [Pehlivanlar]

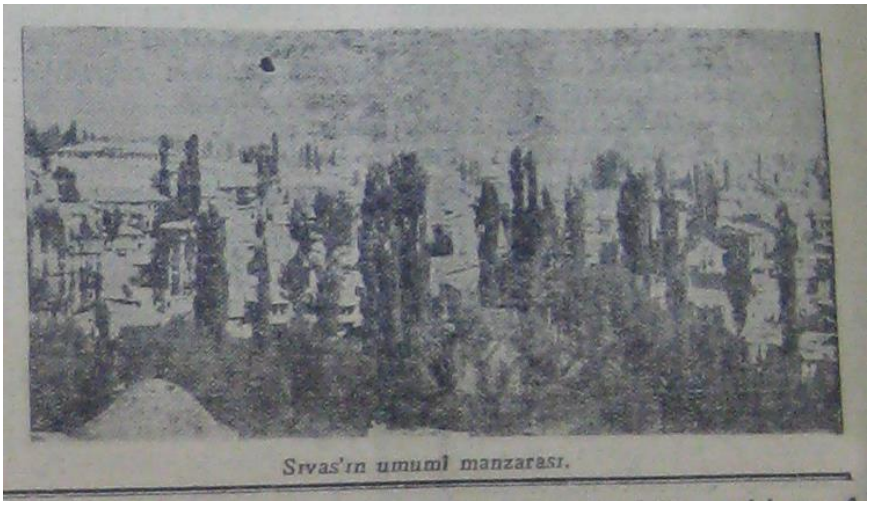

Hakimiyeti Milliye, 12 Teşrinisani 1931 [Sivas'ın Umumî Manzarası]

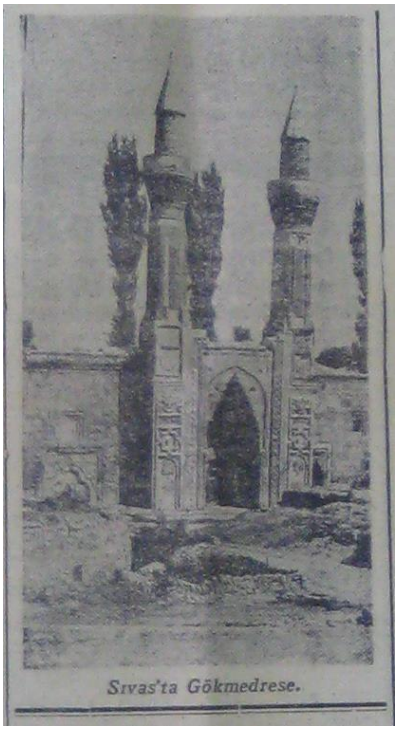

Sıvas'ta Gökmedrese.

Hakimiyeti Milliye, 12 Teşrinisani 1931

[Gökmedrese]

Sıvasta Millî Şairlerin Bayramı

Sıvas (Hususî) — Ayın beşinden sekizine kadar üç gün devam eden (Halk şairleri bayramı) çok güzel oldu. Birçok millî saz şairleri bayrama iştirak ettiler. Bu münasebetle Ankara ve diğer yerlerden de bazı edebiyatçı ve musikicilerimiz buraya gelerek yapılan merasim ve müsamerelerde hazır bulundular.

Bu üç gün zarfında müteaddit vesilelerle millî oyunlar yapıldı ve âşıklara belediye tarafından bir ziyafet verildi.

Gönderdiğim resim millî saz şairlerimizden birisidir.

"Sıvasta Millî Şairlerin Bayramı", *Son Posta,* 12 Teşrinisani 1931, s. 4

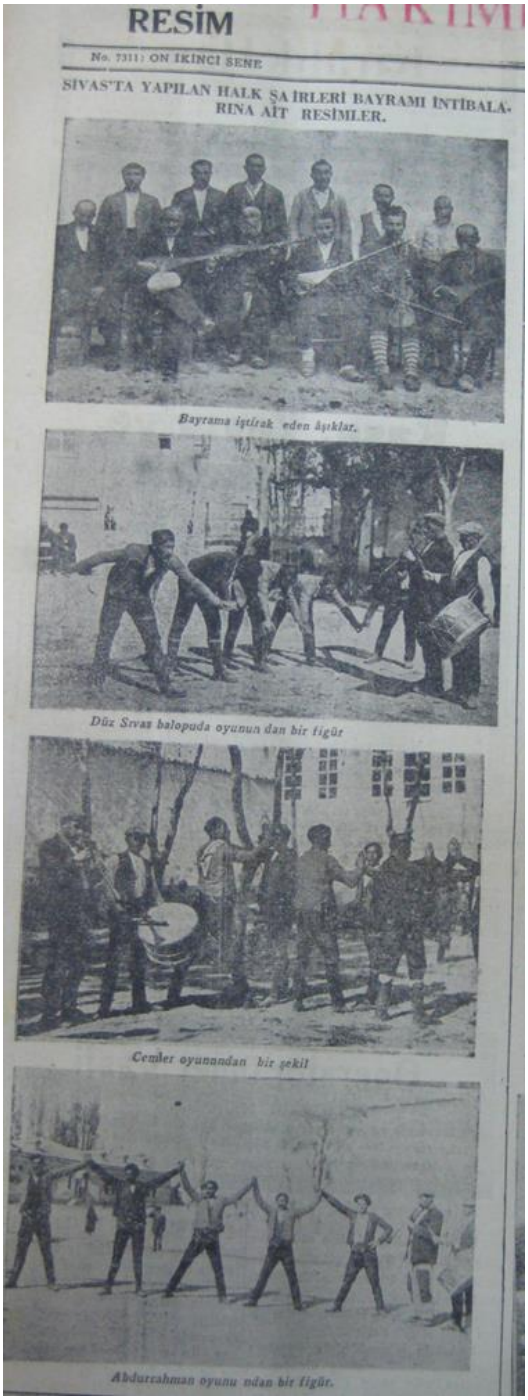

RESİM

No. 7311: ON İKİNCİ SENE

SİVAS'TA YAPILAN HALK ŞAİRLERİ BAYRAMI İNTİBALARINA AİT RESİMLER.

Bayrama iştirak eden âşıklar.

Düz Sivas halopuda oyunun dan bir figür

Cemler oyunundan bir şekil

Abdurrahman oyunu ndan bir figür.

"Sivas'ta Yapılan Halk Şairleri Bayramı İntibalarına Ait Resimler", *Hakimiyeti Milliye*, 13 Teşrinisani 1931.

"Sivas'ta Yapılan Halk Şairleri Bayramı İntibalarına Ait Resimler", *Hakimiyeti Milliye,* 13 Teşrinisani 1931 [Bayrama İştirak Eden Âşıklar]

"Sivas'ta Yapılan Halk Şairleri Bayramı İntibalarına Ait Resimler", *Hakimiyeti Milliye,* 13 Teşrinisani 1931 [Düz Sivas Balopudo (?) Oyunundan Bir Figür]

"Sivas'ta Yapılan Halk Şairleri Bayramı İntibalarına Ait Resimler", *Hakimiyeti Milliye,* 13 Teşrinisani 1931 [Çember Oyunundan Bir Şekil]

"Sivas'ta Yapılan Halk Şairleri Bayramı İntibalarına Ait Resimler", *Hakimiyeti Milliye,* 13 Teşrinisani 1931 [Abdurrahman Oyunundan Bir Figür]

Sivas mektupları

Halk şairleri bayramı çok istifadeli oldu

Sıvasta toplanan şairler karşılıklı güzel şiirler okudular

Sıvasın millî oyunu Halay

Sıvas, 9 (Hususi) — Bundan bir kaç ay evvel Sıvasta genç şairimiz Kutsi beyin teşebbüsile bir halk şairleri koruma derneği teşkil edilmişti. Dernek ilk iş olarak bu sene bir bayram tertibine karar vermiş ve bayram 5 teşrinisanide başlayarak üç gün devam etmiştir.

Bu müddet zarfında Sıvasın muhtelif köylerinden getirilen halk şairleri Halk fırkasında ve askeri mahfelde verdikleri mülâmerelerde sazla karşılıklı güzel şiirler okumuşlar ve bu hususiaki meharetlerini ayrı ayrı göstermişlerdir. Bu meyanda Sıvasın millî oyunu olan (Halay) oynanmış ve çok takdir edilmiştir.

Bu seneki şairler bayramı mütevazi ve dağdağadan uzak bir şekilde yapıldı.

Saz şairleri ve hikâyecilere ait bir grup resimle (Halay) oyununa ait iki resim gönderiyorum. Bu münasebetle bu işi bulup çıkaran şair Kutsi beyi burada takdirle yadetmek isterim.

Halk şairleri bayramına iştirak için muhtelif yerlerden musikişinas ve şairlerimiz gelmişlerdir. Gerek bunlar ve gerek bayrama gelen bir Fenlandiyalı profesör şerefine Halk fırkasında bir ziyafet verilmiştir.

Halk şairleri bayramına iştirak için gelen Ankara musiki muallim mektebi muallimlerinden Viyolonist Cemi Rıfkı ve Piyanist ve kompozitör Ulvi Cemal beyler lisede konser vermişler ve davetli bulunan gütide bir halk ve talebe tarafından şiddetle alkışlanmışlardır.

Bu vesile ile Sıvas halkı aynı hafta zarfında şark ve garp musikisini, selâhiyet sahibi zevattan dinlemek şerefine mazhar olmuşlardır.

Sıvasta toplanan saz şairleri ve hikâyeciler

Sıvasta toplanan saz şairleri ve hikâyeciler

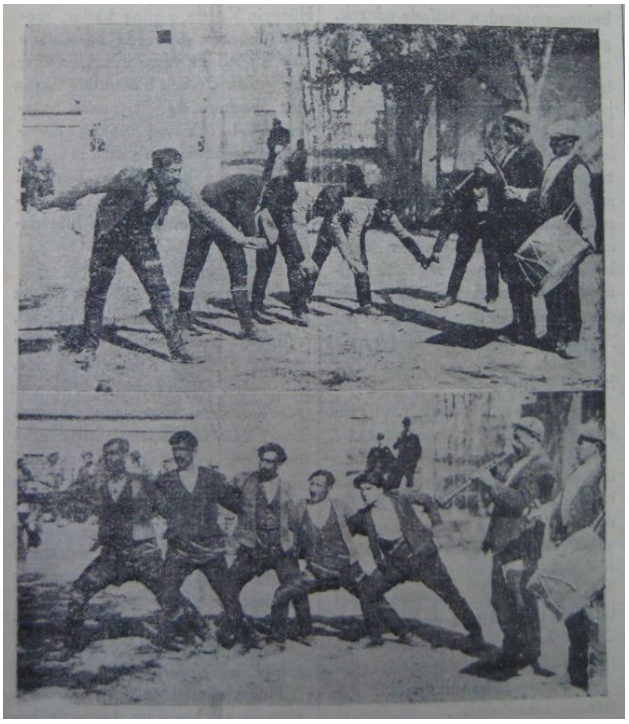

"Sıvas Mektupları. Halk Şairleri Bayramı Çok İstifadeli Oldu. Sıvasta Toplanan Şairler Karşılıklı Güzel Şiirler Okudular", *Akşam,* 14 Teşrinisani 1931, s. 10

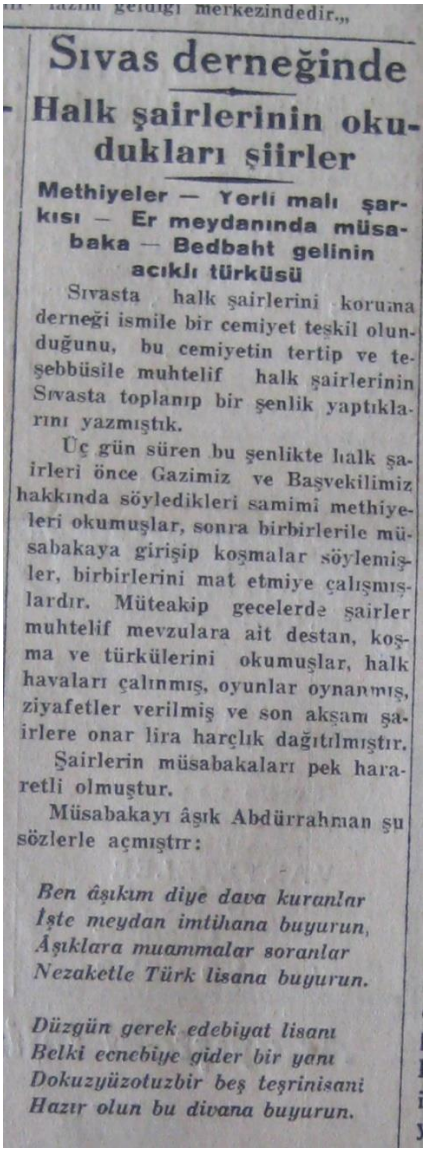

...lazım geldiği merkezindedir.„

Sıvas derneğinde

Halk şairlerinin okudukları şiirler

Methiyeler — Yerli malı şarkısı — Er meydanında müsabaka — Bedbaht gelinin acıklı türküsü

Sıvasta halk şairlerini koruma derneği ismile bir cemiyet teşkil olunduğunu, bu cemiyetin tertip ve teşebbüsile muhtelif halk şairlerinin Sıvasta toplanıp bir şenlik yaptıklarını yazmıştık.

Üç gün süren bu şenlikte halk şairleri önce Gazimiz ve Başvekilimiz hakkında söyledikleri samimi methiyeleri okumuşlar, sonra birbirlerile müsabakaya girişip koşmalar söylemişler, birbirlerini mat etmiye çalışmışlardır. Müteakip gecelerde şairler muhtelif mevzulara ait destan, koşma ve türkülerini okumuşlar, halk havaları çalınmış, oyunlar oynanmış, ziyafetler verilmiş ve son akşam şairlere onar lira harçlık dağıtılmıştır.

Şairlerin müsabakaları pek hararetli olmuştur.

Müsabakayı âşık Abdürrahman şu sözlerle açmıştır:

Ben âşıkım diye dava kuranlar
İşte meydan imtihana buyurun,
Âşıklara muammalar soranlar
Nezaketle Türk lisana buyurun.

Düzgün gerek edebiyat lisanı
Belki ecnebiye gider bir yanı
Dokuzyüzotuzbir beş teşrinisani
Hazır olun bu divana buyurun.

Bu meydan okuyuş üzerine muhtelif şairler türlü türlü cevaplar vermişler, birbirlerine tarizlerde bulunmuşlar, kimi içinin cevher dolu olduğundan, kimisi irfan ve hakayik membaı aranırsa, ancak kendisinde bulunabileceğinden bahsedip fahriyeler söylemiş, Nihayet âşık Veysel topuna birden şu cevabı vermiştir:

Sanma dilkeştesin engine âşık,
Âşık bir denizdir payan bulunmaz,
Her yerde faş etme sırrı hekayık,
Anı fehmedici bir can bulunmaz.

Türabı âlemde olduk serseri,
Fehmeder kalmadı dürrü gevheri
Kimsenin kimseden yoktur haberi,
Böyle acayip bir seyran bulunmaz.

Âşıkların söyledikleri şiirler arasında, muhtelif mevzular mevanında halkı yerli malı kullanmıya teşvik eden didaktik şiirler de vardır. Bu şiirlerden biri de köyün en güzel kızının, bir zenginin pek küçük çocuğuna — serveti pahasına — verilmesi üzerine aşka muhtaç bedbaht gelinin ağzından şair Talibinin söylediği şu şiirdir:

Çocuk gider oyuna,
Oynar oynar taş doldurur koynuna,
Günah eder anasının boynuna,

Ana beni bir çocuğa verdiniz,
Verdiniz de günahıma girdiniz.

Ak tavana yatak serdim gül gibi,
Akşam yattım sabah kalktım dal gibi,
Öpme bilmez sevme bilmez el gibi
Ana beni bir çocuğa verdiniz.
Verdiniz de günahıma girdiniz.

Bahçeye ekerler nasır darısı,
Koynuma koydular kedi yavrusu,
Bana derler şu çocuğun karısı.
Ana beni bir çocuğa verdiniz,
Verdiniz de günahıma girdiniz.

"Sivas Derneğinde Halk Şairlerinin Okudukları Şiirler. Medhiyeler – Yerli Malı Şarkısı – Er Meydanında Müsabaka – Bedbaht Gelinin Acıklı Türküsü", *Vakıt,* 14 Teşrinisani 1931, s. 3

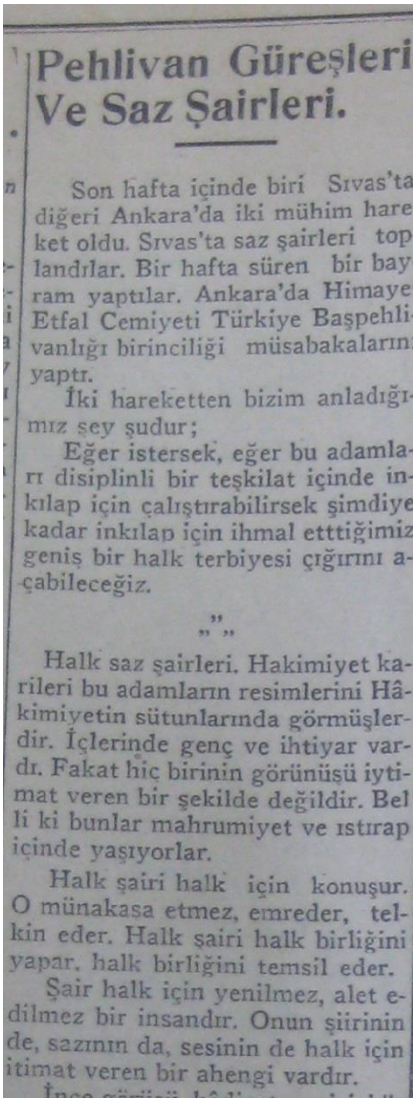

Pehlivan Güreşleri Ve Saz Şairleri.

Son hafta içinde biri Sıvas'ta diğeri Ankara'da iki mühim hareket oldu. Sıvas'ta saz şairleri toplandılar. Bir hafta süren bir bayram yaptılar. Ankara'da Himaye Etfal Cemiyeti Türkiye Başpehlivanlığı birinciliği müsabakaların yaptı.

İki hareketten bizim anladığımız şey şudur;

Eğer istersek, eğer bu adamları disiplinli bir teşkilat içinde inkılap için çalıştırabilirsek şimdiye kadar inkılap için ihmal etttiğimiz geniş bir halk terbiyesi çığırını açabileceğiz.

„„

Halk saz şairleri. Hakimiyet karileri bu adamların resimlerini Hâkimiyetin sütunlarında görmüşlerdir. İçlerinde genç ve ihtiyar vardı. Fakat hiç birinin görünüşü iyitimat veren bir şekilde değildir. Belli ki bunlar mahrumiyet ve ıstırap içinde yaşıyorlar.

Halk şairi halk için konuşur. O münakasa etmez, emreder, telkin eder. Halk şairi halk birliğini yapar, halk birliğini temsil eder.

Şair halk için yenilmez, alet edilmez bir insandır. Onun şiirinin de, sazının da, sesinin de halk için itimat veren bir ahengi vardır.

İnce görüşü, hâdisatı sezişi, bi
yüklere, kahramanlara hürmeti c
nun ananesidir.

Anadoluda, türk memleketleri
de asırlarca türk milletinin har
birliğini, ideal birliğini bu insan
lar temsil ettiler. Bu insanlar te
rennüm ettiler.

Tıpkı halk resimlerinde olduğ
gibi halk şiirlerinde de yalnız hall
çı olan, halk içinden gelen ve hall
içinde yaşıyan insanların parlattık
bir alev vardır. Bu alevi halkın ö-
nünde bir inkılap meşalesi olarak
taşımak inkılapçı entelektüelin vâ-
ziyfesidir.

Bir vakitler İstanbul'da Hulûsi imzasiyle bir takım resimler neşredilirdi. Hulûsi yazıyı resimle karıştırır eski H nin iki gözünden yaş akıtır, eliften bir ağaç yapar ve bu mütavazi dekor içinde halka insan ıstırabını anlatırdı.

Ben üç dört sene evel Anadolu da bir köy camiinde bu resmi mukaddes bir eşya gibi duvarda asılmış gördüm.

Simdiki ressamlarımız krizantemlerin, şakayıklerin, modern eşya resimlerinin cazibelerinden kendilerini kurtaramadılar. Bu işi şöhretleri için daha faydalı buluyorlar.

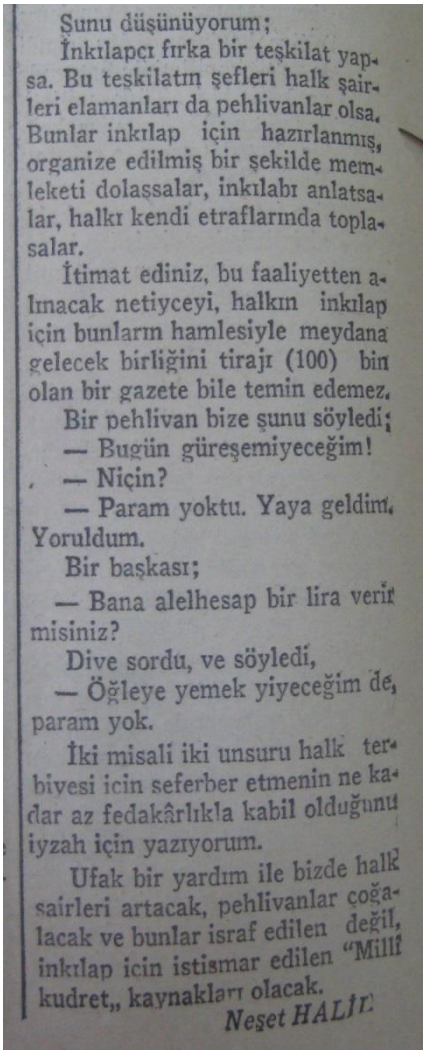

Şunu düşünüyorum;

İnkılapçı fırka bir teşkilat yapsa. Bu teşkilatın şefleri halk şairleri elamanları da pehlivanlar olsa. Bunlar inkılap için hazırlanmış, organize edilmiş bir şekilde memleketi dolassalar, inkılabı anlatsalar, halkı kendi etraflarında toplasalar.

İtimat ediniz, bu faaliyetten alınacak netiyceyi, halkın inkılap için bunların hamlesiyle meydana gelecek birliğini tirajı (100) bin olan bir gazete bile temin edemez.

Bir pehlivan bize şunu söyledi;

— Bugün güreşemiyeceğim!

— Niçin?

— Param yoktu. Yaya geldim. Yoruldum.

Bir başkası;

— Bana alelhesap bir lira verir misiniz?

Dive sordu, ve söyledi,

— Öğleye yemek yiyeceğim de, param yok.

İki misali iki unsuru halk terbiyesi için seferber etmenin ne kadar az fedakârlıkla kabil olduğunu izyah için yazıyorum.

Ufak bir yardım ile bizde halk şairleri artacak, pehlivanlar çoğalacak ve bunlar israf edilen değil, inkılap için istismar edilen "Millî kudret„ kaynakları olacak.

Neşet HALİL

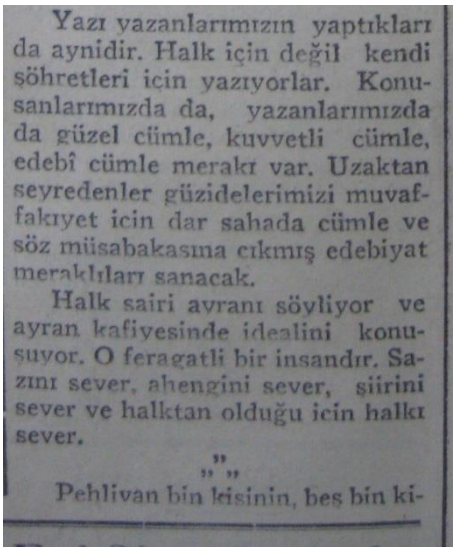

Yazı yazanlarımızın yaptıkları da aynidir. Halk için değil kendi şöhretleri için yazıyorlar. Konusanlarımızda da, yazanlarımızda da güzel cümle, kuvvetli cümle, edebî cümle merakı var. Uzaktan seyredenler güzidelerimizi muvaffakıyet için dar sahada cümle ve söz müsabakasına çıkmış edebiyat meraklıları sanacak.

Halk şairi ayranı söyliyor ve ayran kafiyesinde idealini konuşuyor. O feragatli bir insandır. Sazını sever, ahengini sever, şiirini sever ve halktan olduğu için halkı sever.

„ „

Pehlivan bin kişinin, beş bin kişinin hissini, temayülünü, heyecanını kendisinde birleştiren bir insandır. O güreşirken bin kişi bir şey hissediyor. Birkaç bin kişi aynı şevi düşünüyor.

Ankara güreşlerinde Çoban Mehmet'le karşılaşan Bolu'lu Cemalde beş bin kişi birleşti. Bu birliği yapan şey Cemal'in;

— Türk şerefi için güreşiyoruz!

Demesi idi. Ben öyle tahmin ediyorum ki o gün koşu yerinde büyük bir halk ilk defa inandığı bir şeyi anlamak imkânını buldu.

Cemal Gazi'nin büyüklüğünü söyledi.

Bu kuvvetin ideali konuşması idi. Güreş bütün tahminlerin üstünde beş binden fazla halk geldi. Bunlar yere oturdular, bağdaş kurdular, seyrettiler, heyecanlandılar ve dinlediler.

„ „

Neşet Halil, "Pehlivan Güreşleri ve Saz Şairleri", *Hakimiyeti Milliye*, 18 Teşrinisani 1931.

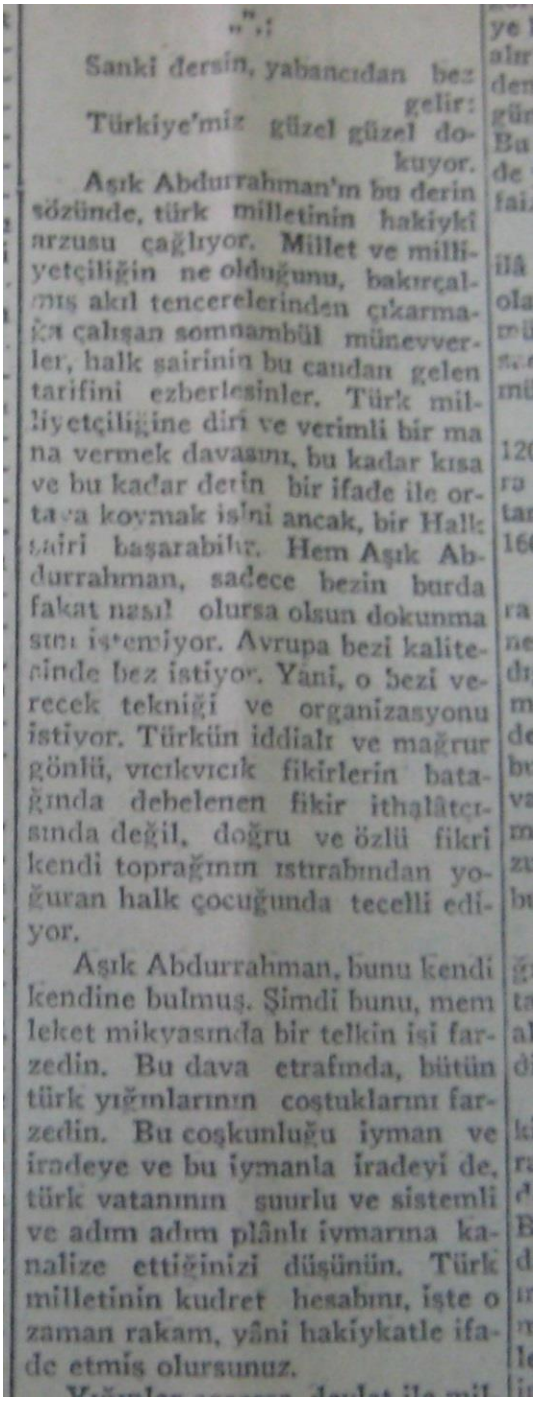

Sanki dersin, yabancıdan bez gelir:
Türkiye'miz güzel güzel dokuyor.

Aşık Abdurrahman'ın bu derin sözünde, türk milletinin hakiyki arzusu çağlıyor. Millet ve milliyetçiliğin ne olduğunu, bakırçalmış akıl tencerelerinden çıkarmağa çalışan somnambül münevverler, halk şairinin bu candan gelen tarifini ezberlesinler. Türk milliyetçiliğine diri ve verimli bir mana vermek davasını, bu kadar kısa ve bu kadar derin bir ifade ile ortaya koymak işini ancak, bir Halk şairi başarabilir. Hem Aşık Abdurrahman, sadece bezin burda fakat nasıl olursa olsun dokunmasını istemiyor. Avrupa bezi kalitesinde bez istiyor. Yani, o bezi verecek tekniği ve organizasyonu istiyor. Türkün iddialı ve mağrur gönlü, vırakvırak fikirlerin batağında debelenen fikir ithalâtçısında değil, doğru ve özlü fikri kendi toprağının ıstırabından yoğuran halk çocuğunda tecelli ediyor.

Aşık Abdurrahman, bunu kendi kendine bulmuş. Şimdi bunu, memleket mikyasında bir telkin işi farzedin. Bu dava etrafında, bütün türk yığınlarının coştuklarını farzedin. Bu coşkunluğu iyman ve iradeye ve bu iymanla iradeyi de, türk vatanının şuurlu ve sistemli ve adım adım plânlı ivmarına kanalize ettiğinizi düşünün. Türk milletinin kudret hesabını, işte o zaman rakam, yâni hakiykatle ifade etmiş olursunuz.

"Yığınlar Coşarken", *Hakimiyeti Milliye,* 20 Teşrinisani 1931

Ölümünün 50. Yılında Muzaffer Sarısözen Sempozyumu

2. Oturum

Müzik Derlemeciliği ve Muzaffer Sarısözen -1-

SARISÖZEN'İN VEZİRKÖPRÜ'DE DERLEDİĞİ "ANNOŞ-MİNNOŞ" DOĞAÇLAMA TÜRKÜSÜ

Hayrettin İVGİN[*]

Muzaffer Sarısözen; Maarif Vekili (Milli Eğitim Bakanı) Saffet Arıkan zamanında 1937 yılında başlayan ve kimilerine göre 1957 yılına kadar devam eden 18 derleme gezisinin hepsine katılmıştır.

7. Derleme Gezisi, 1943 yılında; Tokat, Amasya, Ordu, Samsun, Giresun ve Trabzon'da gerçekleştirilmiştir. Bu derleme gezisi, 50 gün sürmüştür. Bu elli günde 772 ezgi derlenmiştir.

Samsun ili Vezirköprü ilçesi derlemelerini; Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken ile Teknisyen Rıza Yetişen'den meydana gelen bir ekip yapmıştır. 11 Temmuz 1943 tarihinde Vezirköprü'de yapılan bir günlük derleme çalışması sonunda, 28 ezgi derlenmiştir. Bunun 9 adedi Kargucak adlı köyde, 19 adedi ise Vezirköprü'nün merkezinde kayda geçirilmiştir.

Derlemeler; Vezirköprü Halkevi Çocuk Korosu (7), Hulusi Uğurlu (1), Makbule Arslan (2), Salahattin Kaplancıklı (1), Mustafa Kaplan (2), Muzaffer Türker (2), Hasan Kaplan (1), Mustafa Beşer (2), Hüseyin Kılavuz (5), Hasan Çavuş (4), Salim Duran (1) adlı kaynaktan ve kaynak kişilerden yapılmıştır.

Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken ile Teknisyen Rıza Yetişen'den oluşan derleme ekibi, bütün çalışmalarını; kaymakamlığın bilgisi içinde ve jandarma eşliğinde gerçekleştirmiştir. Derlenen ezgiler arasında horon havası, gelin ağlatma, köçek havası, halay havası, kına havası, gazel, yol havası, yağmur duası ezgisi ve türküler yer almaktadır.

Kargucak köyü, Vezirköprü'ye yakın bir köydür. O yıllarda köylüler, at ve eşekle veya hayvanla çekilen arabalarla köylerine gider gelirlerdi. Sarısözen ve ekibi, bir at arabası ile jandarma eşliğinde Kargucak köyüne giderler. Muhtemel köyden dönüşte; Vezirköprü'nün mesire yeri olan Bağlar denilen yerden geçerler. Bağlar mevkii o yıllarda, adı üstünde; bağların, bahçelerin, bostanların olduğu yeşillik bir yerdir. Varlıklı ailelerin her birinin burada bir bahçesi ve bir bağ evi bulunurdu. Hafta sonları Vezirköprülü bu

[*] Halk Bilimi Araştırmacısı-Yazar

aileler Bağlar mevkiine gelirler, bağ ve bahçede vakit geçirirler, eğlenirler, dinlenirlerdi. Her aile, komşularını da zaman zaman yanlarında götürürler, bir gece bağ evinde kalırlar veya aynı gün Vezirköprü'ye dönerlerdi. Bağda yetişen sebze ve meyvelerden yerler, götürdükleri etlerle yemeklerini yaparlar, mevsimine göre kiraz, dut, elma, armut, ceviz toplarlar; Vezirköprü'ye döndüklerinde komşularına, akrabalarına dağıtırlardı. Hatta sadece meyve değil, bağda yetişen sebzelerden hem kendileri için hem de konu-komşu için şehre getirirlerdi. Atı olan atla, eşeği olan eşekle, arabası olan arabasıyla gider gelirdi. Zaten 4-5 km uzaklıkta olan Bağlar mevkiine yürüyerek de gidilir, dönülürdü.

Muzaffer Sarısözen, Kargucak köyünden dönüşte -yol zaten Bağlar mevkii içinden geçerdi- Bağlar mevkiinde, arabadan inerek bir bağ evinde konaklarlar. Konakladıkları bahçe, Belediye Başkâtibi Ahmet Kaya'nın ailesine aittir. Muzaffer Sarısözen'e Vezirköprü'de birileri, bu Başkâtip Ahmet Kaya'dan derleme yapılmasını önermiştir. Vezirköprü'de derlemelerin yapıldığı gün, bir Pazar gününe denk gelmiştir. 11 Temmuz 1943 günü hava sıcaktır, herkes mesire yerlerine, pikniğe ve bahçelerine gitmiştir. İşte Kargucak köyü derlemesinden dönerken Bağlar mevkiinde; derleme ekibi Ahmet Kaya'yı sorar, soruşturur, bahçesini öğrenir ve habersiz olarak Ahmet Kaya'ya uğrarlar. Amaçları, Ahmet Kaya'dan da ezgi ve türkü derlemektir.

Sizlere Ahmet Kaya'yı kısaca tanıtmak isterim. Ahmet Kaya, 1916 doğumlu olup 1984 yılında 68 yaşında ölmüştür. 24 yaşında iken Vezirköprü Belediyesine memur olarak girmiştir. Zaman içerisinde belediyede Başkâtip olmuş, nikâh memurluğu da yapmıştır. 1981 yılında yaş haddinden emekli olmuştur. Emekli olduktan üç yıl sonra da vefat etmiştir.

Vezirköprü'de çok sevilen, sayılan bir kişilikti. Bir kuşağın neredeyse tamamının nikâhını kıymıştır. O sebeple onu tanımayan yoktu. Ben de aklım erdiğinden beri kendisini tanırdım. Hoş sohbet, rind meşrep olup eğlenmeyi, arkadaşları ile çalgılı-şarkılı vakit geçirmeyi, içmeyi severdi. Müzikten çok iyi anlar, özellikle güncel ve moda olan şarkıları bilirdi. Repertuvarında bilmediği şarkı ve türkü hemen hemen yoktu. Onsuz bir düğün, eğlence, sohbet olmazdı. Ben de gençlik dönemlerimde, Ahmet Kaya'nın ve emsallerinin meclislerinde birkaç defa bulunmuştum.

Şimdi dönelim Muzaffer Sarısözen'in Ahmet Kaya ile Vezirköprü Bağlar mevkiindeki karşılaşmasına. Sarısözen'in yanında Halil Bedii Yönetken, Teknisyen Rıza Yetişen'le birlikte iki de jandarma vardır. Ahmet

Kaya o yıllarda 27 yaşında heyecanlı bir genç memurdur. Herkes tarafından bilinen, radyoda dinlediği "Yurttan Sesler" programının yapımcısı bir müzik adamını karşısında görünce, ne yapacağını şaşırır. Üstelik yanında iki de jandarma eri bulunan bu ünlü şahsiyetin karşısında heyecanı artar. Ahmet Kaya onları bahçede karşılar. Zaten ağaçların altında sofrasını kurmuş, gerekli nevaleler yanında, dinlenme halindedir. Biraz önce semaverden çayını da içmiş, semaver sönmüştür. Onlara bahçedeki kilimin ve minderin üstünde oturmaya davet eder. Otururlar. Sarısözen, Ahmet Kaya'ya amacını açıklar, kendisinden Vezirköprü ile ilgili ezgiler söylemesini, neler bildiğini anlatmasını ister. Jandarmalar da oradadır. Teknisyen Rıza Yetişen, ses kayıt makinesini hazırlar, Halil Bedii Yönetken de sorular sormaktadır.

Ahmet Kaya, heyecandan düşüp bayılacak haldedir. Sarısözen, bir türkü söylemesini istediğinde Ahmet Kaya bütün bildiklerini o anda unutur. Aklına Vezirköprü'ye ait ne türkü, ne şarkı gelmez. Sadece Vezirköprü'ye ait olanları değil, bütün bildiklerini o anda unutur. Yanında kendisine yardımcı olacak, bazı şeyleri hatırlatacak bir tek kişi ve arkadaşı da yoktur. O anda uyduruk şeyler söylemeye karar verir. Vezirköprü'ye özgü olarak üretilen çay semaverini darbuka gibi çalarak, o anda uydurduğu ezgi ve söylediği sözleri sıralar:

Hey hey! Cebinde çakısı var

Ne güzel uykusu var
Vardım yârin yanına
Menekşe kokusu var

Hey hey! Annoş, minnoş, meyhoş sevgilim

Ninnoy aslanım ninnoy
Ninnoy hayranım ninnoy

Hey hey! Aynam düştü cebimden

Karıştı gazellere
Şu benim kötü gönlüm
Bakarım güzellere

Hey hey! Annoş, minnoş, meyhoş sevgilim

Ninnoy aslanım ninnoy
Ninnoy hayranım ninnoy

Ahmet Kaya, daha başka uydurduğu sözlerle semaverden ritim tutarak o anda aklına geliveren ezgi ile türküyü söyler. Yani tam anlamıyla doğaçlama bir türküyü, o anda ortaya koyar. Sarısözen, Ahmet Kaya'dan yeniden türkü söylemesini ister. Ama Ahmet Kaya özür diler, o anda türkü söylemeye uygun olmadığını, kendisinin bu konuda affedilmesi talebinde bulunur. Sarısözen de Ahmet Kaya'ya fazla ısrar etmez.

Sarısözen ve ekibi, jandarmalar eşliğinde arabaya atlayarak Vezirköprü'ye dönerler.

Sarısözen, Ahmet Kaya'nın o anda uydurarak söylediği doğaçlama türküden herhalde pek memnun olmaz ki; Vezirköprü'de derlenen türkülerin listesine dahi almaz. Gerçekten listelere baktığınız zaman bu doğaçlama türküyü göremezsiniz.

Ama sonradan ne oldu bilemiyoruz; Sarısözen, Ahmet Kaya'dan derlediği bu ezgiyi notaya alır, hatta daha sonraki yıllarda radyoda icra ettirir. Üstelik türkünün repertuvara girmesini sağlar. Gerçekten TRT Repertuvarının (386) numarasında halen kayıtlı olup o yıllardan bu yana icra edilmektedir. Ama Muzaffer Sarısözen, bu türkünün kaynak kişisinin adını yazmamıştır. Hatta bu türkü ile ilgili "Derleme Bilgileri" formuna dahi doldurmamıştır. Ahmet Kaya'nın adını unutmuştur. Çünkü bu türküyü repertuvara almamayı düşünür. O sebeple repertuvar bilgilerinde "Kaynak Kişi" hanesi boş kalmıştır. Halâ TRT repertuvarında bu türkünün kaynak kişisi yazılı değildir.

Fakat çok gariptir ki, bu türkü zaman içerisinde çok beğenilir. Hatta koroda topluca icra edilmeye uygun bir ezgidir. Gerçekten de genelde koro ile birlikte icra edilmektedir. Öyle sevilir ki bu türkü, binlerce türkü arasından seçilen meşhur olmuş türküler arasına da girer.

Bu doğaçlama söylenen türkü kaydedilirken hiçbir enstrüman kullanılmamıştır. Sadece ritim olarak Vezirköprü semaverinden yararlanılmıştır.

Ben bu semaveri kısaca tanıtmak isterim: Vezirköprü semaveri çay yapmak için kullanılan bir gereçtir. Çay demleme dışında başka hiçbir amaçla kullanılmamaktadır. Çünkü yapısı ve büyüklüğü sadece çay demlemeye uygundur. Üç-dört çeşit boyda imal edilmektedir. Değişik boyda imal edilen semaverler 2-6 litre su alabilmektedir. Evde, tarlada, bahçede ve piknik mekânlarında pratik kullanımı olan bir gereçtir. Çalı-çırpı gibi kolaylıkla bulunabilecek yakacaklarla kolayca suyu kaynatılabilmektedir. Evlerde çıra,

kâğıt ve kömürle semaverin suyu ısıtılmaktadır. Vezirköprü'de ve köylerinde semaveri olmayan hiçbir ev yoktur. Hatta çeşitli boylarda semaver bulundurulur evlerde. Her öğün mutlaka semaver kaynatılır. Vezirköprü semaveri, çay içme alışkanlığı ile kendine özgü gelenek ve görenekleri de ortaya çıkarmıştır.

Bir Vezirköprü semaveri, 33 değişik parçadan oluşmaktadır. Bu tenekeden üretilen semaveri Vezirköprülü Ermeni tenekeci ustası Kirkor Tenekeciyan icat etmiş ve yaygınlaştırmıştır. Ancak bazı Vezirköprülü tenekeci ustalar, Vezirköprü semaverini Fişekçi Ahmet Usta veya Kemaroğun Mehmet Usta'nın geliştirdiğini söylemektedirler. "Semaverciler Çarşısı" olarak adlandırılan bedestendeki küçük atölyelerde üretilmektedir. Ustadan çırağa geleneksel olarak üretilen semaverlerin her bir parçasını maharetlerine göre ustalar, kalfalar ve çıraklar; tek tek elde döverek, bükerek, keserek, lehimleyerek, parçaları birleştirerek ve de süsleyerek üretirler. Her parçasının farklı adları bulunmaktadır. Semaverin yere basan parçasına "ayak", demlik konulan kısmına da "demgeç" adı verilir. Semaverin suyunun kaynadığını haber veren ayrıca bir de "düdük" parçası bulunmaktadır.

Semaverler, evlerde kadınlar arasındaki eğlencelerde, kına yakmalarda "dımıdan" olarak darbuka görevi de görürler. Kadınlar, teneke semaveri sanki darbuka gibi ustaca çalmayı bilirler. Kadınlar arasındaki bu tür eğlencelerin adı, "semaver tıngırdatması"dır.

Gelelim, "Annoş-Minnoş Türküsü" olarak adlandırılan bu türkünün Ahmet Kaya tarafından doğaçlama söylenen sözlerine. Ben rahmetli Ahmet Kaya'yla 1981 yılında bu türkü ile ilgili yaptığım söyleşide; sözleri tamamen o anda aklına anında geldiği gibi söylediğini ifade etti. "Ben bu sözleri söylerken, elim yeleğimin cebindeydi. Cebimde bulunan çakı bıçağı ile oynuyordum. O yıllarda her delikanlının, her gencin, hatta her orta yaşlı erkeğin ceplerinde şu nesneler mutlaka bulunurdu: Çakı bıçağı, cep saati (köstekli kullananlar da vardı) yuvarlak küçük cep aynası, tespih, mendil, tarak, sigara paketi veya sigara tablası, ağızlık. Tiryakisi olanlarda ise enfiye kutusu.

Benim de cebimde bunlar vardı. O sebeple türkünün sözlerinde çakı ve ayna bu sebeple geçmektedir."

Ahmet Kaya bunları söylerken ben de sözlerle ilgili şu sorumu sordum:

"Annoş-minnoş sözü nerden aklınıza geldi?"

"Siz de biliyorsunuz ki, anneler küçük çocuklarını severken 'annoşum, minnoşum' diyerek severler. Bu türküyü söylerken o anda Bağlardaki bahçemizde, iki ağaç arasında ipli salıncak beşikte uyuyan yeğenim vardı. Gözüm ona ilişti. Annesi onu, 'annoşum- minnoşum' diyerek severdi. O sözler uyuyan çocuğu görünce aklıma geldi. Hatta bağlantı kısmında söylenen 'ninnoy aslanım ninnoy, ninnoy hayranım ninnoy' sözleri de zaten 'uyu aslanım, uyu hayranım uyu' demektir. Yani ninni söylemektir."

"Peki Ahmet Ağabey! Bağlantıda geçen meyhoş kelimesi nerden aklına geldi?"

"Meyhoş da benim Hayrettin kardeşim. Çünkü ben o anda, Sarısözen, ekibi ve jandarmalar gelmeden önce bahçede demleniyordum."

"Ahmet Ağabey, diğer sözler?"

"Hayrettin Bey, o sözler, inanın o anda aklıma gelen ve rastgele söylediğim sözlerdir. Mesela; yeleğimin cebiyle oynarken cebimden ayna düştü ve kuru yaprakların arasına karıştı. O anda onu da söylemiş oldum."

"Türkünün bu sözleri Muzaffer Sarısözen'e söylediklerin midir? Yoksa değiştirilmiş midir?"

"Hayrettin Bey Kardeşim! Ben birinci bentte 'Girsem yârin koynuna' dediğimi hatırlıyorum. Ama TRT repertuvarında 'Vardım yârin yanına' biçimindedir. İkinci bentte de ben 'Tabiyatım kurusun' ifadesini kullanmıştım. Repertuvarda 'Şu benim kötü gönlüm' diye kayıtlı. Başka sözlerde bir değişiklik yok."

"Ahmet Ağabey! Bu türküyü böyle doğaçlama söyleyip bitirdikten sonra, Muzaffer Sarısözen'in tepkisi ne oldu? Sana beğenip beğenmediğini söyledi mi?"

"Sanıyorum, Muzaffer Sarısözen, söylediğim bu uyduruk türküyü beğenmedi. Hiçbir şey söylemedi. İkinci bir türkü için zaten benden derleme yapmadı. Herhangi bir şey istemedi. İsteseydi zaten söyleyecek durumda değildim. Aletlerini topladılar, çaylarını içip vaktin geçtiğini söyleyerek jandarmalarla birlikte arabaya atlayıp Vezirköprü'ye döndüler. Ben de bu olayı ve türküyü unuttum. Ama yıllar sonra, bu türküyü Yurttan Sesler Korosunda radyoda dinlediğim zaman inanamadım."

Muzaffer Sarısözen ve ekibinin, Ahmet Kaya'dan derlediği bu türküyü, neden Vezirköprü derlemeleri arasında göstermediğini, yıllar sonra bu türküyü düzenleyerek Yurttan Sesler programında söylettiğini bilemiyoruz. Ama bildiklerimizi anlatıyoruz. Şu bir gerçek ki, bu türkü topluca söylemeye elverişli bir türküdür. TRT Repertuvarında kayıtlıdır. Çok sevilen bir Samsun türküsüdür. Giderek şöhret kazanmış bir türküdür. Samsun türküleri deyince, "Çarşambayı Sel Aldı", "Yamadan Gel", "Ekin Ektim Çöllere de" türküsü ile birlikte "Cebinde Çakısı Var" türküsü akla gelmektedir. İyi ki Muzaffer Sarısözen bu türküyü, bir kenara atmamış, yok saymamış ve düzenleyerek repertuvarımıza kazandırmıştır.

Türkünün derlendiği 1943 tarihinden bu yana 70 yıl geçmiştir. Bu doğaçlama türkü Samsun'un ve Türk halk müziğinin önemli bir ezgisidir.

KAYNAKLAR

1. **Vezirköprü 1971 Albümü,** Vatandaş Gazetesi Yayınları: 1, Vezirköprü Matbaası, Vezirköprü 1971, s. 116.

2. **Samsun Folkloru (Derleme/Araştırma),** (Hazırlayan: Hikmet Gürcan), Anadolu Folklor Vakfı Samsun Grubu Kültür Yayınları: 3, İyi İşler Matbaası, İstanbul 2007, s. 110-111 ve s. 125.

3. **Geçmişten Günümüze Vezirköprü,** (Editörler: Necdet İğci-Bünyamin Kıvrak), Vezirköprü Kaymakamlığı Yayını, Ekspres Basımevi, İstanbul 2008, s. 196 ve s. 199-201.

4. Armağan Coşkun Elçi, **Muzaffer Sarısözen (Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları),** Kültür Bakanlığı Yayınları: 1962 Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 255, Halk Müziği ve Konuları Dizisi: 16, Ankara 1997, s. 80 ve s. 251-252.

5. Salih Turhan, **Meşhur Olmuş Türkülerimiz,** 1. Cilt, Alfa Yayınları: 1392, Müzik Kültürü: 2, İstanbul 2003, s. 75.

6. **Türkülerle Türkiye (Samsun),** CD, Ulus-Kültür Müzik, İstanbul 2003 (34.Ü.051.127)

Not: Bu CD'nin içinde 12 türkü bulunuyor. Birinci türkü "Cebinde Çakısı Var" türküsüdür. Bu türküyü Gülay Özer seslendirmiştir.

7. Ahmet Kaya ile 22 Temmuz 1981 tarihinde Samsun Vezirköprü'de Hayrettin İvgin'in yaptığı söyleşi.

BELEDİYE BAŞKÂTİBİ RAHMETLİ AHMET KAYA

VEZİRKÖPRÜ TENEKE SEMAVERİ

VEZİRKÖPRÜ TENEKE SEMAVERİ

SAMSUN TÜRKÜLERİNİN DÖKÜMÜ

EZGİ ADI	KAYNAK KİŞİ	DERLEME TARİHİ	DERLENEN YER
Ala Gözlerine	Bekir Bülbül	10.7.1943	HAVZA- Mürsel
Dolambaç	Bekir Bülbül	10.7.1943	HAVZA- Mürsel
Esme ile Zeycan	Ali İpek	10.7.1943	Havza- Eymür
Bülbül	Ali İpek	10.7.1943	Havza- Eymür
Havza İçin	Ali İpek	10.7.1943	Havza- Eymür
Yüzün Gördüm	Sadık Yurt	10.7.1943	Havza-Yukarı Susuz
Kızılırmak	Mustafa Canaz	10.7.1943	Havza-Aşağı Yavrucak
Sarıkız	Ömer Canaz	10.7.1943	Havza-Aşağı Yavrucak
Daşova Havası	Ömer Canaz	10.7.1943	Havza-Aşağı Yavrucak
Davarı Suya İndirme	Ömer Canaz	10.7.1943	Havza-Aşağı Yavrucak
Gelin	Ömer Canaz	10.7.1943	Havza-Aşağı Yavrucak
Yeni Simsim	Ömer Canaz	10.7.1943	Havza-Aşağı Yavrucak
Karlı Dağ üstünde	Ömer Canaz	10.7.1943	Havza-Aşağı Yavrucak
Paçalı	Ömer Canaz	10.7.1943	Havza-Aşağı Yavrucak
Gelin Ata Bindirme	Sadık Şahin	10.7.1943	Havza
Yol Havası	Sadık Şahin	10.7.1943	Havza
Karşılama	Sadık Şahin	10.7.1943	Havza
Simsim	Sadık Şahin	10.7.1943	Havza
Gelin Ağlatma	Sadık Şahin	10.7.1943	Havza
Pehlivan Havası	Sadık Şahin	10.7.1943	Havza
Boz Gedik Havası	Osman Şahin	10.7.1943	Havza- Martar
Dörtayak Halay	Osman Şahin	10.7.1943	Havza- Martar
Endim Güngen Dibine	Osman Şahin	10.7.1943	Havza- Martar
Aşurma	Osman Şahin	10.7.1943	Havza- Martar
Ağırlama ve Yeldirme	Mehmet Turhan	10.7.1943	Havza-A.Sususuz
Yürük Türküsü	Hulisi Uğurlu	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Çiğdem Satma Türküsü	V.Köprü Çocuk korosu	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Çocukların Yağmur Duası	V.Köprü Çocuk korosu	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Düdük	V.Köprü Çocuk korosu	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Hacı Baba	V.Köprü Çocuk korosu	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Gün Buraya	V.Köprü Çocuk korosu	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Tahta Hamam	V.Köprü Çocuk korosu	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Baban Buraya Vardı mı	Makbule Arslan	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ

15- Samsun Folkloru (Hikmet Gürcan) Kitabındaki Sarısözen'in Derlediği Türkülerin Listesi1

DERLEME EZGİ ADI	DERLENEN KAYNAK KİŞİ	TARİHİ	YER
Halkalı	Makbule Arslan	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Meşe Meşeye Benzer	Selahattin Kaplancıklı	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Çarşamba(deret yol havası)	Mustafa Kaplan	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Kevak Gazeli	Mustafa Kaplan	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Oduncular	Muzaffer Türker	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Çilli Kız	Halkevi korosu	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Amasya'nın Etrafını da Dağlar Bürüdü	Hasan Kaplan	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Aynam Kadı	Muzaffer Türker	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
Kalk Gidelim	Mustafa Beşer	11.7.1943	VEZİRKÖPRÜ
İzmir Çöllerinde	Mustafa Beşer	11.7.1943	V.Köprü-Gargaçak
Ağıt-Kocakarı havası	Hüseyin Kılavuz	11.7.1943	V.Köprü-Gargaçak
İkileme Halay	Hüseyin Kılavuz	11.7.1943	V.Köprü-Gargaçak
Koyun Havası	Hüseyin Kılavuz	11.7.1943	V.Köprü-Gargaçak
Gidiyom Elinizden	Hüseyin Kılavuz	11.7.1943	V.Köprü-Gargaçak
Aynı Türkü	Hüseyin Kılavuz	11.7.1943	V.Köprü-Gargaçak
Çorabın Ağzı Melez	Hasan Çavuş	11.7.1943	V.Köprü-Karkuçak
Eminem	Hasan Çavuş	11.7.1943	V.Köprü-Karkuçak
Dik Horon	Hasan Çavuş	11.7.1943	V.Köprü-Karkuçak
Köçek Havası	Hasan Çavuş	11.7.1943	V.Köprü-Karkuçak
Gelin Ağlatma	Salim Duran	11.7.1943	V.Köprü-Merkez
Keşiş Kızı	Ahmet Ermüket	13.7.1943	LADİK
Bir Mektup Yazayım	Hasan-Sadık Güvendi	13.7.1943	Ladik-Gevende
Alim Gitme (Civan Alim)	Hasan Güvendi	13.7.1943	Ladik-Gevende
Gel Gönül	Hasan Güvendi	13.7.1943	Ladik-Gevende
Kırmızı Buğday	Salih Çağlar	13.7.1943	Ladik-Gevekse
Çeçen Kızı	Sadık Güvendi	13.7.1943	Ladik-Gevekse
Cenkleme	Hasan Güvendi	13.7.1943	Ladik-Gevekse
Nesimi Hası	Hasan Güvendi	13.7.1943	Ladik-Gevekse
Ha Leydi	Sali ve Hasan Sadık Güvendi	13.7.1943	Ladik-Gevekse
Gelin Üzerine, Terki Diyar Ettin Gene	Salih Çağlar	13.7.1943	Ladik-Gevekse

16- Samsun Folkloru (Hikmet Gürcan) Kitabındaki Sarısözen'in Derlediği Türkülerin Listesi2

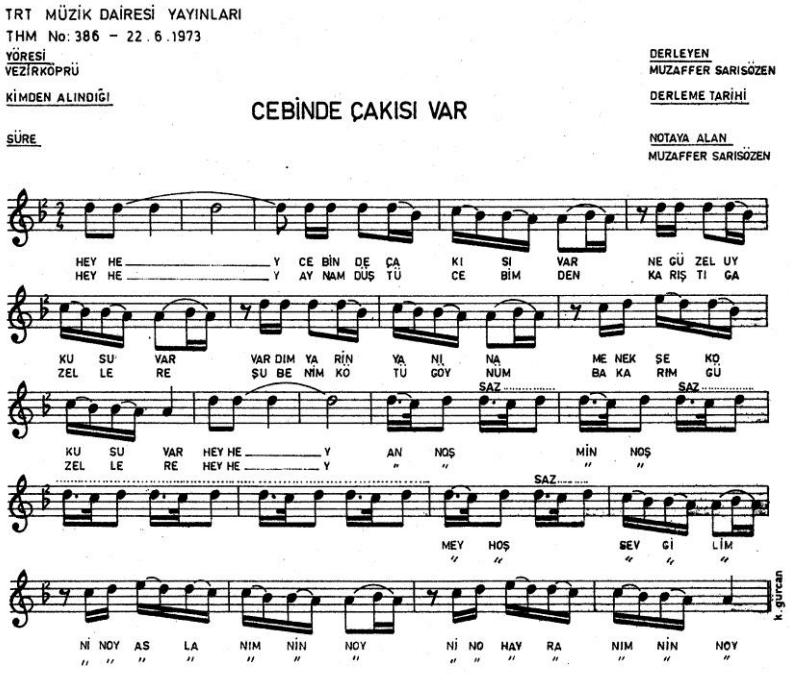
TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM No: 386 – 22.6.1973
YÖRESİ
VEZİRKÖPRÜ
KİMDEN ALINDIĞI
SÜRE
CEBİNDE ÇAKISI VAR
DERLEYEN
MUZAFFER SARISÖZEN
DERLEME TARİHİ
NOTAYA ALAN
MUZAFFER SARISÖZEN
HEY HE Y CE BİN DE ÇA KI SI VAR NE GÜ ZEL UY
HEY HE Y AY NAM DÜŞ TÜ CE BİM DEN KA RIŞ TI GA
KU SU VAR VAR DIM YA RİN YA NI NA ME NEK ŞE KO
ZEL LE RE ŞU BE NİM KÖ TÜ GÖY NÜM BA KA RIM GÜ
SAZ
SAZ
KU SU VAR HEY HE Y AN NOŞ MİN NOŞ
ZEL LE RE HEY HE Y
SAZ
MEY HOŞ SEV Gİ LİM
Nİ NOY AS LA NİM NİN NOY Nİ NO HAY RA NİM NİN NOY
k. gürcan

HEY HEY CEBİNDE ÇAKISI VAR
NE GÜZEL UYKUSU VAR
VARDIM YARİN YANINA
MENEKŞE KOKUSU VAR

HEY HEY
bağlantı
- ANNOŞ
- MİNNOŞ
- MEYHOŞ
- SEVGİLİM
- NİNNOY ASLANIM NİNNOY
- NİNOY HAYRANIM NİNNOY

HEY HEY AYNAM DÜŞTÜ CEBİMDEN
KARIŞTI GAZELLERE
ŞU BENİM KÖTÜ GÖYNÜM
BAKARIM GÜZELLERE

bağlantı .....
- ANNOŞ
- MİNNOŞ
- MEYHOŞ
- SERHOŞ
- BİRHOŞ
- NİNNOŞ

NOT: BAĞLANTI KISMI İSTENDİĞİNDE, YUKARIDA YAZILI OLAN 6 DEĞİŞİK KELİMEYİ ARALIKSIZ OLARAK OKUYUP İCRA EDİLİR.

17- TRT Müzik Dairesi Arşivindeki Nota
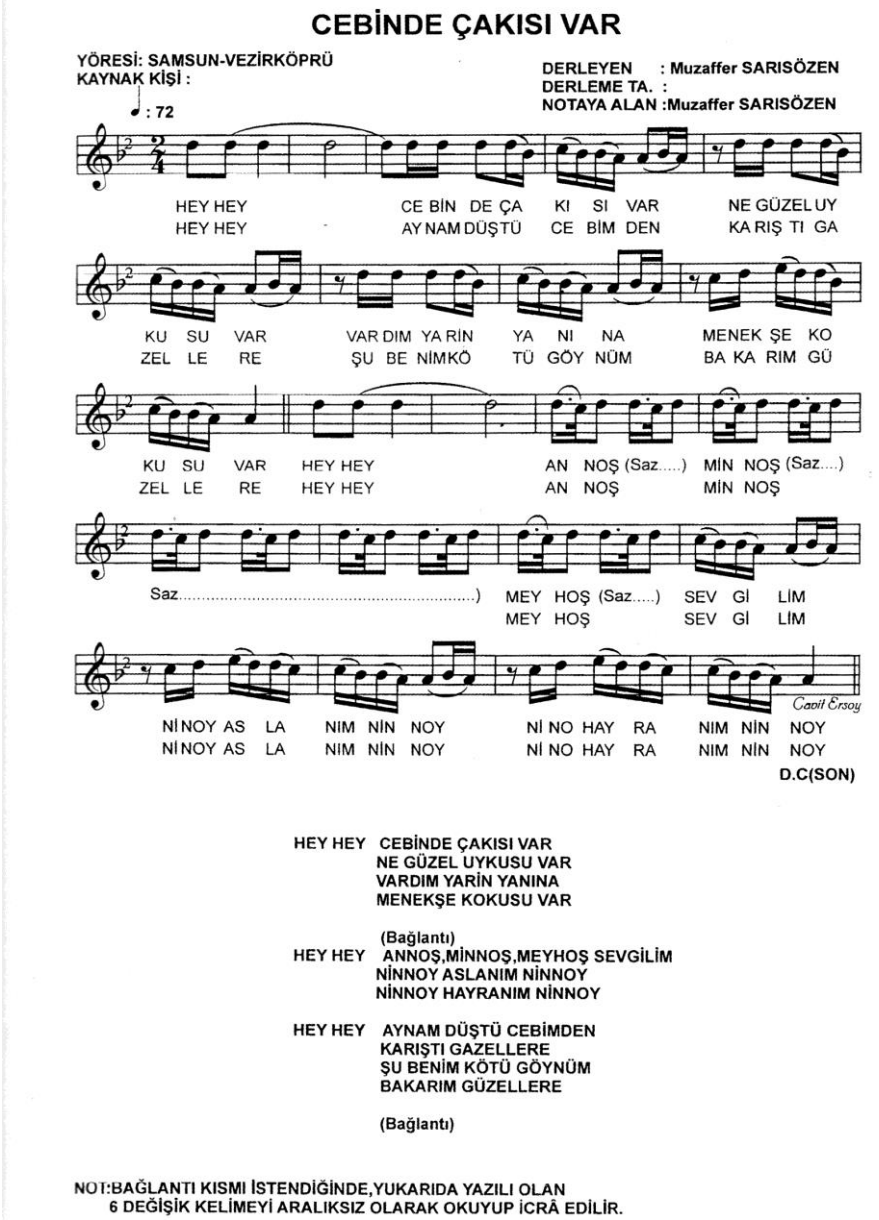
CEBİNDE ÇAKISI VAR
YÖRESİ: SAMSUN-VEZİRKÖPRÜ
KAYNAK KİŞİ :
♩ : 72
DERLEYEN : Muzaffer SARISÖZEN
DERLEME TA. :
NOTAYA ALAN :Muzaffer SARISÖZEN
HEY HEY CE BİN DE ÇA KI SI VAR NE GÜZEL UY
HEY HEY AY NAM DÜŞ TÜ CE BİM DEN KA RIŞ TI GA
KU SU VAR VAR DIM YA RİN YA NI NA MENEK ŞE KO
ZEL LE RE ŞU BE NİM KÖ TÜ GÖY NÜM BA KA RIM GÜ
KU SU VAR HEY HEY AN NOŞ (Saz.....) MİN NOŞ (Saz....)
ZEL LE RE HEY HEY AN NOŞ MİN NOŞ
Saz.....) MEY HOŞ (Saz.....) SEV Gİ LİM
MEY HOŞ SEV Gİ LİM
Cavit Ersoy
Nİ NOY AS LA NIM NİN NOY Nİ NO HAY RA NIM NİN NOY
Nİ NOY AS LA NIM NİN NOY Nİ NO HAY RA NIM NİN NOY
D.C(SON)

HEY HEY CEBİNDE ÇAKISI VAR
NE GÜZEL UYKUSU VAR
VARDIM YARİN YANINA
MENEKŞE KOKUSU VAR

(Bağlantı)

HEY HEY ANNOŞ,MİNNOŞ,MEYHOŞ SEVGİLİM
NİNNOY ASLANIM NİNNOY
NİNNOY HAYRANIM NİNNOY

HEY HEY AYNAM DÜŞTÜ CEBİMDEN
KARIŞTI GAZELLERE
ŞU BENİM KÖTÜ GÖYNÜM
BAKARIM GÜZELLERE

(Bağlantı)

NOT:BAĞLANTI KISMI İSTENDİĞİNDE,YUKARIDA YAZILI OLAN 6 DEĞİŞİK KELİMEYİ ARALIKSIZ OLARAK OKUYUP İCRÂ EDİLİR.

18- Samsun Folkloru (Hikmet Gürcan) Kitabındaki Nota
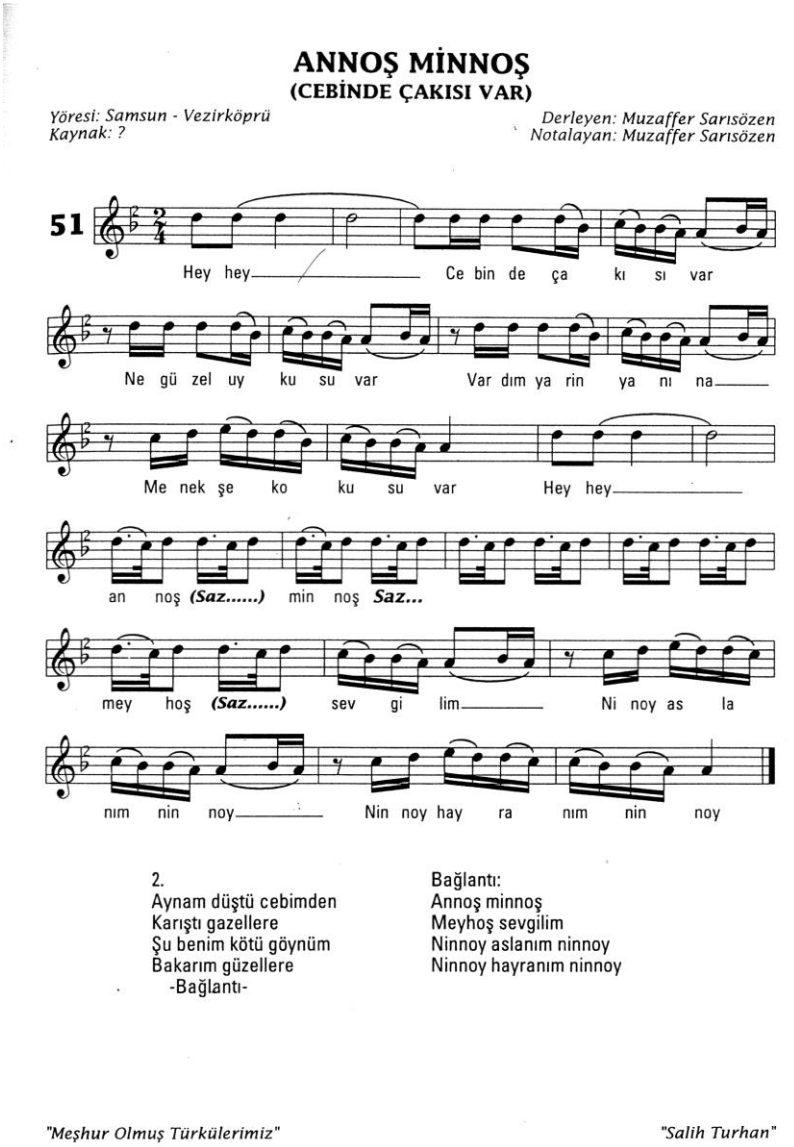
ANNOŞ MİNNOŞ
(CEBİNDE ÇAKISI VAR)

Yöresi: Samsun - Vezirköprü
Kaynak: ?

Derleyen: Muzaffer Sarısözen
Notalayan: Muzaffer Sarısözen

51

Hey hey Ce bin de ça kı sı var
Ne gü zel uy ku su var Var dım ya rin ya nı na
Me nek şe ko ku su var Hey hey
an noş *(Saz.....)* min noş *Saz...*
mey hoş *(Saz.....)* sev gi lim Ni noy as la
nım nin noy Nin noy hay ra nım nin noy

2.
Aynam düştü cebimden
Karıştı gazellere
Şu benim kötü göynüm
Bakarım güzellere
-Bağlantı-

Bağlantı:
Annoş minnoş
Meyhoş sevgilim
Ninnoy aslanım ninnoy
Ninnoy hayranım ninnoy

"Meşhur Olmuş Türkülerimiz" *"Salih Turhan"*

75

19- Meşhur Olmuş Türkülerimiz (Salih Turhan) Kitabındaki Nota

MUZAFFER SARISÖZEN'İN DERLEMECİLİĞİ ve TRAKYA – RUMELİ HALK MÜZİĞİ ÜRÜNLERİNİN DERLENMESİNE KATKILARI

Doç. Dr. Hüseyin YALTIRIK*

Özet

Türkiye Radyoculuğu 1927 yılından itibaren kurumlaşmış ve Geleneksel Türk Müziği Radyo yayınları yoluyla dinleyiciye ulaşmıştır. Bununla beraber 1940 yılından itibaren Muzaffer Sarısözen ve "Yurttan Sesler"in de devreye girmesiyle türküler ve bu bağlamda halk müziği ve halk edebiyatı ürünleri halktan alınıp işlenerek antenden yine halka aktarılıp sevdirilmiştir. Türk müzik kültürünün en önemli alanlarından biri olan ve zamanla "Türk Halk Musikisi" olarak adlandırılan müzik türü ağırlıklı olarak "Yurttan Sesler" topluluğu altında kurumlaşmış ve Muzaffer Sarısözen'in kimliğinde eskiden bilinen türkülerin yanı sıra yurdun değişik yörelerinden yeni türküler ve ezgiler kaydedilmeye başlanmıştır. Muzaffer Sarısözen Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilk kez 1937 yılında düzenlediği Ankara Devlet Konservatuarı (A.D.K.) Derleme heyetinde yer alarak bizzat alana gitmiş ve "mum plak" olarak adlandırılan ses taşıyıcılarına yerel müzisyenler, amatör çalar/söyler kişiler gibi kaynak kişilerden ve topluluklardan türküler ve ezgiler kaydetmişlerdir. Bu çerçevede 1947 yılında Trakya illerinden Kırklareli, Edirne ve Tekirdağ illeri ile bazı İlçelerde yapılan derlemelere katılmış ve bu bölgeden halk türküleri ve ezgileri kaydetmişlerdir. 1938 yılında A.D.K tarafından İzmir'den derlenen Rumeli türküleri gibi farklı tarihlerde yurdun değişik yörelerinden Rumeli'nden Anadolu'ya mübadele ya da diğer göç vasıtalarıyla iskân edilen Rumelililerden yapılan derlemelerde ve bunların notalanıp yayınlanmasında Muzaffer Sarısözen'nin önemli ölçüde katkısının olduğu görülmektedir.

Bu bildiride, Muzaffer Sarısözen ve ekip arkadaşlarının Trakya ve Rumeli türkülerini hangi ortamlarda, kimlerden ve nasıl derlediği konusu ele alınacaktır. 1979–1985 yılları arasında Trakya'da yaptığım alan araştırmalarımda Ali Tanburacı, Saadet Karaca gibi kişilerden kaydettiğim röportajlar ortaya konulacak ve Sarısözen'in Trakya derlemeleri sırasında

* TRT İzmir Radyosu THM Sanatçısı - Akademisyen

kaleme aldığı derleme fişleri üzerinden kaydedilen türküler irdelenecektir. 1947 yılı derleme kayıtlarında olduğu halde günümüze dek yayınlanmayan fakat tarafımızdan notaya alınan bu türkülerden bahsedilecektir.

Anahtar kelimeler: Muzaffer Sarısözen, Derleme, Halk Türküsü, Rumeli, Trakya.

Giriş

Muzaffer Sarısözen'in Derlemeciliği:

Muzaffer Sarısözen'in derlemeciliği dört farklı şekildedir:

1. Kurumsal derlemeleri (Resmî ekiplerle alana giderek yapılan derlemeler)

Örnek: A.D.K. Derlemeleri.

2. Ferdî olarak alanda derlemeleri (Resmî ya da gayrı resmî olarak tek başına alana giderek yaptığı derlemeler).

Örnek: İstanbul Derlemeleri.

3. Mahallî Ekiplerden, âşıklar, "kaşeli" sanatçılardan ve mahallî kaynak kişilerden radyodaki derlemeleri.

Örnek: Uşaklı Ali Kırhan'dan derlemeleri.

4. Çeşitli kaynaklardan yararlanarak yaptığı derlemeler ve notalama çalışmaları.

Örnek: Rumeli'nin "Yıldız Dağı" türküsü.

Muzaffer Sarısözen bu derleme tiplerinden en çok birinci sıradaki "kurumsal" derleme çalışmalarında yer alarak binlerce türkünün derlenmesine önayak olmuş ve derlenen türküleri zaman içinde notaya alarak Türk Halk Müziği repertuarına kazandırmıştır. Bu nedenle öncelikle kurumsal derleme çalışmalarına değineceğiz.

1- Kurumsal derlemeleri (Resmî ekiplerle alana giderek yapılan derlemeler) Örnek: A.D.K. Derlemeleri.

İlk derleme gezisi A.D.K. ekibiyle 17 Ağustos 1937'de Sivas'ta gerçekleşmiş ve M. Sarısözen 1938 yılında A.D.K. Folklor Arşiv Şefliğine tayin edilmiştir. 1940 yılında gerçekleşen dördüncü derleme gezisinden itibaren gezi başkanı Muzaffer Sarısözen olmuştur.[1] Resmî ekiplerle A.D.K. derlemelerinde yer alan M. Sarısözen alana giderek 16 derleme gezisi yapmıştır.

Bu geziler daha çok gruplanmış yakın iller ve ilçeler olmakla beraber üçüncü derleme gezisinde sadece Çorum ve dördüncü derleme gezisinde de sadece Konya taranmıştır.

2- Ferdî olarak alanda derlemeleri (Resmî ya da gayrı resmî olarak tek başına alana giderek yaptığı derlemeler)

Muzaffer Sarısözen'in kaynaklara geçmiş kurum adına Ferdî olarak alanda iki derleme gezisi bulunmaktadır:

1955 – İstanbul'da Altay Türklerinden derlemeleri (55 ezgi) ve 1951 - İstanbul derlemeleri (67 ezgi)[2]

Bunun dışında ferdî olarak merak duyduğu yörelere kurum harici ve kendi imkânlarıyla çeşitli sebepler çerçevesinde gidip derlemeler yapmamış olması düşünülemez. Ayrıca, örnek olarak Halil İbrahim Mısırlı'dan derlediği *Yazan Kâtip Kara Yazmış Yazımı* ve *Âşık Kerem Düş Eylemiş Daylere* gibi Rumeli türkülerinin bu tür derlemelerle THM Repertuarına kazandırdığı düşünülmektedir.

[1] Bkz. F. Reyhan Altınay, Muzaffer Sarısözen'in Hayatı ve Türk Halk Müziğine Katkıları, Yüksek Lisans Tezi, E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Anabilim Dalı, İzmir, 1993.

[2] Muzaffer Sarısözen'in 1951 İstanbul derlemeleri için farklı kaynaklarda farklı tarihler ve ezgi sayıları mevcuttur. Dr. Süleyman Şenel'in yayınlarında konuya ilişkin bilgi doğru olanıdır ve yıl 1951; derlenen ezgi sayısı ise altmış yedidir.

3- Mahallî Ekiplerden, âşıklar ve mahallî kaynak kişilerden radyodaki derlemeleri

1940 yılından itibaren Yurttan Sesler programlarına davet ettiği mahallî sanatçılar, âşıklar ve "kaşeli" sanatçılardan derleyip notaya aldığı türküler ve halk oyunları bulunmaktadır.
Örnek: Kaşeli sanatçı olan Uşaklı Ali Kırhan'dan[3] derlediği türküler bu tür derlemelerdir.

4-Çeşitli kaynaklardan yararlanarak yaptığı derlemeler ve notalama çalışmaları

Muzaffer Sarısözen'in, kendisinden önce ya da kendi zamanında, başkalarınca yapılmış kayıtlardan da yararlandığı görülmektedir.

Örnek olarak, 1939 yılında A.D.K.'nin ikinci derleme gezisinde Kütahya, Aydın, Denizli, İzmir, Manisa ve Balıkesir derlemelerinde bizzat bulunmadığı halde Balıkesir'den kaydedilen *İki Keklik Bir Kayada Ötüyor* ile İzmir'de kaydedilen *Yıldız Dağı* gibi pek çok türkünün "Derleyen" hanesine ismi yazılmıştır.

Trakya Derlemeleri – Ağustos 1947

Muzaffer Sarısözen'in ekip başında bulunduğu 1947 yılındaki 11. derleme gezisi; Çanakkale, Bursa ile Trakya illeri olan Tekirdağ, Kırklareli ve Edirne'yi kapsamıştır. Bu gezilerde Kırklareli'nden kaydedilen bir türkünün Tekirdağ iline kaynak kişisiyle beraber (Saadet Karaca) aktarılmış olduğu görülmektedir. 1947 yılında Trakya'da Tekirdağ, Edirne, Kırklareli ile Kırklareli'nin ilçeleri olan Vize'de ve Lüleburgaz'da da kayıtlar yapılmıştır. Bu derleme gezilerinden ilk defa bahseden ve fotoğraf yayınlayan bilimsel çalışma bir yüksek lisans tezi olup aşağıda yer almaktadır:

[3] Ali Kırhan ile Uşak'ta 1991 yılında yaptığım röportajda soyadının TRT yayınlarında devamlı olarak "Kıran" şeklinde anons edilmesinden üzüntü duyduğunu belirterek "Hocam, benim soyadım Kıran değil, Kırhan'dır" diye düzeltilmesini istemişti. TRT notalarında yer alan bu yanlışlığın düzeltilmesi gerekmektedir.

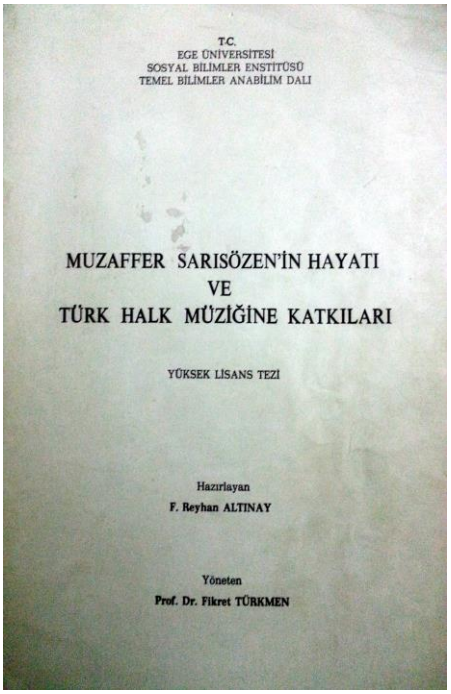
T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL BİLİMLER ANABİLİM DALI

MUZAFFER SARISÖZEN'İN HAYATI
VE
TÜRK HALK MÜZİĞİNE KATKILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
F. Reyhan ALTINAY

Yöneten
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN

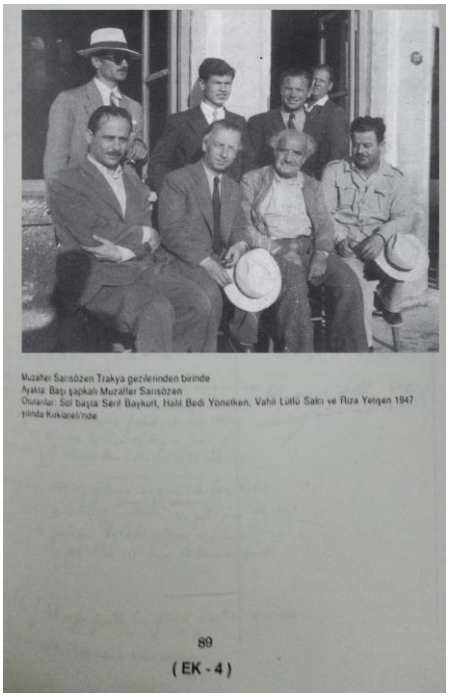
Muzaffer Sarısözen Trakya gezilerinden birinde
Ayakta: Başı şapkalı Muzaffer Sarısözen
Oturanlar: Sol başta Sefi Baykurt, Halil Bedi Yönetken, Vahi Lütfü Sakı ve Rıza Yetişen 1947 yılında Kırklareli'nde

89
(EK - 4)

Muzaffer Sarısözen ile ilgili yayınlanmış ilk yüksek lisans tezinden sayfalar

Trakya derlemelerinde özellikle Lüleburgaz Kepirtepe Köy Enstitüsü hem konaklamaya, hem de Trakya'nın çeşitli yörelerinden gelerek enstitüde okuyan gençlerden türküler derlemeye elverişli bir yer olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu derlemeler esnasında Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken ve Rıza Yetişen bir hafta boyunca enstitüde konaklamışlardır ve yörenin gençlerinden türküler derlemişlerdir.

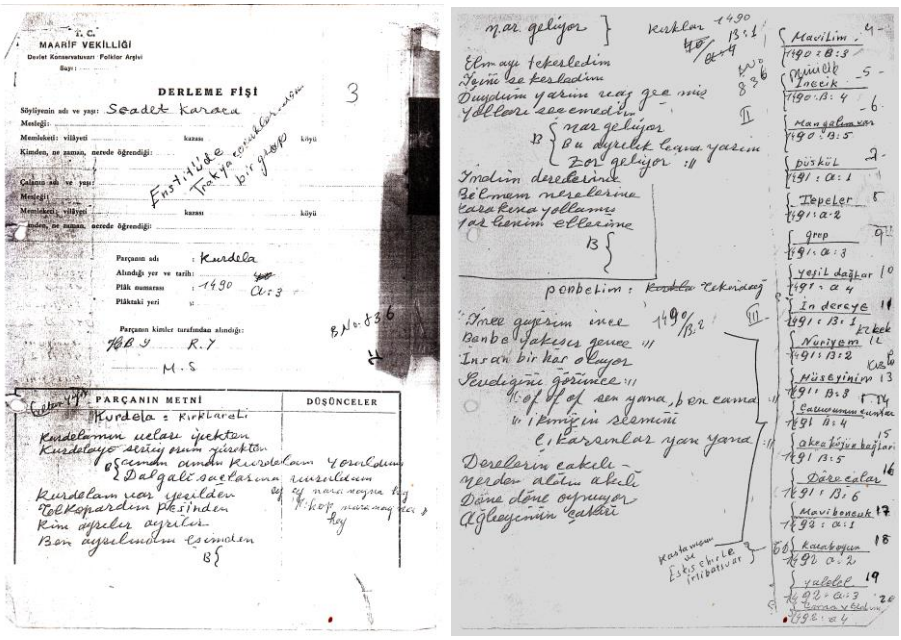
T. C.
MAARİF VEKİLLİĞİ
Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi
Başı :

DERLEME FİŞİ

Söyleyenin adı ve yaşı: Saadet Karaca
Mesleği:
Memleketi: vilâyeti kazası köyü
Kimden, ne zaman, nerede öğrendiği:
Çalanın adı ve yaşı:
Mesleği:
Memleketi: vilâyeti kazası köyü
Kimden, ne zaman, nerede öğrendiği:

Parçanın adı : Kurdela
Alındığı yer ve tarihi:
Plâk numarası :
Plâktaki yeri :

Parçanın kimler tarafından alındığı:

PARÇANIN METNİ
Kurdela : Kırklareli
Kurdelamın uçları ipekten
Kurdeleye sarıp sarmalayıp
Dalgalı saçlarına sürdüğüm
Kurdelam yar yazıldan
Telkopardım pazarından
Kim ayrılır ayrılır
Ben ayrılmam ecnebiden

DÜŞÜNCELER

1947 Yılında Kepirtepe Köy Enstitüsünde yapılan derlemelere ilişkin "Derleme Fişi" örnekleri

Kepirtepe Köy Enstitüsünden mezun olup öğretmen olarak çalışan Saadet Karaca ile 1991 yılında yaptığım görüşmede şunları anlatmıştır:

"Ben Emekli ilkokul öğretmeni Saadet (Tuna) Karaca'yım. 1929 Kırklareli Dolhan doğumluyum. Benim dedelerim Rumeli'den, İskeçe'den göçmen gelmiş. Dolhan Köyü'nde İlkokulu bitirince Yatılı okullar için sınava girdim. İmtihanı kazandıktan sonra babam beni Kepirtepe'ye yatılı okula götürdü. Kepirtepe Köy Enstitüsüne yatılı olarak böylece başladım. Kepirtepe Köy Enstitüsü mezunuyum. 1947–1948 Öğretim yılında bize müzik dersi vermek ve saz çalmasını öğretmek üzere Kırklarelili Âşık Ali Tanburacı'yı okula getirdiler. Ali Tanburacı bizi çalıştırırken Muzaffer Sarısözen ve arkadaşları bizim okula geldi. Ali Tanburacı Muzaffer Sarısözen'e bizi bizzat tanıştırdı. Tekirdağ'dan, Edirne'den, İstanbul'dan ve diğer illerden arkadaşlar vardı. Sesimizi ve kabiliyetimizi övdü. Bir hafta kadar okulda misafir kaldılar. Ali Tanburacı'nın da bizim de seslerimizi plaklara kaydettiler. Benim dört türkümü kaydetti. Bunlar *Kurdelemin Uçları İpekten; Dere geliyor Dere; Kızılcıklar Oldu Mu ve İnce Giyerim İnce*. Muzaffer Sarısözen bizimle ve

türkülerimizle çok ilgilendi. Konservatuara beni davet ettiler. Müdürümden de izin aldım ve Ankara'da Cebeci'de Demirlibahçe'de konservatuara bir ara gittim ancak çok pişman oldum ve tekrar okuluma geri döndüm, öğretmen olmak istedim. O zaman Neriman Sarısözen'le de tanıştık."

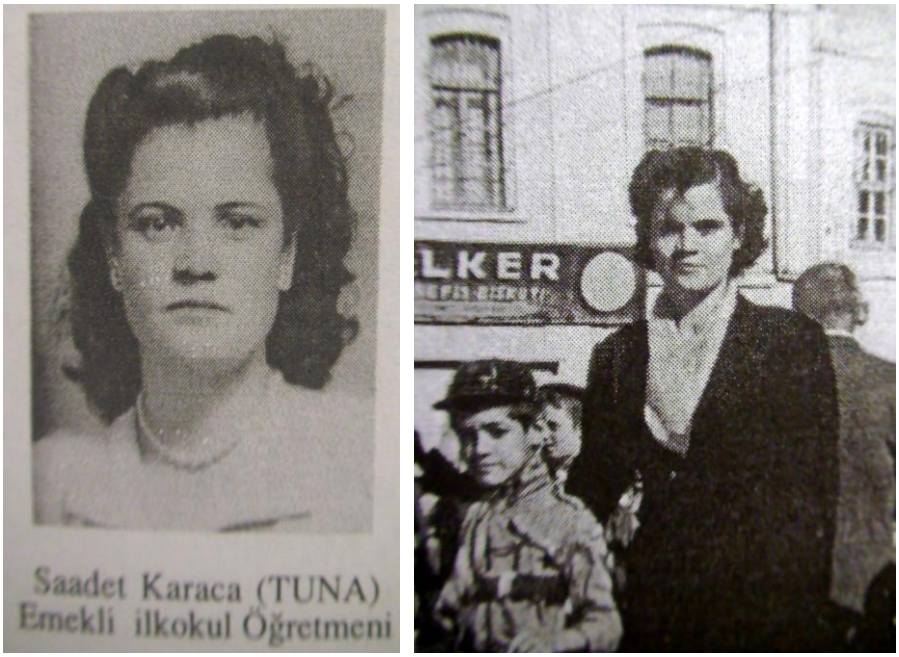

Kırklarelili Emekli İlkokul Öğretmeni Saadet Karaca

Muzaffer Sarısözen ve derleme ekibinin 1947 yılı Ağustos ayında Kepirtepe Köy Enstitüsü'ne geldiği günleri hatırlayıp bize anlatan bir başka kişi de Osman Çalımlı'dır. Kepirtepe Köy Enstitüsünde iken Muzaffer Sarısözen'in okula gelip nasıl derleme yaptığını şöyle anlatıyor:

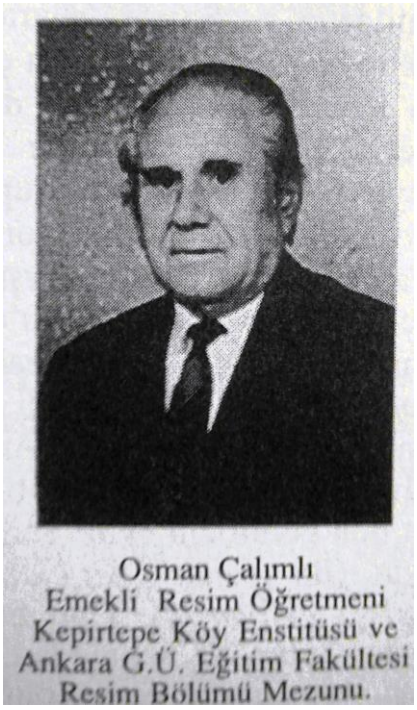

"Benim adım Osman Çalımlı. 1929 Dolhan doğumluyum. Emekli öğretmenim. Ali Tanburacı, iki yıl Kepirtepe'ye geldi. Zannediyorum ben birinci sınıftaydım. Kendisini Köy Enstitüsüne getirdiler. Orada saz kursu açtı. O arada Muzaffer Sarısözen ekibiyle geldi. *Kırmızı Gül* türküsünü Ali Tanburacı kursa katılan öğrencilere öğretiyordu. Tekirdağ'ın Muratlı kasabasından bizim Sevgilerin sınıfında Sabriye Turan diye bir kız vardı, *Lofçalı* da dâhil çok güzel türküler söylüyordu. Dolhan'lı Saadet Karaca'nın da sesi çok güzeldir. Saadet'le biz aynı köydeniz. Kepirtepe'de yemekhanenin bitişiğinde bir oda vardı, sonradan konferans salonu olarak kullanılmaktaydı, orda tezgâhlar vardı. O odada Muzaffer Sarısözen ve ekibi Saadet'in sesinden bazı türküler kaydetti."

Muzaffer Sarısözen ve Ankara Devlet Konservatuarı Derleme Ekibinin Kırklareli'nde derleme yaptıkları en önemli isim Kırklarelili âşık Ali Tanburacı'dır. O yıl Kepirtepe Köy Enstitüsünde saz öğreticiliği yaparken ekip okula gelmiş ve bir hafta orada kalıp bir yandan Ali Tanburacı'nın yetiştirdiği öğrencilerden türküler kaydetmişlerdir. Dolhan'lı Saadet Karaca'nın da belirttiği gibi Enstitüde kabiliyetli çocukları Muzaffer Sarısözen'e bizzat tanıtan Ali Tanburacı olmuştur.

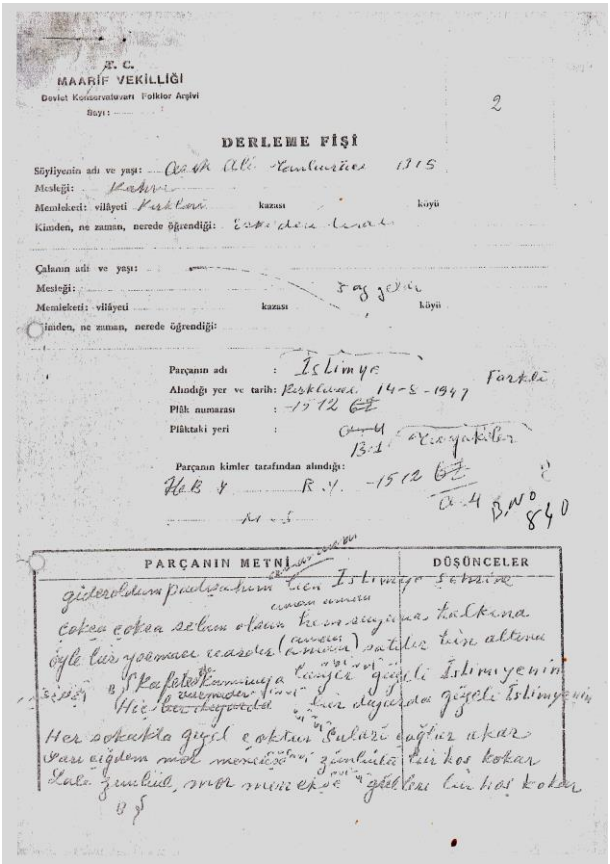

T. C.
MAARİF VEKİLLİĞİ
Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi
Sayı:

2

DERLEME FİŞİ

Söyliyenin adı ve yaşı: Aşık Ali Tanburacı 1315
Mesleği: Kahveci
Memleketi: vilâyeti Kırklareli kazası köyü
Kimden, ne zaman, nerede öğrendiği: Esnafdan duyma

Çalanın adı ve yaşı:
Mesleği: Taş yolcu
Memleketi: vilâyeti kazası köyü
Kimden, ne zaman, nerede öğrendiği:

Parçanın adı : İslimye Farika
Alındığı yer ve tarih: Kırklareli 14-5-1947
Plâk numarası : 1912 GE
Plâktaki yeri : A 4 13:1 Ayrıyaklar
Parçanın kimler tarafından alındığı:
H.B. ve R.Y. 1512 GE
A 4 B.No 840

PARÇANIN METNİ	DÜŞÜNCELER
güzeldeme padişahım için İslimye sokağına çoban çoban sürüm olam kervansaraya kalkana öyle bir yaşamacı vesaire (zamana) sazlar için alana Kafeteryamıza kimseye gönlü İslimyenin Hiç bir değişmez Her sokakta gizli sokakta bulabilirsiniz bağrı ufkar Yarı eğilsem mor menekşeyi zümbülü bir koş kokar Lale zümbül, mor menekşe gibi bir koş kokar	

1947 Yılında Ali Tanburacı'dan yapılan derlemelere ilişkin bir "Derleme Fişi" örneği.Fotoğraftakiler ise solda Şerif Baykurt, ortada tanburasıyla Âşık Ali Tanburacı, sağda ise Halil Oğultürk (1952)

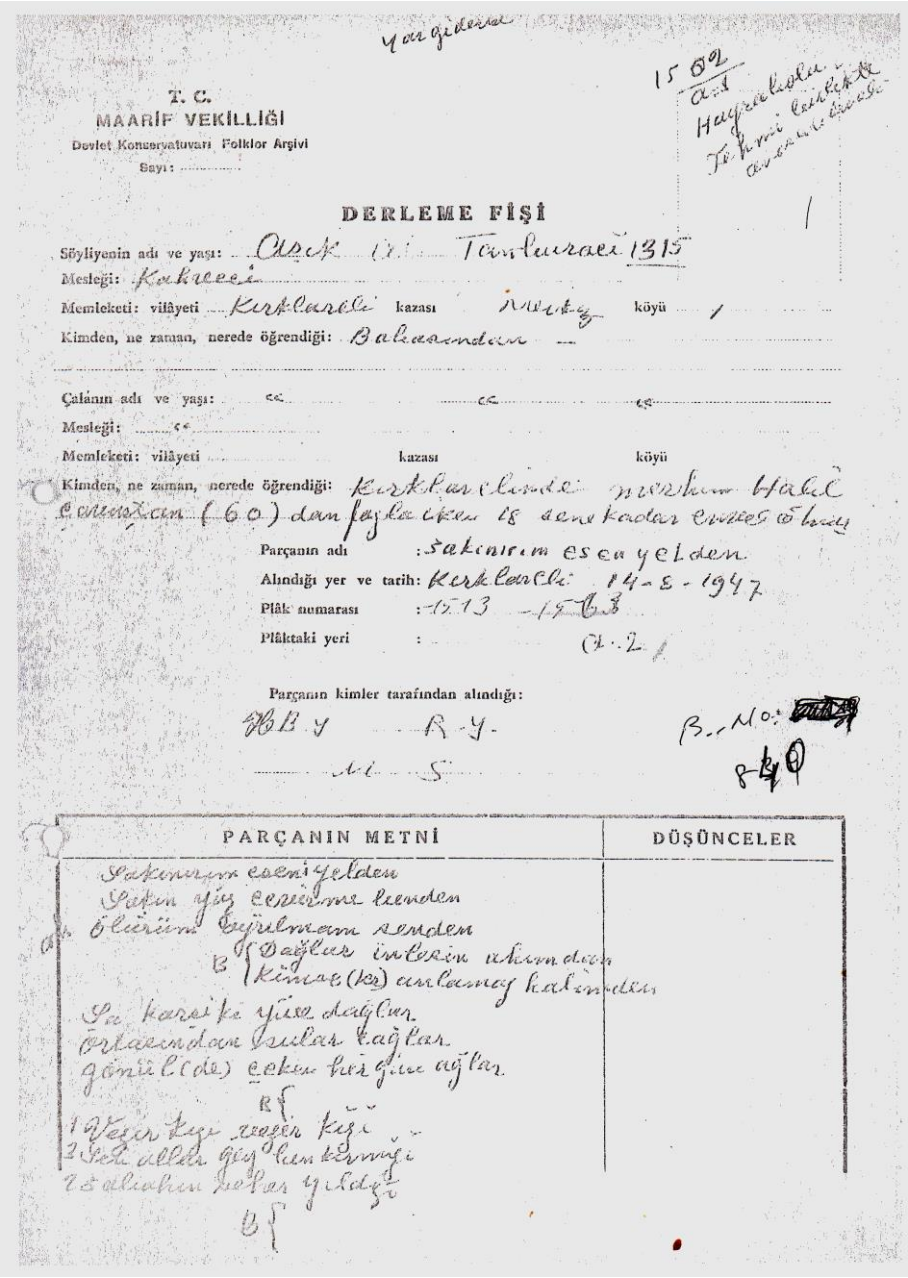

T. C.
MAARİF VEKİLLİĞİ
Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi
Sayı: .....

DERLEME FİŞİ

Söyliyenin adı ve yaşı: Ozek Ali Tanburacı 1315
Mesleği: Kahveci
Memleketi: vilâyeti Kırklareli kazası Merkez köyü /
Kimden, ne zaman, nerede öğrendiği: Babasından

Çalanın adı ve yaşı: " " "
Mesleği: "
Memleketi: vilâyeti kazası köyü
Kimden, ne zaman, nerede öğrendiği: Kırklareli'nde merhum Hafız Osmancık (60) dan yaklaşık 18 senedenberi evvel öğrendi

Parçanın adı : Sakınırım esen yelden
Alındığı yer ve tarih: Kırklareli 14-8-1947
Plâk numarası : 1513 - 1563
Plâktaki yeri : A-2

Parçanın kimler tarafından alındığı:
H.B.Y. R.Y.
M. S.

B. No: 8-49

PARÇANIN METNİ	DÜŞÜNCELER
Sakınırım esen yelden Sakın yaz esmesine kimseden Ölürüm diyülmem kimseden B { Dağlar inlerim ahımdan Kimse (ki) anlamaz halimden Ta karşıki yüce dağlar. Ortasından suular çağlar. gönül(de) çoken bir güne ağlar. R 1 Yazar kışı uzağa kışı 2 Sele dalar gelen kervanı 3 Salınan kolan yıldızı B	

1947 yılında Ali Tanburacı'dan kaydedilen ve tarafımızdan notalanan bir türkünün derleme fişi.

Aynı türkünün (*Sakınırım Esen Yelden*) Ali Tanburacı'nın türkü defterindeki Osmanlıca el yazması sayfa şöyledir:

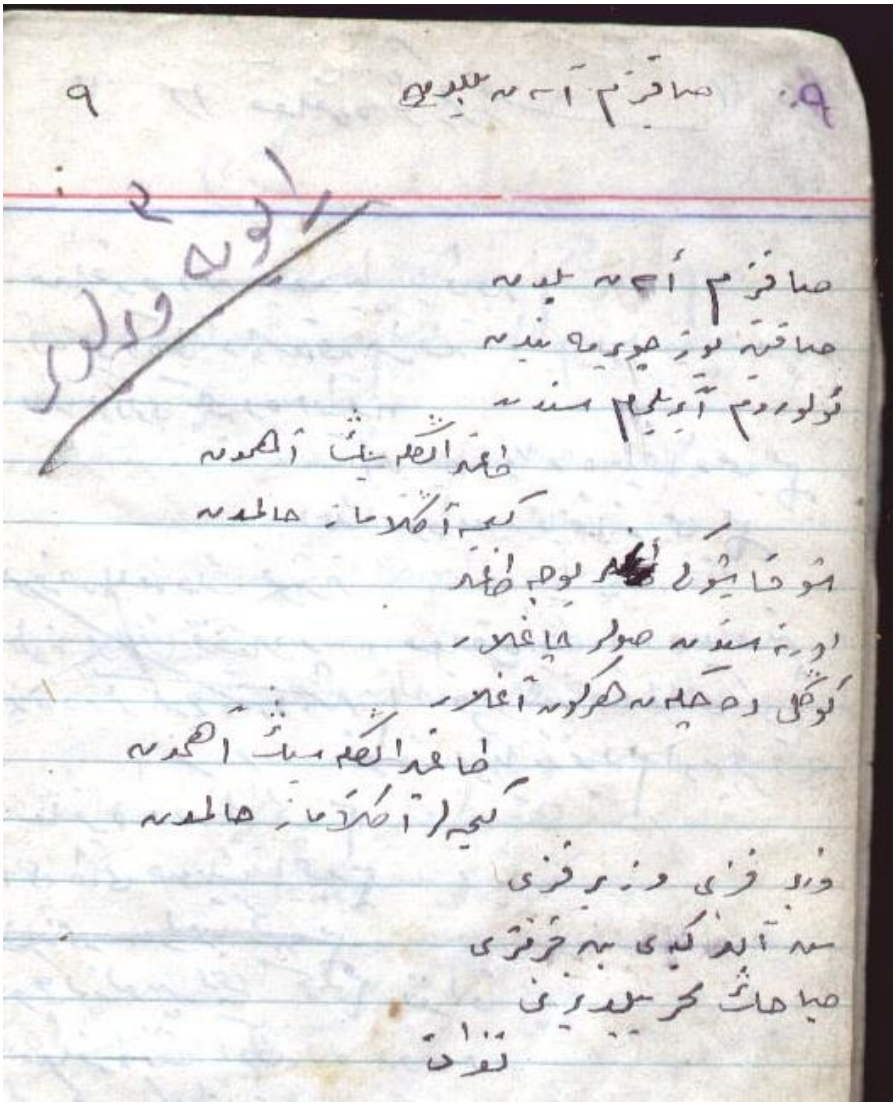

Özel Arşivimde bulunan ve Ali Tanburacı'nın "Türkü Defteri"nde yer alan *Sakınırım Esen Yelden* türküsünün el yazması

Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken ve Rıza Yetişen tarafından Kırklareli ve yöresinden kayıt edilen türkülerin bir kısmı Muzaffer Sarısözen tarafından notaya alınmıştır. Notaya alınmayan bazı örnekler de notalanarak tarafımızdan[4] yayımlanmıştır. Bu türküler:

1- *Akşam Oldu Ezanların Sesi Var* (Notası 188. sayfada)
2- *Bahçeden Kopardım Yeşil Böberi* (Notası 207. sayfada)
3- *Edirne'nin Minaresi* (Notası 216. sayfada)
4- *Fincanın Bir Dalı Beyaz* (Notası 221. sayfada)
5- *İstanbul'dan Getirdiğim Portakal* (Notası 234. sayfada)
6- *Karşılama* (Notası 245. sayfada)
7- *Kaşımda Siyahım Var* (Notası 249. sayfada)
8- *Sakınırım Esen Yelden* (Notası 265. sayfada)
9- *Sevdiceğim Allar Giymiş* (Notası 271. sayfada)
10-*Tiryakiler Yudar Hapı* (Notası 282. sayfada)
11- *Yeşil İbrişim Bükerim* (Notası 307. sayfada)
12- *Yumurtanın Kulbu Yok* (Notası 309. sayfada)

[4] Hüseyin Yaltırık, *Âşık Ali Tanburacı ve Kırklareli Halk Müziği*, Meta Basım, İzmir, 2004.

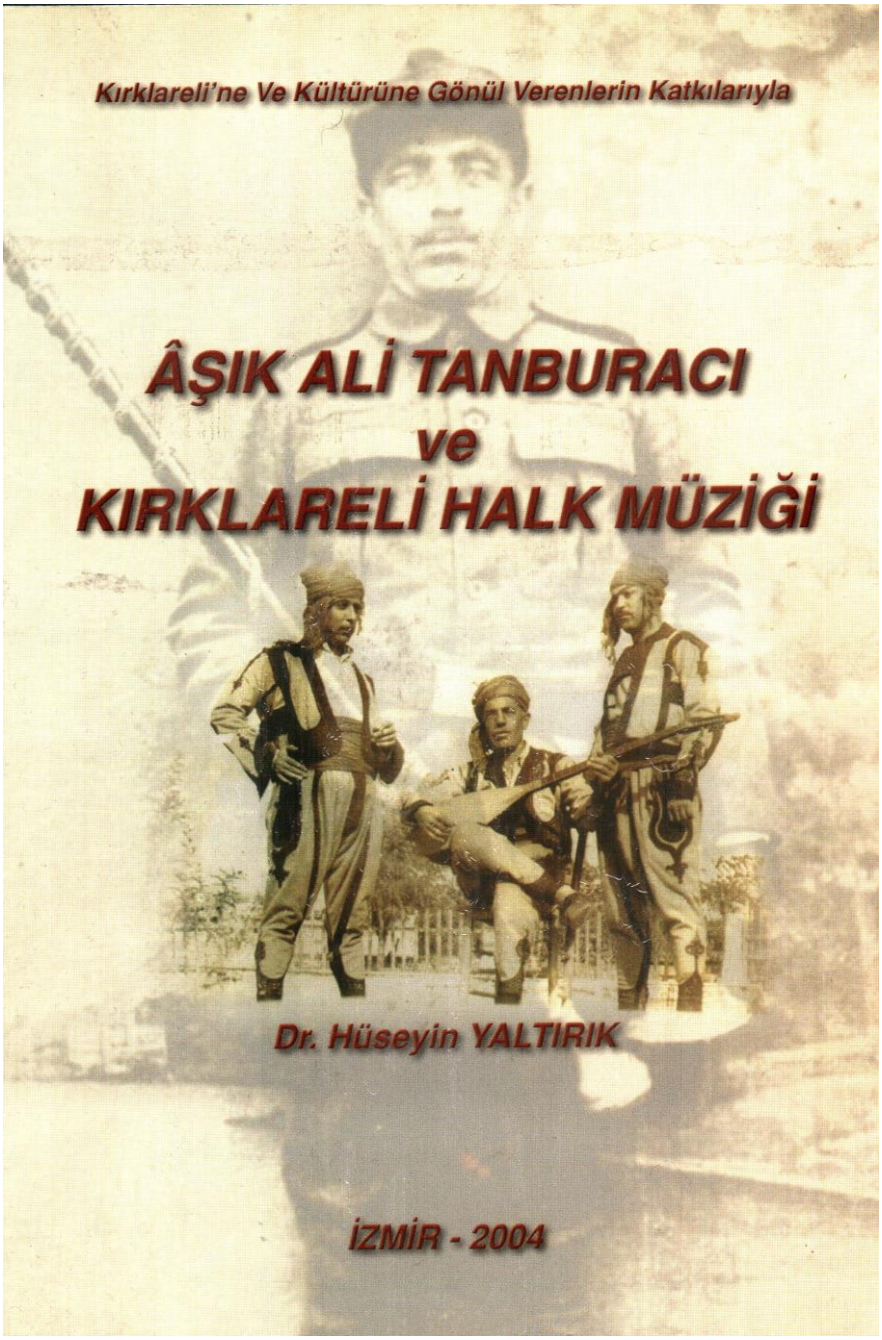

1947 yılında A.D.K. Derleme Heyeti olarak Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken ve Rıza Yetişen tarafından kaydedilen fakat notaya alınmayan 12 türkünün de yayımlandığı kitabın kapağı

Muzaffer Sarısözen'in Trakya derlemeleri sırasında Kırklareli'nde sesinden nefesler kaydettiği "Folklorcu ve Muharrir" bir önemli kişi de vardır: Vahit Lütfi Salcı. Vahit Dede olarak da tanınan Salcı, Trakya Bölgesinin Bektaşî-Alevi kültürüne ait ilk kitapları yayımlamıştır.[5] Vahit Lütfi Salcı'nın asıl adı Abdülvahit'tir. 1883 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1950 yılında Kırklareli'nde vefat etmiştir. Trakya'da özellikle Kırklareli ve yöresinde yaşayan Bektaşî topluluklarının müzik ve semahlarını inceleyip kaleme almış ve yayımlamıştır. Vahit Lütfi Salcı haksızlığa gelmeyen tabiatının yanı sıra, rindane, sevecen ve çok hoşgörü sahibi marjinal bir kişiliktir. Kendisi o yıl Polos'ta nüfus memuru iken Muzaffer Sarısözen ve ekibi tarafından Kırklareli merkezine davet edilir. Ali Tanburacı ile kendisinden 15 Ağustos 1947 tarihinde Halkevi binasında gece saat ikiye kadar kayıtlar yapılır. Fakat sabah olduğunda kendisine "yol parası" verileceği beklentisinde olduğundan heyeti arar fakat heyet o günlerde kalmakta oldukları Kepirtepe Köy Enstitüsüne yorgun argın çoktan dönmüşlerdir. Vahit Dede bu duruma içerlenir kızar. Bu olaya ilişkin Ali Tanburacı şunları anlatmıştır:

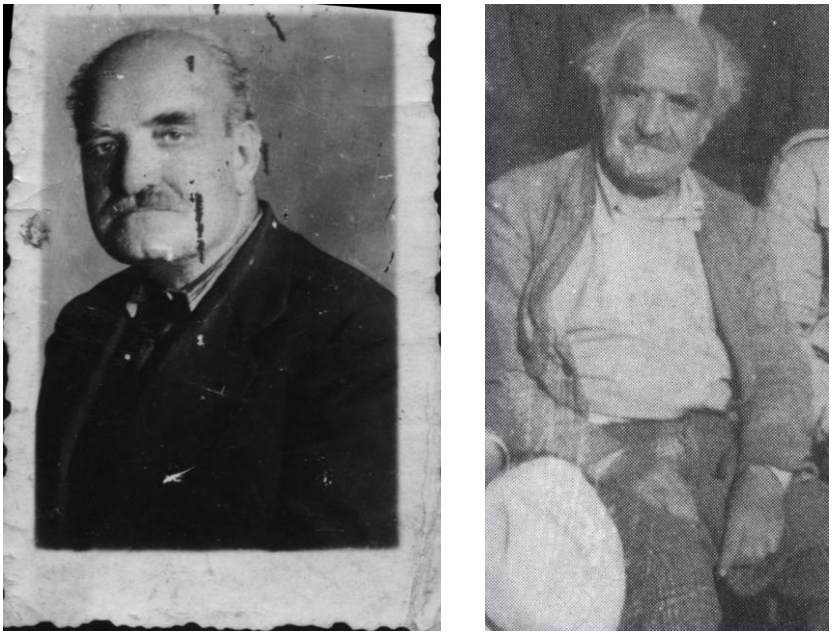

Folklorcu ve Muharrir Vahit Lütfi Salcı – 1883–1950

[5] Bkz. Vahit Lütfi Salcı, *Gizli Türk Halk Musikisi ve Türk Musikisinde (Armoni) Meseleleri,* Nümune Matbaası, İstanbul, 1940; Gizli Türk Dinî Oyunları, Nümune Matbaası, İstanbul, 1941.

"… 1947 senesinde Muzaffer Sarısözen ve Halil Bedii Beyler makineleriyle birlikte geldiler. Rahmetli Salcı da Polos nüfus memuru idi. Ona da haber veriyorlar o da geliyor. Ondan Bektaşî nefesleri aldılar. O gece beni çağırdılar 'Ey âşık, senin o güzel türkülerinden almaya geldik, Otur bakalım şu makine başına' O gece saat ikiye kadar çaldık, dört plak doldurdular. Hiç kimse, bir şey diyen olmadı. Sabahleyin gittim. Bir de baktım kimseler yok. Salcı ile buluştuk. O da onları arıyor. 'Yahu, bu kadar yoldan geldim, bunlar bana yol parası vereceklerdi, kaçmışlar' dedi. 'Bana da bir şey vermediler, ben de onlara bakıyordum' dedim. Salcı kızdı hemen bir makale yazdı. Başlık olarak şu ibareyi koydu: "Tahsisat Avcıları". Bu makaleyi okuyan beyler kızmışlar. Ankara'da Salcı'yı mahkemeye veriyorlar. Araya Tahsin Banguoğlu girdi, meseleyi halletti. Mesele bundan ibarettir…"[6]

Vahit Lütfi Salcı'nın rindane hayatı ve haksızlıklara karşı duruş gösteren yapısı bu davranışına denk düşmektedir. Çünkü yörede şaraba düşkün bir kişi olarak tanınmış ve geriye fıkralara konu olacak kadar ilginç anılar bırakmış olmakla beraber, onu tanıyanlar sivri dilli bir kaleminin de olduğunu bildirmektedirler. Ali Tanburacı da çevresinde çok dürüst, namuslu ve asla yalan söylemeyen bir kişi olarak tanınmıştır. Mütevazı kişiliği ile zaman zaman çiftçilikle zaman zaman kahvecilikle uğraşmış bir halk adamı ve sanatkârı olarak itibar görmüştür. Günümüzde Kırklareli'nde heykeli dikilen ender kişilerden olan Ali Tanburacı Türk Halk Kültürüne hizmet etmiş ve titizlikle türkülerini koruyup aktarmıştır. Türkülerin bozulmadan, yozlaşmadan korunup aktarılması konusuna çok hassas davranmış ve zaman zaman türkülerinde yapılan söz ve melodi değişikliklerini gerekçeleriyle acımasız eleştirmiştir.[7]

Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken ve Rıza Yetişen'in Trakya illerinden derleyip THM Repertuarına kazandırdıkları halk türküsü sayısı illere göre şöyledir:

Edirne: 19 türkü, 0 oyun havası, 0 uzun hava, Kırklareli: 14 türkü, 0 oyun havası, 0 uzun hava Tekirdağ: 3 türkü, 0 oyun havası, 0 uzun hava.

[6] Bkz. Âşık Ali Tanburacı, "Türkülerimiz Tahrif Olunmaktadır", TFA, C.2, S.42, (Ocak 1953), ss. 665–666.

[7] Bkz. Âşık Ali Tanburacı, a.g.m., ss. 665–666.

Trakya'dan toplam: 36 türkü bizzat Muzaffer Sarısözen tarafından notalanarak THM Repertuarına kazandırılmıştır.

Muzaffer Sarısözen'in Repertuarımıza Kazandırdığı Rumeli Türküleri

Günümüz TRT THM Repertuarında yöresi "Rumeli" olarak belirtilen 283 adet türkü, 11 oyun havası, 4 adet uzun hava yer almaktadır. Anadolu'nun çeşitli illerinde gözüken Rumeli Türküleri bu hesaplamanın dışında tutulmuştur. Örnek olarak, Hatay'da görünen *Lofça'nın Ardı Kaya* türküsü.

Muzaffer Sarısözen'in "Derleyen" ve/veya "Notaya Alan" hanelerinde ismi geçen Rumeli Türküsü sayısı 35 adettir. Bu türküleri bildirimizin en başında belirttiğimiz 4 derleme tipiyle (Kurumsal, Ferdî, Radyoda ve çeşitli kaynaklardan yararlanmak suretiyle) repertuara kazandırmıştır. Özellikle Osman Pehlivan gibi Atatürk'ün huzurunda tanburasını çalmış Rumelili bir halk sanatçısından 11 Rumeli Türküsünü derlemiş olması onun Rumeli Türkülerini de THM Repertuarına kazandıran İlk derlemeci olması sıfatını beraberinde getirmiştir.

Muzaffer Sarısözen'in 11 Rumeli Türküsünü notalayıp THM Repertuarına Kazandırdığı meşhur Tırnovalı Tanburacı Osman Pehlivan

(1847–1942)

Sonuç

Trakya ve Rumeli Türkülerinin derlenmesinde de öncü bir isim olan Muzaffer Sarısözen, Trakya illeri olan Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'dan 36 türkü, Rumeli'den de 35 türkü olmak üzere toplam 71 halk türküsünü THM repertuarına kazandırmıştır. Çeşitli illerden derlenen ve Rumeli hanesine yazılmayan Rumeli Türküleri bu sayının dışındadır. Ayrıca, bu yörelerden kurumsal veya ferdî olarak kayıt edildikleri halde notaya alınmayan ve dolayısıyla repertuara kazandırılamayan yüzlerce türkü ve ezginin varlığı bilinmektedir. Son zamanlarda bu zengin arşivin tanıtılması için TRT Müzik Dairesi Başkanlığı'nca notalama çalışmaları ve yayınların yapıldığı gözlenmektedir.

Muzaffer Sarısözen, gerek Trakya Bölgesi'nde gerekse Anadolu'da çeşitli yörelerde yerleşmiş olan Rumeli kökenli yurttaşlardan yaptığı derleme çalışmalarıyla bir ömre sığamayacak kadar özveriyle Trakya ve Rumeli türkülerini de derlemiş çok değerli bir folklorcu ve müzik insanıdır. Ruhu şad olsun.

Kaynakça

ALTINAY, F. Reyhan. Muzaffer Sarısözen'in Hayatı ve Türk Halk Müziğine Katkıları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Anabilim Dalı, İzmir, 1993.

SALCI, Vahit Lütfi. *Gizli Türk Halk Musikisi ve Türk Musikisinde (Armoni) Meseleleri,* Nümune Matbaası, İstanbul, 1940;

SALCI, Vahit Lütfi. Gizli Türk Dinî Oyunları, Nümune Matbaası, İstanbul, 1941.

TANBURACI, Âşık Ali. "Türkülerimiz Tahrif Olunmaktadır", TFA, C.2, S.42, (Ocak 1953).

YALTIRIK, Hüseyin. *Âşık Ali Tanburacı ve Kırklareli Halk Müziği*, Meta Basım, İzmir, 2004.

TÜRK HALK MÜZİĞİ DERLEYİCİLİĞİNİN DÜNÜ BUGÜNÜ SORUNLAR – ÖNERİLER

İhsan ÖZTÜRK [1]

GİRİŞ

(THM DERLEYİCİLİĞİNİN DÜNÜ - BUGÜNÜ (M. SARISÖZEN ÖNCESİ ve SONRASI)

1.THM (Türk Halk Müziği) DERLEMESİ NEDİR?

2. KAYNAK KİŞİ KİMDİR?

3. THM DERLEYİCİSİ KİMDİR?

4. DERLEYİCİ (TÜRKÜ DERLERKEN) NELERE DİKKAT ETMELİDİR? DERLENEN TÜRKÜLERİN İCRA AŞAMASINDA YAŞANAN SORUNLAR

5. TRT THM REPERTUARININ DURUMU

6. SONUÇ (SORUNLAR – ÖNERİLER)

GİRİŞ:

Ülkemizde Halk müziğiyle ilgili ilk derleme gezisi ***31 Temmuz 1926 günü Dâru'l***-Elhan Müdür muavini ***Yusuf*** Ziya Bey***, Rauf Yekta Bey, Ekrem Bey ve Dürri Bey'lerden oluşan*** ekibin Haydarpaşa Garı'ndan Adana'ya hareketiyle başlamıştır.

1927 yılında Konya, Ereğli, Karaman, Alaşehir, Manisa, Ödemiş ve Aydın,

1928 yılında İnebolu, Kastamonu, Çankırı, Ankara, Eskişehir, Kütahya ve Bursa,

1929'daki dördüncü gezide de Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzincan, Erzurum, Giresun ve Sinop yörelerinin melodileri notaya alındı.

[1] THM Sanatçısı, (Derleyici, Araştırmacı)

Mahmut Ragıp Gazimihal, Yusuf Ziya Demircioğlu, Ferruh Arsunar, Muhittin Sadak ve Rauf Yekta'nın katıldıkları bu geziler, bir süre kesintiye uğradı.

1936'da Bela Bartok Ankara Halkevi'nin davetlisi olarak Türkiye'ye geldi ve halk müziği derlemeleri konusunda konferanslar verdi. Daha sonra Necil Kazım (Akses) Bey, Ulvi Cemal (Erkin) Bey ve Ahmet Adnan Bey'le (Saygun) birlikte Güney ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde (Suriye'ye yakın bölgelerde) derleme çalışmaları yaptı. Çalışmaların merkezi Adana şehriydi. Daha çok Adana çevresindeki göçebelerin, Türkmenlerin müziklerini dinleyip kaydetti. Bela Bartok'un Türkiye'deki çalışmaları sonucunda 95 Halk ezgisi derlendi.

1937'de bu kez yeni kurulan Ankara Devlet Konservatuarı tarafından derleme çalışmaları tekrar başlatıldı. 17 Ağustos 1937'de Bela Bartok'un gezilerinde deneyim kazanan Necil Kazım Akses, Ulvi Cemal Erkin ve Hasan Ferit Alnar, Halil Bedii Yönetken ile teknisyen Arif Etikan'dan oluşan grup, Ankara'dan Sivas'a derleme yapmak için gittiler. Ahmet Kutsi Tecer Halil Bedii Yönetken'e, o dönemde Sivas Lisesinde müzik öğretmeni olan Muzaffer Sarısözen'in bu heyete katılmasını tavsiye etti ve böylelikle Sarısözen'li ekibin ilk derleme gezisi gerçekleşti.

1952'ye kadar her yıl düzenlenen on altı derleme gezisi yapıldı. Bu gezilerin ilk beşine Hasan Ferit Alnar, Necil Kazım Akses, Ulvi Cemal Erkin, Halil Bedii Yönetken, Muzaffer Sarısözen, Arif Etikan, Cevat Memduh Altar, Tahsin Banguoğlu, Rıza Yetişen, Nurullah Taşkıran, Mahmut Ragıp Gazimihal ve Mithat Fenmen dönüşümlü olarak katıldılar. Sonraki on geziye Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken ve Rıza Yetişen katıldı. Bu gezilerin sonucunda, yaklaşık on bin ezginin ses kaydı alınarak arşivlendi.

1 Mayıs 1964 günü çıkan TRT yasasıyla kurulan T.R.T. kurumunda derleme gezileri yeniden başlatıldı. T.R.T.' nin ilk gezisinde Erzurum, Kars, Erzincan, Van, Hakkâri, Diyarbakır, Elazığ, Urfa, Adana, Bitlis, Muş, Bingöl ve Siirt yörelerinin ezgileri banda alındı.

1967'deki ikinci gezide Gaziantep, Burdur, Van, Erzurum, İzmir, Trabzon ve Balıkesir'e yedi ekip gönderildi.

1971'deki son gezideyse, Erzurum ve Kars yörelerinin âşıklamaları, atışmaları ve davul zurna havaları toplandı.

Günümüzde ise kırsal kesimlerden büyük kentlere olan göçler insanları geleneklerinden yavaş yavaş uzaklaştırmış, Anadolu'da türkü yakma geleneği

giderek yok olma noktasına gelmiştir. Halkımız diğer birçok alanda olduğu gibi müzik konusunda da üreten değil, tüketen bir toplum olmuştur. Bu gelişmeler nedeniyle derlenecek eser bulunması da iyice zorlaşmıştır. Derlenecek eserler ancak 50 – 60 üstü kuşaktan yaşlı insanların belleklerinde saklayabildikleriyle sınırlıdır. Kısacası geleneksel kültürümüz hakkında kaynaklık edecek fazla insan kalmamıştır.

Geçmiş yıllarda devlet desteğiyle yapılan derleme çalışmaları ve geziler, günümüzde yalnız bireysel çabalarla yapılmaktadır. Derleyiciyi teşvik edecek hiçbir devlet kurumunun (TRT nin derleyiciye ödediği sembolik parayı saymazsak) maddî desteği bulunmamaktadır.

Yasalarda da derleyiciyle ilgili koruyucu, kollayıcı kesin bir ifade yoktur. Hâl böyle olunca da derleme çalışmaları, hiçbir karşılık beklemeden, yalnızca kültürüne katkıda bulunmak isteyen gönüllü çok az insanın çabalarıyla yapılmaktadır.

Bu insanlar, anonim kültür ürünlerimizi yerelden, ulusala taşımak için emek ve mesai harcamaktadırlar. Bu emek ve mesainin (ister zihinsel, ister bedensel olsun) demokratik bir toplumda mutlaka bir maddî karşılığı olmalı, kaynak kişi ve derleyici konumunda olan kişilerin THM repertuarına kazandırdığı eserler de yasal güvence altına alınmalıdır.

Son yıllardaki müzik yapımlarında (kaset – CD) ve televizyon reklamlarında kullanılan derleme eserlerin belirgin bir biçimde arttığı görülmektedir. Bu gelişmenin arkasındaki gerçek ise yapımcıların telif ödememe düşünceleridir. Bu olumsuzluklar bazı derleyicilerin derledikleri eserleri kendi eserleri gibi göstermesine yol açmaktadır. Hatta bazı uyanık (sözüm ona) besteciler derleme eserlerin müziğini aynen almakta, sözlerini değiştirerek kendi eseriymiş gibi kullanmakta ve telif almaktadır.

Bir de CD. kapaklarında çoğu zaman derleyicinin ve kaynak kişinin adı bile geçmemekte, eser anonim olarak yazılmaktadır. (Anonim sözcüğü Fransızca kökenli olup, "adı sanı bilinmeyen" anlamına gelmektedir). Bu uygulama ile derleyicinin emeği tümüyle göz ardı edilmekte, işin maddî yanını bırakın, manevi bir haz bile derleyiciden esirgenmektedir.

Bir THM eseri derleninceye kadar kuşkusuz anonimdir ancak derlendikten sonra yöresi, kaynak kişisi, derleyicisi belirlenmekte, dolayısıyla bir kimlik kazanmaktadır. Bu kimliğin de eseri okuyan veya okutanlarca belirtilmesi, emeğe olan saygının gereğidir.

1-THM derlemesi nedir?

Önce "derleme" sözcüğü ile ilgili değişik kaynaklardan aldığım birkaç tanımı paylaşalım.

a) "Seçme yaparak toplamak, bir araya getirmek, tedvin etmek."

b) "Folklor malzemelerinin, halk arasında yaşayan sözlü edebiyat eserlerinin işin ehli uzman kişilerce toplanıp yazıya geçirilmesi ve kültüre kazandırılması işi."

c) "Merak edilen bir konuda gerçekleştirilmek istenen bir amaç doğrultusunda, var olan geçerli ve güvenilir bilgilerin toplanarak sistemli olarak düzenlenmesiyle çok yönlü bilgi birikimi sağlamak için bir ya da daha fazla kişi tarafından hazırlanan yazılı metindir".

d) "Ülkemizin kültürel varlığı ile bilgi birikimini oluşturan fikir ve sanat eserlerinin basılmış veya çoğaltılmış nüshaları ile ikili ya da çok taraflı anlaşmalar uyarınca yurt dışında basılan veya çoğaltılan fikir ve sanat eserlerinin etkin, sağlıklı ve eksiksiz bir biçimde toplanması, gelecek kuşaklara aktarılması, elverişli ortamlarda saklanması, korunması, düzenlenmesi ve toplumun bilgi ve yararına sunulmasıdır."

Türk Halk Müziği derlemesi nedir?

Halk Müziği eserleri de destan, masal, efsane, mani, bilmece, vb. diğer Halk Kültürü ürünleri gibi bir kişi tarafından söylenir. Daha sonra dilden dile, kulaktan kulağa yayılarak kuşaktan kuşağa aktarılır. Sözlü gelenek olarak uzun yıllar süren bir dönemden sonra (söz ve ezgi bakımından) hem değişikliğe uğrarlar; hem de ilk söyleyenleri (türküyü yakan) unutulur. Kısaca, bu eserler o yörenin folklorik özelliklerini taşıyan birer ürün olarak varlıklarını sürdürürler ve yörenin ortak malı sayılırlar. Bu sürece "Folklorik oluşum süreci" veya "anonimleşme süreci" denir.

Diğer Halk Kültürü ürünleri gibi THM alanındaki sözlü ya da sözsüz eserler de herhangi bir zamanda ve "Folklorik oluşum süreci"nin bir noktasında (kaynak kişi veya kişilerden) bir grup veya kişi tarafından belli bir yöntemle (ses veya görüntü kaydıyla) tespit edilir. Eserin kayıt altına alındığı ve yazıya (notaya) geçirildiği bu ilk metin, eserin orijinal şekli kabul edilir. Bu işleme THM alanında "derleme" denir.

2-THM Kaynak kişisi kimdir?

Yetiştiği çevrenin (il, ilçe, belde, köy) halk müziği alanındaki ürünlerinin (türkü, oyun, halay vb.) birini veya bir kaçını belleğinde bulunduran, gerektiğinde bu ürünleri derleyici ve araştırıcılara (sesli, görüntülü, yazılı, sözlü vb.) aktaran ve geniş kitlelere yayılmasına aracı olan kişi/kişilerdir. (Derlenen eserlerin doğru tespit edilebilmesi için kaynaklık edecek kişilerin sesleri güzel, müzik hafızaları güçlü olmalıdır).

3-THM derleyicisi kimdir?

THM derleyicisi yukarda 2. maddede belirtilen çalışmayı sahasında bizzat yapan, kaynak kişiyle görüşen, bilgiler alan, derleyicide olması gereken özellikleri taşıyan kişi veya kişilerdir. İyi bir derleyicide olması gereken özellikleri de şöyle sıralayabiliriz:

A-THM alanında engin bir repertuar birikimi olması. Derlediği eserin/eserlerin daha önce herhangi bir iletişim aracıyla halka ulaşıp ulaşmadığını bilmesi.

B-Derleme yaptığı bölgenin kültürel özelliklerini bilmesi, kaynaklık edecek kişileri değerlendirecek kadar tanıması.

C-Derlediği eserlerdeki sözel ve müzikal hataları düzelterek (otantikliğini bozmadan) notaya alabilecek birikime sahip olması.

4-Derleyici (türkü derlerken) nelere dikkat etmelidir?

Derleme yapanların çalışma yöntemleri ve dikkat etmeleri gereken kıstaslar şunlar olmalıdır:

* Derleme yapılacak alan ile ilgili (tarihi, coğrafi ve kültürel yapısı. Komşu il ve ilçelerle ilişkisi) ön araştırma yapılması.

* Derleme çalışmasının tespitini sağlayacak donanımların (Fotoğraf makinesi, ses kayıt cihazı gibi) sağlanmış olması.

* Derleme çalışmasının yöresinde yapılması.

* Kaynak kişiyle ilgili bilgilerin (yaş, öğrenim durumu, adres, meslek vb.) yer aldığı bilgi fişi hazırlanması.

* Derlenen eserin yakılış nedeninin, varsa öyküsünün anlattırılması.

* Derleme yapılacak kişinin dil ve ağız özelliklerinin değişikliğe uğramamış olması, 50 yaş ve üzerinde, (kadın ağzı türkülerde) mümkünse bayan olması. (Uzun süre memleketinden ayrı olan birinin, kaldığı yörenin kültüründen etkilenme riski vardır).

* Olanak varsa aynı eserin birden fazla kişiden kaydedilmesi, kaynak kişiden eseri kimden, ne zaman, hangi ortamda öğrendiğinin sorulması.

* Âşık malı eserlerde, mahlas geçen (son) kıtanın muhakkak okutulması, olanak varsa bağlama ile çalıp söyleyen birinden kaydedilmesi.

* Ses veya görüntü kaydı yapılan eserin, aynı zamanda sözlerinin kaynak kişinin ağzından yazılarak tespit edilmesi, eserde geçen yer adlarının, yerel sözcüklerin açıklamalarının yaptırılması.

* Kayıt altına alınan eserin kayıt sonrası kaynak kişiye tekrar dinletilerek veya izlettirilerek görüşünün alınması.

5-TRT THM Repertuarının Durumu:

07.06.1970 tarihinde ilk defa düzenlenen "Türkiye Yerel Musikileri Dağar Kurulu Dağar Fişi" adlı değerlendirme fişi kayıtlarından anlaşılacağı üzere:

Nida TÜFEKÇİ, Neriman TÜFEKÇİ, Ahmet YAMACI, Osman ÖZDENKÇİ, Ali CAN, Mustafa GECEYATMAZ ve Mustafa HOŞSU'nun imzaladıkları bir tutanakla 1 numara olarak "Yörü Bre Çiçek Dağı" adlı türkü TRT THM Repertuarına kabul edilmiş oldu.

Bugünkü tarih (25.10.2013) itibariyle TRT THM repertuarında;

4946 adet Sözlü Kırık Hava,

1053 adet Uzun Hava,

658 adet (Sözsüz) Oyun Havası bulunmaktadır.

Sayı itibariyle (100 den fazla derlemesi olanlar dikkate alınarak) en çok derleme yapanları ve derledikleri eser sayılarını şöyle sıralayabiliriz:

	Kırık Hava	Oyun Havası
Muzaffer Sarısözen	1009	58
Ank. Devl. Konservatuarı	552	28
Çeşitli Radyolar ve Müz. Dai. Bşk.	539	128
Nida Tüfekçi	260	23
Yücel Paşmakçı	118	7

6-SONUÇ, SORUNLAR – ÖNERİLER *

• Birçoğu sahibi tarafından (Âşık Veysel, Âşık Mahzuni, Âşık Muhlis Akarsu, Âşık Davut Sulari, Âşık Daimi vb.) plak veya kasete okunmuş, âşık türkülerinin TRT Repertuar kuruluna notaya alanlar tarafından, "derleyici" sıfatıyla verilmesi.

• ***(Derleme, kaynak kişiyle karşılıklı görüşülerek, ses veya görüntü kaydedilerek yapılır. Alenileşmiş eserlerin repertuara kazandırılması da önemli bir görevdir. Kuşkusuz bir eseri notaya alan da mesai ve emek harcamaktadır. Ancak, böyle bir çalışmanın karşılığı "derleyicilik" değil, "notaya alan" olmalıdır)***

• ***Aslında daha doğru olan, bu eserlerin derleme eserlerden ayrı bir arşivde, kişiye ait eserler olarak yer almasıdır-.***

• Halk Müziği formundaki bestelerin (eser sahibinin bilgisi dışında) TRT repertuar kuruluna derleme ve yöre türküsü olarak verilmesi. ***(Kaset veya plaklardan notaya alınarak bu şekilde repertuara verilen eserlerin sahipleri (veya mirasçıları) çoğu zaman (MESAM-MSG) gibi meslek birliklerinin ilgili kurullarına (ya da mahkemelere) başvurup haklarını aramaktadırlar. Bu eserler de yukarıda belirttiğim gibi repertuarda kişiye ait eserler olarak yer alırsa birçok haksızlık önlenmiş olacaktır).***

• Alenileşmiş eserlerin plak, kaset, CD. Vb. ses taşıyıcılarından notaya alınıp "derleyen" sıfatıyla TRT Repertuarına verilmesi.***(Derleyici kaynak***

* SORUNLAR – ÖNERİLER kısmında, öneriler parantez içinde kalın ve italik yazılmıştır.

kişiyle karşı karşıya gelmeden, O'na gerekli soruları sormadan, açıklamalar yaptırmadan derlemeyi eksik yapmış olur. Yukarıdaki gibi bir çalışmanın karşılığında verilecek sıfat da "derleyen" değil, "notaya alan" olmalıdır.).

- Eserlerin söz bölümlerinin temel alınarak notalanması, çalgılarla icrasında sıkıntılara neden olmaktadır. ***(Eser notaya alınırken, yalnız söyleyecekler değil, sazla icra edecekler ve o eseri hiç duymayanlar düşünülmelidir. Eserin başına giriş sazı, tezene ve parmak figürlerini anlatacak şekilde, ayrıntılı fakat abartısız bir biçimde yazılmalıdır. FA #, DO# gibi seslerin koma oranları rakamla belirtilmelidir. Olanaklıysa notalar söz ve saz bölümleri ayrılarak, çift dizek halinde yazılmalıdır. Eserin hızı –metronom- muhakkak belirtilmelidir).***

- Daha önce kuruldan geçmiş eserlerin birçoğunda kaynak kişi, derleyici ve notaya alanlardan kaynaklanan söz ve notasyon yanlışları, nota ressamından kaynaklanan nota yazım kurallarına uyulmaması gibi hatalar vardır. ***(THM eserlerinin en sağlıklı arşivlendiği kurum TRT Müzik Dairesi Başkanlığıdır. Tüm Halk Müziği icra edilen kurumlar ve kişiler bu arşivdeki notaları kullanmaktadır. Hal böyle olunca TRT – THM Müdürlüğü'nün sorumluluğu daha da artmaktadır. Repertuar Kurulu bugünden sonra kurula gelecek acemice notaya alınmış eserleri ya yeniden yazmalı, ya da derleyiciye iade edip yeniden yazdırılmasını sağlamalıdır. Bir eserin Repertuar Kurulu'nca kabul edilme aşamasında yine derleyiciyle irtibata geçilip türkünün öyküsünü ve yakılış nedenini sormalı, şayet varsa bu bilgiler de kısaca notaya eklenmelidir. Türkü sözlerinde geçen yerel, Farsça, Arapça sözcükler –türküdeki anlamıyla- dip not olarak açıklanmalıdır. Tüm Bu sorunların çözümü hepinizce bilinmektedir. En köklü çözüm notaların ve sözlerin baştan sona tashih edilip, yeniden iyi derecede nota bilen ressamlara yazdırılmasıdır).***

Burada sevindirici bir gelişmeden söz etmekte yarar var. TRT THM Müdürlüğü Tashih ve Danışma Kurulları oluşturarak böyle bir çalışma başlatmıştır. Dileyelim kısa sürerde sonuçlansın.-

- Mevcut telif yasalarına göre derleyicilerin, derledikleri eserlerde maddi ve manevi hiçbir hakları yoktur. Böyle olunca derleme eserler tümüyle korumasız kalmaktadır. Bu eserleri kaset, CD gibi ticari ses taşıyıcılarında,

internet ortamında dileyen istediği gibi kullanmakta, halk kültürümüzün en önemli varlıkları olan türkülerimizi yozlaştırmaktadırlar. TRT repertuarındaki eserlerde yorumcular istedikleri gibi ezgi ve söz tahrifatı yapmaktadırlar. Var olan ezgilere başka sözler uyarlayıp, yeni bir eser gibi gösterilmesi ve hak sahibi durumuna geçilmesi, derleme (sözlü-sözsüz) ezgilere söz uyarlanarak reklâm filmlerinde çeşitli firmalar tarafından kullanılması, çok sık rastlanan olaylardır.

(Eğer derleyici ve kaynak kişiler, derledikleri veya kaynaklık ettikleri eserler kullanılırken kendilerinden 'muvafakatname' istenilecek konuma getirilirlerse, yukarıdaki sorunlar önemli ölçüde çözülür, emek sömürüsünün ve yozlaşmanın önüne geçme konusunda çok olumlu gelişmeler olur. Bu da Kültür Bakanlığımızın ilgili birimleri öncülüğünde, (MESAM-MSG) gibi Müzik Eseri Sahipleri Meslek Birliklerinin de görüşleri alınarak - FSEK Kanununda bazı maddelerde yapılacak değişikliklerle sağlanabilir).

FSEK Kanununda değişmesi gereken maddeleri şöyle sıralayabiliriz:

A - 5846 sayılı FSEK Kanununun 1/B Maddesinin "d" fıkrasında derleme eser şöyle tanımlanmıştır:

"Özgün eser üzerindeki haklar saklı kalmak kaydıyla, ansiklopediler ve antolojiler gibi muhtevası seçme ve düzenlemelerden oluşan ve bir düşünce yaratıcılığı sonucu olan eseri,"

Görüldüğü gibi buradaki ifadenin derleme müzik eserleriyle hiçbir ilgisi yoktur. Yapılması gereken iki seçenek vardır.

I – Mevcut maddenin anılan fıkrasını aşağıdaki hale getirmek:

"Özgün eser üzerindeki haklar saklı kalmak kaydıyla, muhtevası derleme, seçme ve düzenlemelerden oluşan ve bir düşünce yaratıcılığı sonucu olan eseri,"

II - Mevcut maddenin anılan fıkrasına dokunmadan derleme müzik eserinin tanımını yeni bir fıkra olarak eklemek.

B - 5846 sayılı FSEK Kanununun 6 no'lu maddesinde "işlenmeler ve derlenmeler" şeklindeki madde başlığı yer almakta ise de sayılan 11 adet fıkra

içinde THM alanındaki derleme çalışmalarına ve hak sahiplerine açıkça bir gönderme yoktur. Ancak kanunun 8 no lu fıkrasının düzenlenerek yorumlanması halinde THM alanındaki derleme çalışması (kaynak kişi ile derleyenin fiili) kanunun diliyle aynen bir eseri meydana getirenler gibi yasal statüye kavuşturulabilir. 8 no'lu fıkranın mevcut hali şöyledir:

"Henüz yayımlanmamış olan bir eserin ilmi araştırma ve çalışma neticesinde yayımlanmaya elverişli hale getirilmesi (ilmi bir araştırma ve çalışma mahsulü olmayan alelade transkripsiyonlarla faksimileler bundan müstesnadır.)

Bu fıkra da aşağıdaki şekle getirilebilir veya aynı anlama gelecek yeni bir fıkra eklenebilir.

"Henüz yayımlanmamış olan derleme bir müzik eserinin ilmi araştırma ve çalışma neticesinde notaya alınarak yayımlanmaya elverişli hale getirilmesi."

C – 5846 sayılı FSEK Kanununun 8 no'lu maddesinde eser sahibi şöyle tanımlanmıştır:

"Bir eserin sahibi onu meydana getirendir. Bir işlenmenin veya derlemenin sahibi, asıl eser sahibinin hakları mahfuz kalmak şartıyla onu işleyendir."

Bu madde de aşağıdaki şekle getirilebilir veya aynı anlama gelecek yeni bir fıkra eklenebilir.

"Bir eserin sahibi onu meydana getirendir.

Bir derleme müzik eserinin sahibi, asıl eser sahibinin hakları mahfuz kalmak şartıyla onun kaynak kişisi, derleyeni ve işleyenidir."

D – 5846 sayılı FSEK Kanununun 12 no'lu maddesinde;

"Yayımlanmış bir eserin sahibi 11 inci maddeye göre belli olmadıkça, yayımlayan ve o da belli değilse çoğaltan, eser sahibine ait hak ve salahiyetleri kendi namına kullanabilir." denilmektedir.

Bu madde de aşağıdaki şekle getirilebilir veya aynı anlama gelecek yeni bir madde eklenebilir.

"Yayımlanmış bir derleme eserin sahibi belli olmadıkça, derleyen ve kaynak kişi, eser sahibine ait hak ve salahiyetleri kendi namına kullanabilir."

Bir toplumu ayakta tutan en temel unsurun ortak kültür olduğunu, çağdaş toplumlar arasında dimdik, onurla ayakta kalabilmenin önkoşulunun ulusal kültüre sahip çıkmak olduğunu, ulusal kültürü olmayan toplumların diğer toplumlar içinde erimeye, yok olmaya mahkûm olduğunu bizler sanatçı duyarlığı ile kuşkusuz daha iyi bilmekteyiz. Kültürel değerlerin oluşması çok zaman, çok emek ister. Ama yok olması çok kolaydır. O halde kültürümüzü korumak, gelecek kuşaklara bozmadan aktarmak, yozlaşmaya direnmek birincil görevimiz olmalıdır.

Kaynakça:

Dâru'l-Elhân Heyeti Tarafından "Fonograf"la Derlenen İlk Türkü (Makale)- Süleyman ŞENEL

Dâru'l-Elhân Derleme Defterleri (Anadolu Halk Şarkıları **).**

Muzaffer Sarısözen (Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları): Armağan Elçi Kültür Bakanlığı Yayınları (1997

Türkülerle Âşık Veysel – İhsan ÖZTÜRK Âşık Veysel Kültür Derneği Yayınları (2001)

TRT – THM Repertuarı

Fikir Sanat Eserleri Kanunu Adalet - Yayınevi (2007)

Ölümünün 50. Yılında Muzaffer Sarısözen Sempozyumu

3. Oturum

Müzik Derlemeciliği ve Muzaffer Sarısözen -2-

MUZAFFER SARISÖZEN'İ MUŞ MÜZİKLERİ İLE OKUMAK

Prof. Dr. Songül KARAHASANOĞLU

Bu makale, Muş müzikleri ile Muzaffer Sarısözen'i uygulamalı etnomüzikolog olarak niteleyebilir miyiz sorusu ve nerede konumlayacağımız üzerine biçimlenmiştir.

Etnomüzikoloji, öncelikle Amerika, Avrupa ve Kanada'daki üniversiteler arasında yaygın olmakla birlikte son yirmi yılda tüm dünyaya yayılmış bir bilim dalıdır. Uzmanları müzik ve antropolojiyi birlikte çalışırlar. II. Dünya savasından sonra batı ülkelerinde ortaya çıkan bu bilimin, etnomüzikoloji olarak şekillenmeden önce araştırmalarını; etnologlar, antropologlar, sosyologlar, karşılaştırmalı müzikologlar, folklorcular, psikologlar, fizikçiler, misyonerler, din adamları, kâşifler, devlet adına görevli kişiler ve meraklılar yaptılar. Müzikolojinin içinden çıkan bir bilim dalı olarak düşünülen etnomüzikoloji insan öğesinin merkezde olduğu ve ona dair her şeyin araştırıldığı bir disiplin olarak biçimlendi. Etnomüzikolojide teorik yaskalşımların ve uygulanan metodolojinin büyük önemi vardır. Günümüzde geleneksel disiplinler arası ilişkiden, icra ve kültürel çalışmalar gibi disiplinlere kadar çağdaş etkileşimleri olmuştur. Özellikle kültürel çalışmalar, artan bir şekilde etnomüzikolojiyi etkilemiştir. Etnomüzikoloji 1950'li yıllardan önce de başka bir biçimde vardı ve bu tarihten sonra bu ismi aldı ve bir bilim dalı olarak şekillenirken yeni metodolojik kuramlar yarattı. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında yeni bir disiplin olarak tarihi, sosyal ve kültürel antropolojinin entelektüel tarihinden fazlaca etkilendi. Genel olarak etnografik metotların rafine edilmesi ve temel koleksiyonların zenginleştirilmesi ve özellikle saha çalışmalarında 1950 ve 60'lı yıllarda patlama oldu. Amerika Birleşik Devletlerinde Charles Seeger ve Bruno Nettl, 1950 ve 60'lar boyunca yeni yaklaşımların teorisini biçimlendirdi. Halk müziği artık evrensel olarak idealize edilmiyordu, farklılık ve eşsizlik olarak ifade edilmesinden ziyade, yöresel kültürel hareketlerin farklılığı ve bölgesel gruplar olarak düşünülüyordu.

20. yüzyılın sonunda, etnomüzikoloji karşılaşılan yeni soruları ve sorunları çözüme ulaştırdı. Deneyimsel kanıtlar gerektirdiği zaman gelenek bırakıldı ve değişik yöntemler ve değişiklikler kucaklandı. Özellikle 1990'lı

yıllarda bilimsel söylemlerle tanışma çabaları içine girdi. Bu yıllarda ulus devletçilikten küreselleşmeye dönüşüm sonucu saha araştırmaları biçim değiştirdi. Yeni metotlar, dünya müziklerinin tüketiminin ticarileşmesi sonucunda, politik bilimler ve sosyolojiden adapte edildi. Yirminci yüzyılın sonunda sosyal bilimlerden adapte edilmiş metotlar ile önceki metotlar arasındaki keskin farklılıklar, etnomüzikolojinin kültürel çalışmalara yeni yaklaşımlarını ortaya çıkardı.

Güçlenen etnomüzikoloji disiplinler, bilimler, söylemler kümesi olarak değişmekten ziyade adı sembolik olarak herhangi bir şey gibi sınırlandırıldı ve değişen yüzyılda kültürel anlam tartışıldı, dünya müziğinin anlamı ve değişimi anlamlandırıldı. Artık etnomüzikoloji toplumlar ve onların müziklerinin çalışmasıydı. Müzik açıkça toplumun rolünü sembolize etmede gösterge olarak ifade edilmeye başlandı. Müzik insanların duygularını aktarmada, bütün ve parçaları arasındaki ilişkinin yapılarını anlamada, kadından erkeğe, gelenekten moderne, bireysellikten toplumsallığa önemli rol oynadığı düşüncesi hâkimdi. Şüphesiz ki toplumlar kendi kendilerini müzikleri ile anlamlandırır ve bununla kültürel sürekliliklerini sağlarlar. Fakat müzik ve dans, sosyal yapıların her bir yerde meydana gelme sürecini sembolize etmek veya aktarmaktan daha ötedir. Bunu anlamak için etnomüzikoloji, yirminci yüzyılın son yirmi yılında, özellikle toplumsal cinsiyet, ırk, kadın, ulus, algı ve etniklik konularını incelemeye başladı.

Kısaca açıklamaya çalıştığım etnomüzikoloji ve Muzaffer Sarısözen denildiği zaman ne düşünülmeli ve arasındaki bağ nedir? Muzaffer Sarısözen'i 1950 yılından sonra şekillenen etnomüzikoloji içinde konumlamak zor ancak onu yaşadığı dönem, koşullar ve son yıllarda yaygınlaşan uygulamalı etnomüzikoloji (applied ethnomusicology) içinde değerlendirmek mümkündür. Sarısözen öncelikle duygusal olarak bağlı olduğu müzikleri derledi, onun müzik teorisini oluşturmaya ve tüm Türkiye'ye radyo aracılığı ile bu müzikleri ulaştırmaya çabaladı. İkinci dünya savaşı ve öncesinde batı müzikolojisinde de milliyetçiliğin etkisi ile benzer bir anlayış vardı; yerel müziklerin derlenmesi ve bu müziklerin yardımı ile de ulusal kimliğin oluşturulması idi. Avrupa ve Amerika müzikologları derledikleri halk şarkılarını hem arşivlediler hem de bestecilere ulusal kimliği oluşturmak açısından malzeme sağladılar. Ancak bunların içinde Türkiye daha farklıydı. Derlenen ezgiler aynı zamanda radyo ve televizyonda yayınlandı ve farklı bölgelerden farklı karakterdeki ezgiler aynı potada

toplanarak benzer bir anlayışla icra edildi. Yani derlenen ezgiler bestecilere malzeme olmaktan daha çok kitle iletişim araçları ile yayıldı.

Bu durumu Muş ili özelinde örnekleyeceğim. Sarısözen'in de içinde bulunduğu Ankara Devlet Konservatuarı derlemesinin yapıldığı illerden biri de Muş'tur. Bu derleme Ankara Devlet Konservatuarı adına 1938 yılında başlayan ve 16 yıl aralıksız süren gezilerin bir parçasıdır. 1944 yılında *Muzaffer Sarısözen, Halil Bedi Yönetken* ve *Rıza Yetişen'*den oluşturulan bir ekip tarafından 9–14 Ağustos 1944 tarihleri arasında Muş'ta yapılmıştır. Konservatuar[1] adına yapılan derleme gezilerinde, müzikler balmumu veya taş plaklara kaydedilmiştir. Sarısözen, bu derlemeden sözlü müziklerin beş tanesini notaya alarak, TRT Müzik Dairesi Başkanlığı tarafından yayınlanan notalar arasında yayınlanmasını sağlamış ve halk müziği korolarında seslendirilmiştir[2]. Oysa bu derlemde sözsüz müzikler hariç olmak üzere 52 sözlü müzik örneği bulunmaktadır. 1944 derlemesinden toplam 5 türkü dışındaki notaya alınmayan birçok eser bugün Muş ilinde dahi bilinmemektedir. Bu derlemeden notaya alınan bir sözlü ezgi vardır ki bu Muş ili insanlarının kendilerini en iyi anlattığını, tanıttığını düşündükleri ve onlar için çok önemli olan "Havada bulut yok…" türküsüdür. Onlarca müzik unutulmasına rağmen başta bu türkü olmak üzere bu beş sözlü ezgi bilinmektedir. Oysaki Ankara Devlet Konservatuarı derlemesi haricinde Kültür Bakanlığı, o zamanki ismi *Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü* (HAGEM) tarafından 1987 yılında Muş Merkez ve ilçelerine derleme çalışması yapmak üzere bir ekip yollamıştır. Kişisel olarak İstanbul'da yaşayan Saffet Türker'den Muş ezgileri derlenmiştir. TRT nota arşivinde bulunan on ezgiden diğer beş tanesi de; 1961 yılında, Ankara Radyosu adına Mustafa Geceyatmaz, Fikret Otyam ve teknisyen Mücahit Küçükbaran'dan[3] oluşan bir ekip tarafından gerçekleştirilmiş olan geziden notaya alınmıştır. Yayınladığım kitaptan sonra yeniden bazı müzikler kişisel çalışmalarla canlandırılmaya çalışılmaktadır. Ama bugün Muzaffer Sarısözen'in 1944 derlemelerinden notaya alıp Türkiye'de herkesin bilmesini sağladığı "Havada bulut yok…" adlı Yemen savaşı üzerine yazılmış ezginin

[1] "9000 civarında ezgi derlenmiştir. Bunlardan 1000-1500 kadarı Muzaffer Sarısözen tarafından notaya alınıp Yurttan Sesler Topluluğunda icra edilerek yurda yayıldı" (Şenel 1998, 115).

[2] Toplumun müzik beğenisi üzerinde büyük bir önemi olan ve kitle iletişim araçlarının günümüzde olduğu kadar yaygın olmadığı dönemde devlet ideolojisi kapsamında bir eğitim kurumu gibi de çalışan, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu tarafından notaya alınan toplam 10 türkü bulunmaktadır. Havada Bulut Yok türküsü ile birlikte toplam 10 sözlü ezgi günümüzde bilinmektedir.

[3] Bu derleme kayıtları kayıp olup TRT de bulunmamaktadır.

yaygınlığına ulaşamamıştır. Sarısözen döneminde bir aktivist gibi çalışmıştır. Eğer yaptığı derlemelerin hepsini notaya alıp seslendirebilme olanağı olsaydı bugün kim bilir belki de bu kadar yoksunluk yaşanmazdı. 1944 yılı derlemlerinde olan Maya, Yüksek Maya, Divan, Bozlak, Deyiş, Nefes, Mani, Sümmani Ağzı, türlerinin dışında, Şah İsmail, Kerem, ağıtlar, gelin, davar, cirit, at oynatma havaları, kahramanlık ve seferberlik türkülerinden bırakın bugünü 1980'li yıllarda yapılan derlemelerde dahi eser yoktur. 1944 derlemelerinde bulunan Hüseyni, Muhayyer, Kürdi, Uşşak, Bayati, Rast, Saba, Segâh ve Hicaz ailesi dizilerin çeşitli dereceleri içinde dolaşan ezgiler ve serbest ritimli ezgiler ile birlikte 2, 3, 4, zamanlı ezgiler yanında bunların üçerli biçimleri olan 6, 9 ve 12 zamanlı usulün birçok örneği bulunmaktadır. Müzikal çeşitlilik ve zenginlik artık azalmıştır.

Ankara Devlet Konservatuarı adına yapılan derlemeden 33, Saffet Türker'den 16 ve HAGEM derlemelerinden 9 sözlü ve usullü ezgi notaya alınmıştır[4] (Karahasanoğlu, 2008). Ancak dönemi içinde derlenen ve TRT arşivinde yer alan Muş müzikleri gibi bu kitabın yayınından sonra bazı müzisyenler tarafından seslendirilen Muş müzikleri aynı yaygınlığı yakalayamamıştır. Sözlü gelenek ile gelmiş olup kültürel mirasın önemli bir ayağını oluşturan ve kültürün devamlılığı konusunda önemli bir yere sahip olan halk müziğinin 20. Yüzyılda hala yaşamın önemli bir parçası olmasını sağlayan Muzaffer Sarısözen'i "uygulamalı etnomüzikolog" olarak düşünebilir miyiz? Halk müziğinin kendiliğinden oluşu, doğal yapısı, işlevsel niteliği, yaşamla örtüşmesi, kolay üretilebilir ve kolay tüketilebilir yapısı ve tarihsel kökleri nedeni ile tüm müziklerin kökeni olduğu düşünülmelidir. Halk müziğini anlamak için onu tarihsel dönem, coğrafi koşullar, ülkenin özgün koşulları ve o müziği üreten insanların yaşam şekillerine bakarak olabilir. Türkiye'de halk müziğinin değişen toplumsal ve ekonomik yapılanmaya rağmen hala yaşamın önemli bir parçası olması ve farklı şekillerde dahi olsa yaşamın içinde, kendi dinamiklerini oluşturmuş bir müzik çeşidi olarak ana akım içinde hatta popüler müzik içinde konumlandırılabiliniz.

Yirminci yüzyılda halk müziğin üretim koşulları farklı noktalarda oluşmaya başlamış ve yeni icra biçimleri ortay çıkmıştır. Gelenekte olan toplu icra biçimi yeni bir şekilde koro ve benzer icra tarzları yeniden biçimlendirilmiş bir halk müziği yaratmıştır. Toprağa dayalı üretim ilişkilerinin biçimlendirdiği halk müziğinin icra ve yaratım koşulları artık halk sanatçıları da dâhil olmak üzere çok zayıflamıştır. İşte bu noktada son yıllarda

[4] Bunların dışında sözsüz birçok oyun müziği de derlenerek bu kitap içine toparlanmıştır.

diğer sosyal bilim dalları gibi etnomüzikoloji de yeni arayışlara girdi bunlardan biri *applied* yani tam olarak karşılığı olmasa bile uygulamalı olarak dilimize çevirdiğimiz yaklaşım tüm sosyal bilimleri bir ağ gibi sardı. Uygulamalı sosyoloji, uygulamalı antropoloji ve bu arada uygulamalı ethomüzikoloji yaklaşımı ortaya çıktı. Bu yaklaşım Avrupalı ethomüzikologlar tarafından (Avusturyalı, Slovak, Slovenyalı ve Hırvat) geliştirildi ve tüm dünyaya yayıldı. Etnomüzikolojinin "sürdürülebilirliği" temelli geliştirilen bu durum bir anlamda bilginin korunmasını amaçlıyordu. Antropoloji temelli etnomüzikolojiden – müzik temelli etnomüzikoloji çalışmalarına yönlendirmeye başlıyordu. Özellikle Avrupa'da projeler kapsamında teoriden uzaklaşarak, insan yaşamında değerler taşıyan müziği öne alan ve aktifleştiren çalışmalara başladılar. Yani etnomüzikologların toparladıkları çalıştıkları alanlara yönelerek onlardan öğrendiklerini daha geniş kitlelere öğretmeye başladılar.

Uygulamalı etnomüzikologlar bu çalışma alanını söyle belirler; tipik akademik bağlamların ötesinde ve aslında birer sosyal sorumluluk ilkeleri rehberliğindeki yaklaşımdır. Somut sorunların çözümünde doğru bilgi ve anlayış genişletilmesi ve derinleştirilmesi için akademik hedefleri belirler. Yani temelde bir sosyal sorumluk anlayışı taşır. Amacı basittir, süreklilik üzerine kurulmuştur ve geleneğin korunması üzerine yapılanmıştır. Kaybolmuş ve kaybolmak üzere olan müzik bilgisinin ve birbirinden kopmuş ve yok olan toplulukları onarmak üzerine şekillenmiştir. Bir diğer amacı ise bu materyallerin müzik terapi ve eğitim üzerine de kullanılmasını sağlamaktır.

İcrada farklılık, notaya alımda yaşanan problemler, halk müziğinin farklı kültürel anlamlar kazanmış olmasına rağmen yerel kimlikler açısından büyük önem taşıyan müziklerin yaşamasını sağlayan önemli bir kişidir. Bugün yerel müzikler hala bu kadar yaygın ve seviliyorsa "O" nun uygulamalı etnomüzikolog gibi çalışması sayesindedir.

Kaynaklar

Carole Pegg ve diğerleri. 2014, "Ethnomusicology" Grove Music Online,

http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/52178?q=ethnomusicology&search=quick&pos=1&_start=1#firsthit

Karahasanoğlu, Songül. 2008, "Muş Türküleri ve Oyun Havaları", Yalım Yayıncılık, İstanbul.

Landau, Carolyn & Fargion, Janet Topp. 2012, We're all Archivists Now: Towards a more Equitable Ethnomusicology, *Ethnomusicology Forum*, 21:2, s.125-140.

Nettl, Bruno. 2005 [1983]. *The Study of Ethnomusicology: Thirty-one Issues and Concepts.* Urbana: University of Illinois Press.

Şenel, Süleyman. 1998, Cumhuriyet Döneminde Halk Müziği Araştırmaları, *Folklor Edebiyat*, Sayı 17, Ankara.

Titon, Jeff Todd. 1992, "Music, the Public Interest, and the Practice of Ethnomusicology." *Ethnomusicology*, 36:3, s.315-322.

MUZAFFER SARISÖZEN'İN TÜRK FOLKLORUNDAKİ YERİ

Kutlu Özen

Türk halk müziği mahsullerinin derlenip notaya alınması, sonra da radyo vasıtasıyla yurda yayılmasını sağlayarak Türk folkloruna çok önemli hizmetlerde bulunan Muzaffer Sarısözen 1899 yılında Sivas Camiikebir mahallesinde dünyaya gözlerini açmıştır.

Babası Sarı Hatipzadelerden Şeyh Hüseyin Hüsnü Efendidir. Sivaslılar Sarı Hatipzadeleri "Saçlı Efendiler" diye tanır. Sarısözen, sanatçı bir ailenin beş erkek çocuğundan en küçüğüydü. Babası ve dedeleri Sivas'ın tanınmış şairlerindendir.[1]

İlkokulu Sivas'ta okuyan Sarısözen, Sivas Lisesinin 8. sınıfında iken öğrenimini bıraktı. Okul sıralarında müzik kabiliyeti ortaya çıkmıştı. 19 yaşında Sivas'ta ilkokul öğretmenliğine başladı. Sarısözen iyi ud ve bağlama çalıyordu. Ondaki müzik kabiliyetini görenler Sivas ili hesabına İstanbul Belediye Konservatuarına gönderilmesini sağladılar. Bu konservatuarda iki yıl öğretim gördükten sonra Sivas'a dönen Sarısözen önce Sanatlar Okulu, 1939 da Sivas Lisesi Müzik Öğretmenliğine atandı.

1930'larda yakın arkadaşı Öğretmen Okulu Müzik Öğretmeni Hüseyin Kaya ile birlikte Sivas'ta Batı Müziği öğreten kurs tipi okul açtı. Bu okul kısa sürede kapandı. Çünkü Batı Müziği öğrenmeye istekli gençler bulmak mümkün olmuyordu.

1931 yılında Ahmet Kutsi Tecer'in Sivas'ta kurduğu "Sivas Halk Şairlerini Koruma Derneği"nin kurucuları arasında Muzaffer Sarısözen de bulunuyordu. [2]

Sivas Halk Şairleri Bayramı, Ahmet Kutsi Tecer ve arkadaşları tarafından düzenlenmiştir. 5-7 Kasım 1931'de yapılan bu bayrama Âşık Veysel'in yanı sıra saz ustası, âşık ve hikâyeci olarak on beş kişi davet edilmiştir. Bu bayramın Sivaslı halk şairleri üzerinde çok büyük etkileri

[1] Nail Tan, Muzaffer Sarısözen ve Türk Folklorundaki Yeri, Sivas Folkloru, Sayı: 61, Şubat 1978, Sayfa: 3

[2] Nail Tan, a.g.m. s.03

olmuştur. O güne kadar köyünde ve yöresinde tanınan halk şairleri, daha geniş halk kitlelerine tanıtılmıştır. Halk şairleri bu bayramdan sonra devlet tarafından himaye görmeye başlamış, münevver kitle ile tanışmak imkânını bulmuştur.

Üç gün süren bu bayrama 15 âşık katılmıştır. Bunlar: ***Âşık Veysel, Revani, Suzani, Âşık Süleyman, Karslı Mehmet, Hikâyeci Ağa Dayı, Âşık Müştak, Yarım Ali, Talibi(Coşkun), Yusuf, San'ati, Âşık Ali***... *Gibi halk ozanlarıdır. Bu bayram bize* ***Âşık Veysel*** *ile* ***Talibi Coşkun'****u kazandırmıştır...*

Ahmet Kutsi Tecer, Âşık Veysel'in tanınmasında büyük bir rol oynamıştır. Onun Köy Enstitüleri'nde saz öğretmenliği yapmasını sağlamıştır. Âşık Veysel 1941-1946 yılları arasında altı Köy Enstitüsü'nde saz öğretmenliği yapmıştır. Veysel de bu konuda şöyle demektedir: "*Ahmet Kutsi Tecer Bey'in yardımı ve delaleti üzerine Köy Enstitüleri'nde bana da görev verdiler. İlk önce Adapazarı Arifiye Köy Enstitüsü'ne gönderildim".* [3]

Ahmet Kutsi Tecer, bununla da kalmamış, Muzaffer Sarısözen'i Sivas'tan Ankara'ya getirip radyo ve konservatuarda görev almasını sağlamıştır.

Halk Şairleri Bayramı dolayısıyla bastırılan "Sivas Halk Şairleri Bayramı " adlı kitapta Muzaffer Sarısözen'in "Sivas Halayları" başlıklı bir yazısı yayımlandı. Halil Bedii Yönetken'e göre bu makale halaylar hakkında ilk ilmi yazıdır ve yayımlanan notalar ilk halay notalarıdır.

1936 yılında Saffet Arıkan'ın Milli Eğitim Bakanlığı zamanında bütün yurtta halk müziği derlemeleri yapılması kararlaştırılmıştı. Almanya'dan getirilen Saja marka ses makineleri ile 17 Ağustos 1937'de Ankara'dan Sivas'a hareket eden Halil Bedii Yönetken, Ulvi Cemal Erkin, Hasan Ferit Anlar, Necil Kazım Akses ve bir teknisyenden kurulu derleme ekibine Sivas'ta Lise Müzik öğretmeni Muzaffer Sarısözen de katıldı.

Bilindiği gibi *folklor***,** kelime anlamıyla *halkbilimi* demektir. Aslında halkbilim, ülkemizde bu alanda çalışan beş-on kişinin dışında yanlış anlaşılmış, bu yanlış giderek konuya ilgi duyanlara da aşılanmıştır. Öyle ki, bugün yaygın kullanışıyla "*folklor"* denilince sadece "*halk oyunları, halk türküleri"* ve bunlarla ilgili gösteriler anlaşılmakta, bu folklorculuk modası geniş bir alanda etkisini sürdürmektedir.

[3] Kutlu Özen, **Âşık Veysel,** Sivas 1998,s.58

Oysa "*folklo*r", en yalın anlatımla bir ulusun ya da belirli bir bölge halkının, bir kentin, bir ilçenin, bir köyün maddi ve manevi alandaki geleneksel kültürlerini ve yaşama biçimlerini bilimsel yöntemlerle derleyen, sınıflayan, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada bir senteze vardırmayı amaçlayan bilim dalıdır.

Eski bir yerleşim yeri olan Sivas yöresi, folklorik özellikler bakımından çok zengin bir konuma sahiptir. Dün olduğu gibi bugün de folklorik özelliklerini korumaktadır.

Daha Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Sivas yöresinde folklor araştırmalarına başlanmış, derleme çalışmaları günümüze kadar aralıksız sürdürülmüştür.

a. Birinci Dönem(1927-1931):

Bu dönemde masal babası olarak bilinen Eflatun Cem Güney ile Divriği Yağbasan Köyü Muallimi Halil Sami(ÖZEN)'yi görmekteyiz.

1896 yılında Hekimhan'da doğan Eflatun Cem Güney, ilk ve orta öğrenimini Sivas'ta yapmıştır. 1918 yılında Sivas Sultanisi'ni bitiren Eflatun Cem Güney, 1943-1950 yılları arasında Konya, Eskişehir, Kayseri, Sivas, Samsun, Afyon, Kütahya ve İstanbul Haydarpaşa Liselerinde edebiyat öğretmeni olarak görev yapmıştır. 1950-1961 yılları arasında Topkapı Sarayı Müzesi Müdür Yardımcılığı ve İstanbul Halk Eğitimi Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur.[4]

Eflatun Cem Güney'in yazı hayatı, 1 Şubat 1927 yılında yayınlanmaya başlanan "***Duygu ve Düşünce Mecmuası"*** ile başlar. Bu tarih, Sivas'taki folklor derlemelerinin de başlangıcıdır. Duygu ve Düşünce Mecmuasının Sivas dergiciliğinde pek seçkin bir yeri vardır. Bu seçkinlik, onun muhtevasından dolayıdır. Sivas'taki kültürel faaliyetlere büyük emeği geçmiş olan Eflatun Cem Güney, derginin yazı işleri müdürüdür. Ayrıca mecmuanın her sayısında Eflatun Cem Güney imzasını görmekteyiz. Eflatun Cem'in Duygu ve Düşünce'deki yazılarının büyük bir kısmı folklorla ilgilidir. O yıllarda folklor henüz bakir bir sahadır. Eflatun Cem, daha önce başka

[4] İbrahim Aslanoğlu, *Eflatun Cem Güney,* **Sivas Folkloru**, Sayı:20-21, Mart- Nisan 1981, s.3; **Türk Dili ve Edebiyatı Ans., C:3,**Dergah Yay., s.415

mecmualarda, kitaplarda neşredilmiş olanları değil, matbuat için tamamen yerli olan halk edebiyatı ürünlerini yayınlamıştır. Eflatun Cem'in, Duygu ve Düşünce'deki derlemeleri arasında, çeşitli anonim metinlerden(mani, türkü) başka, ***Emrah, Gevheri, Aşık İbrahim, Sıdkı, Karacaoğlan, Ruhsati,Katibi*** mahlaslı saz şairlerinden örnekler vermiştir. Duygu ve Düşünce'nin son sayısı(12. Sayı), 30 Ocak 1928 tarihini taşımaktadır.[5]

Eflatun Cem Güney, çalışmalarını daha çok masallar üzerine yoğunlaştırmıştır. Sivas Lisesi'nde çalıştığı yıllarda masal derlemeleri yapmış; "*Açıl Sofram Açıl"* adlı kitabıyla dünya çapında üne kavuşmuş; Danimarka Hans Christian Andersen Masal Kurumu'nun "*Andersen Payesi Şeref Diploması" (1950)* ile ödüllendirilmiştir. *"Dede Korkut Masalları"* adlı eseriyle de aynı armağanı ikinci defa almıştır(1960).

Eflatun Cem Güney, Oğlu Çetin Eflatun Güney'le birlikte ***Mesleki* (1953), *Erzurumlu Emrah* (1955) *Ruhsati* 1958), *Kâmili* (1958)** gibi halk şairlerini de tanıtmıştır.

***Folklor ve Eğitim* (1966), *Folklor ve Halk Edebiyatı* (1971**) gibi eserleriyle de bu işin teorisyenliğini yapmıştır. Ölüm tarihi olan 2 Ocak 1981'e kadar 62 kitabı yayımlanmıştır.[6]

Divriği Yağbasan köyünde ilk folklor derlemelerini yapan **Halil Sami Özen,** 1908 yılında Divriği'de doğmuştur. İlk tahsilini bu ilçede yapmış, daha sonra Tokat Askeri Lisesi'nde okumuştur. Sağlık nedeniyle bu okuldan ayrılmış, 1925 yılında Sivas İl Matbaasına mürettip olarak girmiştir. 1927 yılında Sivas İlköğretmen Okulu'nu dışarıdan bitirmiş, aynı yıl Divriği Yağbasan köyünde muallim(öğretmen) olarak göreve başlamıştır. Uzun bir meslek hayatından sonra Divriği İstiklal İlkokulu Başöğretmeni iken 12 Haziran 1969 'da kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır.

Yağbasan köyünde yapmış olduğu folklor araştırmalarını ***Divriği Yağbasan Köyü Halkiyatı""*** adlı bir defterde toplamıştır. Defter, 1.4.1930 tarihini taşımaktadır. Sivas ilindeki ilk köy folkloru derlemesidir. Henüz neşredilmemiştir. Halil Sami Özen, daha sonraki yıllarda İbrahim

[5] Nazım Hikmet Polat, *Duygu ve Düşünce Mecmuası*, **Revak/**91, Sivas 1991, s.15-16

[6] İbrahim Aslanoğlu, *Eflatun Cem Güney,* **Sivas Folkloru**, Sayı:20-21, Mart- Nisan 1981, s.3; **Türk Dili ve Edebiyatı Ans., C:3,**Dergah Yay., s.415

Aslanoğlu'nun çıkarmış olduğu Sivas Folkloru ve Türk Folkloru dergilerine de çeşitli makaleler yazmıştır. .[7]

Şimdi düşünüyorum da bu derlemeler küçük bir kadroyla ve hangi şartlar altında yapıldı? Genç nesil bunları tahmin bile edemez.

Ahmet Kutsi Tecer derleme yaptığı yıllarda gözlerden uzak bu köyleri "Orda bir köy var uzakta/ O köy bizim köyümüzdür. " dizeleriyle başlayan şiirinde dile getiriyordu. 1930 'lu yıllar Türkiye'de ilklerin başlangıç yıllarıydı. Kim ne derse desin on yılda çok şey başarıldı. Herkes Türkiye Cumhuriyeti'nin isimsiz bir neferiydi. Kurtuluş savaşından yeni çıkmış bu insanlar verilen her görevi yapmakta samimiydi. Sivas'taki bu derlemeler engin bir ruhla yapılmıştı.

Halil Bedii Yönetken anılarında ilk derleme günlerini şöyle anlatır:

Onun yani Muzaffer Sarısözen'in Sivaslı oluşu, Sivas'ı tanıması bu ilk derlemelerde büyük faydalar sağlamıştır. Sarısözen, Sivas dolayları müzik ve oyun folklorunu çok iyi tanıdığı gibi **Sümmani, Ruhsati, Emrah, Virani, Veysel ve Şarkışlalı diğer** aşıkların da edebiyatını iyi tanıyor, yerli lehçeyi iyi bildiği için aşıkların söylediklerini iyi anlıyor, onlardan derlenen ezgilerin metinlerini kolayca ve dosdoğru kaydediyordu. Ayrıca saz da çaldığı için derlemede nerede, ne cins sazla karşılaştıysak düzenleri vesairesi hakkında müspet bilgiler ediniyorduk.

Sarısözen bu ilk resmi derleme heyetine Sivas ve dolayları müzik folklorunu tanıtmada ideal önder olmuş, o yıl **Malatya,** Kemaliye, Erzincan, Erzurum. Rize ve Trabzon derlemesinde de aynı değerli yardımlarda bulunmuştur. Halkla konuşmasını ve halkı konuşturmasını biliyordu.

Halk, kendisini hiç yadırgamıyordu. Halka karşı daima büyük bir saygı gösteriyor, bütün insanları akrabasıymış gibi telakki ediyordu."

Halil Bedii Yönetken, Sarısözen'in diğer derlemelerdeki rolünü de şu cümlelerle belirtiyor.

"1942'den itibaren yalnız o, ben ve teknisyen Ali Rıza Yetişen'den kurulu üç kişilik bir ekiple geri kalan bütün Anadolu illerini derledik. İlmi yönden ekibin mihveri o idi. Derleme yapılacak bir yere vardığımız zaman

[7] Kutlu Özen, *Divriği Yağbasan Köyü Muallimi Halil Sami'nin Sivas İlinde İlk Köy Folkloru Araştırması(1927-1931*), **Halk Kültürü, 19841/1**, *s.103-112*

elemanları sağlar kendisine teslim ederdim. O, eşsiz bir tahammülle çalışmasını yapar, gerekli notları alır, onları fişlerin açıklamalar bölümüne kaydeder, bazen ezgilerin notalarını da fişin bir kenarına yazıverirdi. Günde 12 saat çalıştığı da olurdu."

İlk derleme gezisindeki çalışkanlığı ve kabiliyetiyle dikkati çeken Sarısözen 1938 yılında Ankara Musiki Muallim Mektebi Şan Öğretmenliği kadrosu ile bugünkü Ankara Devlet Konservatuarı Folklor Arşivi Şefliğine tayin edildi. Sarısözen'in Türk folkloruna önemli hizmetleri bu göreve getirilmesiyle başlamıştır.

Konservatuar'da Folklor Arşivi Şefliği'nin yanı sıra Halk Musikisi Tarihi ve Milli oyunlar öğretmenliği de yapmıştır. Halil Bedii Yönetken, Mahmut Ragıp Gazimihal, Ahmet Adnan Saygun ve Rıza Yetişen den meydana gelen derleme ekipleriyle yurdumuzu baştanbaşa taramıştır. Derleme gezilerinde en büyük görev Sarısözen'e düşüyordu.

Ailesinden ve Sivas'tan aldığı halk kültürü ile kaynak kişileri kolaylıkla buluyor, onlarla kaynaşıyor, istediği malzemeyi derliyor, kısa zamanda da notaya alıyordu. Bir türküyü dinlerken hemen notaya alabilecek derecede bir müzik kabiliyetine sahipti. Konservatuar folklor arşivinde muhafaza edilen derleme fişlerinin pek çoğunu da Sarısözen'in el yazısıyla notalar, bağlama düzenleri, çalgı şekilleri ve mahalli halk müziği karakterleri hakkında değerli bilgiler bulunmaktadır. 1937-1953 yılları arasında yapılan derlemelerle 10 bin civarında ezgi ve 10 kadar halk çalgısı derlenmiştir. O zamanın teknik imkânlarının yetersizliği nedeniyle bu kayıtlardaki sesler pekiyi değildi. Ancak Sarısözen'in gayretleri ile sahada ve derleme sonrası Ankara'da notaya alınan pek çok türkü unutulmaktan kurtarılmış oldu.

Ankara Devlet Konservatuarı Folklor Arşivi Sarısözen'in ölümünden sonra perişan olmuş, sıcak ve plak muhafazasına uygun olmayan bir odada mum plakların çoğu bozulmuştur. Doç. Dr. Gültekin Oransay'ın gayretleri ile bir düzene sokulan arşive uzun yıllar kimse uğramamış, 1971'den sonra Milli Folklor Araştırma Dairesi, 1975'te de banda kaydedilmiştir. Arşivlerdeki binlerce ezgi notaya alınmasını beklemektedir.[8]

Sarısözen, sadece bir derleyici olarak hürmet görmemiş, derlediği ezgileri radyo vasıtasıyla bütün yurda tanıtmış ve yaymıştır.

[8] Nail Tan, a.g.m. s.05

1940 yılında Ankara Radyosu'nda Halk Müziği çalışmalarını yürüten Sadi Yaver Ataman'ın askere gitmesi üzerine "Yurttan Sesler" programlarına başladı. Bu programlarda derlenen türküler halka sunulmuş, ayrıca Sarısözen'in keşfettiği mahalli sanatçılar da mikrofona gelme imkânına kavuşmuşlardır. "Bir türkü öğrenelim " programıyla da memleket türkülerinin bütün yurda yayılmasını sağlamıştır.

Ankara, İstanbul, İzmir radyolarındaki halk müziği ses ve saz sanatçılarından birçoğu onun öğrencisidir. Bugün radyo ve televizyonda dinletilen türkülerin yarısından çoğu onun derleyip notaya aldığı türkülerdir. Türk Halk Müziğinin TRT anketlerinde en çok dinlenilen müzik olarak yer almasındaki en büyük pay onundur.

1949-1950 yıllarında İtalya ve İspanya'da ki uluslararası halk oyunları festivallerine ilk defa halk oyunları ekiplerimiz Muzaffer Sarısözen'in başkanlığında gönderildi ve büyük başarılar kazanıldı.

Halk oyunları milli kültürümüzün sarsılmaz temel taşlarından birisidir. Türk ulusu nice yüzyıllar en asil heyecanlarını bu muazzam kuvvetten almıştır. Bu oyunlar bir tarih boyunca bütün bir ulusu etrafına toplamış ve gönülden gönülle ince figürlerden sihirli bağlar örmüştür.

Milli oyunlarımıza şehirli, köylü, büyük küçük ve bu ulusu duyabilen herkes âşıktır.

Sarısözen Yapı ve Kredi Bankasının 1955 yılında kurduğu "Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi" içinde önemli vazifelerde bulunmuştur.

"Türkü seven Türkü söyler " sözü ağzından hiç düşmezdi. Derleme ve icra çalışmalarının yanında yayın yapmayı da ihmal etmemiştir. [9]

Büyük bir yetkiyle kaleme aldığı ilmi makaleleri Duygu ve Düşünce, Ülkü, Çorumlu, Radyo ve Güzel Sanatlar dergilerinde yayımlanmıştır.

Seçme Köy Türküleri(1941), Yurttan Sesler(1952),

Adlı kitaplarından sonra 1962 yılında en önemli eseri olan Türk Halk Müziği Usulleri adlı kitabını bastırmıştır. Türk Halk Müziği Usulleri adlı eseri 16 yıllık derlemeleri sonucunda elde ettiği bilgilerin bir sentezidir. Bugüne kadar aynı konuda bu eseri aşabilecek bir kitap yayımlanmamıştır.

[9] Nail Tan, Muzaffer Sarısözen ve Türk Folklorundaki Yeri, Sivas Folkloru, C.06, s. 03-05

Kitabın hazırlıkları ve bastırılması Sarısözeni çok yormuştur. 1962 sonlarına doğru hastalandı. Ankara Hastanesinde Bir ameliyat geçirdi. Ameliyat sonrası eski sağlığına kavuşamadı. 03 Ocak 1963 gecesi Devlet Demiryolları Hastanesinde hayata gözlerini yumdu. Cenazesi 04 Ocak 1963 günü büyük bir törenle Ankara Asri Mezarlığında toprağa verildi.

Değerli halkbilimci Nail Tan, bir konuşmasında Muzaffer Sarısözen için şöyle demişti:

Muzaffer Sarısözen'in Türk Folklorundaki yerini iyice anlayabilmek için onun ölümünden sonraki halk müziği çalışmalarına bakmak yeter. Ölülerin arkasından iyi şeyler söylemek, onları övmek adettir. Bugün Türkiye'de halk müziği alanında çalışanların içinde Muzaffer Sarısözen'in yerini doldurabilecek, çalışmalarını sürdürebilecek bir tek kişi görmemenin üzüntüsü içindeyiz. Halk müziğimiz ciddi tehlikeler içindedir. Sarısözen'e bugün eskisinden daha muhtacız.

ANKARA ÖNCESİ SİVAS'TA MUZAFFER SARISÖZEN

Mustafa BİRİNCİ

GİRİŞ:

Muzaffer SARISÖZEN ile ilgili çalışmamızın iki ana çizgisi vardır. Bunlardan birisi alan çalışmamızda çok önemli bir ayrıntı olan SARI HATİPZADELER'in (saçlıların) yakın akrabası olan Şekip KADIOĞLU (1335) beyefendidir. Bir diğer kişimiz Hafız Sırrı SARISÖZEN'in meşk arkadaşlarından Nimet KUŞAKÇI (1926) diğer bir kaynak kişimiz ise SARISÖZENLERİN ikamet ettikleri mahalledeki (CAMİ KEBİR) den komşuları olan Ömer Lütfi TOZAN beyefendidir. Bu üç kaynak kişimiz dünü yaşamış Sivas beyefendileridir. (Yazılı kaynaklar Sivas Halk şairleri bayramı 1932 Kamil Matbaası). Hayat Ağacı dergisi 2013 sayı 23, Mekân ve İnsanları ile Sivas Mahalleleri 2013. Sivas sözlüğü Fikret KESTEN, Buruciye yayınları, Türk Halk müziğinin kurucu hocası Muzaffer SARISÖZEN Ankara 1996, Ocak yayınları, Osman YEKELER Sivas Lise Müdürü özel arşivi.

SUNU:

Soyadı kanunu öncesi SAÇLILAR, SARIHATİPZADELER, unvanları ile bilinen SARISÖZEN'ler şehrin yerli ailelerindendir. SARISÖZEN soyadını soyadı kanunu ile almışlardır. Sivas yerleşiminde ULUANAK mahallesinde ikamet ederler. Ayrıca ÇELEBİLER köyünde çiftlikleri vardır yaz günlerini burada geçirir, her türlü gereksinimlerini burada karşılarlar.

SARIHATİPZADELER 'den Şeyh Hüsnü efendi, eşi Zeliha hanımdan 5 erkek çocukları olmuştur. Bunlar SIRRI (1299-1961),ABDULKADİR (1312-1973),FEHMİ(1303-1941),RÜŞTÜ (1298-1951), en küçükleri ise (1899-1963) yılında doğan MUZAFFERETTİN MAZHAR (Muzaffer efendidir). Cami Kebir mahallesinde ahşap yapılı bir evleri vardır.

SAÇLILAR, Sivas'ın yerli ailelerinden olup Kadıoğulları, Sirerzadeler, Karaahmetoğulları, Uluocaklar akrabalardır.

ÖĞRENCİ SARISÖZEN: Saçlıların en küçük oğlu olan MUZAFFERETTİN MAZHAR'ın öğrenim yılları Mekteb-i İptidai'de başlar. Buradaki öğretim süresini tamamladıktan sonra onu Sivas Sultanisinin

idadisinde görürüz. Burada 8. sınıfa kadar eğitim öğretim gördüğü bu sınıftayken Çanakkale savaşına katılmak için yaşını büyülterek 1319 olarak yaşını Sivas mahkemesinde tashih ettirir. Yazılı kaynaklarda Muzaffer efendinin Çanakkale Savaşı sonrası aynı okuldan mezun olduğu belirlidir.

EĞİTİMCİ SARISÖZEN: Bu arada MEKATİB-İ İPTİDAİYE muallim muavini olmak için sınava girer başarılı olur. Sivas Sanatlar okuluna muallim yardımcısı olarak atanır.1921 yılında muallim mektebinde Türkçe muallimi olduğu bilinmektedir.1923 yılında Sivas Lisesinde Musiki muallimi olarak görev alır.

Muzaffer SARISÖZEN Sivas vilayeti umum meclisinin maarif vekâletine yönlendirilerek onay alınır, İstanbul Üniversitesi Konservatuarına keman konusunda eğitim alması için gönderilir. Beraberinde arkadaşı müzik öğretmeni Hüseyin KAYA'da burada keman konusunda eğitim alırlar. Buradan 1929 yılında musiki muallimi ehliyetnamesi alarak Sivas Lisesi'nde müzik öğretmenidirler. Arkadaşı Hüseyin KAYA'da lisede görevlidir.

HÜSEYİN KAYA-SARISÖZEN İLİŞKİSİ:

Batı Musikisi çizgisinde öğrenim görmüş olan bu iki arkadaş batı musikisini yaymak ve bu anlamda şehrin musiki yaşamına batı anlamında yön vermek istemleri amaçları arasındadır. Bu düşünü çizgisinde birlikte bir müzik okulu açarlar. Bu okul bir kurs biçimindedir. Okula öğrenci bulmak, öğrenci sayısını artırmak okulun devamlılığında önemli bir ayrıntıdır bir hayli sorun yaşarlar eğitim süreleri ancak 1 yıl sürer. Ekonomik nedenlerin olumsuzluğu sonucunda Musiki mektebini kapatmak durumunda kalırlar.

Çok yakın akrabası aynı zamanda öğrencisi olan ŞEKİP KADIOĞLU beyefendi onun çok iyi bir musiki hocası, disiplinli bir idareci olduğundan bahseder. Derslerinde günün eğitim çizgisinde müzikal çalışmalarında batı anlamında çalışmalarını sürdürür. Enstrüman olarak keman kullanır, solfej çalışmaları dersinin temelini oluşturur. Giyimi kuşamı eğiticiliğindeki ciddiyeti, eğitim camiasında ve çevrede saygınlığını artırmıştır. Aynı zamanda güler yüzlü bazen mahcup tabiatlı görünümü de vardır.

SİVAS'TA MÜZİK ORTAMI VE MÜZİKAL ETKİLEŞİM:

Kentin musiki ortamı o günün koşullarına göredir. SARISÖZEN'ler mistik bir ortam içinde büyümüşlerdir. Müzikal anlamda kulak eğitimi, müzik

yeteneği kendiliğinden olgunlaşan bir çizginin gereğidir.

Ağabeyi Abdulkadir SARISÖZEN 1916 yılında Sivas Lisesi mezunudur. Kanun çalar. Kanununu Elazığ ili Ovacık kazasında kaymakamlığı sırasında bu enstrümanını beraberinde götürmüş, müzikal icrasını gönlünce değerlendirmiştir.(Şekip Kadıoğlu anlatısı).

Abdulkadir SARISÖZEN valilik ve Danıştay üyeliği yapmıştır. Muzaffer SARISÖZEN'i müzik dalında gelişmesi için olanaklar sağlamıştır.

Kardeşlerden biri olan Hafız Sırrı SARISÖZEN şehrin musiki yaşamında önemli bir yer sahibidir. Çok iyi bir tambur yapımcısı, tambur perdelerini bağlamakta yetenekli ve en mahir kişi, iyi bir tamburi meşk akşamlarının müdavimlerindendir. Kendileri tambur, kabak kemani,saz gibi enstrümanları ustalıkla kullanır.

Meşk arkadaşlarından Nimet KUŞAKÇI beyefendi onun müzikal kişiliği ve birlikteliklerini SİVAS akşamlarında sürdürdüklerini ve meşk arkadaşlarını şöyle sıralar:

Saatçi Hüsnü AYKOL Bey, Öğretmen Kadir bey, Zeki DİZDAR bey, Zaralı Sıtkı bey, Ormancı Kemal ÖNDE bey, Hafız Sırrı SARISÖZEN bey, Nimet KUŞAKÇI bey, İstasyon şefi ve kızı. Meşk akşamlarının müdavimleridir. Genellikle klasik eserler geçerler.

Bezirci mahallesi karakol karşısı kösede Sırrı beyin evi vardır. Yaz kış demeden buradan meşk akşamlarına katılır.

MUZAFFER SARISÖZEN AHMET KUTSİ TECER İLİŞKİSİ:

Ahmet Kutsi TECER 1929 yılında İstanbul Darülfununu Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünü bitirip 1930 yılında Sivas lisesinde Edebiyat öğretmenidir. 1 yıl sonrada Milli Eğitim müdürü olan AHMET KUTSİ TECER ile Sivas Lisesi musiki muallimi MUZAFFER SARISÖZEN ile birliktedirler. SARISÖZEN -TECER birlikteliği bir dostluk çizgisinin temelinin atılarak Sivas kültüründe önemli bir başlangıçtır.

MUZAFFER SARISÖZEN halk bilimi çalışmalarını gittikçe yoğunlaştırarak müzikal anlamda halkın müzik kültürünün tanınması ve tanıtılmasını kendisine amaç edinmiştir.1931 yılında halk şairleri koruma

derneğinde belediye başkanı Hikmet IŞIK, vali Süleyman Sami KEPENEK ile 1. Halk şairleri bayramını yaparak nice değerleri kültürümüze kazandırmışlardır.

SON SÖZ:

Sayın Başkan ve kıymetli dinleyenlerim,

AHMET KUTSİ TECER'in şehrimiz kültürüne hizmetlerinin yanı sıra ülkemiz için yaptıklarından en önemlisi, Sivas lisesinde müzik öğretmenliği yapan MUZAFFER SARISÖZEN ile halk bilimi dallarında birlikteliklerdir. Bu gün halk bilimine yönelik çalışmalar yapılıyorsa, yurdumuzun çeşitli yörelerinde halk şairleri bayramı düzenleniyorsa, seyirlik oyunlarımız derlenmiş halk türkülerimiz derlenmiş Âşık Veysel dünyaca ünlenmişse AHMET KUTSİ TECER, MUZAFFER SARISÖZEN birlikteliğinin sonucudur.

SAYGILARIMLA

Ölümünün 50. Yılında Muzaffer Sarısözen Sempozyumu

4. Oturum

Analitik, Teorik ve Eleştirel Açıdan Muzaffer Sarısözen -1-

MUZAFFER SARISÖZEN'İN DERLEDİĞİ TÜRKÜ METİNLERİNDE DİLE GÖSTERİLEN HASSASİYET ÜZERİNE

Prof. Dr. Ali Osman Öztürk[1]

Giriş

Halkbilimde derlemenin nasıl yapılacağı, hangi usul ve bilgilerin gerekli olduğu hepimizce malumdur. Bunlar bilimsel kurallardır ki malzemeyi layıkıyla – bütün cepheleriyle – değerlendirmeyi olanaklı kılar. Ancak toplanılacak malzemenin kullanım amacının bilimsel, ideolojik, siyasi, popüler/popülist veya ticari olup olmamasına bağlı olarak halkbilimin sözü edilen bu kurallarının uygulanmasında değişikliğe, indirime gidilebiliyor. Bu ise bilimsel etik açısından elbette sorun teşkil eder.

Ben bu bildirimde rahmetli Muzaffer Sarısözen'in de riayet ettiği (derlenen malzemenin otantik dilini olduğu gibi derleme fişine geçirme) bilimsel ve etik kuralı üzerinden TRT ve Türk Müzik Folkloru bilim camiamızın uygulama ve teamülleri hakkında görüşlerimi sunacağım; amacım ataların deyişiyle olabildiğince "sapla samanı biri birinden ayırmak" olacaktır.

Değerli akademisyen Armağan Coşkun Elçi, *Muzaffer Sarısözen (Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları*) adlı kitabında rahmetlinin derlediği türkülerin TRT kayıtlarına, sözlerin değiştirilerek aktarıldığını tespit eder (Elçi 1997: 84-102). Repertuardaki türkülerin metnini derleme fişlerindekilerle karşılaştırarak bu sonuca varır ve bundan yakınır. Ayrıca karşılaştırdığı bazı türkülerin notasının (ne yazık ki) Konservatuarda olmadığını belirtmektedir; yani notalar TRT tarafından (ya da görevlendirmesiyle) yapılmıştır (Elçi 1997: 84).

Bu hususa Süleyman Şenel üç yıl önce yayınladığı kitabında, şöyle değiniyordu:

"Ankara Devlet Konservatuvarı'nın gerek resmi ve gerekse özel olarak yaptığı derlemeler hakkında maalesef bugüne kadar bilimsel bir yayın yapılmamıştır. (…) Ayrıca, derlenen parçaların tamamına yakını notaya alınmamış ve derleme bandları adeta kaderine terk edilmiştir. Bu derlemelerle

[1] Necmettin Erbakan Üniversitesi, A. K. Eğitim Fakültesi

ilgili bilgi fişleri de bugüne kadar gün ışığına çıkarılmamış ve katalogları hazırlanmamıştır." (Şenel 1994: 13).

Sayın Elçi, yakınmasında elbette haklıdır. Ancak TRT uygulamaları bağlamında halkbilimciler olarak kendimize öncelikle şu soruları yöneltmemiz gerekiyor:

1. Muzaffer Sarısözen ve arkadaşlarının yaptığı derlemeler, hangi kurum adına ve ne amaçla yapılmıştır?

2. Yapılan derlemeler, TRT repertuarına geçirilirken ne amaçla ve ne ölçüde değiştirilmiştir? Değiştirilen metnin derleme fişleri ve bantları yok edilmiş midir? Yoksa bunlara ulaşmak ve bilimsel araştırma malzemesi olarak kullanmak mümkün müdür?

3. Son olarak; Türk Müzik Folkloru araştırma kurum ve kişileri bu malzemeye ilgi göstermişler midir? Şimdi bu soruları irdeleyelim:

1. Muzaffer Sarısözen ve arkadaşlarının bu derlemeleri hangi kurum adına ve hangi amaçla yaptıklarını biliyoruz. Bunda da herhangi sorun yoktur. TRT resmi popüler bir yayın kurumu olarak devletin resmi dil, kültür, sanat, müzik vs. politikası doğrultusunda ürettiği programları kamuoyuyla paylaşmakla yükümlüdür[2]. Görevi belirlenmiştir. Görevleri arasında bilimsel kurallara uymak var mıdır? Daha net söyleyişle; derlenen malzemeyi türkü folkloru bağlamında bilimsel olarak değerlendirir diye bir yükümlülüğü var mıdır? Hayır. Çünkü TRT resmi ideolojinin bir sözcüsüdür. Onun riayet edeceği kurallar ilgili kanunda yazılmıştır. Şimdi diğer sorumuza bakalım.

2. Türkü derlemelerinin yapılış amacı nedir? Devletin o dönemki (milli bir benlik[3], dil ve kültür yaratma) resmi ideolojisini destekleyecek malzeme toplamak ve bunu geniş kitlelere benimsetmek. Bu politikaya en uygun malzeme hangisidir? Elbette (karar vericilerin ölçüsüne göre) eli yüzü düzgün, içeriği toplum ahlakına mugayir olmayan türküler de dâhil olmak üzere tüm

[2] Bkz. *Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınlar Hakkında Kanun* (Kanun No: 3984 Tarih: 13/4/1994 R.G.: 20/4/1994 Sayı: 21911; *Yayın İlkeleri*'ni düzenleyen Madde 4 ve bentleri) http://www.trt.net.tr/Duyuru/DuyuruDetay.aspx?DuyuruKodu=e0a729a6-3e92-4f3c-9f36-4c6da4da3320 (26.10.2013)

[3] Nitekim Muzaffer Sarısözen'e bir Halkevi öğretmeni tarafından yazılan mektupta bu husus şöyle ifadesini bulur: "Sayın Üstadım: Radyomuz yayınlarında yüksek himayenizle hergün biraz daha inkişaf eden ve Millî benliğin kendisi demek olan halk türkülerini ancak gine radyonun onbeş, yirmi dakikalık br yayımında dinleyebiliyorum. Bu ise halk türkülerinin – bir kaçı müstesna – layikiyle öğrenilmesine bir set çekiyor." (Elçi 1997: 120)

halk edebiyatı ve kültürü ürünleridir. Örn. Muzaffer Sarısözen'in derleme fişinde *"hoşlaşdım"* diye yazdığı (Elçi 1997: 88) söz, TRT repertuarında *"hoşlandım"* (Elçi 1997: 90) biçiminde düzeltilmiş; *"Hevaleli fes geymiş, acelelerinden gök donunu ters geymiş"* (Elçi 1997: 94) bağlantısı ise hiç alınmamıştır (bkz. Elçi 1997: 95). İlkinde dil kaygısı, ikincisinde ahlaki kaygı rol aynamış görünüyor. Nitekim biliyoruz ki, derleme gezilerinde yalnızca Türkçe metinler toplanmıştır ve bunlar arasında uygunsuz içerikte olanlar (yaygın deyişle müstehcen bulunanlar) elenmiş ya da düzeltilebilecek nitelikte olanlar (kısaltılarak, sözcük çıkarılarak/değiştirilerek) rötuşlanmıştır. Bunda bir sorun var mıdır? Hayır, çünkü TRT burada istisna bir durumda değildir, (örn. Almanya'da da folklor metinlerine benzer kaygılarla müdahalede bulunulmuştur). Resmi, popüler yayın kuruluşlarının görevi, halkla, kamuoyuyla (otantiği olduğu gibi değil) otantiğin güzel olanını, hatta olması gerektiği gibi paylaşmak bunun benimsenmesini sağlamaktır. Ayrıca bilimsel etikten ziyade toplum ahlakı kapsamında, varsayılan/öngörülen ahlaki kurallara göre toplumda tepki/infial yaratmamak adına uygulamalarda bulunmak gibi bir kısıtlaması hep olmuş ve olagelmektedir.

Dolayısıyla TRT repetuarına girecek türkü metinlerinin, orijinal derleme fişinde yazılı olandan farklı olmasını anlayabiliriz. Bizim için çok daha vahimi şu olabilirdi: Repertuara alınan ürünün derleme fişinin yok edilmesi talebi ya da içeriden/dışarıdan bu fişlere ulaşmak isteyen bilim insanlarının engellenmesi. Çok şükür ki, örn. Sayın Süleyman Şenel'in (Şenel 1994: 10-124), Sayın Armağan Coşkun Elçi'nin (Elçi 1997) ve Sayın Songül Karahasanoğlu'nun (Karahasanoğlu 2008) çalışmalarında da gördüğümüz gibi böyle bir durum söz konusu değildir. Araştırmacılar dilerlerse bu malzeme üzerinde çalışabilirler. Söylemek istediğim, TRT'den daha fazlasını bekleyemeyiz.[4]

3. Şimdi son sorumuza gelelim: Türk müzik folkloru araştırma kurum ve kişileri derleme fişleriyle ne ölçüde ilgilenmektedirler? İlgilenmişler ise bunun kapsamı, niteliği nedir?

Rahmetli Muzaffer Sarısözen dâhil, derlemecilerin özenle topladıkları malzemeyi yine aynı özenle bilimsel bir çalışmanın konusu yapmak

[4] Bu kapsamda, Türker Eroğlu ve Ahmet Özdemir'in Repertuar Kurulu yetkililerinin aynı zamanda bilim adamı olamaları gerektiği savına katılmamız mümkün değildir (bkz. Eroğlu 1989: 8 ve Özdemir 2013: 312).

istediğinde buna mani olan, örn. özgün metinle TRT'nin değiştirilmiş metnini karşılaştırmak gerektiğinde buna engel çıkarılmakta mıdır? Kanaatimce bu sorunun cevabı da "hayır" olacaktır.[5]

Biz bu bakımdan, dikkatimizi ve eleştirilerimizi TRT'den çok diğer ilgili kurumlarımıza yöneltmemiz gerekir diye düşünüyorum. Bu ilgili kurumlar konservatuarlar ve üniversitelerdir. Ben de dâhil, zaman zaman TRT'yi acımasızca eleştiriyoruz, fakat iğneyi kendimize batırmakta çok geç kaldık. TRT bizim için yayın yaparken aynı zamanda folklorun bilimini yapamaz/yapmamalıdır da. Yasanın ona verdiği görev bu değildir.

Şimdi soralım TRT, Konservatuar veya Halkevi, hangi kurum tarafından yapıldıysa, derlenmiş malzeme üzerine en azından onun özgünlüğünü (otantik niteliğini) olduğu gibi yansıtan çalışmalar yaptık mı? Yaptığımızı iddia ediyor isek, acaba Muzaffer Sarısözen'in derleme esnasında (onca seyahat zorluklarına rağmen) gösterdiği özeni gösterebildik mi? Dilde, ezgide ve yaklaşımda onun kadar hassas davranabildik mi?

Kanıksandığı için göremediğimiz bir hususa dikkatinizi çekmek istiyorum: Bir folklor ürününün derlenmesi esnasında tarih ve yöre dışında kaynak kişiler ilgili bilgi de toplanır (yaşı, cinsiyeti, mesleği, eğitimi durumu, malzemeyi kimden öğrendiği vs.). Siz şimdiye kadar bu bilgilerin kullanıldığı bir çalışma gördünüz mü? Ben bilmiyorum.

Bir türkünün monografisi nasıl yazılabilir? Nerelerde, kimlerden, ne zaman, hangi nicelik ve niteliklerde kaç kez derlenmiştir? Türkünün sosyolojik, sosyo-psikolojik, tarihsel, siyasal, dinsel/mezhepsel boyutlarını dikkate alan bir coğrafyasının yapılması düşünülmüş müdür?[6] TRT'nin eleştirdiğimiz nitel yaklaşımından farklı olarak, akademik camia olarak, nicel verilere dayanan çıkarımları yapabildik mi?[7] Çok tipik bir örnek olarak Sayın Ahmet Özdemir'in yukarıda alıntıladığımız bildirisinin başlığına dikkatinizi çekmek isterim: "Türkülerde Kaynak Kişi, Derleyen, Repertuar Kurulları ve

[5] Ancak TRT metinleriyle başka kurumların (örn. Milli Folklor Enstitüsü / HAGEM gibi) ürettiği nota ve metinlerin karşılaştırılması sonucunda ortaya ne çıkar merak ediyorum.

[6] Düşünülse, şikayet ettiğimiz (dil/metin/muhteva gibi) değişikliklerle neleri yok ettiğimiz daha net ortaya çıkardı.

[7] Kaldı ki, TRT gibi popüler yayın yapma mecburiyetimiz yok. Eleştiri biraz da rekabetten kaynaklanır. Acaba biz de popüler yayın yaptığımız için mi TRT'yi çekiştiriyoruz?

Sanatçının Sorumluluğu". Görüldüğü gibi burada bilim insanları yoktur! Sorumluluk düşmediği için mi yoksa şimdiye kadar sorumluluk almadıklarından mı?

Perspektiv

Şimdiye derlenmiş türkü malzemesini, derleme fişi, metni, notası ve diğer ek (derleme) bilgileri ile birlikte bir türkü abidesi koleksiyon ortaya konulmalıdır.

Bu görev Türk halk bilimcilerinin, ama halk bilim alanlarıyla genel olarak ilgilenenlerin değil, öncelikle türkü bilimcilerinin olmalıdır. TRT'nin kayıt, nota vb. katkıları da dâhil edilmek üzere bu çalışma, hem metin hem de nota bilgisi olan ve bilimsel / etik kurallara uymayı kendisine şiar edinmiş türkü araştırmacıları tarafından yapılmalıdır.

Bu çalışamada bilimsel etik ilkesi dışında (örn. TRT'nin yukarıda sözü edilen görev ve uygulamalarında gördüğümüz bazı çekinceleri gibi) başka hiçbir şey asla dikkate alınmamalı, yalnızca malzemenin (somut) otantik kayıtları yazıya geçirilmelidir. Bu tür bir çalışma (notasız olarak) daha önce Almanya'da yayınlanmıştır (Reinhard 1965 ve Reinhard 1968). Bu metinler üzerinde yapılan bilimsel çalışmalar daha sağlıklı olacaktır.

Başlangıç olarak, Rahmetli Muzaffer Sarısözen'in derleme fişlerinde yer alan türküler ele alınabilir. Sayın Armağan Coşkun Elçi'nin büyük bir özenle listesini verdiği (bkz. Elçi 1997: 128-336) bu fişlerde gerçek Muzaffer Sarısözen titizliği ile yazılı olan türkü metinleri koleksiyonu örnek bir çalışma olacak, derleme bilgileri sayesinde daha sağlıklı monografik araştırmalar gerçekleştirilebilecektir.

Kaynaklar

Elçi, Armağan Coşkun (1997): *Muzaffer Sarısözen (Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 1962.

Eroğlu, Türker (1989): "TRT ve Türk Halk Müziği Derlemeleri". *Milli Folklor*, C. 1, Yıl. 1, Sayı: 3, s. 7.

Karahasanoğlu, Songül (2008): *Muş Türküleri ve Oyun Havaları*, İstanbul: Yalın Yayıncılık

Özdemir, Ahmet (2013): "Türkülerde Kaynak Kişi, Derleyen, Repertuar Kurulları ve Sanatçının Sorumluluğu", *Kültürümüzde Türkü.* Sempozyum Bildirileri, 22-25 Ekim 2011, Cilt: 1, Sivas, s. 305-328.

Reinhard, Ursula (1965), *Vor seinen Haeusern eine Weide. Volksliedtexte aus der Süd-Türkei*, Berlin.

Reihard U. – Reinhard, Kurt (1968), *Auf der Fiedel mein… Volkslieder von der osttürkischen Schwarzmeerküste*, Berlin.

"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınlar Hakkında Kanun" http://www.trt.net.tr/Duyuru/DuyuruDetay.aspx?DuyuruKodu=e0a729a6-3e92-4f3c-9f36-4c6da4da3320 (26.10.2013)

Şenel, Süleyman (1994): *Trabzon Bölgesi Halk Musikisine Giriş*, İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları, No: 28.

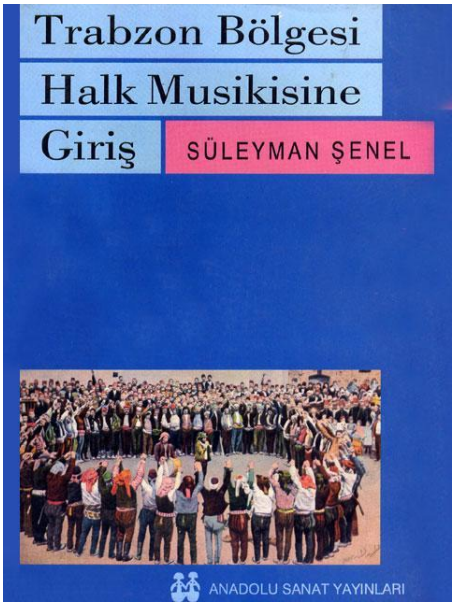

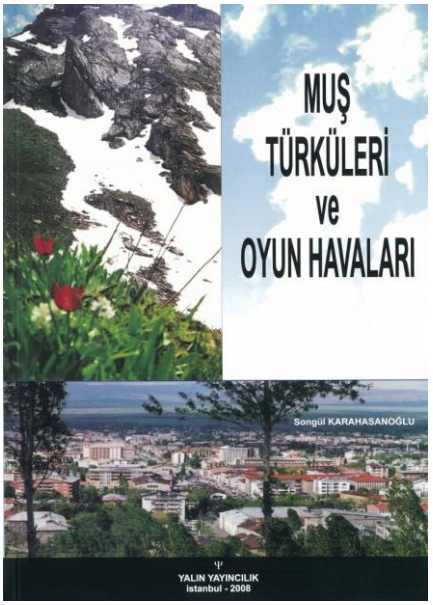

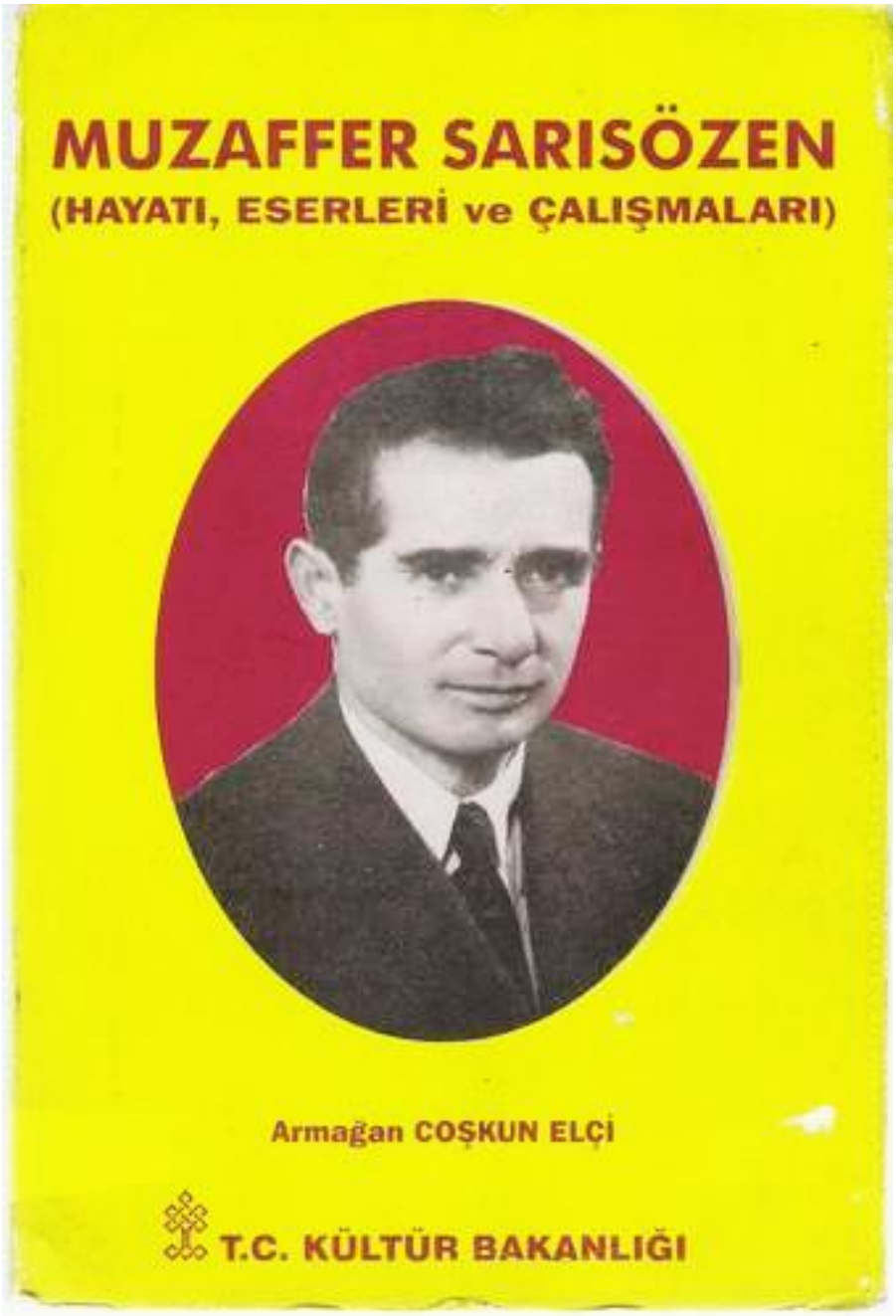
MUZAFFER SARISÖZEN
(HAYATI, ESERLERİ ve ÇALIŞMALARI)
Armağan COŞKUN ELÇİ
T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI

THM VE GTSM'NİN İCRA / BİLİM AYRIMINDA MUZAFFER SARISÖZEN

Dr. Ayhan SARI

THM - GTSM (Geleneksel Türk Sanat Müziği), Türk müziği tarihinde Cumhuriyet ile birlikte gelen müzikte yeni yapılanmanın bir sonucu olarak müzik hayatımıza katıldı ve M. Sarısözen'in çalışma ve yönlendirmelerinin de etkisiyle birbirinden ayrıştırıldı. Bu durum 19.yy sonrasında gelişen "halka önem vermenin" bir uzantısı idi. Komşu coğrafyalarımızda da böyle oldu. Tekil çalgılar iken Bulgaristan'da gadulka, Sovyetlerde balalayka, Türkiye de bağlama ailesi ön plana çıktı. Çünkü THM için tüm siyasi koşullar uygundu. Sarısözen böyle bir ortamda yetişti ve misyonunu yüklendi. O dönem tüm önemli insanlarımız gibi "Öncü" oldu. Döneminde dilde yenilikçiler de vardı ama onlarınki tutmadı… 50 yıl sonra iki müzik türünün birleşme uygulamaları, icraları yeniden görülür olmuştu… Sarısözen konservatuarı göremedi. Görseydi tamamen geleneksel müzik değerlerimizin öğretildiği, araştırıldığı yerel anlamda uğraşanlarının/kaynak kişilerinin değer bulduğu - bir yanı akademiden uzak- geleneksel müzik konservatuarı ve enstitüsü kurulmasını ister miydi? İsteyeceğini düşünüyoruz...

Sarısözen'in "Muzaffer Sarısözen" olması için o zaman diliminde tüm koşulların uygun olduğunu görüyoruz.

Peki ya bugünkü durum?..

Konumuz başlığı, yani "M. Sarısözen ve GTSM THM ayrımı" hemen 90 yıldır uygulanıp, dilleniyor.

* * *

GTSM – THM ayrımının 20.yy başlarındaki durumu…

Gazimihal 20.yy başlarında bedii kıymet sahibi yegâne musikinin klasik bestelerimiz olduğu faraziyesini müdafaa ile bunun haricindeki halk nağmelerine soru işaretiyle bakanların bulunduğunu yazar ve şöyle devam eder:

"Ezcümle biri halk musikisinden yeni bir musiki çıkarmaya çalışmak ile köylerimizdeki kerpiç kulübelerinden yeni bir mimari tarzı istihraç etmek(ortaya çıkarmak) arasında biraz fazla musahabet (ilişki) bulunmasından endişnakim (sıkıntılıyım)... Halk musikisi diye sanki başka bir cihanda duyulmamış ses imiş gibi gözlerimizin önünde parlatılan biçare havalardan ne medet umabiliriz ki?.."

Bir zamanlar arabeski görmeme, kulak tıkama, yok sayma şeklindeki sözde elit davranış şeklini yüzyıl başında halk müziğine reva görenler vardı. Cumhuriyet ilan edilmeden önce halk müziği hakkında da böyle bir atmosferi teneffüs edenler bulunuyordu.

* * *

Halk türkülerinin derlenmesi hususu ilk 1915 yılında Musa Süreyya Bey tarafından dile getirilmiştir. 18 Mart 1915 tarihli Çanakkale Fevkalade nüshasındaki "Asker Türküsü" başlıklı yazısında biraz da çevre ülke uygulamalarından etkilenmiş olarak şöyle demektedir:

"Anadolu ve köylü müziğinde sayısız motifler bulunmaktadır. Bizde de Anadolu türkülerinden biri alınarak bunun içindeki motiflerden çok sayıda eser ortaya konulabilir. Bunun için izlenecek iki yol vardır. Ya Anadolu türküleriyle motiflerini şekle sokarak düzenlemek, ya da bu ruhtan ilham alan yeni eserler meydana getirmektir. Bununla birlikte o ruhu içeren temaları bestelemektense doğrudan halk müziği motifleri üzerinde çalışılması yeglenmelidir. Öncelikle milli ruhu gerçekten içeren o türküler derlenmelidir ki, sonra onlardan ve onların ruhundan yeni eserler icat edilebillsin..."

Ziya Gökalp bu yazıdan üç yıl sonra 5 Eylül 1918 tarihli Yeni Mecmua'da "İçtimaiyat; Hars ve Medeniyet" başlıklı yazısında şunları diyordu: "Milli musikiyi ibda için de bir taraftan Avrupa'nın fenniyatını öğrenmek, diğer cihetten dağlarda, köylerde terennüm edilen halk türkülerinin seslerini toplamak lazımdır. Ancak bu suretle Avrupa medeniyeti içinde ... Türk musikisini yayabiliriz."

Görüldüğü gibi Halk türkülerinin derlenmesi çalışmalarının amacı, ilk başlarda bunları yurt sathında tüm insanlarımıza dinleterek onları kaynaştırmak değil, sözkonusu halk müziği malzemelerinden(!) yeni bir çağdaş müzik ortaya çıkarmak düşüncesi idi.

Bu şekil düşüncelerle başlayan halk müziği çalışmaları ancak Sarısözen ile tüm yurtta kaynaşma gibi çok önemli bir hedefe doğru yönelmeye başlamıştır.

Osmanlı Sarayı ve çevresi ile süregelen GTSM gözdeliği yerini Cumhuriyet ile birlikte THM'ye bırakmış, M. Sarısözen'in devlet tarafından desteklenen çalışmaları neticesinde Türkiye'de müzik THM ve GTSM şeklinde iki kola ayrılmıştır.

Radyoya önce İstanbul sonra Ankara'da (1938) THM'yi ilk sokan "Mehmet Sadi" adıyla bağlama çalan Sadi Yaver Ataman'dır ki Osman Pehlivan, Bayram Aracı ve İnegöllü Sarı Recep ile birlikte açıklamalı THM yayınlara katılıyorlardı. Ataman'ın Memleket Havaları Ses ve Tel Birliği,

Necati Başara'nın Şen Türküler Kümesi, Nedim Otyam'ın Sadun Aksüt, Şemsi Yastıman, Nevzat Ekmekçi, Zekai Beşgül, Lilyan, Nezihe Meriç, Turan Erol gibi dönemin ışık vaad eden gençlerinden konukları ağırladığı "Yurdun Her Köşesinden Deyişler, Söyleyişler (1950)" gibi programlar vardı.

Bu programların en önemli özelliği henüz çalgılarının TSM-THM diye ayrılmamış olmasıydı.

Rizeli Hasan Sözeri'nin kurduğu "Karadeniz'den Sesler Topluluğu" İstanbul Radyosu'nun ilk faaliyet günlerinden itibaren yayındaydı. Anonsları yapan ve Karadeniz kemençesi çalan Hasan Sözeri'nin yanında bağlama çalgısı da yer almaktaydı. Sözeri'nin 1952 yılında Ankara Radyosu'na dönmesiyle program sona erdi.

Necati Başara Şen Türküler Kümesi Topluluğu'nda görev alan sanatçı hakkında:

"Süheyla Karslıoğlu, Keriman Uslu, Nadide Varol, Cemil Özkan, Muzaffer Yücebıyık, Şemsi Yastıman, Vedat Sağınak, Durmuş Gündoğdu, Altan Bileke, Hayri Gökyılmaz, İlhami Ökte, Ziya Beyatoğlu, Yaşar Anlı." Necati Başara Şemsi Yastıman'ın öncüsü gibiydi. Dönemi hicveden "Hacıağa Hilton'da" ezgisi meşhurdur. "vah sana tonton, hilton, hilton" diye nakaratlanan... Dışardan Aşık Veysel, bünyanlı Adnan Türköz, Fahrettin Çelik, Bayram Arıcı, Şemsi Yastıman, Aşık Beyhani, Rizeli Hasan Sözeri, Maçkalı Hasan Tunç, Sürmeneli Hüseyin Dilaver gibi kemençe üstadları, Cemile Cevher gibi sanatçılar vardı. Onlar Necati Başara ile 7 yıl çalıştılar. (Nimet Bülbül Kaymakçıoğlu Yücel Paşmakçı Görüşmesi 10 Mayıs 2001 İTÜ TMDK Maçka)

* * *

Çalgıları da katıp geleneksel değerlerden yola çıkan çokseslilik taraftarı orta yolcuların THM temsilcisi Nedim Otyam 1950'de şöyle diyordu:

"Sırası geldi kaval, sırası geldi bağlama çaldım. Bazen kaval yerine yan flüt, zurna yerine obua'yı tercih ettim. Kendimi icracı olarak tanıtmadım. Geçişleri yapardım. Çünkü baskılarımız armoniseldi. Böyle olunca da hem batıcılar, hem de halk müzikçiler rahatsız oldular, ileriye adım atmak, ileriyi görmek uydurma oldu. Cemal Reşit Rey 'Garp müziği enstrümanlarıyla halk müziği enstrümanları birlikte kullanılamaz' demişti. Oysa ben her ikisini de kullanıyordum. Ben İstanbul Belediye Konservatuarı'nda iken M. Sarısözen'in misafiri olarak Ankara'ya Aşık Veysel gelmişti. Yıl 1937. Beraber oturmuş Aşık Veysel'in çalışını dinliyorduk. Ben Muzaffer hocaya döndüm: 'Hocam Aşık da sazına tek tek başka vuruyor. İnsan bu sazı sapından tutup yemek istiyor' ve sazın sapını ucundan resmen ısırdım. Baktım ki sazın

sapında bir orkestra çalıyor, hemen bir bir halk türküsü armonisi hazırladım ve ilk orkestrasyonumu yapmış oldum. Ayrıca 1950'de MTTB federasyonu topluluğuyla bir İtalya'ya gittik. Giderken Havalimanında kimse yoktu. 1. olup döndüğümüzde öyle bir izdiham yaşadık ki anlatmak mümkün değil. (Nimet Bülbül Kaymakçıoğlu "Nedim Vasıf Otyam ile yapılan 1. Özel Görüşme" Sarıyer, Demirciköy, 01 Haziran 2001, Kabul edilmemiş YL tezi İTÜ TMDK 2001)

Sarısözen Ülkü Dergisi (C.7, sy77 1944) yazısında MEB 8. Derleme Gezisi'nde Tunceli Pertek Halkevi'nde "Siyah perçemlerin, gonca yüzlerin" ve Hozat'tan "Gül" başlıklı iki sesli türküler derlediğini anlatır. Bu türküler sadece onun için değil, bütün müzik alemi için heyecan uyandıracak belgelerdir. Tunceli'nin diğer illerle sosyal yönden bir alışveriş içinde olmadığı gözönüne alınırsa bir dış etkilenmeden söz etmek mümkün değildir. Böyle bir ortamda çokseslilliğin ilk şekilleri olan 4'lü ve 5'lilerin doğması, icra edilmesi dikkate değerdir. Bu türkülerin iki sesli söylenmesi irticalendir.

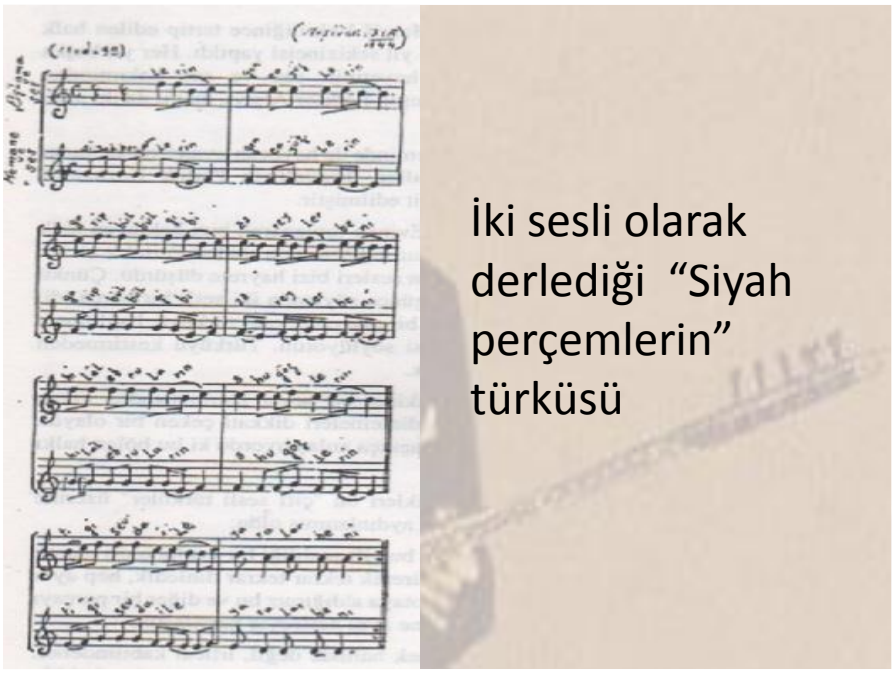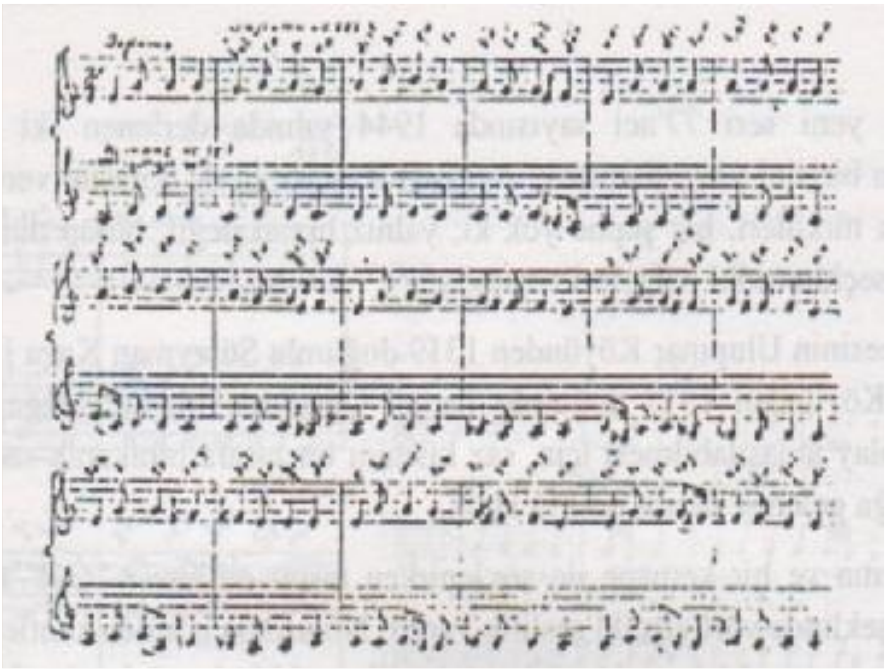

İki sesli olarak derlediği 2. Türkü: "Gül"

Şöyle der: Siyah perçemlerin türküsü derlemesinde rastlantı olup olmadığını kontrol için yaptığımız defalarca dinlemede Kemane çalanlarla onlara sazsız olarak katılan bir okuyucu esas türküyü, bağlamacı da paralel beşlililer halinde yürüyen ikinci sesi söylüyordu. Bu bir gelenek değil o anki coşma sonucu oluşan irticalen söylenme şekliydi. Gül türküsünde bir kemane bir bağlama eşliğinde söylemede paralel beşli şeklinde yürüyen iki seslilik vardır...

20 yıla yakın (1924'de beri) bir zaman üzerinde durduğumuz Türk halk sazlarında çokseslilik konusunun telli saz çeşitlerinden bağlamalardaki şeklini MEB'ca yayınlanan Güzel Sanatlar Dergisi'nde genişce bir yazı ile tesbit etmiştik. (Güzel Sanatlar Dergisi sy2. 1940)

O yazıda bağlamalarda gördüğümüz çokseslilik şeklinin çoğunlukla paralel beşlilerden kurulmuş olduğu sonucuna varılmıştı. Gene bu dergide nefesli halk sazlarımızın çokseslilik karakteri üzerinde de biraz durmuş ve çokseslilik başlangıçlarıyla ilgili bir olay karşısında bulunduğumuzu kaydetmiştik. (Güzel Sanatlar Dergisi sy4. 1942).

Bilindiği gibi paralel beşliler ve dörtlüler sanat tarihinin kaydebildiği ilk çokseslilik şeklidir. Musiki tarihleri bunu böylece yazıyor. Yazıyor ama bugün ortaya koyduğumuz bu kuvvetli belgelerin bir eşene de gösteremiyor

ve sadece bu çeşit çokseslilğin ilk defa nerede, ne zaman başladığının henüz belirtilmemiş olduğunu olduğunu işaret etmekle inkişaf ediyor. Halbuki biz folklor yolu ile dedelerimizin zamanımıza kadar ulaştırdığı belgelere dayanarak, bugün hayran olduğumuz çoksesli Avrupa musikisinin başlangıçlarındaki büyük hissemizi elimizle kendi tarihimize yazmış bulunuyoruz. Bu belgeler başkalarıyla çürütülmedikçe bu böyle kalacaktır. "

Sarısözen döneminin müzik eğitimi ve oluşumu politikasına uygun olduğu üzere çokseslilik, halk ezgilerinin çokseslendirilmesi konusunda da düşünceler üretiyor, bu düşüncelerini Ülkü dergisinde, Maarif Vekaleti Güzel Sanatlar Dergisi, Seçme Köy Türküleri kitabında yayınlıyordu ki Maarif Vekaleti Güzel Sanatlar Dergisi 2. sayısındaki "Çoksesli Müzik ve Bağlamalar" yazısı bugün bile emekleme aşamasında olan -benim de ilgi alanlarımdan biri - orkestral Türk müziği idealine temel niteliğini taşıyordu.

Sarısözen THM'ni sadece GTSM değil, dönemin geçer akçesi uluslararası iyiyedirimli/tamperaman sistemli müzik eğitimi ayrımında da farkettirecek somut değerler içeren bilgileri ilgililerin önüne koyar. Kurduğu her cümlede bugünün bakış açısıyla ders çıkarılacak, "nerden nereye dedirtecek" çok şeyler bulunur.

Sarısözen "Seçme Köy Türküleri" ve "Yurttan Sesler" kitabında THM'nin müzik eğitiminde rol alması gereğini işaret eder:

1941'de yayınladığı "Seçme Köy Türküleri" adlı kitabında re-la beşlisi ve re üzerinde işaret ettiği arızasız hüseyni dizisi diğer batı müziği bestecileri tarafından ölçüt olarak alınmış, bu dizi ve Sarısözen'in işaret ettiği bu yöntemle diğer makamlar özellikle çocuk şarkılarında kullanılır olmuştur.

"Bu kitabı muhtelif mıntıkaların halk türkülerinden temiz ve güzel örnekler vermek ve bir halk müzik kitabı örneği meydana getirmek maksadıyla yazmaya çalıştım. Kitap en geniş halk tabakasını teşkil eden köylülerimizin çocuklarını içlerinde toplayan köy enstitülerimizin talebesi için de faydalı olabilirse maksadına iki yoldan varmış olur. Çocuklarımızın tahsil çağında iken hep beraber memleket türküleri söylemeye alışmalarının, muhtelif bakımlardan güzelliğini düşünerek seçtiğim 38 köy türküsünü bastırmak üzere matbaaya vermiştim. Basım işinin tamamlanacağı sırada bu türkülerin pürüzsüzce söylettirilebilmesi hususundaki şahsi düşüncelerimi kıymetli meslekdaşlara arzetmek için birkaç satır yazı yazmayı tasavvur ettiğim zaman bu sahada söylenilecek sözlerin birkaç satırla değil birkaç sayfa ile bitmeyeceğini anladım. Bunun yerine -maksada uygun- bir solfej hazırlamak daha kolay ve faydalı olacaktı.

Bu suretle kitabın baş tarafına sonradan ilave etmek, mevkiinde kaldığım "solfej" kısmında şimdiye kadar takib edilen metodun değişmesine beni mecbur eden terbiyevi sebebleri iki nokta etrafında toplayabiliriz.

1- Bugünkü solfej tedrisatında tatbik edilen metod majör bir gamın icaplarına göre düzenlenmiştir. Halbuki çocuklarımızın muhitinden aldıkları müzik kültürü ekseriyetle inici ve minör bir tonaliteye uygun melodilerden teşekkül etmektedir. Onları hedefe götürürken tanıdıkları, benimsedikleri yolu seçmek ve mevcut bilgilerinden istifadeyi düşünmek daha uygun olacaktı. (görüldüğü gibi Sarısözen sadece bir derlemeci değil, verilerinin sonuçlarını ülkesinin müzik geleceği üzerine değerlendirecek, önerecek kerte geniş manada düşünen, uygulanmasını isteyen bir müzik insanımız idi).

2- Solfej kitaplarımızda bugün halk türkülerine de yer verilmiş, fakat bu melodilerin farklı olan usullerine ait temrinler/alıştırmalar konulmamıştır. Usulleri garp musikisinden daha hassas olan türkülerimizi yüzlerce talabeye falsosuz söyletmek mevkiinde bulunan bir öğretmenin, hiç şüphe yok ki bu hususta kendisine yardımcı olacak bir solfeje ihtiyacı vardı..."

Yurttan Sesler kitabında seslenim alanını Köy Enstitüleri öğrencilerinden ilkokul ve orta öğrenim öğrencilerine genişletmiş, Yurttan Sesler kitabını yazmış, girişine de şöyle demiştir:

1- Bu kitaptaki parçalar seçilirken, ilkokullardan liselere kadar bütün sınıfların seviyeleri gözönünde tutulmuştur.

2-Röprizlerin bazılarında görülen fazla noktalar, o kısmın üç veya dört defa tekrarlanacağını belirtmek üzere konulmuştur.

3- Folklorcuların da kitaptan faydalanmaları düşünülerek "aralık"larda görülen farkların koma nisbeti diyez ve bemollere rakam koymak suretiyle işaretlenmiştir. Okullarda bu çeşit rakamlı "arıza"ların yok sayılarak natureline gidilmesi ve sadece üç ile gösterilen bemollerin tam bir bemol halinde icrası ehemniyetle gözönüne alınması gereken noktalardandır.

Derlediği ezgileri de bağlamadaki perde düzenine göre tasarladığı bir sistem ile notaya almıştı. Türk Müziği'nde Rauf Yekta tarafından temelleri atılan ve Arel-Ezgi ve Uzdilek'in çalışmalarından sonra bir sistem olarak yerleşen, çoğu zaman pratikte icra edilen perdeleri ifade etmeyen "24'lü sistem"in yetersiz işaretlerini kullanmak yerine, rakamlar ile koma değerlerinin belirlendiği bir nota yazım sistemi kullanmayı tercih etmişti.

Sarısözen; Arel-Ezgi-Uzdilek'in bir tanini aralığı 9 eşit parçaya bölen 24'lü ses sisteminin koma değerleri ve aliterasyonlarını kullanmak yerine, niçin bemol ve diyezlerin üzerine 2-3 numaralarını yazmak suretiyle oluşturduğu alışılagelmemiş bir sistemi kullanmıştı?

İlk kez 9. yüzyılda Farabi'nin Kitabü'l Musiki'l Kebîr adlı eserinde belirttiği "Horasan Tanburu"nda 17 perde olması,

- Geleneksel Türk Müziği'nde 13. yüzyılda Safiyüddin Abdülmümin Urmevî'nin sistematize etmesinden itibaren 700 yıl boyunca kullanılan ses sisteminin 17'li olması…

- Geleneksel Türk Müziği'nin yapısında 17'li sistemin bulunmasıydı...

- Bir diğer örnek de: Günümüzün -genel olmayan ama görülen- uygulamasında öğrenci bağlamasının 17, usta bağlamasının 24 Aralık tercih edilmesi.

Prof. Yalçın Tura şu cümleleriyle durumu özetlemektedir:

THM ve TSM birbirinden farklı değişik sistemler üzerine değil, bir ve tek bir sistem üzerine kurulmuştur. Yalnız bu sistem asrımızın başından itibaren, nazariyatçılar tarafından yanlış yorumlanmış, Arel-Ezgi nazariyesiyle aslından büsbütün saptırılmıştır. Sistemin aslı Türk Halk Musikisinde gizli kalmıştır" (Tura, 1992; 322).

Muzaffer Sarısözen'in 1952 yılında yayınladığı 86 türkülük Yurttan Sesler kitabındaki notalarda si bemol 2, si bemol 3, mi bemol 2, mi bemol 3 ve la bemol 2 perdelerini notasyon içerisinde göstermiştir. Perde Dizgesi ise aşağıdaki gibi oluşmaktadır:

Tablo 2. Sarısözen'in Perde Dizgesi

a	i	i ♭ 3	i ♭ 2	i	o	o ♯ e ♭	e	i	i ♭ 3	i ♭ 2	i	a	a ♯ ol	ol	a ♭	a ♭ 2	a

La-si ve re-mi aralıkları içerisinde eşit olmayan 4 aralık vardır ki, bu yapılanma bakiye, küçük mücenneb ve büyük mücennebe bölünen Arel-Ezgi notasyonunun başka bir yorumu şeklindedir. Bununla birlikte sol-la aralığı 17'li sistem bölünmesindeki gibi 4ve5 komaya yani bakiye ve mücennebe ayrılmaktadır. Do-re arasında ise sadece 5 koma yani bakiye aralığı bulunmaktadır.

Bu sistem, 17'li sistem ve 24'lü sistemin karma düzeni gibi görünse de, bağlama ailesinde zaman içerisinde kullanılagelecek olan ve Safiyüddin sistemiyle tamamen aynı özellikleri gösteren perde yapısına olanak tanımış ve başlangıç noktası olmuştur.

Tablo 3. Bağlama Ailesi Perde Düzeni

a	i	i ♭ ya da 3	i	o	o ♯	o ♯	e	i	i ♭ 2 ya da 3	i	a	a ♯ 3	a ♯	ol	a ♭	a ♭ 2	a

Tura'nın sözlerinde olduğu gibi Geleneksel Türk Sanat Müziği Ses Sistemi'nin ses sisteminin Türk Halk Müziğinde gizli kalan yönünü keşfetmiştir Muzaffer Sarısözen… (Tura, 1992; 322).

1962'de THM usulleri çalışmasıyla GTSM'den ayrılıkta kararlı, gerçekçi olduğunun imzasını atıyordu.

İlk ve orta öğrenim için yazdığı Yurttan Sesler (Ankara Akın Mat. 1952) kitabında değiştirme işaretlerine koma değerini ifade etmek amacıyla sayı koyması yanında "Ekin biçme" (sf 37) türküsündeki serbest konuşmalı bölümü hecelerin kısa mı, uzun mu okunacaklarını tesbit etmek için kendine göre notalamıştır.

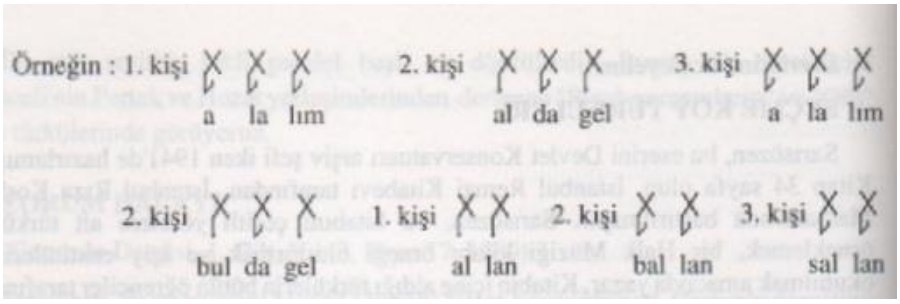

THM grubunun ayrılması

Özel bir girişim olan ilk Türk Telsiz Telefon Anonim (Radyo) şirketinin 4 temmuz 1928 tarihli Fransızca "Telsiz" dergisinde şu müzisyenler kayıtlara geçmiştir:

İzak Algazi, Udi İzmirli Cemal, Hanende Hikmet Hanım, kanuni Artaki Candan, Tanburi Dürrü Turan, Kemençeci Anastas, Rebabi Mustafa Sunar, Neyzen Tevfik, Udi Hayriye Hanım, Kemençeci Kemal Niyazi Bey, Mesud

Cemil, Kemençeci Ruşen Ferid Kam, Hanende Süreyya Bedriye Hanım, Kemani Numar, Reşad Erer, Nezahat Hanım, Piyanist Cemal Bey, Tanburi Naime İspari, Kemençeci Hadiye Ötüken, Hafız Burhan ve Münir Nureddin. Aynı yıl Hakkı Derman, Cevdet Kozanoğlu ve Sadi Hoşses de kadroya katılmışlardı. Radyo 1936 veya 37 yılında devletleştirilerek PTT'ye devredildi. Batı müziğinin eğlence ağırlıklı şarkıları ile TSM yayınların %85'ni kapsıyordu. 22 Mayıs 1940'da 3837 sayılı kanunla radyolar Matbuat Umum Müdürlüğü'ne bağlandı ve Vedat Nedim Tör müdür olarak atandı. 1943'de ise radyo yeniden Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'ne bağlansa da 1927 yılında başlayan ilk tecrübe yayınları 1944 yılında yer, teknoloji vs yoksunluklar nedeniyle Harbiye'deki yeni binaya 1949'da taşınıncaya kadar kapatıldı. Ankara radyosu tek kalmıştı.

Şimdi dönem tarih itibarıyla 1926'da yasaklanan Türk Müziği eğitiminin Arel'in 1943'de İstanbul Belediye Konservatuarı'nın başına reis olarak getirilmesi sonucu serbest bırakıldığını gözönüne getirirsek, aynı konservatuarda niye THM öğretimi bölümü kurulmadığı olgusu bize, THM GTSM ve eğitimi konusunda devletin tereddütlerinin devam ettiğini açıklar ki durum kakafonisi 1975'e, içinde hem THM ve GTSM'cilerin hem de batı müziğinin olduğu bir konservatuar kurulmasına değin sürmüştür.

* * *

M. Sarısözen'e kadar radyolarımızda düzenli, amaçlı bir THM yayını yapılmamıştır. 1940'lardaki oluşum yılları ise Sarısözen için sorunlu yıllardır.

Yurttan sesler 1940'da çalışmalarına başlar. İlk zamanlarda Sadi Hoşses, Mustafa Çağlar, Mefharet Yıldırım, Halim Teker, Azize Tözem, Perihan Sözeri, sıdıka çandarlı, semahat özdenses, Mahmut Karındaş, Saadet Gürses, Nevzat Akay, Cevriye Ceyhun; THM alanında Neriman Altındağ, Muzaffer Akgün, Sabahat Karakulakoğlu, Nurettin Çamlıdağ, Ali Can ve Turan Karabulut gibi sanatçılar birlikte görev yapmaktadırlar.

Neriman Hanım:

"Biz onun eline geldiğimizde nota, usul, türkü bilmeyen 12 kişi idik... Halk müziği ile sanat müziğinin sazı ile, edebiyatı ile, melodisi ile, usulü ile iki ayrı grup olduğunu idareye bildirdi. Gerek sanat müziği arkadaşlarımız, gerekse yeni giren üslup çelişkisi içindeydi. Muzaffer bey Halk müziği lehine büyük bir politika yapmıştır. ... "(Armağan Coşkun Elçi "N.A.Tüfekçi-N.Tüfekçi görüşmesi 10.07.1992 İst.)

Muzaffer Sarısözen'in "Yurttan Sesler"radyo programı başlıyor…

Sarısözen THM grubunun çalışmalarını artık kendi sazlarıyla ayrı sürdürmesi gerektiğini Mesut Cemil Bey'e söyler ve devam eder:

"Ben koroyu çalıştırırım. Bütün notaları temin ederim. Yalnız siz yöneteceksiniz. Programı yaparım ama benim ismim kat'i surette geçmeyecek."

Sarısözen derleme gezilerinde edindiği görgü ve tecrübe ışığında bağlama'dan curaya bağlama ailesini, mey çalgısını ve kaybolmaya yüz tutmuş çiftekaval çalgısını, kemençeden, kabak, yörük, kastamonu kemanesine, kaval, tulum, def, darbuka, davul, zurna'ya değin THM oturtumunu da belirlemiş, "Milli tesânüd (dayanışma), bağlamanın telleri arasındadır" veciz söylemiyle de, bağlama ağırlıklı çalgı topluluğu ana prensibini açıkça ortaya koymuştur.

O yıllarda Mesut Cemil'in radyo konuşmasından:

"... O zamanki Basın Yayın Umum Müdürlüğü'nün baş müşaviri Vedat Nedim Tör aynı zamanda Ankara Radyosu Müdürlüğü'nün başına geçmişti. Her zaman daha iyi, daha güzel ve daha yeniyi genç bir arının hızıyla kovalayan yeni müdür klasik Türk musikisinin yanında ve en az onun hizasında bir halk musikisini de geliştirmek istiyordu. Bu yolda o zaman sağ olan Osman Pehlivan'dan faydalanarak dağınık gayretler de yapmamış değildik... V.N. Tör'e bunu anlattım. "Bunu bilen kimdir" dedi. Gözümün önüne M. Sarısözen'in dal gibi incecik hayali ve ideallerinin ateşi yanan bakışı geldi... Tör "Hadi, hemen bul" dedi. Sarısözen tereddüt ediyordu... "Biz türkü öğreniyoruz" saatini açtık. Ve ardından Yurttan sesler"...

Aynı durumu V.N. Tör radyo konuşmasında anlatıyor:

"1940 senelerinde radyolarımızda halk türküsü, halk müziği adeta bir sığıntı halinde idi. Osman Pehlivan, Âşık Veysel gibi halk sanatkârları Ankara ya gelirlerse ancak o vakit otantik halk müziğini halkımıza sunmak imkânı bulurduk. Halk müziğini çokluk konserve olarak, yeni plak ve bantlardan, o da hiç de başarılı olmayan örnekleriyle nadiren verebilirdik... Günlerden bir gün Türk müziği şefi Mesut Cemil'e Halk müziğinin neden böyle nadiren ve çokluk kalitesiz örnekleriyle verildiğinin sebebini sorasım geldi. Dedim ki: 'Sen klasik Türk musikisini koro ile yepyeni bir uyanışa kavuşturdun. Aynı şeyi Halk müziğimiz için yapsan ne olur?

Bana verdiği cevap kısaca şu oldu:

- Ben halk müziğini bilmiyorum ki.

Ben de ona "doğrusu çok ayıp Mesut" deyince;

- "Doğru ayıp ama gerçek bu" dedi.

-" Kim bilir bu halk müziğimizi?" deyince;

- "Muzaffer Sarısözen" dedi.

Derhal çağırtmasını rica ettim. Kendisi Ankara Devlet Konservatuarı'nda arşiv müdürü olarak çalışıyormuş. Hiç unutmam 1-2 saat sonra kapım vuruldu. İçeri Mesut ile birlikte ince zayıf nahif ufak tefek fakat gözleri cin gibi parlayan biri girdi...”

Sarısözen 1944’de, topluluk icrası ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmişti:

“Bir memleket türküsünü layıkıyla söyleyebilmek için o memleketin dahil olduğu bölgedeki halk melodilerinin hususiyetini bilmek zarureti vardır. Bunu anlamak güç olduğu gibi icra edebilmek de ayrıca ince ve dikkatli çalışmaya bağlı bir iştir. Başka başka bölgeler arasında çok geniş ölçüde üslup farkları vardır. Urfa ağzı ile Karadeniz Havası, Harput Ağzı bir türkü ile Kastamonu’dan bir parça yahut bir Erzurum havası ile Muğla’dan bir zeybek, bozlak ayağından bir oyun havası ile bir Rumeli Türküsü, makam, ritm ve üslup bakımından hep ayrı ayrı karakter gösterir. Bunlar kendi yapılışlarının icabına uygun bir tarzda icra edilemezse parça rengini kaybeder ve dinlenmez bir hale gelir. İlk çalışmalarda karşılaşılan güçlüklerden biri de radyodaki sanatkârların yalnız klasik musikimizin icabına uygun üsluba alışmış bulunmaları idi. Fakat radyoevinin kuvvetli bir disipline dayanan devamlı çalışmaları ve değerli sanatkârlarımızın bu işi canla başla benimsemiş ve sevmiş olması her iki müşkülü birden yenmiş, halk havaları ile kolaylıkla okunacak hale gelmiştir” (Çeren, 1944).

* * *

1938'de susan İstanbul Radyosu 1949'da Harbiye'deki şimdiki binasında yeniden yayına başlamıştı.

Sadi Yaver Ataman radyo programlarının yanısıra Vali Fahrettin Kerim Gökay'ın emri ile 1952'de İstanbul Belediye Konservatuarı'na atanmış, burada kurduğu "Folklor İnceleme ve Denetleme Kurulu" nun başkanlığına getirilmişti. Burada Folklor Tatbikat Topluluğu'nu kurdu ve başına geçti.

Sarısözen 1954'de Ankara’dan İstanbul'a gelecek ve "Muzaffer Sarısözen Operasyonu" olarak da nitelenen değişim başlayacak, Sadi Yaver Ataman ve grubu, Necati Başara ses topluluğu, Hasan Mutlucan, Şen Kardeşler, Masume Ufuk ve Süheyla Panseler ayrılmak zorunda kalacaklardı. (Ayhan Dinç "İstanbul Radyosu'nun Öyküsü Yapı Kredi Bank yay. 1336, 2000)

Zeki Tükel Ağustos 1954 tarih,76 sayılı Radyo Alemi Dergisi'nde şöyle diyordu:

"Bu milletin sevdiklerini radyodan uzaklaştırmayınız. Radyoda hakkı olana kadroyu veriniz ve hatta misafir saatini de bu kadronun eksiklerini

tamamlamaya tahsis ediniz. Bu saatte sevilen bir kısım ses ve saz toplulukları resmi geçidini her sanatkar ve topluluğuna ayda bir veya iki defa çaldırıp okutunuz"

Yücel Paşmakçı radyolardan duyduğu sınav anonsunu ve Yurttan Sesler Kadrosu'na nasıl katıldığını şöyle anlatıyor:

"Bu sınavdan sonra Yurttan Sesler çekirdek kadrosu 14 kişiyle kurulmuştu. Zeki Beşgül, Orhan Dağlı ve Kenan Şavklı, seslerde Fatma Türkan Yamacı, Birgül Bilgiser, Nasip Cihangir, Azize Tözem, Neriman Gürpınar, Selahattinz Erorhan, Ahmet Sezgin, Nihar Mercanlı, Rıdvan Cor ile tıbbiyeden ismini hatırlayamadığım bir arkadaş… M. Sarısözen topluluğun yönetmindeydi. Kendisi 3.5 ay sonra Ankara'ya döndü yerini Ahmet Yamacı'ya bıraksa da İstanbul'a her gelişinde topluluğu çalışmaları denetliyor, repertuar çalışmaları ve diğer derslere katılıyordu."

İzmir Yurttan Sesler'in şefliğine 1953'de İzmir Mustafa Hoşsu, İstanbul Yurttan Sesler'in şefliğine 1954'deAhmet Yamacı atanmış, Sarısözen de bunların başına takip ettiği yol ve izlediği prensipler doğrultusunda denetleme görevini üstlenmişti.

* * *

1950'ler Cumhuriyet tarihinde ilk kez siyasal açıdan çok hareketli yılların başlangıcı oldu. Sovyet tehdidine karşı Amerika tarafından başkan Harry Truman tarafından hazırlanmış Truman doktrini, yine ABD'nin Truman doktrinine destek amaçlı yardım planı Marshall, siyasal iktidarın el değiştirmesi, Kore'ye asker gönderme kararımız ve diğer çalkantılar radyo yayıncılığını ön plana çıkardı.

1950'ler 10-15 yıl önce ilk Türkçe, Türk müziği vs gibi ideallerle yurt dışına gönderilmiş öğrencilerin gönderilme ideallerine Avrupa bilgi, görgüsünü de katıp dönme yıllarıdır ki bunlardan birisi de Gültekin Oransay'dır. Bunların bıraktıkları ile döndüklerinde bulduklarının aynı olmaması yeni entellektüeller açısından bir sorunu da beraberinde getirecek, "herkes dönse de yolundan, onlar dönmeyecekler", bu yönde ideallerini sürdüreceklerdir ki, günümüz dahil toplumsal/kültürel tüm sorunlarımızın temelinde -ben de beraber olmak üzere- bu kadronun yetiştirdikleri yatmaktadır.

Görüldüğü gibi durum entellektüeller açısından 1950'lerde karışıktır.

Bir bakışa göre Sarısözen için Yurttan Sesler uygulaması ile yüzyıllardır aynı çatı altında çalışmalarını sürdürmüş iki kolu birbirinden ayırdığı, halk müziği ve müzik folkloru geleneğinin tabiatından uzaklaştırılmasına sebeb olduğu söylense de Cumhuriyetin batılılaşmış halk türküleri politikasının tam tersine, bizzat yöresinde derlenmiş olan malzemeyi daha geniş bir halk kesimine sunmuş oluyordu.

Sarısözen Türkiye'de Türk Halk Müziği'ni yerel müziklerin meydana getirdiğini bilmesine karşın uygulamada tüm yerel müzikler "tek tip çalgı grubu ve icra tarzı" ile Türk Halk müziği çatısı altında toplanıyordu. Sarısözen Yurttan Sesler Topluluğu'nun yayın ilkesini ve felsefesini gönüllerimizi bir araya toplamak ve bütün memleketi tek duygu haline getirmek şeklinde ifade etmişti. O'na göre Yurttan Sesler'in sanatkâr işçileri, memlekete en modern tahrip vasıtalarının bile zerresini koparamayacağı, bambaşka bir istihkâm yapmakla meşguldürler. (Şenel, 2010; 77-100)

Orkestrasından okul müziğine Cumhuriyet ilk yılları politikalarının ürettiği halk müziği ile halkın müziği arasında büyük fark vardı. Ama halk müziği şehir müziğinin de içine girmiş, yerelden alınan mirasın "yerellik" özelliklerinin kaybolduğuna da tanık olunmuştur. Kazanım ise GTSM ile THM'nin birbirine intibakı olmuştur.

Sarısözen'in üç ciltlik basılmamış Altay Türküleri kitabı ise THM'ni Anadolu sınırları dışına, Orta Asya'daki Türk Halk müziği perspektifi boyutuna taşıma idi ki döneminde Adnan Saygun ve batı müziği dönemdaşları tarafından ortaya atılan "THM pentatonik mi" sorusuna cevaplar içeriyordu. Bu çalışmayı yayınlayamama nedeni olarak Neriman Tüfekçi, ilgili kitabın notalarını bulamamasını gösterir.

Şimdi ise sorduğumuz niye bir tümüyle "geleneksel müzik konservatuarı"mızın kurulamamış olmasıdır.

Sarısözen de çağdaşı Hüseyin Saadettin Arel gibi yaşadığı dönemde adeta hapsolmuş, uygulamalarındaki öz, günümüze aktarılamamıştır.

2013'de birçok TMDK ve müzik okulu kurulduğu görülmektedir. Peki neden Unesco'nun bile koruma altına aldığı otantik değer temsilcilerimiz neden bu kurumlarımız dışındadır?

Mehter diyoruz; ortalama 100, İlahi diyoruz; o da aynı... Türkü sayısı gündeme geldiğinde Sarısözen 10.000'e yakın türkü derledi diyoruz resmi olarak hala 6000'den söz ediyoruz.

* * *

Yıl 2013. Yurttan Sesler Toplulukları'nın icrasına ve program yapımına son veriliyor.

Her zamanki gibi kimse üzerine alınmıyor…

* * *

Görünen o dur ki ya Sarısözen dönemindeki yapı yerleşmeden teğet geçti, ya da Yurttan Sesler programı'nın kaldırılmasıyla Anadolu kültürel fay hattı hareketliliğini sürdürmekte.

Acaba THM yeni doğum sancılarına mı gebe?...
Saygılarımla

KAYNAKLAR

Çeren, Şerif Sait. 1944. "Muzaffer Sarıözen'le Bir Konuşma", Radyo Mecmuası, 15 Haziran.

Nimet Bülbül Kaymakçıoğlu "Muzaffer Sarısözen" Kabul edilmemiş Yüksek Lisans Tezi, İTÜ TMDK, 2001

Sarısözen, Muzaffer. 1952. Yurttan Sesler, Ankara: Akın Matbaası.

Şenel, Süleyman. 2010. "İstanbul Çevresi Alan Araştırmaları", İstanbul,: Avrupa Kültür Başkenti Ajansı, C2.

Tura, Yalçın. 1992. Bağlamadaki Perde Bağlarının Nisbetleri ve Bunlardan Doğan Ses Sistemi, Türk Musikisinde Çeşitli Görüşler, Derleyen: Salih Turan. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 313-322.

Uygun, Mehmet Nuri. 1999. Safiyyüddin Abdülmü'min Urmevî ve Kitâbü'l-Edvarı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı Yayınları.

Ek:1

Erzurum Halkevi Reisi'nin Yurttan Sesler için resmi yazısı

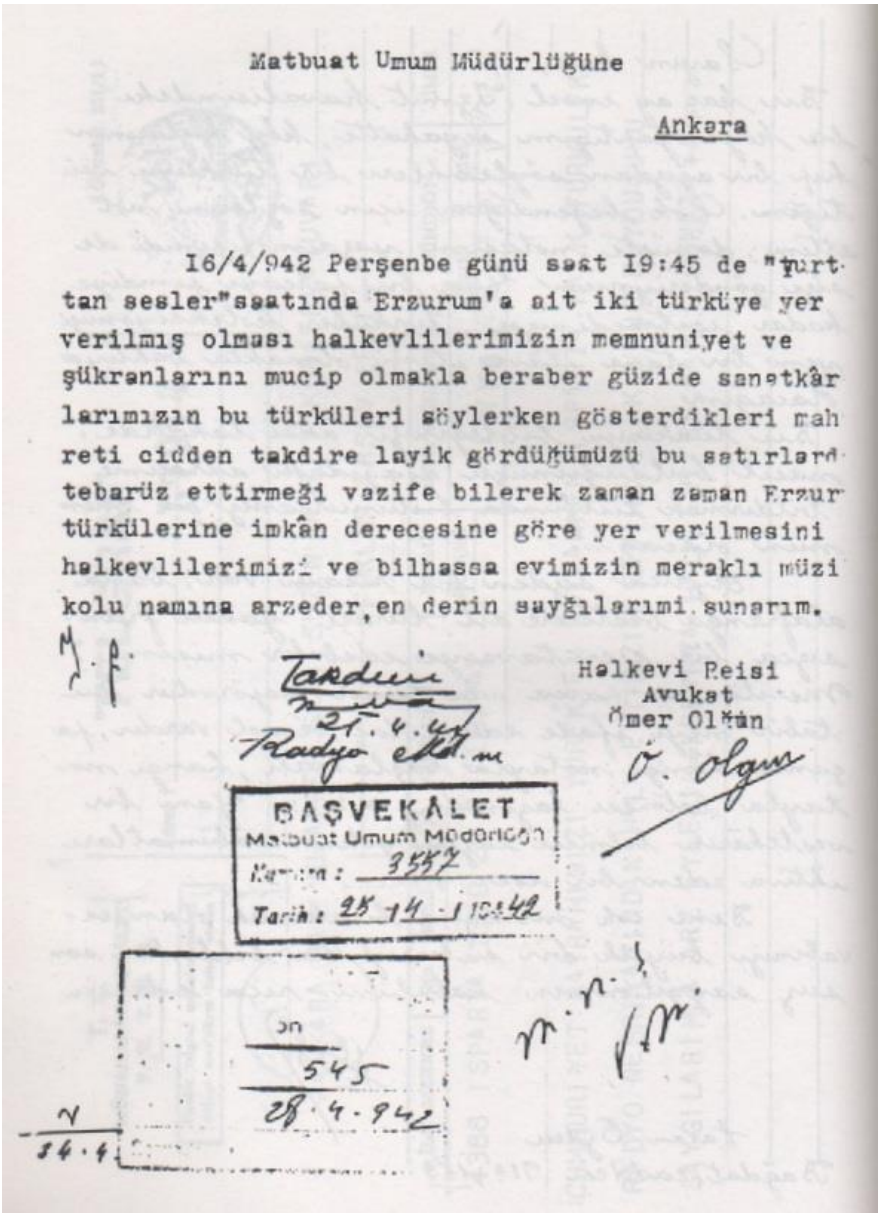

Matbuat Umum Müdürlüğüne

Ankara

16/4/942 Perşenbe günü saat 19:45 de "Yurttan sesler" saatında Erzurum'a ait iki türküye yer verilmiş olması halkevlilerimizin memnuniyet ve şükranlarını mucip olmakla beraber güzide sanatkârlarımızın bu türküleri söylerken gösterdikleri mahareti cidden takdire layik gördüğümüzü bu satırlarda tebarüz ettirmeği vazife bilerek zaman zaman Erzurum türkülerine imkân derecesine göre yer verilmesini halkevlilerimiz ve bilhassa evimizin meraklı müzik kolu namına arzeder, en derin saygılarımı sunarım.

Halkevi Reisi
Avukat
Ömer Oltan

Takdiri
21.4.42

Radyo ekl.me

BAŞVEKALET
Matbuat Umum Müdürlüğü
Numara: 3557
Tarih: 25-14-1942

3n
545
28.4.942

24.4

MUZAFFER SARISÖZEN'İN TÜRK HALK MÜZİĞİNİN METRİK YAPISININ TASNİFİNE VE SİSTEMATİĞİNE DAİR YAKLAŞIMI VE MODELİ ÜZERİNDE SAPTAMALAR KRİTİKLER VE ÖNERMELER

Doç. Dr. Cihangir TERZİ [1]

Türk halk müziğinin metrik yapısının tespitine, tasnifine ve sistematiğine yönelik çalışmalar 1950'lerden günümüze kadar süren son yarım asırda çok sayıda müzik adamı tarafından kaleme alınmıştır. Örneğin Mahmut Ragıp Gazimihal, Veysel Arseven, Sadi Yaver Ataman, Ahmet Borcaklı, Halil Bedi Yönetken, Gültekin Oransay, Kemal İlerici, Muammer Uludemir, Özcan Seyhan, Necati Gedikli, Nida Tüfekçi, Şenel Önaldı, Ethem Ruhi Üngör, Yaşar Doruk, Hasan Toraganlı, Safa Tangör, Cemil Demirsipahi, Mansur Kaymak, Cihangir Terzi, Köksal Coşkun, Okan Murat Öztürk, Eyüp Uzunkaya gibi müzik adamlarının çeşitli zaman dilimlerinde bu konu üzerinde makale, bildiri, ansiklopedik madde ve eleştiri yazıları mevcuttur. Bu çalışmalara ilaveten özellikle Türkiye'de geleneksel müzik eğitimi veren Türk Müziği Devlet Konservatuarlarının kurulmasını takiben konu ile ilgili son çeyrek asırda doktora, sanatta yeterlik, yüksek lisans ve bitirme çalışmaları çerçevesinde araştırma ve değerlendirme tezleri yazılmıştır. Ayrıca direk veya dolaylı dolaylı olarak Constantin Brailoin ve Stoyan Cucev gibi Avrupalı araştırmacıların halk müziğinin ritmolojisi hakkında yayınları bilinmektedir.

Sanatçı, derlemeci, eğitmen, teorisyen ve araştırmacı olarak bir ömrü adadığı çalışmalarıyla Türk halk müziğine yön vermiş ve iz bırakmış Muzaffer Sarısözen'in 1962 yılında yayımlamış olduğu "Türk Halk Musikisi Usulleri" kitabı, terminoloji, teori ve sistematik bakımdan alanındaki temel kaynakların başında gelmektedir. Kitap, halk müziği metrik yapısının tespiti, tanımlanması, kategorize edilmesi ve usul türlerinin derlenmiş olan geleneksel ezgilerle örneklendirilmesi bağlamında kendi kategorisinde yazılmış en önemli çalışmadır. Bu nedenden ötürüdür ki "Türk Halk Musikisi Usulleri" kitabı, günümüzde dahi başta çeşitli üniversitelere bağlı Türk Müziği Devlet Konservatuarları olmak üzere birçok örgün ve yaygın kurum ve kuruluşun çatısı altında yapılan eğitim ve öğretimde en çok yararlanılan kitaplardan birisidir.

[1] İTÜ TMDK Öğretim Üyesi

Sözü edilen müzik adamlarının yayınları ve çalışmaları ele alındığında Sarısözen öncesi ve sonrası konuya ilişkin yazılmış bilimsel kaynakların içeriklerindeki tanımlama ve kuramsal yaklaşımlarda kısmi görüş farklılıkları olmasına rağmen genel olarak benzer veya birbirinin devamı niteliğinde bilgilendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Dönemsel olarak irdelendiğinde özellikle Sarısözen ve çağdaşlarının konu üzerine yapmış oldukları çalışmalar çerçevesinde yapılan yayınlardan haberdar oldukları rahatlıkla söylenebilir. Nitekim konuya dair bilgi ve fikir akışının karşılıklı olarak devam ettiği ve metrik yapının tasnifi ve kategorilerin adlandırılmasında yakın görüşlerin varlığı dikkati çekmektedir. Bu bağlamda Sarısözen'in de kendisinden önce yapılan çalışmalardan fikir edinme durumu son derece doğaldır. Ancak özellikle Muzaffer Sarısözen'in "Türk Halk Musikisi Usulleri" kitabının yayınından itibaren yapılan çalışmalarda ise daha ziyade diğer müzik adamlarınca bu kaynağın model alındığı ve dolayısıyla bu doğrultuda bilgilendirmelere, değerlendirmelere ve önermelere yer verildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan kitap içerisinde sunulan bilgilendirmelerde hemfikir olunan görüşlerin dışında teorik hususlara veya ezgi-usul örneklemelerine yönelik çeşitli eleştirilerin olduğunu belirtmek gerekmektedir. Örneğin Halil Bedi Yönetken gibi düzeyli ve yumuşak eleştirenlerin yanında Özcan Seyhan gibi araştırmacıların sert yaklaşımlarına tanık olmaktayız.

Yeri gelmiş iken burada bir hususa önemle vurgu yapmak gerekmektedir ki aslında Muzaffer Sarısözen özverili ve çalışkan kimliği dışında mükemmeliyetçi, iddialı, dayatmacı ve eleştirilere kapalı bir amaç ve tutum içerisinde olmamıştır. Muzaffer Sarısözen'e tek adam rolü biçen ve eleştirilemez görüntüsünü yakıştıran da asla kendisi olmamıştır. Dolayısıyla kitaba yönelik eleştirileri yapılan katkılar şeklinde değerlendirmek daha doğru olur. Zaten Sarısözen "Türk Halk Musikisi Usulleri" kitabının önsözünde ve diğer kesitlerdeki bilgilendirmelerinde belirtmiş olduğu gerekçeler doğrultusunda yazdığı kitabın yeni derlemelerle ortaya çıkacak olan farklı ritmik yapılar (usul tipleri) açısından eksik kalacak yönlerinin olacağını açıkça beyan etmiştir. Ayrıca karakteristik açıdan halk müziğinin özgün iç ritim dinamikleri olduğunu ve bu bakımından teorik, terminolojik ve kurgusal olarak batı müziği ve Klasik Türk müziği ile benzer özelliklerinin yanı sıra farklı özelliklerinin olduğunun altını çizmiştir. Bu bağlamda meselenin somut ezgi örnekleriyle donatılarak doğru bir zemine oturtulması gerekliliğini vurgulamış ve kitabı yazma amacının bu görüş ve düşünce ile ortaya çıktığını önemle ifade etmiştir. Sonuç itibariyle Muzaffer hoca hiçbir yazısında

meseleler hakkında hâsıl olacak taze fikirlere ve ortaya atılacak olan yeni düşünce ve yöntemlere karşı bir tutum sergilememiştir.

Yukarıdaki genel değerlendirmelerin akabinde bildiri içeriğimizde tarafımızdan yapılması gereken saptama, eleştiri, katkı ve önermeleri şöylece özetleyebiliriz:

- Sarısözen'in "Türk Halk Musikisi Usulleri" kitabı çerçevesinde ortaya koymuş olduğu model üzerinde konuya dair bilgi ve fikir akışının dönemsel olarak çıkış noktasına vurgu yapılmalıdır.
- Kitapta yer alan eğitim-öğretim diline yansıtılan önemli kavramlar ve tanımlalar kritize edilmelidir.
- Kişisel görüş, düşünce ve önermeler çerçevesinde halk müziğinin metrik yapısının tasnifi ve sistematiği üzerinde kategorilerin sınırlarını, kümesel olarak alt elemanların (düzümler) sıralanışını ve dağılımını gösteren güncellenmiş, örneklemeli ve düzüm sistematiğini gösteren bütünsel bir genel tabloya yer verilmelidir.
- Kendisinden sonra yapılan derlemelerle tespit edilen yeni ritmik yapıların önerilen tasnif içerisindeki ana çatıya serpiştirilmesi ve zamanla ortaya çıkan eksikliklerin tamamlanması, bizim için yerine getirilmesi gereken önemli bir görev olarak durmaktadır.

Model ve Kurgunun Belirlenmesinde Dönemsellik Etkileşim ve Benzerlikler

Muzaffer Sarısözen, Ankara Devlet Konservatuarındaki görevi sırasında özellikle "Müzik Folkloru" derslerinin müfredatı için seçtiği ezgi örneklerinden oluşturulan bir materyal ile kitabını yazmıştır. Ancak usullerin kategorize edilmesi ve tanımlanmasında daha önceden yapılan ve yayımlanan tasnif modellerden yararlanmış olama olasılığı yüksek ihtimal dâhilindedir. Zira kendi kitabını yazdığı 1962 yılından öncesinde Mahmut Ragıp Gâzimihal ve Veysel Arseven gibi önemli şahsiyetlerin konu üzerinde benzer modellemeler yaptıkları ve yayımladıkları bilinmektedir. Ayrıca müzik folkloru alanındaki bu tarz belgeleme ve tasnifleme çalışmalarının Avrupa ve yakın coğrafyalardaki Balkan ülkelerinde bizden daha önce başlatıldığını biliyoruz. Dolayısıyla Sarısözen her ne kadar kitabında kaynakça göstermemiş ise de usullerin kategorize edilmesine ilişkin öncül ve benzer modellemelerden haberdar olmaması düşünülemez. Her ne olursa olsun kavramsal, tanımsal ve modelleme ile ilgili benzerlikler son derece normaldir. Burada önemli olan sürekli vurgulamaya çabaladığımız kitap kapsamında

bolca notalı ezgi örneklerinin yer aldığı ilk çalışmanın Muzaffer Sarısözen tarafından yapıldığı gerçeğidir.

Muzaffer Sarısözen'in "Türk Halk Musikisi Usulleri" kitabı günümüze kadar çeşitli müzik adamları tarafından terminolojik, teorik ve sistematik açılardan kritik edilmiştir. Ancak teknik ve analitik açılardan eleştirilere bakıldığında öncelikle konuya ilişkin verilerin tespiti, tasnifi, tanımlanması, kurgulanması ve somut ezgiler üzerinden örneklendirilerek irdelenmesi, temel olarak ortaya konulması gereken ilk aşama olmasına rağmen, kitabı eleştiren hemen herkes yazılı olanlar üzerinden harekete geçmiştir. Eleştiride bulunan araştırmacıları genellikle saha araştırması yaparak alternatif fikirlerini destekleyecek ezgisel verileri devreye sokmamışlardır. Yalnızca öğrenim gördükleri kurumsal yelpazelerden edindikleri kuramsal bilgilendirme modelleri ve bireysel olarak kazanmış oldukları görüşler temelinde meseleye yaklaşmışlardır. Bu nedenle genellikle yöresel ve bölgesel müzik kültürünün içine girmeden ve kültürün bileşenleri olan ritim, melodi, söz (şiir) ve oyun (dans) birlikteliğini fark edemeden meseleye bakmışlardır. Bu bağlamda Muzaffer Sarısözen araştıran, gören, derleyen, icra eden, öğreten, yazan ve yazdığının içini orijinal ezgi örnekleri ile donatan kimliği ile bu alanda doğal olarak kendisine haklı ve farklı bir yer edinmiştir. Dolayısıyla bilgiyi ve değeri ilk elden edinmenin ayrıcalığını ve avantajını yaşamıştır.

Halk müziği metrik yapısının kategorize edilmesinde Sarısözen ile diğer müzik adamları arasında dönemsel olarak görülen ortak noktalara rağmen metrik yapıya ilişkin sınıflandırma mantığı çerçevesinde alt kümeler ve kümeler içerisinde verilen ritmik elemanlarının dağılımında ve ifade edilmesinde sistemsel ve terminolojik ayrışmalar göze çarpmaktadır. Bu ayrışım Klasik Türk müziği ve Batı müziği teorileriyle kıyaslandığında daha da derinleşmektedir. Konu bu açıdan oldukça geniş ve karşılaştırmalı bir çalışma olarak başka bir zaman diliminde ele alınması gerekecek kadar kapsamlı ve kitap formatında işlenmesi gereken hacimdedir. Bu nedenle mümkün olduğu kadar dağılmadan şahsi tespitler ve çıkarımlar yaparak meseleye katkıda bulunmaya özen gösterilecektir.

Kavram ve Tanımlamalara Yönelik Saptamalar Kritikler ve Önermeler

Muzaffer Sarısözen'in kitabında kullandığı birkaç önem arz eden anahtar kavrama bakıldığında;

"Usul" kavramının eski kuşak eğitim ve icra dilinde ve özellikle makam müziği terminolojisinde daha sıkça kullanıldığı görülmektedir. Buna

karşın batı müziği tahsili yapmış müzik adamları usul kelimesi yerine "ölçü" veya son dönem Türkçesi itibariyle "tartım" kelimelerini kullanmaktadırlar. Eski kuşaklarda ise Klasik Türk müziği camiasında ise "ikâ" sözcüğü tercih edildiği söylenmektedir. Bu konu aslında etimoloji, terminoloji ve semantik algı bağlamında müzik camiasının genel problemleri arasında yer almaktadır ve başlı başına ciddi bir çalışma ve ihtisas alanıdır. Ancak yine de Sarısözen'in tercih ettiği usul kelimesinin Arapça kökenli bir sözcük olarak önce konuşma diline daha sonraları ise müzik literatürüne yerleştiği vurgulamak gerekir. Arapça lügatlarda "asl'ın"=> kökler, asıl, esas, ön ve temel bilgiler vs. anlamlara gelen kelimenin, daha sonraki dönemlerde metot, yöntem, izlenecek yol vb. anlamlara dönüştüğü görülmektedir. Günümüzde özellikle makam müziği terimler dağarcığında kullanılan usul kavramı;

1. Belli bir mertebesi (birim zamanı) olan,
2. Belli bir düzümü olan,
3. Belli bir zaman periyodu olan,
4. Düzüm üzerine serpiştirilmiş, standart ve kurallaştırılmış usul darpları olan,
5. Düzüm üzerine serpiştirilmiş standart ve kurallaştırılmış usul velvelesi olan,
6. Tüm bu ögeleri bünyesinde toplayan ölçüsü olan,

"Metro-ritmik yapılar" şeklinde tanımlanabilir.

Yukarıda verilen tanımlamadaki ölçütleri THM açısından ele alındığımızda ilk üç madde ve 6. Madde tanımlanmış ölçütler aynen geçerli olmasına karşın 4. ve 5. Maddede belirtilen usul darpları ve usul velveleleri halk müziğinin yöreselliği bağlamında standart değildir ve mutlaka değişkenlikler göstermektedir. Bu açıdan Klasik Türk müziğindeki usul kavramı, algı, anlam ve uygulamalar açısından geleneksel halk müziğindeki yöresel tarz ve tavırlar bağlamında tam olarak uyarlanamaz. Çünkü ölçü aynı olsa bile ritmik dokunun genetiği farklıdır.

Değişik kaynaklarda metro-ritmik yapıların sınıflandırılmasında eş anlamlı veya yakın anlamlı olarak geçen "Ana usul=>Basit usul", "Birleşik usul=>Bileşik usul" ve "Karma usul=>Büyük usul" gibi adlandırmalarda, Muzaffer Sarısözen'in **basit usuller** yerine "**ana usuller", bileşik usuller** yerine "**birleşik usuller"** ve **büyük usuller** yerine ise "**karma usuller"** başlıklarını tercih ettiği ve kullandığı kavramların gerekçelerini kısaca açıkladığı görülmektedir.

Metro-ritmik yapıların oluşumunu, çoğalmasını ve küçük yapılardan büyük yapılara doğru kuruluşlarını esas aldığımızda;

• Usullerin kuruluşlarında öncelikle çekirdek ögeler dediğimiz temel yapı elemanları önemli rol oynamaktadır. Bu elemanlar doğurgandır ve kendisinden sonra gelen türlerin temelini oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla *kolay/küçük* vs. anlamlarında kullanılan *basit* kavramın **"ana"** olarak tercih edilmesi daha mantıklı bir seçim olarak düşünülebilir ve Sarısözen'in benimsediği tasnif modeli çerçevesinde **"Ana usul"** adlandırmasının daha tutarlı olduğu söylenebilir.

• Usulleri meydana getiren temel yapı elemanları belli bir sistem çerçevesinde çeşitli dizilimlerde bir araya gelerek düzenli türleri doğuruyor ve bu türler içerisinde birleşen elemanlar tek tek görülebiliyor ise burada birleşik (modüler) bir yapılanma var demektir. Bilindiği üzere özellikle kimya ve fizik gibi alanların terminolojisinde yer alan bileşik kavramı daha ziyade homojen maddelerin özelliklerini ifade eden bir kelimedir. "*Bileşiklik"te*, çeşitli oranlarda bir araya gelen maddeler özellik ve görünüm olarak farklı bir yapıyı meydana getirirler ve ayrıştırmak için tekrar kimyasal ve fiziksel analizlere ihtiyaç duyulur. Bu durumda usullerin oluşumu tamamen modüler bir özellik arz ettiği için "**birleşik usuller"** nitelemesi daha doğrudur.

• Karma yapılar doğal olarak birleşik yapılanmalardır. Ancak eğer birden fazla türün modüler biçimde bir araya gelerek daha büyük yapıları meydana getiriyor ise bu bağlamda "karma" demek daha bilinçli bir seçenek olarak karşımıza çıkar. *Büyüklük-küçüklük* algısı, oranlar ve limitler verilmediği sürece görecelidir. Bu nedenle *ana ve birleşik* yapısal ögelerin düzenli bir şekilde bir araya gelerek oluşturdukları geniş hacimli metro-ritmik yapıların oluşumunu **"karma usuller"** olarak ifade etmek daha mantıklı bir seçenektir.

Tasnif Mantığı, Usul Kümeleri ve Düzümlere Yönelik Saptamalar Kritikler Ve Önermeler

Muzaffer Sarısözen "Türk Halk Musikisi Usulleri" kitabında tasnif ederken halk müziğinin metrik yapısın bazı özellikleri itibariyle Türk makam müziğinden ve batı müziğinden farklılıklar arz ettiğini ileri sürerek halk müziği usullerini üç kategoride modellemiştir. Bunlar:

1. Ana Usuller: { 2, 3, 4 zamanlı yapılar ve bunların üçerli şekli olarak tanımladığı 6/8, 9/8 (aksak dokuzlu olmayan) ve 12/8'lik ölçüler }

2. Birleşik Usuller: { 5, 6, 7, 8, 9 zamanlı yapılar ve bu yapıların alt türleri olan ve a-b-c-d vb. usul tipleri olarak tanımladığı düzümler içeren genellikle aksak yapılar }

3. Karma Usuller: { 10 zamanlılar yapılar dahil olmak üzere (bu yapılara ait düzümler) ve 11 zamanlıdan 21 zamanlıya kadar örneklediği ölçüler } şeklinde tasnif edilmiştir.

Türk halk müziğinde ritmik yapıların oluşumu, düzümler halinde çoğalması ve küçük yapılardan büyük yapılara doğru usullerin kuruluşları esas alındığında Sarısözen ve aynı yöntemi benimseyen diğer müzik adamlarının yaklaşımlarının doğruluğunu kabul etmek gerekmektedir. Ancak bu tasnif ve kurgu çerçevesinde ortaya çıkan üç ana kategorinin kümelerinde ve kümelerin bünyesindeki alt elemanların kimlikleri ve dağılımları bağlamında bazı çelişkilerin olduğu gerçeği ile karşılaşmaktayız. Burada soru işareti hasıl olan hususları belirtmek gerekir ise;

- Sınıflandırmalarda Ana-Birleşik-Karma yapıların modüler kurgusu çerçevesinde kategorilere dair rakamsal limitlerin neye göre saptandığı tam olarak izah edilmemiştir. Örneğin Karma usullerin neden 10 zamanlıdan itibaren başladığı veya 6/8'lik, 9/8'lik ve 12/8'lik gibi birleşik yapılı olan ancak ana usullerin kümesi içinde gösterilmektedir. Ancak "ana usullerin üçerli şekli" tanımıyla birinci kategoriye sokulan birleşik üçerli ritimler, sadece ölçü vuruşların sayısı nedeniyle bu gruba dahil edilmiştir. Bize göre burada esas alınması gereken kriterin "temel (ana), birleşik ve karma" üçgeninde ölçü rakamları kesitinde yer alan *birim zaman sayısı ve düzüm tiplerine göre* belirlenmesi ve bu prensibin bozulmaması gerekmektedir.

- Muzaffer Sarısözen dört zamanlı yapıları Ana usuller kategorisinde göstermiştir. Ancak bu usuller her ne kadar temel ve çok kullanılan ölçüler olsa da bilindiği üzere 2+2 şeklindeki birleşik bir yapılardır. Bu bağlamda makamsal müziğimizde iki ayrı "Nim sofyan" usulünün bir araya gelmesiyle oluşan dört zamanlı usul "Sofyan" olarak tanımlanmıştır. Fakat yakın veya eş anlamlı gibi kullanılıyor ise de usul başka, ölçü ise başka bir kimlik taşır. Ölçü aslında bir kalıptır. Usul ise bu kalıp içerisindeki ritmik elemanların armonisi ve niteliğidir. Bu nedenle usul vurmak ayrı bir eylemi, ölçü saymak/vurmak ise başka bir eylemi gerektirir.

- Sınıflandırmalarda metronom sahaları ve mertebeye ilişkin kuramsal netlik görülmemektedir. Bu nedenle örneğin (3+3) düzümde 6/8'lik birimle

yazılmış ezgiler Ana usuller kümesinde gösterilmiş olmasına rağmen aynı düzümdeki (3+3) 6/4'lük ezgiler Birleşik usuller kapsamına dahil edilmiştir. Aynı şekilde (3+3+3) düzümde 9/8'lik bir ezgiye Ana usuller kategorisinde yer verilmiş iken bugün aynı düzümde anca mertebesi 9/4'lük olan bir Zeybek ezgisi Birleşik usuller bünyesinde gösterilmektedir. Ayrıca "birleşik düz usuller (simetrik ritimler), aksak usuller (asimetrik ritimler) ve birleşik üçerli usuller (üçüz ritimler) farklı karakterleri içermeleri bakımından birleşik yapılar çerçevesinde ayrı ayrı gruplandırılması çelişkileri ve belirsizlikleri gidermek açısından daha faydalı olur kanaatindeyiz.

- Modüler birleşik yapılardaki düzüm sistematiğinin sıralanması ve düzümlerin dağılımı mantığından bakıldığında özellikle aksak birleşik yapılardaki sistematik kuruluşların (ikili ve üçlü elemanlardan oluşan 5, 7, 8, 9, 10 zamanlıların) kendi içlerinde muntazam bir kümelenme gösterdiği aşikardır. Bu bağlamda söz konusu olan yapıları "Birleşik aksak usuller" başlığı altında toplanabilir.

- Birleşik aksak usullerdeki düzüm yapılanmalarında ikili ve üçlü çekirdek ögeler çeşitli sayılarda ve şekillerde kümesel çemberi tamamlandığı halde Karma usullerin rakamsal limitleri açısından aynı muntazamlığın devam etmediği görülmektedir. Burada daha ziyade derlenmiş olan ezginin kalıplaşmış kendi yapısı özgün bir usul karakteri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle halk müziği repertuarında karma usullü ezgilerin sayısı daha azdır. Özellikle de sözsüz ezgilerde ve oyun havalarında karma yapılar yok denecek kadar azdır. Özetle vurgulamaya çalıştığımız bu saptamadan ötürü halk müziğinde "karma usullerin" özgün örnekler çerçevesinde 11 zamanlıdan başladığı şeklinde bir önermeyi ifade etmek arzusundayız.

Yapısallık, Tartım, Kurgu ve Modelleme Üzerine Önermeler

Yukarıda dile getirilen ve bir bakıma sorunsallık olarak karşımıza çıkan hususlarda öznel yaklaşımları mümkün olduğu kadarıyla azaltmak ve nesnel ölçütlere bağlamak zorunluluğu vardır. Bu nedenle meseleye topografik bir bakış getirmek ve Türk halk müziğinin ritmik dağarcığının metro-ritmik görüntüsünü yansıtmak gerekmektedir. Dağınık ve çetrefilli bilgileri ve verileri kategorize etme hususunda tek bir model sunulamaz. Böylesi durumlarda kişisel olarak farklı bakış açıları getirilebilir. Ancak yöntemsel olarak mümkün olduğu kadarıyla temel bilgiler, somut ölçütler ve prensiplerle

hareket etmek gerekir. Bu bakımdan halk müziğinde usuller konusunda metrik yapı (metro-ritmik bölünme) ve düzümsel sistemin genel tablosunu vermeden önce bakış açısını netleştirmek üzere öncelikle "tartımsallık" ve "yapısallık" bağlamında küçük cümle ve kavramlarla özetlenmiş bir perspektif sunmayı amaçlamaktayız. Daha sonra kendi önermemiz olan genel bir sınıflandırmaya göre metrik yapıyı ve düzüm sistematiğini iki zamanlıdan on zamanlıya kadar yansıtacağımız tablolara yer vererek çalışmamızı bitireceğiz.

A)Ritmik ve Metrik Kavramlar

- ***Ritmik Terimler:***

Ritmik kavramlar daha ziyade en küçük olgudan usulün oluşumuna kadar yapısal ögeler için kullanılan sözcüklerdir. (Ses, Hareket, Devinim, Vuru / Darp, Vurgu/Aksan, Ritmik Dizilim, İç Ritim Şekillenmesi, Düzüm tipi, Düzüm Kombinasyonu, Usul, Usul Velvelesi)

- ***Metrik (Ölçüm/Tartım) Terimleri:***

Metrik kavramlar ise ritmik oluşumların birimlerini, hacimlerini ve hızlarını matematiksel olarak ölçüm/tartım oranlamalarını ifade eden terimlerdir. (Değerlik, Süre, Birim/Mertebe, Gider/Hız, Düzüm Sayısı, Düzüm Periyodu, Ölçü Rakamları, Ölçü)

B)Yapısallık ve Kuruluş Bağıntısı

Ritmik algının meydana gelmesinde çekirdek veya modüler yapı taşlarının belli bir kuruluş, kurgu ve sistem içerisinde meydana gelmesi gerekmektedir. Bu oluşumun başlangıcından sisteme kadar olan safhaları şöylece sıralanabilir:

Temel yapı ögeleri → Modüler yapı elemanları ve kuruluşları → Ritmik doku ögeleri → Model ve sistemsel bütünlük

Görüldüğü üzere usullerin meydana gelmesinde, kuruluşunda ve sistematize edilmesinde dört kademeli bir oluşumdan söz edilebilir. Öncelikle çekirdek yapı ögelerinin mevcudiyeti gerekmektedir. İkinci olarak zamanın akışkanlığı içerisinde çekirdek yapı ögelerinin ve modüler yapıların çeşitli dizilimlerde ve birimlerde zincirleme olarak birbirlerine bağlanmaları söz konusudur. Üçüncü aşamada ölçü rakamlarının oransallığı çerçevesindeki usullerin bünyesinde vurgu ve darp dinamiklerinin yarattığı ritmik doku belirgin hale gelir. Bütün bu safhaların akabinde usuller biçimsel ve türel

olarak ruh ve kimlik kazanırlar. Böylece müziğin doğallığında şekillenmiş olan usuller hacim, biçim ve türel açılardan kategorize edilerek bütünsel bir tabloda model ve sistemleştirebiliriz:

1-Çekirdek Yapı Ögeleri

- Tekil Birim Yapılar { 1/16, 1/8, 1/4, 1/2 }
- İkili Yapılar { 2/16, 2/8, 2/4, 2/2 }
- Üçlü Yapılar { 3/16, 3/8, 3/4, 3/2 }

2-*Modüler Yapı Elemanları ve Kuruluş*

- İkili ve üçlü çekirdek yapı elemanları
- Modüler içyapı elemanları/düzümler
- Düzüm sıralanmaları/düzüm tipleri

3-Ritmik Doku Ögeleri

- Vurgular ve vurgu dinamikleri
- Darplar, darp sayıları ve darp dağılımları
- Özgün iç ritim düzeneği ve ritmik doku

4-*Model ve Sistemsel Bütünlük*

- Biçimsellik
- Tür ve aidiyet
- Tasnif modeli
- Usul silsilelerinin sistematiği

C)Türk Halk Müziğinde Ölçü/Usul Yapılarının Sınıflandırılması

Müziğin ritmik parametrelerindeki her oluşum, mutlaka zamansal akış içerisinde şekillenir ve şekillenmelerin temelinde belli büyüklük ve şiddetlerde vurgularla ruh kazanmış olan ikili ve üçlü ögeler rol oynar. Bu parçacıkların gruplar ve belli periyodlarda düzenli dizilimleri ise küçükten büyüğe doğru bir müzik kültüründeki ritmik beğeniyi ve geleneksel algıyı meydana getirir. Bu güne kadar derlenmiş olan binlerce halk müziği ezgisinden yola çıkarak elde edilen örneklerden Türk Halk Müziğinin bir nevi genetik ritim fotoğrafı diyebileceğimiz usuller ve düzümleri şematik olarak şahsi görüşlerimiz çerçevesinde aşağıda verilecektir. Sunulan şemanın ve ritmik tasnifinin genel çatısı, bir bakıma yıllarca halk müziğinin var edilmesinde ömrünü adamış olan cengâver insanların bize intikal ettirdiği bilgiler, örnekler ve modeller sayesinde oluşturulmuştur. Ancak üç ana başlık

altında toplanan usullerin yeri ve düzüm sıralamalarına ilişkin kendi görüş ve bilgilerimiz açısından farklı yaklaşımlar getirilmiş olup derlenmiş tamamlayıcı ezgi örnekleri ile usuller tablosu güncellenmiştir. Bu görüler etrafında halk müziği usulleri tarafımızdan aşağıdaki gibi kategorize edilerek tanımlanmıştır.

I-Ana Usuller/ölçüler (Temel ritmik kalıplar)

1-İki zamanlı Usuller/Ölçüler { 2/16, 2/8, 2/4, 2/2 }
2-Üç Zamanlı Usuller/Ölçüler { 3/16, 3/8, 3/4, 3/2 }

Ana usuller, yapısal olarak kendilerinden sonra gelen Birleşik ve Karma usullerin temelini oluşturan, çeşitli birimlerdeki ikili ve üçlü ritmik kalıplardır. Dolayısıyla bu kalıplar temeldir, anadır ve doğurgandır. Türk halk müziği notalarında ikili yapılar çoğunlukla 2/4'lük bağımsız ölçüler halinde yazılmıştır. Ancak Birleşik ve Karma usullerin çeşitli birimlerdeki iç düzümler bünyesinde 2/16, 2/8, 2/4'lük ve 2/2'lik yapıları rahatlıkla görebiliyoruz. Örneğin 7/16'lık bir horon havasında 2/16'lık çekirdeği, 9/8'lik bir Trakya karşılamasında 2/8'lik çekirdeği, İç Ege bölgesinden derlenmiş 9/4'lük zeybek havasında 2/4'lük yapıyı veya Ege sahil şeridinden derlenmiş ise 9/2'lik bir ağır zeybeğin bünyesinde ise 2/2'lik battal bir yapıyı görebiliyoruz. Bunların dışında yukarıda çekirdek yapı ögeleri kategorisindeki "Tekil Birim Yapılar" ise (1/16, 1/8, 1/4, 1/2) düzenli akışkanlıkları olan ölçülerin ve bağımsız olarak seyreden serbest ritimli ezgilerin kalıp birim zamanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

II-Birleşik Usuller/Ölçüler

Birleşik usuller, temel yapı taşları olan ana usullerin belirli kurallar dahilinde ardışık olarak çeşitli düzüm ve hacimlerde bir araya gelerek meydana getirdikleri poliritmik yapılara haiz usul grubudur. Kuruluşları açısından üç alt başlıkta gösterebiliriz.

1-Birleşik Düz Ritimli Usuller/Ölçüler

Birleşik düz ritimli usuller Türk halk müziği notalarında mertebe olarak dörtlük birimler üzerine kurulmuş 2/4'lük ve 4/4'lük yapıların birleşimi anlayışı ile 6/4'lük hacimde ölçülendirilmiştir. Ancak bazı müzik adamları, aslında 2+4, 4+2 ve 2+2+2 düzümlerindeki periyodların hepsinin 2/4'lük

olarak ölçülendirilmesi gereken yapılar olduğunu ileri sürmektedirler. Bu bakış açısı ilk etapta mantıklı ve kolay olan yöntemmiş gibi algılanıyor ise de meselenin derinliklerine girdikçe yöresel olarak gelenekselleşmiş altı zamanlı usuller içerisinde söz konusu olan yapıların olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle halaylar ve sözlü kadın ağzı türkülerde dans, melodi, söz ve ritmik parçaların iç prozodisini ve periyodlarını esas aldığımızda bu tür ezgilerin altılı salınımlarındaki ritmik bütünselliğinin göz ardı edilemeyeceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu tür yapıları parçalanmanın genel formatı bölerek özgün usul kimliğini ortadan kaldırdığını görürüz. Aslında tamamen yöresel ritmik tarzları ve tavırları tam olarak izah edebilmek ve geleneksel olarak icra edilen ritimleri ve ezgilerin altında çalınan ritmik partilerinin tespit edilmesi ve notaya yansıtılması zorunluktur. Bu çalışma ise başlı başına uzmanlık ve saha araştırmasını gerektirmektedir ve uzun bir zaman alacaktır. Çalışmamızın son bölümünde sunacağımız güncellenmiş THM usulleri tablosunda sözü edilen ezgi örnekleri ile ilintili altı zamanlı düzümler aşağıda sıralanmıştır.

2+2 = 4	4/4'lük birimlerde yazılmış olan usuller
2+4 = 6	6/4'lük birimlerde yazılmış olan usuller
4+2 = 6	6/4'lük birimlerde yazılmış olan usuller
2+2+2 = 6	6/4'lük birimlerde yazılmış olan usuller
4+4 = 8	8/4'lük birimlerde yazılmış olan usuller

2-Birleşik Üçüz (Üçerli) Ritimli Usuller/Ölçüler

Birleşik üçüz (üçerli) ritimli ölçüler, aslında ölçü vuruşu itibariyle 2, 3, 4, 6 (4+2) ve 7c (2+2+3) zamanlı usullerin ölçü yörüngelerindeki birim zamanın üçüz çekirdek yapılara dönüşmesi sonucunda çeşitli sayı ve düzümlerde karşımıza çıkan usullerdir. Özellikle Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu coğrafyasındaki sözlü-oyunlu müziklerde görülen yapılardır. Kafkasya bölgesinde genellikle 6/8 = (3+3) ve 12/8 = (3+3+3+3) düzümlerinde görülmektedir. 6 = (4+2) tiplerinin üçerli şekilleri (3+3+3+3)+(3+3) = 18/8'lik ölçüler biçiminde daha ziyade sözlü Doğu ve Güneydoğu Anadolu halaylarında görülmektedir. 7C = (2+2+3) tipinin üçerli şeklinin (3+3)+(3+3)+(3+3+3) = 21/8'lik düzümü ise özellikle Erzurum dolaylarından derlenen az sayıdaki ezgide karşımıza çıkmaktadır. Muzaffer Sarısözen bahsi geçen 18/8'lik ve 21/8'lik yapıları "karma usuller" kategorisinde göstermiştir. 3+3 = 6/4'lük birimli ve 3+3+3 = 9/4'lük yapılar

düzüm olarak sekizlik birimdeki üçerli yapılarla aynı olmasına rağmen usul karakteri bağlamında tamamen ayrı özellikler taşımaktadırlar. Bu nedenle sayısal ve düzüm olarak ayı kümede halde farklı bir alt başlıkla tanımlanması gerekmektedir.

a) Sekizlik Birimli Birleşik Üçüz (Üçerli) Ritimli Ölçüler/Usuller

3+3 = 6 2 vuruşlu, 6 zamanlı, 8'lik birimli usuller/ölçüler

3+3+3 = 9 3 vuruşlu, 9 zamanlı, 8'lik birimli usuller/ölçüler

3+3+3+3 = 12 4 vuruşlu, 12 zamanlı, 8'lik birimli usuller/ölçüler

(3+3+3+3)+(3+3) = 18 6 vuruşlu, 18 zamanlı, 8'lik birimli usuller/ölçüler

(3+3)+(3+3)+(3+3+3) = 21 7 vuruşlu, 21 zamanlı, 8'lik birimli usuller/ölçüler

b) Dörtlük Birimli Birleşik Üçüz (Üçerli) Ritimli Ölçüler /Usuller

3+3 = 6 6/4' lük birimlerde yazılmış olan usuller

3+3+3 = 9 9/4' lük birimlerde yazılmış olan usuller

(9/4'lük bu tür yapılar, Türk halk müziğinde nadiren Zeybek havalarında görülmektedir)

3-Birleşik Aksak Ritimli (Asimetrik) Ölçüler/Usuller

Birleşik Aksak Ritimli (Asimetrik) Ölçüler/Usuller, özellikle Anadolu, Balkanlar ve yakın coğrafyalarda kalıplaşmış ve gelenekselleşmiş olan özgün yapılardır. Bir bakıma Türk halk müziğini Avrupa ve dünyanın diğer kültürlerine nazaran farklı ve zengin kılan ritmik kimliklerdir. Kısa bir tanımlamayla, ikili ve üçlü yapıların bir sistemli olarak birleşmesi ile meydana gelen 5, 7, 8, 9 ve 10 zamanlı usullerdir ve kendi iç düzüm oluşumları itibarıyla muntazam bir dizilimleri ve sistematiği vardır. *Düzümlerin dizilim sistematiğindeki tiplerin sıralanması prensibi, birleşen elemanlar itibarıyla tek kalan ve asimetri yaratan yapının yer değiştirmesine dayanmaktadır.*

a) Beş Zamanlı Aksak Birleşik Usuller

Bu usullerde birleşen eleman sayısı olarak bir adet üçlü yapı ve bir adet ikili yapı olup, düzüm itibarıyla iki tip mevcuttur. Daha ziyade Kuzey-Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgelerinde ve tür olarak Sümmanî ağzı türküler ve Köroğlu havalarında kullanılan ritmik yapılardır.

Tip	Düzüm
5A	3+2
5B	2+3

b) Yedi Zamanlı Aksak Birleşik Usuller

Bu usullerde birleşen eleman sayısı olarak bir adet üçlü yapı ve iki adet ikili yapı olup, düzüm itibarıyla üç tip mevcuttur. Daha ziyade Doğu ve Orta Karadeniz ile Trakya ve Balkanlarda yaygın olup tür olarak Horon, Hora ve Deyişlerde görülmektedir.

Tip	Düzüm
7A	3+2+2
7B	2+3+2
7C	2+2+3

c) Sekiz Zamanlı Aksak Birleşik Usuller

Bu usullerde birleşen eleman sayısı olarak iki adet üçlü yapı ve bir adet ikili yapı olup, düzüm itibarıyla üç tip mevcuttur. Daha ziyade tür olarak dini müzik kategorisindeki İlahiler, Nefesler Deyişler ve bazı Güzellemeler ve sözlü ezgilerde görülmektedir.

Tip	Düzüm
8A	2+3+3
8B	3+2+3
8C	3+3+2

d) Dokuz Zamanlı Aksak Birleşik Usuller

Bu usullerde birleşen eleman sayısı olarak üç adet ikili yapı ve bir adet üçlü yapı olup, düzüm itibarıyla dört tip mevcuttur. Türk halk müziğinde her mertebede ve her düzümde görülen ve en çok kullanılan ritmik kategorisidir. Daha ziyade Ege, Marmara, Trakya, Batı Akdeniz ve Doğu Karadeniz

bölgelerinde yaygındır. Bu usuller, türel olarak başta Zeybekler olmak üzere Teke havaları, Karşılamalar, Tahtacı Semahları, Bengiler, Mengiler, Hızlı horon havaları, Rembetiko ve Roman müzikleri vb birçok enstrümantal ve sözlü halk ezgisinde kullanılmaktadır. Dört zamanlılarla birlikte repertuar genelinde en çok rağbet edilen ve genellikle oyun müzikleri şeklinde görülen poliritmik yapılardır.

Tip	Düzüm
9A	3+2+2+2
9B	2+3+2+2
9C	2+2+3+2
9D	2+2+2+3

e) On Zamanlı Aksak Birleşik Usuller

On zamanlı usuller kuruluşları itibariyle birleşen eleman sayısı açısından diğer aksak ritimlere nazaran farklılık arz etmektedirler. Birleşen elaman sayısı bakımından iki adet üçlü yapı, iki adet ikili çekirdek yapıdan meydana gelmektedirler. Ancak kendi içlerinde düzüm birleşenler itibarıyla asimetrik yapıdadırlar. Düzüm sıralamalarına bakıldığında diğer aksak birleşikler gibi muntazam bir sistematikleri olduğu açıkça görülmektedir. Bu özellikleri itibariyle bizce "Birleşik Aksak Usuller" kategorisinde yer almaları gerekmektedir.

Muzaffer Sarısözen 10 zamanlıları karma yapılara ilave etmiştir. Ayrıca kendi döneminde derlenen ezgilerden yola çıkarak yalnızca iki düzüm şeklini örnek vermiştir. Bunlar (3+2+2+3) ve (2+3+3+2) şeklindeki yapılardır. Ancak günümüze kadar derlenen 10 zamanlı ezgilerin tamamına bakıldığında altı tane tip olduğunu ve bu tiplerin hepsine ilişkin özgün örneklerin derlenmiş olduğunu görmekteyiz. Buna göre düzüm şekilleri itibarıyla üç tanesi 3'lü yapıyla diğer üç tanesi ise 2'li yapıyla başlayan dizilimlerin mevcudiyeti göze çarpmaktadır.

10 zamanlı usullerin repertuar genelindeki yöresel dağılımlarına bakıldığında daha ziyade Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz ve Rumeli'de yaygın olduğu söylenebilir. Bugün Kuzey Irak sınırları içerisinde kalan Kerkük Türkmenlerinin halk müziğinde ise hızlı metronomda seyreden 10 zamanlıları görmekteyiz.

Tip	Düzüm
10A	3+3+2+2
10B	3+2+3+2
10C	3+2+2+3
10D	2+2+3+3
10E	2+3+2+3
10F	2+3+3+2

III-Karma Yapılar (Birleşik-Karma Usuller/Ölçüler)

Karma usuller, kuruluşları bakımından ana ve birleşik usullerin çeşitli düzüm ve şekillerde birleşmeleriyle meydana gelen büyük ölçekli ölçüler biçiminde tanımlanabilir. Bize göre sınırları 11 zamanlıdan itibaren başlamaktadır. Bu tezimize ilişkin gerekçemizi daha önce "Tasnif mantığı, Usul kümeleri ve Düzümlere Yönelik Saptamalar Kritikler ve Önermeler" başlığının altında ifade etmiş bulunmaktayız. Türk halk müziği repertuarında karma yapıdaki ezgilerin çoğunlukla sözlü olduğu saptamasını da bir kez daha vurgulamak gerekir. Bu yapılara bakıldığında ise ölçü periyodları bakımından iki kategorinin olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar:

a) Ölçü periyodu sabit olan karma ritimler/ölçüler
b) Ölçü periyodu değişken olan karma usuller/ölçüler

Muzaffer Sarısözen kitabında karma yapılara örneklemelerini 21 zamanlıya kadar vermiş, ancak bu tip örneklerin yeni derlemelerle çoğalabileceğini de belirtmiştir. Daha sonraki dönemlerde orijinal örneklerin haricinde bazı kişisel ölçülendirmelerdeki abartıları bir kenara bir kenara bırakırsak periyodu sabit olan karma usullerin halk müziğinde ortalama bir sınırlama itibariyle somut örnekleriyle 20 zamanlıya kadar vardığını söyleyebiliriz. Bu saptamamız kuvvetli bir iddia değildir. Ancak belki de derlenecek çok orijinal anonim eserler için herhangi bir üst sınırdan bahsedilemez. Buradaki tek ölçütümüz, notaya alınan ezginin gerçekten de usul kurgusu çerçevesinde özgün ve gelenekselleşmiş yapıya haiz olması gerçeğidir.

Çalışmamızın son bölümünde küçükten büyüğe doğru 2 zamanlıdan 20 zamanlıya kadar ana başlıklarıyla tasnif yapılmadan sıralanmış usullerin düzümleri için seçilmiş olan orijinal ezgilerin adlarının ve yörelerinin yer aldığı güncellenmiş genel bir tabloya yer verilecektir.

TÜRK HALK MÜZİĞİNDE USULLER/ÖLÇÜLER DÜZÜMLER VE EZGİ ÖRNEKLERİ (2 → 20)

İki zamanlı Ölçüler

2/4 Kol havaları, Metelik havaları, Zahmalar vs

Üç Zamanlı Ölçüler

3/4 ve 3/8 Rumeli, Doğu-Kuzeydoğu Anadolu, Azerbaycan

Dört Zamanlı Ölçüler

4/4 (Yurt genelinde en yaygın ölçüler: 4/4 ve 9/8)

Beş Zamanlı Ölçüler

A)	3+2	Bu dağda ot biter mi	Erzincan
B)	2+3	Daldalar Barı	Erzurum

Altı Zamanlı Ölçüler

A)	2+4	Şu oyda	Yozgat
B)	4+2	Gıydıvan'ın kızları	İnebolu
C)	3+3	Bitlis'te beş minare	Bitlis
D)	2+2+2	Galuç halayı	Adıyaman

Yedi Zamanlı Ölçüler

A)	3+2+2	Menteşeli	Konya
B)	2+3+2	Biz canları güle vermişiz	Sivas/Kangal
C)	2+2+3	Bulut gelir seher ile	Bulgaristan

Sekiz Zamanlı Ölçüler

A)	2+3+3	Elma tekerleniyor	Kilis
B)	3+2+3	Bugün ben bir güzel gördüm	Tokat
C)	3+3+2	Benim adım dertli dolap	Anonim

Dokuz Zamanlı Ölçüler

A)	3+2+2+2	Kerimoğlu Zeybeği	Muğla
B)	2+3+2+2	Giresun Karşılaması	Giresun
C)	2+2+3+2	Kırklar Semahı	Erzincan
D)	2+2+2+3	Trakya karşılaması	Trakya
	3+3+3	Karanfilin moruna	Çanakkale

On Zamanlı Ölçüler

A)	3+3+2+2	Böyle ikrar ilen böyle yolunan	Erzincan
B)	3+2+3+2	Ben bir güzel sevdim	Tercan
C)	3+2+2+3	Seksen örük	Sivas/Kangal
D)	2+2+3+3	Çıranın burnunu kes	Van/ Erciş
E)	2+3+2+3	Havada bulut yok	Muş
F)	2+3+3+2	Kuyudan su çekerler	Malatya

On Bir Zamanlı Ölçüler

5a + 6c	Gül kuruttum	Hatay
	Havada kar sesi var	Maraş/Elbistan
7c + 4	Başı pâre pâre dumanlı dağlar	Erzincan
Şu Vardar'ın suyuna bak		Rumeli/Üsküp
Derdi danıştım		Erzurum/Şenkaya

On İki Zamanlı Ölçüler

5a + 7a	Bunca olan emeğimi	Erzincan
5b + 7a	Aş yedim dilim yandı	Elazığ
(2+3+2+2+3)	Tutam yar elinden (çeşitleme)	Erzurum

On Üç Zamanlı Ölçüler

6c + 7a	Getme gedenlerinen (13/4)	Tokat/ Reşadiye
6c + 7a	Kırmızı gül demet demet (13/2)	Erzurum

On Dört Zamanlı Ölçüler

9d + 5b	Yollar seni gide gide usandım	Malatya
(3+2+2+2+3)	Getirin gına yakalım	Safranbolu

On Beş Zamanlı Ölçüler

8a + 7c	Zeynep bu güzellik var mı soyunda	Sivas
8b + 7c	Araya araya buldum izini	Trakya Bektaşileri
8b + 7a	Erenler ilminde Gani olursun	Trakya Bektaşileri
8c + 7a	Yüksek ayvanlarda	Malatya
7a + 8(4+4)	Ben ağlarım(yürürüm) yâne yâne	Yunus Emre'den
7a + 8b	Hasan dağı	Adana

On Altı Zamanlı Ölçüler

7a + 9b	Ahmedim handa	Balıkesir/Gönen
9c + 7c	İstanbul'dan gelir kayık	İstanbul/Üsküdar
8a + 8b	Medet senden	Kaynak: Arif Sağ

On Yedi Zamanlı Ölçüler

7a + 10e	Seher vakti kalkar kervan	Ankara/Çubuk

On Sekiz Zamanlı Ölçüler

9b + 9a	Dumanım derelere (9/16)	Rize
9a + 9b	Ha buradan görünür (9/16)	Trabzon

(4+2 = 6 üçerli şekli olan 18/8 (3+3+3+3) + (3+3) yapıdaki ezgi örnekleri)

Ayrı düşeli senden(mamocan)	Kars/Sarıkamış
Tello gider yan gider (tello)	Erzurum/Aşkale
Çay aşağı düz gider (güzeller)	Sivas/Kangal

On Dokuz Zamanlı Ölçüler

9c + 10e	Usandım senin elinden	Sivas Divrik

Yirmi Zamanlı Ölçüler

11(2+2+3+2+2) + 9a	Be gemici	Rumeli
10F + 10E	Kar yağar bardan bardan	Erzurum
10E + 10C	Siyah zülfün tellerine	Urfa/Siverek

Kaynakça:

Arseven, Veysel; 1957, Türk Halk Müziğinde Ritim, Türk Folklor Araştırmaları, S. 100-101

Ataman, Sadi Yaver; Türk Halk Musikisinin Tonal Bünyesi Ve Metrik Sistem, Musiki Mecmuası, S. 190

Borcaklı, Ahmet; Türk Halk Musikisi – Türk Halk Ezgileri, Halk Kültürü, S.17

Devellioğlu, Ferit; 1982, Osmanlıca Türkçe Lügat, Aydın Kitabevi, 5. Baskı, Ankara

Djüjev (Cücev), Stoyan; 1970,Bulgar Halk Müziği, Sofya/Bulgaristan

Gazimihal, M Ragıp; 1961, Musiki Sözlüğü, İstanbul

Gedikli, Necati; 1992, Halk Ezgilerinin Notaya Alınmasında Tartımın Saptanması, II. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı Ve Folkloru Kongresi, Konya

İlerici, Kemal; 1981, Bestecilik Bakımından Türk Müziği Armonisi, MEB Yayınları, İstanbul

Kanık, Veli; 1954, Türk Musikisinde Ritim ve Nota Kaideleri, Hüsn-ü Tabiat Matbaası, İstanbul

Özkan, İsmail Hakkı; 1984, Türk Musikisi Nazariyatı Ve Usulleri,

Sarısözen, Muzaffer; 1962, Türk Halk Musikisi Usuller, Resimli Posta Matbaası, Ankara

Seyhan, Özcan;1987, Türk Halk Musikisinde Usul Sorunu, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri

Tangör, Safa; 1962, Kitaplar Arasında, Türk Halk Musikisi Usulleri, Türk Folklor Araştırmaları, C.7, S. 159

Terzi, Cihangir; 1993, Türk Halk Müziğinim Metrik Yapısının Tespit Ve Tasnifinde Karşılaşılan Problemler Ve Çözüm Yolları, İTÜ SBE Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul

Toraganlı, Halil; 1990, "Türk Hal Musikisi Usulleri" Folklor, C.4, S.39

TRT Müzik Dairesi yayınları Türk Halk Müziği Repertuarı Serisi

Uludemir, Muammer; 1991, Tartımın Belirlenmesinde Söz Düzümü, Mavi Derinlik, S.15

Yönetken, Halil Bedi; 1963, Sarısözen'in Son Kitabı Hakkında, Türk Folklor Araştırmaları, C.8, S. 17

MUZAFFER SARISÖZEN VE 'TÜRK HALK MÜZİĞİ'NİN YENİDEN İNŞASI SÜRECİNDEKİ 'KÜLTÜREL ARACILIK' ROLÜ

Doç. Dr. İbrahim Yavuz YÜKSELSİN[1]

Özet

Osmanlı Devleti ile olan kültürel bağların koparılıp yerine, yeni bir ulusal/milli kültürel kimlik yaratmayı hedefleyen Erken Cumhuriyet dönemi müzik politikalarının üç temel amaç etrafında şekillendiği görülür. Bunlar birincisi, "Ulusal Türk Musikisi"ni, yüzyıllardır süregelmiş sözde "hasta", "gayri milli" ve "Bizans kırması" olarak tanımlanan Osmanlı dönemi Sanat Musikisi'nin etkilerinden kurtarmak. İkincisi, Anadolu halkının binlerce yıldır sürdüregeldiği toplumsal etkinliklerinde, ritüellerinde işitilebilecek olan "hakiki" müziklere, "milli" kabul edilen kültüre ait örnekleri toplamak. Üçüncüsü, Batılı/modern toplumlarla ulusötesi kültürel bağları kuracak çağdaş çoksesli, ancak "Milli" bir sanat müziği yaratmak. Bununla birlikte yerel-ulusal, geleneksel-modern, doğulu-batılı, folklorik-sanatsal vb. kavramsal karşıtlıklar ile anlamlandırılabilecek kültürel farklılıklar arasındaki ilişkilerin kurulması ve hedeflenen amaçlara ulaşılması için, her iki uçtaki kültürel referans noktalarını bilen ve söz konusu inşa sürecinde 'aracılık' (*mediator*) görevlerini üstlenecek uzmanlara ihtiyaç vardı. Ayrıca hem Batı işi, modern, çoksesli müzik kültürünün hem de yeniden kurgulanan halk müziğinin tüm Türkiye'ye yayılmasını sağlayacak kanalları teşkil eden kurumsal örgütlenmeler de gerekiyordu. 1926'dan itibaren 'Türk Musikisi' öğreniminin sonlandırılıp yalnızca Batı müziği eğitimi verilmeye başlanılan 'konservatuvarlar', Batılı/modern çoksesli müzik kültürünün halka öğretecek müzik öğretmenleri yetiştirmek amacıyla kurulan 'Musiki Muallim Mektebi' (1924), 1931'de kapatılan Türk ocaklarının yerine kurulan halkevleri (1932), 1936'dan itibaren devlet tarafından işletilmeye başlanılan radyo ve 1940'da kurulan köy enstitüleri, yeni ulus-devleti ile örtüşecek 'milli' müzik politikalarının yürütülmesi için planlanmış kurumsal örgütlenmelerin başında gelirler. Bu bildirinin merkezinde yer alan Muzaffer Sarısözen, Maarif Vekaleti (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından planlanan ve 1937'de Sivas'tan gerçekleştirilen birinci derleme gezisinden başlayarak müziksel gereçlerin derlenmesi, arşivlenmesi ve çeviriyazımlarının yapılmasının yanı sıra, 1940 yılında Ankara Radyosu'nda kurulan "Yurttan Sesler" topluluğu ile 'Türk

[1] Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü, Narlıdere – İzmir. E-posta: iyavuz@deu.edu.tr

Halk Müziği'nin yeniden inşası ve yaygınlaştırılması sürecinde birkaç aracılık rolünü (aktarma, koruma, güçlendirme, dönüştürme vb.) birden üstlenmiş önemli aktörlerden birisi olarak karşımıza çıkar. Bu bildiri, Muzaffer Sarısözen'i ve çalışmalarını kültürel aracılık (*cultural mediation*) ekseninde analiz etmenin yanı sıra Cumhuriyet dönemi müzik politikalarını eleştirel bir bakış açısıyla ele almayı da amaçlar.

Anahtar Kelimeler: Muzaffer Sarısözen, Kültürel Aracılık, Türk Halk Müziği, Cumhuriyet Dönemi, Müzik ve Politika.

Giriş

İstiklal Savaşı'nın (1919-1922) ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin (1923), Osmanlı Devleti ile olan kültürel bağların koparılıp yerine, yeni ulus-devlet modeline uygun bir kültürel kimlik yaratmayı hedefleyen müzik politikalarının, birçok çalışmada (Balkılıç 2009; Hasgül 1996; Üstel 1994) vurgulandığı gibi üç temel amaç etrafında şekillendiği öne sürülür. Bunlar birincisi, "Ulusal Türk Musikisi"ni, sözde "hasta", "gayri milli" ve "Bizans kırması" olarak tanımlanan Osmanlı dönemi Sanat Musikisi'nin etkilerinden kurtarmak; ikincisi, Anadolu halkının binlerce yıldan bu yana devam ettirdiği toplumsal etkinliklerinde, ritüellerinde işitilebilecek olan 'hakiki' müziklere, 'milli' kabul edilen kültüre ait örnekleri toplamak; üçüncüsü, Batılı/modern toplumlarla ulusötesi (*transnational*) kültürel bağları kuracak çağdaş çoksesli, ancak 'Milli' bir sanat müziği yaratmak.[2] Çünkü "muasır medeniyetler" seviyesine erişmiş yeni devletin siyasal sınırları içinde yaşayan 'modern birey'in tahayyül edilen kültürel özelliklerinden biri de ulusal ve çağdaş müziği anlayabilmesi olacaktır. Bu süreçte hemen her alanda yaşanan ulus-devlet merkezli 'kültürel dönüşüm'ün (*cultural transformation*) merkezden periferiye, kentsel alanlardan köylere doğru uzanan bir sarmal olarak tanımlamak yanlış olmaz. Bununla birlikte, diğer tüm alanlarda olduğu gibi müzikte de, yerel-ulusal, geleneksel-modern, doğulu-batılı, folklorik-sanatsal vb. kavramsal karşıtlıklar ile tanımlanabilecek kültürel farklılıklar arasındaki ilişkilerin kurulması ve hedeflenen amaçlara ulaşılması için, her iki uçtaki kültürel referans noktalarını bilen ve böylece söz konusu inşa sürecinde, bu bildiride 'kültürel

[2] Gökalp'e (1972:146-147) göre ulaşılmak istenen "muasır medeniyet" seviyesinin müziği, "hasta" ve "gayrimilli" olan Doğu müziği (geleneksel Türk sanat müziği) yerine "milli" olan 'Halk' müziği ile Batı müziğinin kaynaşmasından doğacaktır. Bunun için gerekli formül ise oldukça basittir: halk müziğini toplamak ve Batı müziği biçemlerine göre armonize etmek. Toplamakla ilişkili bölüm bütünüyle folklorun, sonrası ise "musikişinasların" görevidir.

aracılık' (*cultural mediator*) kavramı tanımlanan rolü üstlenecek uzmanlara ihtiyaç vardı. Ayrıca hem Batı işi, modern, çoksesli müzik kültürünün hem de yeniden kurgulanan halk müziğinin tüm Türkiye'ye yayılmasını sağlayacak kanalları teşkil edecek kurumsal örgütlenmeler gerekiyordu. Bu nedenle, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin ilk evresinde (1922-1934), ulusal çağdaş Türk müziğinin yaratılması ve derlenen halk müziği gereçlerinin "Batı musikisi usulüne göre" armonize edilebilmesi için gerekli bilgi ve beceriye sahip müzik adamları yetiştirilmesine, bunlardan kadrolar oluşturulmasına ve eğitim kurumları kurulmasına öncelik verilir.[3] İkinci evrede (1934-1952) ise, 'yeni musikinin' benimsetilmesi ve kabul ettirilmesi için yaygınlaştırmaya dönük çalışmalar içine girildiği görülür.

Erken Cumhuriyet döneminde kurulmuş ya da dönüştürülmüş en önemli kurumsal örgütlenmeler aşağıdaki diagramda (şekil 1) görülebilir.

Şekil 1. Maarif Vekâleti'ne bağlı kurumlar.

.

Diagramda (şekil 1) görüldüğü gibi Osmanlı döneminde kurulmuş (1917) olan Dar'ül Elhan (1926'da konservatuvar) ve Türk Ocakları (1932'de halkevi) gibi dönüştürme işlemine tabi tutulan ve Erken Cumhuriyet

[3] 1926'dan itibaren 'Türk Musikisi' öğreniminin sonlandırılarak yalnızca Batı müziği eğitimi verilmeye başlanılan 'konservatuvarlar'; Batılı/modern çoksesli müzik kültürünün halka öğretecek müzik öğretmenleri yetiştirmek amacıyla kurulan 'Musiki Muallim Mektebi' (1924); 1931'de kapatılan Türk Ocakları'nın yerine kurulan 'halkevleri' (1932); Çoksesli Batı müziğinin seslendirilmesi için kurulan 1934'de kurulan Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası; 1936'dan itibaren devlet tarafından işletilmeye başlanılan 'radyo'; ve 1940'da büyük bir kalkınma ve modernleşme projesi olarak hayata geçirilen 'köy enstitüleri', resmi ideolojiye göre biçimlendirilen 'milli' müzik politikasının devlet eliyle yürütülmesi için kullanılan kurumların başında gelirler.

döneminde kurulan tüm kurumlar Maarif Vekâleti'ne (Milli Eğitim Bakanlığı) bağlı olup, tüm bu kurumlar Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak resmi kültür politikalarının gerektirdiği biçimde merkezi ve sıkı bir denetim altında yönetiliyordu.

İkinci evreden başlayarak uygulanan politikaların en önemli sonuçlarından biri de yeni kurulan devletin siyasal sınırları içinde yaşayan, ancak aralarında inançsal, dilsel, müziksel vb. özellikler bakımından birçok farklılıklar olan toplulukları 'Türklük' esasına dayalı tek bir ortak paydada bir araya getirecek yeni bir 'halk müziği'ni yeniden inşa etmek olmuştur. Bu süreçte önemli rol oynayan aktörlerin başında ise bu bildirinin merkezinde yer alan Muzaffer Sarısözen (1899-1963) gelir.

Muzaffer Sarısözen, Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından planlanan ve 1937'de Sivas'tan gerçekleştirilen birinci derleme gezisinden başlayarak müziksel gereçlerin derlenmesi, arşivlenmesi ve Batı notasyonu ile çeviriyazımlarının yapılmasının yanı sıra, Ankara Radyosu'nda 1940 yılında halk müziği programı olarak başlayan 1947 yılında ayrı bir topluluk olarak kurulan 'Yurttan Sesler' topluluğu ile 'Türk Halk Müziği'nin inşası sürecinde birkaç 'kültürel aracılık' rolünü (aktarma, koruma, güçlendirme, dönüştürme vb.) birden üstlenmiş önemli aktörlerden birisi olarak karşımıza çıkar.

Kavramsal Model: 'Kültürel Aracılık'[4]

Belirlenmiş toplumsal bağlamı dışında pek çok anlama gelebilen 'Aracılık' terimi, genellikle birkaç çekirdek düşünceye ve kavrama işaret eder.[5] Aracılık, en yaygın biçimde iki uzak ya da karşıt kutup arasındaki *orta nokta*yı işgal etme kabiliyetidir. Aracılık etmek demek, temelde "iki farklı konum arasında bir temas noktası, bir kesişim, iletişim ve diyalog alanı" sağlamaktır (Debrix 2003:xxi).

[4] Bu bildiride sunulan 'kültürel aracılık' modelinin ayrıntıları daha önce birkaç çalışmada (Yükselsin 2011a; Kınlı ve Yükselsin 2012) ayrıntıları ile sunulmuş olup bu bildirinin kapsamının darlığı nedeniyle yalnızca modelin tanımlanması ile sınırlı tutulmuştur.

[5] Latince *medius* sözcüğünden türeme olan 'aracılık' teriminin etimolojik kökeni "yansızlık", "tarafsızlık", "bağımsızlık" anlamına da gelmektedir (Runes 1970:194).

Şekil 2. İki farklı konumu **(**X ve Y) bağlantılayan aracılık alanı (Yükselsin 2011a: 223).

Aracılık, Runes'un (1970:190) da vurguladığı gibi özellikle "aracısız etkileşimin mümkün olmadığı birbirinden oldukça farklı gerçeklik biçimlerine sahip sistemler için" gereklidir. Söz konusu sistemlerin kendi özgüllüklerini çoğu zaman kendi kültürel dizgelerini oluşturarak tanımladıkları gerçeği göz önüne alındığında aracılığa duyulan gereksinim daha da önem kazanır. Burada kastedilen 'kültürel aracılık'tır. Çünkü, kültürel aracılığın en temel dayanağı, kültürel nesnelerin kavranmasının bireysel ve yardımsız gerçekleşemeyeceği varsayımıdır. Bu nedenle bir anlam üretme aracı olarak müziğin kavranması için de her zaman kültürel aracılara ihtiyaç vardır (Yükselsin 2011a: 223).

Aşağıdaki diagramda (şekil 3) görülebileceği gibi, bir kültürel nesnenin X ve Y olarak tanımlanan ve birbirinden kısmen ya da bütünüyle farklı olan konumlar/kutuplar (*c*) arasındaki karşılıklı değiş-tokuşu (iki yönlü aracılık), ya da yalnızca bir konumun diğer konuma ait kültürel nesneyi talebi (tek yönlü aracılık) A ile tanımlanan aracı tarafından sağlanır. Dolayısı ile, aracılık konumunu işgal eden aracı kişi (*mediating person*), kültürel unsurların/anlamların belirli bir kültürel varoluş düzeyinden (X ve Y) diğerine karşılıklı geçişini sağlayan bir 'arayüz' (*interface*) olarak iş görür. Ancak bu anlamsal geçiş kimi zaman görece olduğu gibi, 'değişmeden' kimi zaman ise 'değişerek' ya da 'dönüşerek' gerçekleşir.

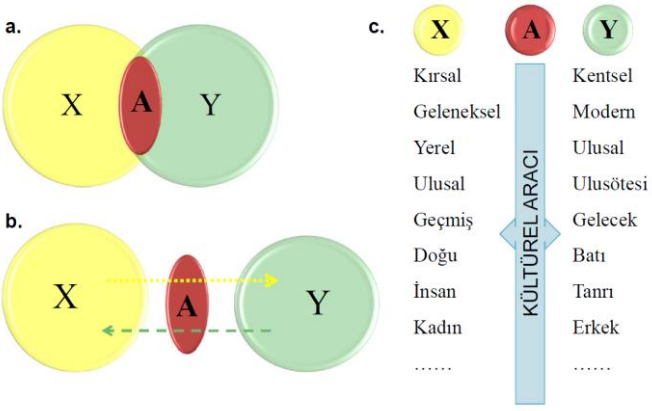

Şekil 3. Bir 'arayüz' olarak kültürel aracılık (Yükselsin 2011a: 223).

Ronald Taft (1981:53), Bochner'in kitabına katkısında kültürel aracıyı, "dil ve kültür bakımından farklı kişi ya da gruplar arasındaki iletişimi, anlayışı ve eylemi/hareketi kolaylaştıran kimse" olarak tanımlar. Taft'a (1981:53) göre, aracı kişi rolünü, her kültürel grubun diğeri hakkındaki ifadelerini, niyetlerini, algılarını ve beklentilerini yorumlama yoluyla, gruplar arasında iletişim kurarak ve dengeleyerek icra eder. Dolayısı ile kültürel aracı, bir bağlantı olarak hizmet vermek amacıyla bir ölçüde her iki kültüre de katılmak zorundadır. Bochner, bu durumu yani bir bireyin arayüz durumuna bulaştığı sıradaki ya da sonrasındaki değişimleri "kültür öğrenme" (*culture-learning*) olarak adlandırır.[6] Buna göre, 'kültürel aracı', en az iki farklı kültüre ilişkin bilgi, beceri ve aracılık deneyimlerine sahip kişi olarak tanımlanabilir.

Şekil 4. Kültürel aracılığın görev ve amaçları.

Yukarıdaki diagramda (şekil 4) görüldüğü gibi kültürel aracılığın belli başlı görev ve amaçları vardır ve bu amaçların bazıları birbirine karşıttır. Bir kültürel aracılık görevi olarak 'aktarmak/taşımak' (*transferring*/*transporting*), bir kültürün kısmen ya da bütünüyle bir yerden bir yere taşınması biçimindeki mekânsallığa ya da kültürel bellek alanlarında (bireylerin biyolojik bellekleri ya da fiziksel mekânlarda) saklanarak geçmişten geleceğe aktarılması biçiminde zamansallığa vurgu yapar. 'Uzlaştırmak' (*reconciliation*), iki farklı

[6] Bochner'e (1981:2) göre kültür öğrenme sürecinde kuramsal olarak dört ana sonuç mümkündür: (1) Bir kişi, tüm yabancı etkileri reddedip kendi kökeninin kültürüne tutunarak tek kültürlü (*monocultural*) kalabilir. (2) Bir birey, kendi köken kültürünü reddedip yeni bir kültürü benimseyebilir: sonuç hala tek kültürlü kişidir. (3) Bir birey, köken kültürünü elinde tutarak ikinci bir kültürü de öğrenerek iki-kültürlü (*bicultural*) olabilir. (4) Nihayet, bir birey köken kültürünü elinde tutup diğer birkaç kültürü öğrenerek çok-kültürlü (*multicultural*) olabilir (Yükselsin 2011a: 225,226'dan).

kültürel varoluş düzeyinin her birinin karşısındakinin kültürüne duyduğu hoşgörüyü arttırmayı olduğu gibi iki kültürün yeni bir varoluş düzeyinde, yeni bir ortak kültürel paydada buluşabilmelerini de amaçlayabilir. Bir kültürün devamlılığı ve dayanıklılığı elindeki 'kültürel sermaye'nin gücüne bağlıdır. Bu sermayenin arttırılması yani 'güçlendirme' kültürel aracılık olmadan mümkün değildir. 'Güçlendirmek' (*reinforcement*), ya sahip olunan kültürel dizgeye göre yenilerinin yaratılması ya da başka kültürlere ait olanların sahip olunan dizge referans alınarak dönüştürülmesi yoluyla sağlanır. Kültürel aracılığın 'koruma' (*protection*/*preserving*) görevi, çoğu zaman bir kültürün işaretleyici özelliklerini ve nesnelerini onu adına muhafaza etmek ya da dış etkilere kapatmak biçiminde olabilir. 'Dönüşüm' (*transformation*), başka bir çevreye (mekânsal, kültürel, toplumsal vb.) ait bir özne ya da nesnenin (bir birey, kültürel unsur vb.) yeni bir çevre içinde yabancı olarak algılanmadığı ya da yabancılığının farkına varılmadığı zaman mümkündür. Dönüşüm iki yolla gerçekleştirilir: Uyarlama/adaptasyon (*adaptation*) ve bireştirme/sentezleme (*synthesizing*). Bir kültürü 'yeniden inşa'ya (*reconstruction*) yönelik aracılık ise, kültürün devamlılığının yanı sıra dinamiklik ve değişebilirlik özelliklerine vurgu yapar. Çünkü, ister koruma, ister dönüştürme, isterse güçlendirme amaçlı olsun her kültürel aracılık etkinliği, öznesi olan kültürün yeniden ve yeniden üretilmesini gerekli kılar (Yükselsin 2011a: 224,225).

Kültürel Aracı Olarak Sarısözen

Muzaffer Sarısözen'i halk müziğinin sistematik olarak derlenmesi, kurgulanması ve yaygınlaştırılmasında oynadığı aracılık rollerini ortaya çıkaran etkenleri, bir başka söyleyişle kültürel aracıya nasıl dönüştüğünü anlamak için kültürlenme ya da Bochener'in (1981:2) "kültür öğrenme" olarak adlandırdığı yetişme sürecine bakmak gerekir. Bu kültürlenme sürecinin ilk evresi, çocukluğundan Dar'ül Elhân'ın 1926 yılında gerçekleştirdiği ilk derleme gezisine kadar geçen süre oluşturur.

Sivaslı eğitimli, saygın ve müziksever ailenin en küçük çocuğu olarak 1899'da doğan Sarısözen'in hem makamsal (Klasik Türk Müziği) hem de modal (Halk Müziği) müzik kültürleri içinde yetiştiği görülür (aktaran Altınay 1993: 1; Elçi 1997:23). Müzikle yakından ilgilenen aile üyelerinin Nakşibendi olmalarına nedeniyle o dönemde çalgı çalmak hoş karşılanmadığı için ud, keman, bağlama ve tanbur gibi çalgılar evin gizli bir bölmesinde saklanıyordu (Elçi 1997: 23'den). Böyle bir ortamda dünyaya gelen Sarısözen, Ali Rıza

Avni'nin kendisi ile yaptığı bir görüşmede müzikle ilişkilenmesinin konuşmaya başladığı ilk günler kadar eski olduğunu, annesi ve ağabeylerinin kendisini halk müziğine karşı özel bir ilgi geliştirmesini sağladıklarını, büyüdükçe ağebeyleri ile gittikleri sazlı ve hikâyeli kahveler ve köy hayatının etkisi olduğunu vurgulaması bunu destekler (aktaran Elçi 1997: 23). Altınay'ın (1993: 1) aktardıklarına göre bu dönemde Sarısözen hem ud hem de bağlama çalmaktadır. Elçi'nin (1997:23) nota ve kulak eğitimi aldığını belirtse de buna ilişkin somut verilere rastlanmamıştır.

Kurtuluş Savaşı'nın ardından 1922-23 yılında öğretmenliğe başlayan Sarısözen'in 'Kültürel Aracı' olmasıyla sonuçlanacak süreç, aslında 1926 yılında Dar'ül Elhân (kuruluş tarihi 1917) tarafından gerçekleştirilen ilk derleme gezisi ile başlar. 31.7.1926-20.9.1926 tarihleri arasında (Altınay 2008: 2) düzenlenen gezide Sivas'a giden Derleme Heyeti Muzaffer Sarısözen'deki müzik yeteneğini keşfeder ve Derleme Heyeti'nin başkanı Yusuf Ziya Demircioğlu daha sonra İstanbul Belediye Konservatuvarı (1928) adını alacak Dar'ül Elhan'da okuması için kendisini davet ederler. Kendi doğduğu toprakların müzik kültürünü (modal-makamsal müzik, bağlama, ud icrası) öğrenmiş olan Sarısözen Dar'ül Elhan'a gönderilerek Batı sisteminde (nota öğrenimi, keman icrası) eğitim görür.[7] İstanbul Belediye Konservatuvarı'ndaki eğitiminin ardından yeniden Sivas'a dönen Sarısözen, önce 'Sanatlar Okulu' ardından Sivas Lisesi'nde müzik öğretmenliğine atanır (Şenel 1999: 109; Altınay 2008: 2; Elçi 1997: 24).

Sarısözen bu dönemde kültürel aracılık ile ilişkilendirebileceğimiz ve bir anlamda uzmanlaşma deneyimleri olarak örneklendirebileceğimiz iki somut projenin gerçekleşmesinde rol oynar. Bunlardan birincisi kendisi gibi bir müzik öğretmeni olan Hüseyin Kaya ile birlikte Sivas'da *Garp Musikisi (*Batı müziği) eğitimi vermek üzere 'ilk Musiki Mektebi'ni kurmasıdır. O dönemde yayımlanan bir çalışmada okulun kuruluşu şöyle tanımlanıyor:

Garp Musikisinin önemi henüz layıkiyle anlaşılamadığı bir zamanda Anadolu'nun tam göbeğinde böyle bir kurumun canlanmış olması, ilim gidişi

[7] Sarısözen'in İstanbul Belediye Konservatuvarı'ndaki eğitim süresi Şenel'in "Cumhuriyet Dönemi Türk Halk Müziği Araştırmaları" başlıklı makalesinde (1999:109) "3 yıl kadar", Altınay'ın yüksek lisans tezinde (2008:1) "iki yıl" olarak belirtilmektedir. Bu bildirinin sunumu sırasında Süleyman Şenel araya girerek Sarısözen'in 3 yıl okumadığını kısa süreli bir sertifika eğitimi aldığını vurgulamış, Sarısözen'in oğlu Memil Sarısözen de bu ifadeyi doğrulamıştır.

bakımından müteşebbisleri takdirle kaydettirecek bir hadise teşkil ediyor. (aktaran Altınay 1993: 2)

Tüm çabalara karşın okulun ömrü pek uzun olmasa da, Sarısözen ve Kaya'nın Sivaslı gençlere Batı müziğinin/kültürünü öğretmeleri dikkat çekicidir.

Sarısözen'in içinde yer aldığı ikinci proje 'yerel olan'ın korunmasına yöneliktir. 1930 Eylül'ünde Sivas'a atanan Ahmet Kutsi Tecer ile birlikte 1931 yılında 'Halk Şairleri Koruma Derneği'ni kurarlar ve aynı yılın sonunda (5 Kasım) Halk Şairleri Bayramı'nı düzenlerler (aktaran Altınay 1993: 3). Bu bayram, daha sonra ulus-devlet projesinin seçilmiş halk müziği sanatçısı olarak radyodan, köy enstitülerine kadar birçok kurumda görev almış ve 'otantik', 'yerel', 'bozulmamış' halk müziğinin temsilcisi olarak simgeleştirilmiş Aşık Veysel Şatıroğlu'nun keşfedildiği etkinlik olmasıyla da oldukça önemlidir. Ayrıca yapılan etkinlik sonrasında çıkarılan broşürde Sarısözen notaları ile birlikte 'Sivas Halayları' başlıklı bir yazı yayınlar (Elçi 1997:27).

Görüldüğü gibi önce kendi yaşadığı coğrafyanın kültürü içinde (tek kültürlü) yetişen, bununla birlikte, İstanbul Belediye konservatuvarındaki eğitimi sonrasında Sivas'da gerçekleştirdiği projelerle, hem Batılı, kentli ve modern hem de yerel ve kırsal kültüre ilişkin deneyimleriyle, bilgi ve becerilerini en azından iki-kültürlü olarak geliştiren Sarısözen'in yeni ulus-devlet projesinin beklentilerine karşılayacak bir 'kültürel aracı'ya dönüşmüştür.

Şekil 5. M. Sarısözen'in Türk Halk Müziği'nin inşası sürecinde üstlendiği görevler.

Şekil 5'de de görülebileceği gibi, Muzaffer Sarısözen inşa edilmekte olan "Türk Halk Müziği"ne gereç oluşturacak halk şarkılarının ve ezgilerinin

hem derlenmesi ve arşivlenmesi, hem Cumhuriyet dönemi ideolojisi ve Batı normlarına göre yeniden kurgulanması, hem de kurgulanan yeni halk müziğinin radyo aracılığıyla yaygınlaştırılması aşamalarının tümünde de görev almıştır.

'Yerel'in Toplanması ve Dönüştürülmesi

Muzaffer Sarısözen'in Sivas'da kültürel aracılık ile ilgili deneyimleri yaşadığı dönemde yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi kültür politikaları çerçevesinde önemli kararlar alınmış ve uygulamaya geçirilmişti. 1931'de kapatılan Türk Ocakları'nın yerine 1932'de Halkevleri kuruldu. 1 Kasım 1934'de Atatürk'ün mecliste yaptığı konuşmanın hemen ardından Musiki İnkılâbı Komisyonu'nun oluşturuldu ve Türk müziği radyolardan yasaklandı. Yine aynı yıl Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası kuruldu. 1936 yılında gerçekleştirilen uygulamalara bakıldığında, o döneme dek TTTAŞ tarafından işletilen Radyo devlet radyosuna dönüştürülmesi, Türk müziğinin radyolarda yeniden başlatılması, Ankara Devlet Konservatuvarı'nın kurulması ve aynı yıl içinde Bela Bartók'un Türkiye'ye gelerek A. Adnan Saygun ile Adana'da alan çalışması gerçekleştirmesi gibi, müzik reformuna yönelik çalışmaların hayata geçirildiği görülür.

Bartok'un gelişine kadar yalnızca İstanbul Konservatuvarı'nca (eski adıyla Dar'ül elhan) 1926-29 yılları arasında ve Türk Halk Bilgisi Derneği'nce (1929 ve 1931'de) gerçekleştirilen yerinde derleme çalışmaları dışında halk müziğine ilişkin başkaca bir derleme çalışması yapılmamıştı.[8] Bu nedenle Bela Bartók'un Saygun ile birlikte gerçekleştirdiği alan araştırmasına dayalı model çalışma Kurt Reinhard'ın da belirttiği gibi "Türk müzik folklorunun gelişmesinde önemi yadsınamayacak bir kilometre taşıdır" (1992:220). Ankara Üniversitesi Macar Dilleri profesörü László Rásonyi, M. Ragıp Gazimihal ve A. Adnan Saygun'un girişimleri sonucu Ankara Halkevi'nin

[8] İstanbul Belediye Konservatuvarı (eski adıyla Darl'ül-Elhan) tarafından halk müziği alanında gerçekleştirilen derleme çalışmalarını incelediğimizde bunların üç aşamada gerçekleştirildiği görülür. 'Uzaktan derleme' olarak da adlandırılabilecek birinci aşamada Türkiye'nin çeşitli yerlerine yazılan mektuplarla türkülerin notaya alınarak gönderilmesi istenir ve gelenler elden geçirilerek yayınlanır. 1922-1925 yılları arasında her ilin Milli Eğitim Müdürlükleri aracılığıyla Anadolu'nun çeşitli yerlerinde görev yapan köy öğretmenleri, müzik öğretmenleri, mahalli müzisyenler, muhtarlar, sağlık görevlileri vb. ilgililere gönderilen sorukağıdı/anket içeren bir mektup yoluyla gerçekleştirilen çalışmanın sonuçları 1926 yılından itibaren yayımlanmaya başlar (Altınay 2008:3; Şenel 1999:106, 107). İkinci aşamada ise bu çalışma tarzındaki yanlışlığın farkına varılır ve bir heyet ile derleme gezilerine çıkılarak türküler bizzat yerinde notaya alınır. Bu saptama aşamasında bir bölümü fonografa kaydedilirken, bir bölümü de yerinde notaya alınarak derlenir. 1926-29 yılları arasında düzenlenen 4 derleme gezisinin ardından 850 türkü derlendi (Hasgül 1996:35). Bu derleme gezilerinde başta Rauf Yekta, Yusuf Ziya Demirci, Besim Tektaş, Dürri Turan olmak üzere Muhiddin Sadak, Ferruh Arsunar, Mahmut Ragıp Gazimihal, Remzi Bey, görev aldılar (Altınay 2008:11-13; Şenel 1999: 108; Ülkütaşır 1973: 32-33).

davetiyle Türkiye'ye gelen Bartók'un davet edilmesinin en önemli nedeni, Saygun'a göre "tecrübeli bir halk müziği derleyicisinden uzman danışman olarak yararlanmaktır" (Yükselsin 2011b:254'den). Kısa bir süreye (18-25 Kasım 1936) sığdırılan bu alan çalışmasında Bartók ve Saygun'a Maarif Vekaleti (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından görevlendirilen Necil Kazım Akses ve Ulvi Cemal Erkin de gözlemci olarak bulundular. Akses ve Erkin'in gözlemci olarak bulunmalarının nedeni açıktır aslında: 'usta' Bartók'dan derleme işinin inceliklerini öğrenmek. Nitekim Safet Arıkan'ın Maarif Vekili olduğu dönemde aynı yıl henüz kurulmuş olan Ankara Devlet Konservatuvarı'nca derleme çalışmalarının daha sistematik yapılması ve bir folklor arşivi kurulması kararlaştırılmıştı.

Böylece derleme çalışmalarının nasıl yapıldığını yerinde izlemek üzere görevlendirilen Ankara Devlet Konservatuvarı kadrolu Akses ve Erkin ertesi yıl 17 Ağustos 1937'de, Hasan Ferit Alnar, Halil Bedî Yönetkin ve teknisyen Arif Etikan'ın da görev aldığı ekiple Sivas, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Trabzon ve Rize illerinde yürütülen ilk derleme çalışmasına başladılar. Bu derleme gezisinin Sivas ayağında ekibe Ahmet Kutsi Tecer'in tavsiyesi ile Muzaffer Sarısözen'in de katılması (Altınay 1993: 3; Elçi 1997: 27), aynı zamanda Sarısözen'in Türk Halk müziğinin inşası sürecindeki baş aktörlerden biri olacağı sürecin de işaretleyicisidir. Sarısözen, Sivaslı oluşu, bölgeyi ve halk müziği ustalarını iyi tanımasıyla bu ilk derlemede önemli katkılar sağlar. Sarısözen, Sivas'ın müzik ve halk oyunları hakkında ayrıntılı bilgilere sahip olmanın yanısıra Ruhsatî, Veysel, Verâni, Emrah, Sümmânî ve diğer aşıkların edebiyatlarını da iyi tanımaktadır. Sivas ağzını iyi bildiği için aşıkların söylediklerini iyi anlar ve doğru biçimde kaydeder. Aynı başarıyı bundan sonra gidilen diğer yerlerde de sergiler (Elçi 1997:27).

Sarısözen'in bu ilk derleme çalışmalarında gösterdiği başarı üzerine ertesi yıl (1938) Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi Şefliği'ne tayin edilir (Altınay 1993: 4) ve böylece asıl 'kültürel aracılık' rolü başlar. Sarısözen Ankara Devlet Konservatuvarı tarafından 1937'den 1952 yılına kadar düzenlenen derleme gezilerinin tümünde görev alır. Sarısözen'in beşinci derleme gezisinden (1941) başlayarak birçoğunu Halil Bedii Yönetken

ve Ali Razı Yetişen ile yürüttüğü[9] derleme gezileri sonucunda konservatuvar folklor arşivinde 10.000'e yakın müziksel gereç toplanmış, derlenen gereçler tele, muma ve taş plaklara kaydedilir.

Fotoğraf 1. *Muzaffer Sarısözen, M. Ragıp Gazimihal, Rıza Yetişen derleme çalışmasında, 1939/40* .

Derleme gezileri kültürel aracılık bağlamında 3 ana amaç güdüyordu. Bunlardan birincisi saf/öz halk müziğini tınısal içeriği ile birlikte icra edildiği gibi fonografa kaydederek Ankara'daki folklor arşivi belgeliğine aktarmak ve böylece radyo gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile yok olma tehlikesi altında olduğu düşünülen yerel müzik kültürlerini geleceğe taşımak üzere muhafaza altına almaktır. Bu nedenle köylülerin (uzman müzisyenler) ya da profesyonel müzisyenlerin belleklerinde yer etmiş sözel ve çalgısal gereçlerin içeriklerine ve kültürel özelliklerine ilişkin malumatlar, ileride değerlendirilmek üzere derleme fişleri ile saptanıp yerinde kaydediliyordu. İkincisi, modern/Batılı tekniklerle işlenmiş milli/ulusal çoksesli Türk müziğinin yaratılması için gereç oluşturmaktır. Sonuncusu ve bu bildiride tartışıldığı üzere tüm Anadolu halk müziklerinin envanterini çıkartarak, bu envanterden seçilenlerden kurulu yeni ulus-devlet modeline uygun bir 'Türk Halk Müziği' yaratmaktır.

[9] Ankara Konservatuvarı tarafından gerçekleştirilen derleme gezilerine katılan diğer isimler Mahmut Ragıp Gazimihal, Hasan Ferit Alnar, Necil Kazım Akses, Ulvi Cemal Erkin, Nurullah Şevket Taşkıran ve Arif Etikan'dır (Elçi 1997:16).

'Kültürel Dönüşüm' (*cultural transformation*) olarak adlandırdığım bu süreçte yapılan çalışmaların ilk ayağı ise yazılı olmayan kültürlerin yazılı kültüre dönüştürülmesidir. Ancak aşağıda tartışılacağı üzere yazılı kültüre dönüştürmede kullanılan yazı –müzik yazısı- olarak Batı kültürlerinde kullanılan ve tonal bir sisteme uygun olan Nota yazısının Türk müziğine uyarlanarak kullanılması birçok sakıncayı ve yanlışlığı da beraberinde getirdiği görülmüştür. Bununla birlikte resmi olarak Donizetti'nin Yeniçeri Ocağı ile birlikte lağvedilen Mehterhane'nin yerine kurulan bandonun başına geçmesinden (1828) itibaren kullanılmaya başlanılan ve Cumhuriyet döneminin başlangıcında ilk olarak Geleneksel Türk Sanat Musikisi'nin yazılması için uyarlanan Batı notasından başka, ortak olarak bilinen ve kullanılan bir müzik yazısı olmadığı düşünülürse elde başka bir seçenek olmadığı ve bu durumun kaçınılmaz olduğu daha iyi anlaşılır. Ancak dönüşüm sürecinde meselenin yalnızca Batı notasının kullanılmasına indirgenemeyeceğini de vurgulamak gerekir.

Kültürel Müdahale: Türk Halk Müziği'nin İnşası/Restorasyonu

Cumhuriyet döneminin reformcu atılımları içinde yerel kimliklere dokunulmayacağını düşünmek hata olurdu. Çünkü Cumhuriyet'le birlikte uygulamaya geçirilen projenin ana hedefi, giriş bölümünde de belirtildiği gibi, halkın gündelik yaşamı, giyim kuşam tarzından yemek adabına, gündelik yaşam alışkanlıklarından toplumsal davranış kurallarına varıncaya kadar her anlamda dönüştürmekti. Dolayısı ile modernleşme/Batılılaşma ekseninde yürütülen çalışmaların bir sonucu, derlenen yerel kültürlerin Batının kültürel normlarını ve tekniklerini öğrenmiş kadrolarca yeniden kurgulanarak ait oldukları topluluklara 'Milli kültür' olarak sunulması oldu. Yerel müzik kültürlerine ait müziksel gereçlerin (köylü şarkıları, dansları) toplanıp yeniden işlendikten sonra halkevleri ve radyo aracılığı ile tüm ülkeye yayılarak ortak bir 'milli' kültürü (Türk Halk Müziği, Türk Halk Oyunları/Dansları) paylaşan bir millet/ulus yaratılması hedefleniyordu. Bu durum halk müziğinin inşasında yerel müziklerin dil, ezgi, tartım/usul, çalgılar, seslendirme biçemi vb. birçok özelliğine "yetkili uzmanlar" (Ediboğlu 1947:10) tarafından müdahale edilmesi meşru kabul edildi.

Halk müziğinin yeniden inşasında izlenilen yol ile dil reformunda izlenilen yol arasındaki benzerlikler dikkat çekicidir. Dil reformu ve Güneş-dil teorisinde izlenilen yol bir anlamda ulusal/milli olarak tanımlanabilecek özelliklere sahip yeni ve üniter bir 'halk müziği" üretilmesine de model oldu. Dil reformu ile, milli kimliğin inşasının vazgeçilmez bileşenlerinden biri

olarak görülen tek tip ve homojen bir dil yaratılması gerekiyordu. Çünkü, Kurtuluş Savaşı sonrasında çizilen yeni sınırlar içinde birbirinden farklı birçok dil (Türkçe, Kürtçe, Rumca, Ermenice, Lazca, Romanca, Arapça, Arnavutça, Bulgarca, Gürcüce, Adigece vb.) konuşuluyordu. Cumhuriyet öncesinin "Osmanlıca" olarak da adlandırılan resmi dili Türkçe, Arapça, Farsça dillerinin bileşkesi olan bir dildi. Bununla birlikte, Cumhuriyet döneminin söylemi halkın gündelik konuşmasında bu dilden çok farklı bir dil (öz-Türkçe) kullanıldığını iddia ediyordu. Cumhuriyet rejiminin belki de en önemli avantajı (aynı zamanda yanılgısı) ise bu toplulukların birçoğunun okuma-yazma bilmemesiydi. Eğitim ve harf devrimi ile birlikte yeniden inşa edilen Türkçe'nin tüm topluluklara öğretilmesinin de daha kolay mümkün olacağı düşünülüyordu. Bu yolla Osmanlıca denilen eski Türkçe içindeki tüm Arapça ve Farsça kelimelerin atılmasının yanısıra Türk Dil Kurumu tarafından yeni sözcükler türetilmesi yoluyla arı bir Türkçe oluşturularak tüm toplulukların bu dili konuşmaları sağlanacaktı. Bu toprakların tüm topluluklarının konuşacağı resmi dili Türkçe, müziği ise "Türk Halk Müziği" olacaktı. Dolayı ile dil reformu, çoğu zaman sözel halk müziğinin dilini de yeniden formüle etmeyi gerektirdi. Örneğin, Stokes'un (1998:104) aktardığına göre, TRT repertuvarında bulunan ve "Prahoda mindim sürdüm seyrana" sözleri ile başlayan bir türkü "Gemilere bindim sürdüm Samsun'a" şeklinde değiştirilmiştir. Zira tren anlamına gelen "prahod" sözcüğü Rusça'dır ve bu şekilde kabul edilmesi mümkün değildir. Tren sözcüğünün öz Türkçe karşılığı da bulunmadığından, tren yolculuğu gemi yolculuğu ile değiştirilmiştir. Hasgül de "seyran" sözcüğünün Arapça olmasından dolayı Samsun ile değiştirildiğini aktarır. Sonraki bir değişiklikte de yolculuğun son durağı Bakü yerine Iğdır olmuştur (1996: 43).

Cumhuriyet dönemi müzikçilerinin halk müziğini çoksesli yapmak ve armonize etmek, türküleri koroya uygun hale getirmek gibi halk müziği merkezli uygulamalarına bakıldığında ezgilere müdahale etmek kaçınılmaz görünüyordu. Sarısözen'in derleme ve icra çalışmaları sırasında halk müziğinin ana karakterinin kaybolmaması için oldukça çaba harcadığı yadsınamaz. Ancak karşısında iki önemli engel vardır. Birincisi tüm Anadolu'da aynı ses sisteminin kullanılmıyor olmasıdır. İkincisi, Batı nota yazısının batı dışı makamsal ve modal müzikleri yazmak için icat edilmemiş olmasıdır. Aynı sorunu kendisinden önceki derlemeciler de yaşamış ve kendilerince çözüm üretmeye çalışmışlardı. Sözgelimi Saygun, halk ezgilerinin notaya almak için Dr. Suphi Zühtü (Ezgi)'nün 1933-1953 yılları arasında yayınlanan 5 ciltlik "Nazari ve Ameli Türk Musikîsi" başlıklı

kitabında ortaya koyduğu ve makamsal müziğin Batı notasyonu ile yazılması için geliştirdiği değiştirgeçleri çok az değişikliklerle kullanmış ve ayrıca türkülerin metinlerinde Karadeniz ağzının telaffuzu için bir önceki çalışmasında olduğu gibi çeşitli simlerden (*ç* yerine *ts*, *c* yerine *dz* vb.) yararlanmıştır (Yükselsin 2011b:257). Benzer biçimde Sarısözen'in bu sorunları aşmak için oldukça çaba harcar. Elçi'nin aktardıklarına göre ilk kez Sarısözen, halk müziğindeki koma sesleri numaralandırarak, ezgisel karakterin kaybolmamasına çalışır.

Beş koma bemol koyulduğunda, sanatçı onu iki koma basar. Bu nasıl belli edilecek? Örneğin; halk türkülerini bilmiyon bir sanatçı ordaki beş komayı basar; ancak türkudeki gerekli olan ses basılmamış olur. Biz ordaki koma nisbetini görünce sazımızın perdesini ona göre ayarlayarak basarız. (Elçi 1997:123)

Bununla birlikte Yurttan Sesler tarafından icra edilen türkülerin ait oldukları yerlerden gelen şikayetler, türkülerin bir şekilde değiştirildiğini gösteriyordu. Açıkça, dinledikleri türküyü ilk kez duyanlar için aslının o olduğu algısı gelişirken, türkünün özgününü bilenler bir şeylerin değiştiğinin rahatsızlığını duyuyorlardı. Radyo dergisinde B.S.E imzası ile yayımlanan ve olasılıkla Baki Süha Ediboğlu tarafından kaleme aldığı düşünülen yazıdan yapılan aşağıdaki alıntı hem bu şikayetlere bir yanıt hem de "yetkili uzmanlarca" yapılan müdahalenin meşruluğunun savunulması bakımından dikkat çekicidir.[10]

"Yurttan Sesler" yayınlarında çalınan türküler arasında memleketin çeşitli bölgelerinde söylenen bazı parçaları kısmen değişmiş, yahut –tabir caizse- restore edilmiş şekilde dinleyen bazı kimseler, alışık oldukları nağme ve temaların değişmiş olduğunu görünce sinirleniyorlar: "bu türkü böyle değildi, bunu bu hale sokan kim, halkın türküsü nasıl değiştirilebilir?" şeklinde itirazlarda bulunuyorlar.

Türk folklorunda öyle türküler vardır ki, Güneyde başka, Kuzeyde başka, Doğu'da başka bir eda ve tavırla okunur. Bunların ana temaları dahi baçan çok değişebilir. Radyo ve radyonun Yurttan Sesler saati bütün memlekete hitabettiği için bu türküler arasında esaslı bir tercih yapmak, iyisini kötüsünden ayırmak mecburiyeti vardır. (Ediboğlu 1947: 10)

Ediboğlu'nun "yetkili uzmanlar" olarak nitelediği kişilerden başında Muzaffer Sarısözen gelir. Bununla birlikte Tekelioğlu'na (1999:149) göre,

[10] Kaynaklarda (Balkılıç 2009; Şenel 1999) Radyo 1947 olarak atıfta bulunulan bu makalenin yazarı olduğunun düşünülmesinin nedeni, Aynı ciltteki sayıların taranması sonucunda Baki Süha Ediboğlu adına rastlanmasıdır.

"Sarısözen toplanan yerel örnekleri yörelerine göre sınıflayıp notaya geçirirken, aşıkların geliştirdikleri kişisel tarzları yok sayar ve türküyü kendi kafasındaki 'yöreye' göre sınıflandırır: Kriter yedi coğrafi bölgedir ve 'uymayan' örnekler dışlanır".

Halk Müziğinin Yaygınlaştırılma Aracı olarak Radyo

"Türk Halk Müziği"nin inşasındaki son adım derlenen halk müziği gereçlerinin yeniden kurgulanarak tüm yurda öğretilmesidir. Bu süreçte, konservatuvarların yanısıra radyo da halk müziğinin biçimlendirilmesinde rol oynayan önemli kurumlardan olmuştur.

Radyonun bu süreçteki rolü Ankara ve İstanbul radyolarının devletleştirilmesinden (1936) sonra başlar. İlk yıllarda (1927-1936) özel statüdeki her iki radyoda ağırlıklı olarak Geleneksel Türk sanat müziği yayınları yapılmakta olup halk müziği bireysel icralar ve çok kısa sürelerle sınırlıydı.

Nihayet cumhuriyet dönemi kültür politikasına görece ters olduğu düşünülen bu durum 1934'de Türk müziğinin devlet eliyle radyolarda yasaklanması ile bütünüyle sonlandırılmıştır. Kocabaşoğlu'ndan (1980:72) öğrendiklerimize göre, 1927-1939 yılları arasındaki şirket radyoculuğu döneminde radyo yayınlarının hem Ankara hem de İstanbul radyoları genelinde % 84,25'i müzik yayınlarına ayrıldığı ve bunun yaklaşık % 44'lük oranını Geleneksel Türk Sanat Müziği yayınları oluşturduğu halde Halk müziği yayınları yalnızca İstanbul ile sınırlı idi ve 1927 yılı verilerine göre toplam yayının % 2'lik bir kısmını oluşturuyordu.

Fotoğraf 2. *Radyo başında bir aile*, (Radyo 1942c: arka kapak).

1927 yılında Türkiye Telefon Telsiz Anonim Şirketi (TTTAŞ) tarafından başlayan görece özel radyo yayıncılığının (şirket radyoculuğu)[11] 1936 yılında Posta Telgraf Telefon İşletmesi'ne (PTT) devredilmesi yoluyla devlet radyosuna dönüştürülmesi, resmi ideolojiye uygun biçimde devlet eliyle toplanılarak biçimlendirilmeye başlanılan 'Halk Müziği'nin yine devlet eliyle tüm Türkiye'ye yayılması sürecinin de başlangıcını da teşkil eder. O döneme kadar, İstanbul ve Ankara radyolarında sistemsiz ve düzensiz olarak yer bulan halk müziği, kısa süre içinde yeni Cumhuriyetin ideolojisine uygun biçimde sistemli ve uzun erimli bir yayınsal içeriğe kavuşacaktır. Ancak, radyonun 1936'da devletleştirilerek Türkçe müzik yayınına yeniden başlanmasının ardından Geleneksel Türk sanat müziğinin yeniden icrasına başlanırken halk müziğinin radyo yayınlarındaki yeri bir süre daha silik

[11] Kocabaşoğlu'nun (1980:11) aktardığına göre, Türkiye'deki ilk radyo yayın denemeleri 1921-23 yılları arasında yapılmıştır. Bununla birlikte asıl sistematik radyo yayını Cumhuriyet Hükümeti'nin 1925 yılında çıkardığı 'Telsiz Tesisi Hakkında Kanun" uyarınca 1926'da temelleri atılan İstanbul ve Ankara vericilerinin tamamlanmasının ardından 8 Eylül 1926'da imzalanan anlaşma ile TTTAŞ'ye verilen Ruhsatname ile başlar. Anlaşma, İçişleri Bakanı Cemil Uybaydın, İş Bankası Genel Müdürü Mahmut Celal Bayar, Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu'ndan Falih Rıfkı Atay ve Sedat Nuri İleri arasında imzalanmıştır. Otuzüç maddeden oluşan anlaşma ile Ankara ve İstanbul'da kurulan vericilerin işletilmesi 10 yıl süre ile şirkete devredilmiştir. 6 Ocak 1926'da kuruluşu Hükümetçe onaylanan şirketin "Nizamname-i Dahili" adlı sözleşmesinde belirtildiğine göre şirket sermayesinin % 40'ı (60.000 TL.) İş Bankası'nın, % 30'u (45.000 TL.) Anadolu Ajansının ve %30'u (45.000 TL.) da eşit paylar halinde Bolu milletvekili Falih Rıfkı Atay, Gümüşhane milletvekili Cemal Hüsnü Taray ve tüccar Sedat Nuri İleri'nindir (Kocabaşoğlu 1980:11-13).

kalacaktır. Bu dönemde Ankara Radyosu'nda Sadi Yaver Ataman tarafından gerçekleştirilen 'Açıklamalı Halk Müziği' programı, radyolarda anonim ve aşık edebiyatı ürünlerine yer verilen ilk sistemli örnek olması bakımından önem taşır.

Kocabaşoğlu'nun (1980: 51, 54) Vakit (3 Ocak ve 4 Şubat 1927) ve Son Posta (6 Kasım 1927) gazetelerinden aktardığına göre, 1927 yılının sonlarında Türkiye'de 2000 kadar radyo alıcısının bulunduğu, bunların yarısının bile kayıtlı ve ruhsatlı olmadığı tahmin edilmektedir. 1930 yılına gelindiğinde TTTAŞ'ye kayıtlı radyo (dolayısı ile abone) sayısı 1500, 1933'de ise 5000 kadardır. Selim Sarper'in Radyo dergisinde yayımlanan yazısında (1942: 1) belirttiğine göre, 1941 yılı ortası istatistikleri ile radyo cihazı sayısı evlerde 66.000, Halkodaları, Köy Enstitüleri, kışlalar, orduevleri, lokantalar, kahvehaneler gibi umumî yerlerde 34.000'e ulaşmıştı ve Ankara radyosunun yaklaşık 3 milyon dinleyicisi vardı.[12]

Yurttan Sesler: Yeniden Kurgulanan Homojen 'Halk Müziği'nin Yaygınlaştırılması

Sarısözen'in derleme çalışmaları ile yurdun farklı bölgelerinden toplanılan türkülerin yeniden kurgulanarakatüm yurda yayılması sürecindeki aracılık rolü 1940 yılında Ankara radyosuna çağrılması ile başladı. O sıralarda Ankara Devlet Konservatuvar'ı arşiv müdürü olarak görev yapan Sarısözen'den, Ankara Radyosu Müdürü Vedat Nedim Tör ve Müzik Yayınları Müdürü Mesut Cemil'in teklifiyle, ilk önce Mesut Cemil yönetimindeki Klasik Türk Müziği korosuna (ve elbette radyoları başındaki halka), halk türkülerinin öğretileceği *Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz* programını hazırlaması istenir. Vedat Nedim Tör'ün 2 yıl sonra Radyo dergisinde yayımlanan sözleri asıl hedefleri net biçimde tanımlar:

"Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz" ve "Yurttan Sesler" saatleri sayesinde bugün Türkiye'de yüzbinlerin hep bir ağızdan söyleyebilecekleri oldukça zengin bir halk türküsü repertuvarı doğdu….. Millî birliğin en canlı vasıfları dil ve zevk birliği olduğuna göre, şimdiye kadar mahallî kalmış halk türkülerinin bütün millete mal edilişindeki mânâ büyüktür. (1942:10)

[12] 1944 yılına gelindiğinde Ankara Radyosu'nda iki yayım kanalı bulunmaktaydı: *Türkiye Radyosu* (uzun dalga) ve *Ankara Radyosu* (kısa dalga). Yurttan Sesler programının da aralarında bulunduğu tüm yayınlar saat 07:30-22:45 saatleri arasında yayım yapan Türkiye Radyosu'nda yayımlanmaktaydı (Radyo1944: iç kapak).

Hafta'da 2 gün 15'er dakika yayınlanan program, hem radyo dinleyicilerine hem de sanatçılarına her hafta yarım saatlik bir zaman diliminde bir türkü öğretme amacıyla oluşturulmuştur. Oldukça sevilen bu uygulama sonucunda 6 ay sonra "Yurttan Sesler" adıyla ayrı bir program daha yapılması kararlaştırıldı. Yurttan sesler ilk başlarda askerlik görevi nedeniyle radyodan ayrılan Sadi Yaver Ataman'ın yürüttüğü açıklamalı halk müziği yayınlarının devamı niteliğindedir. 'Bir Türk Öğreniyoruz' ve 'Yurttan Sesler' programlarının başlatılmasına kadar radyo yayınlarında yeterli yer bulamayan halk müziği Vedat Nedim Tör'e göre "üvey evlat durumundan kurtulmuş" (Tör 1999: 54; Yılmaz 1996:20), "İlan-ı istiklâl edilmiştir" (Elçin 1997: 108).

Fotoğraf 3. Yurttan Sesler provada, (Radyo 1942d: 13).

Radyo Dergisi'nin 15 Şubat 1942 tarihli 3üncü sayısında yer alan "Radyomuzda Halk Musiki Çalışmaları" başlıklı makalede yer alan bilgilere göre, hem "Bir Halk Türküsü öğreniyoruz" hem de "Yurttan Sesler" programları için Pazartesi, Çarşamba, Perşembe, Cuma günleri olmak üzere haftada 4 gün öğleden sonraları halk müziği çalışmalarına ayrılmıştı. Sarısözen, halk türkülerinin koroya öğretirken konservatuvar arşivinden seçip getirdiği yeni türkülerin önce teknik ve üslûb özelliklerini anlatır, ardından notalarını aktarırdı (fotoğraf 3). Her koro üyesinin yalnızca halk türkülerini yazmak için kullandığı ayrı bir defteri vardı. Ders aralarında türkülerin notalarını kendi defterlerine yazarlar ve bu defteri sürekli yanlarında

bulundururlardı. Notalar ayrıca çoğaltılarak radyo kütüphanesine de konurdu. Onbeş günde bir yayınlanan program için genel provaların ardından mikrofon önüne en iyi biçimde hazırlanmış olarak çıkılırdı (Radyo 1942a: 21). Radyo dergisinin 1942 yılı şubatında yayımlanan 3üncü sayısında yer alan haftalık programa göre, haftada 2 kez 15'er dakika yayımlanan *Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz/Bir marş öğreniyoruz* programı Pazartesi ve Çarşamba günleri saat 20:45-21:00 arasında, onbeş günde bir 30 dakika yayımlanan *Yurttan Sesler/Halkevleri Folklor Saati* ise Perşembe saat 19:45-20:15 arasında yayınlanıyordu (Radyo 1942b:32).
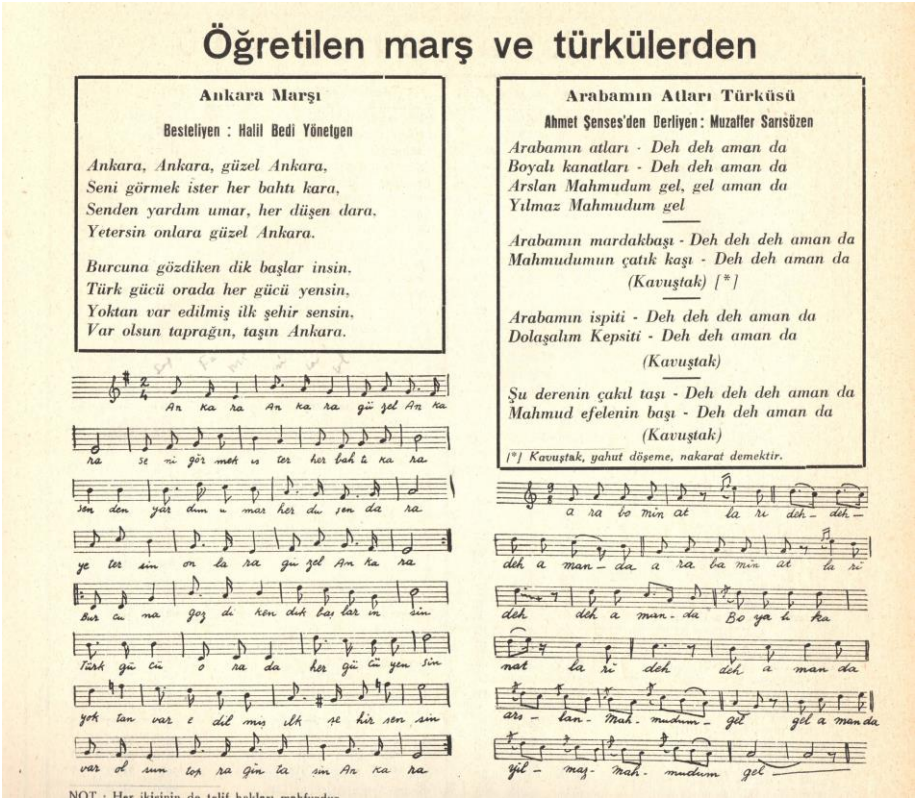
Öğretilen marş ve türkülerden

Ankara Marşı

Besteliyen : Halil Bedi Yönetgen

Ankara, Ankara, güzel Ankara,
Seni görmek ister her bahtı kara,
Senden yardım umar, her düşen dara,
Yetersin onlara güzel Ankara.

Burcuna gözdiken dik başlar insin,
Türk gücü orada her gücü yensin,
Yoktan var edilmiş ilk şehir sensin,
Var olsun toprağın, taşın Ankara.

Arabamın Atları Türküsü

Ahmet Şenses'den Derliyen: Muzaffer Sarısözen

Arabamın atları - Deh deh aman da
Boyalı kanatları - Deh deh aman da
Arslan Mahmudum gel, gel aman da
Yılmaz Mahmudum gel

Arabamın mardakbaşı - Deh deh deh aman da
Mahmudumun çatık kaşı - Deh deh aman da
(Kavuştak) [*]

Arabamın ispiti - Deh deh deh aman da
Dolaşalım Kepsiti - Deh deh aman da
(Kavuştak)

Şu derenin çakıl taşı - Deh deh deh aman da
Mahmud efelenin başı - Deh deh aman da
(Kavuştak)

[*] Kavuştak, yahut döşeme, nakarat demektir.

Fotoğraf 4. *Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz/Bir marş öğreniyoruz*, (Radyo 1942b: 13).

Bununla birlikte geleneksel Türk sanat Müziği'nin icra özellikleri ile Türk Halk Müziği'nin ses sistemi, çalgılar vb. kültürel dizgelerindeki uyuşmazlıklar nedeniyle ayrı bir program yapılması gerekliliği ortaya çıkınca,

Yurttan Sesler 1947 yılında küçük ama müstakil bir ekibe dönüştürülür.[13] Ankara'da oluşturulan modelin 5-6 yıl içinde kazandığı başarının ardından İzmir ve İstanbul radyolarında da müstakil Yurttan Sesler koroları kurulur.[14]

Sarısözen, kendisiyle yapılan bir görüşmede (Çeren 1944:9)[15] Yurttan Seslerin misyonunu şöyle tanımlıyordu:

> Radyonun sımsıkı tuttuğu ve başardığı halk türküleri yayımı ne sadece dinleyicilerine hoş bir vakit geçirmek ne de yalnız türkülerimizin çeşitleri hakkında fikir vermekten ibaret değildir. Gönüllerimizi bir araya toplamak ve bütün memleketi tek duygu haline getirmek Yurttan Sesler'in başlıca hedefidir. Artık izaha lüzum bile kalmamıştır ki, Yurttan Sesler'in sanatkâr işçileri memlekete en modern tahrip vasıtalarının bile koparamayacağı bambaşka bir istihkâm yapmakla meşguldürler. (Çeren 1944:9)

Sarısözen'in Yurttan Sesler Korosu ile yaptığı çalışmalar, Sarısözen ne kadar çaba harcamış olsa da halk müziğini tektipleştirmekten kurtaramamıştır. Her şeyden önce nota almak bile türküleri standart bir icra anlayışının içine itiyordu. Bu durum her seferinde farklı icra edilebilen halk ezgilerinin dinamik özelliğine aykırıydı (Balkılıç 2009:172). Elçi'ye (1998:123) göre ise "Halk şarkılarının bu çeşit bir yeniden icadı toplu icra ve söyleme çabalarının sonucudur". Sivas yöresinden derlemeler yapan Aşkun (1943: 350), dönemin türkü icraları ile ilgili söyledikleri dikkat çekicidir.

> Ankara Radyosu'nda Sivas Folklorunu yaşatmak için eski türküleri düzgün, yanlışsız okuyan bir bayan bulamadım. Mevcut saz ve söz ehlinin hepsi de hem ezgileri, hem de demeleri değiştirmişler. (Balkılıç 2009:171'den)

Aşkun'un 1943 tarihli şikayetindeki haklılığının nedeni aslında o dönemde Sarısözen'in de sıkıntı duyduğu bir konudur. Çünkü o dönemde

[13] Muzaffer Sarısözen'in şefliğinde 1947'de ayrı bir topluluk olarak oluşturulan Yurttan Sesler korosunun ilk çekirdek kadrosu çalgılarda (bağlamalar) Sarı Recep, Ahmet Gazi Ayhan, Mucip Arcıman; kadın seslerinde Neriman Altındağ, Muzaffer Kıvılcım, Sabahat Karakuş; erkek seslerinde Ali Can, Nurettin Çamlıdağ ve Turhan Karabulut'dan oluşuyordu (Şenel 1999:117).

[14] İzmir Belediyesi tarafından 1949 yılında Kültürpark içinde kurulan İzmir Radyosu'nun 1953'de devlet radyosuna dönüşmesinin ardından Sarısözen, ikinci Yurttan Sesler korosunu İzmir'de kurarak başına Mustafa Hoşsu'yu atar. 1954'de İstanbul'da kurduğu Yurttan Sesler'i 3 ay süreyle çalıştırdıktan sonra Ahmet Yamacı'ya devreder (Elçin 1997:109).

[15] Şenel (1999:117)'de Sarısözen'in Radyo Dergisi'ne verdiği demeç 1942 olarak tarihlendirilmektedir. Doğrusu 1944'dür ve Sarısözen ile görüşme yapıp yayınlayan Şerif Sait Çeren'dir (Çeren 1944:9)

Yurttan Sesler programda yer alan topluluk aslında Radyo'nun klasik Türk müziği korosu ve onlara eşlik eden birkaç 'çögür' ya da saz/bağlama ustasından başka bir şey değildir. Bununla birlikte 1947'de yalnızca halk müziği icra etmek üzere ayrı kadrolarla kurulmuş 'Yurttan Sesler" korosu da Tokel'in "halk şarkılarının toplu olarak söyleme çabasının, türküler arasındaki nüansları ortadan kaldırdığı" iddiasını çürütemez (Tokel 2000:13-133, Balkılıç 2009: 133'den).

Yurttan Seslerle başlayan süreç Türkiye'de yeni bir halk müziği icra pratiğinin doğuşunun da başlangıcıdır. O döneme kadar çoğunlukla bireysel ve tek bir çalgı eşliğinde icra edilen türküler hem bayan hem erkeklerden kurulu bir koro ile icra edilmeye başlanır. İlk başlarda birkaç bağlamadan oluşan çalgı grubuna 1947'den sonra bağlamanın yanına mey, karadeniz kemençesi vb. çalgıların da eklenmesiyle farklı bir tınısal karakter kazanır. Model Klasik Türk musikisi icrasıyla aynıdır aslındı: Çok çalgılı, çok vokalli bir sahne düzeni içinde icra. Hedeflenen şey Anadolu'nun tüm tınısal renklerini ortak bir tınısal biçem içinde toplamaktır elbet de. Bu durum bir dereceye kadar kabul edilebilir olsa da dil ve ezgisel müdahaleler yerel müzik dizgelerinin özelliklerini yansıtan müziksel özelliklerin törpülendiği köken kültürden farklı yeni bir halk müziği yaratılmasının önüne geçemez.

Sarısözen'in Basılı Yayınları

Sarısözen, Türk Halk Müziği'nin inşası ve yaygınlaştırılmasına radyodaki görevinin yanısıra yayınlanan üç kitabı ile de katkıda bulunmuştur. Radyo'da göreve başladıktan bir yıl sonra (1941) 'Seçme Köy Şarkıları'[16] kitabı yayımlanır. Sarısözen'in kitabın önsözündeki ifadeleri, bu yayının halkevlerinden köy enstitülerine dek birçok eğitim kurumunda halk müziği öğrenimi ve yaygınlaştırılması için kullanılmasının hedeflendiğini göstermektedir.

Bu kitabı muhtelif mıntıkaların halk türkülerinden temiz ve güzel örnekler vermek ve bir halk müzik kitabı örneği meydana getirmek maksadile yazmaya çalıştım. Kitap, en geniş halk tabakasını teşkil eden köylülerimizin çocuklarını içlerinde toplayan köy enstitülerimizin talebesi için de faydalı olabilirse maksadına ilk oyldan varmış olur. (Sarısözen 1941 :3)

[16] Kitabın dış kapağında 'Seçme Köy Şarkıları', iç kapağında 'Seçme Köy Türküleri' adı görülmektedir.

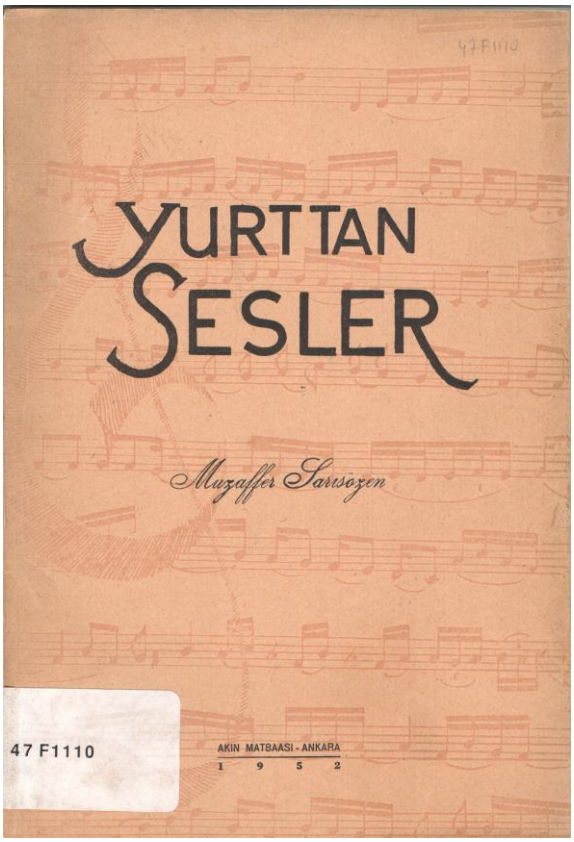

Fotoğraf 5. Yurttan Sesler'in Kapağı (Sarısözen 1952).

Sarısözen tarafından hazırlanan ve 1952 yılında yayımlanan *Yurttan Sesler* başlıklı ikinci kitabı, birincisinde olduğu gibi halk müziğinin eğitim kurumlarında yaygınlaştırılması için kaynak niteliğindedir. Kitapta 70 türkü ve Bar, Zeybek, Halay, Oyun havası türündeki 14 çalgısal halk müziği yer almaktadır. Kitabın başına eklenilen açıklamalar, Batı sistemi ile icranın kabul edildiğinin delilidir.

Folklorcuların da kitaptan faydalanmaları düşünülerek "Aralık"larda görülen farkların koma nisbeti diyez ve bemollere rakam koymak suretiyle işaretlenmiştir. Okullarda bu çeşit rakamlı "arıza"ların yok sayılarak natureline gidilmesi ve sadece üçle gösterilen bemollerin tam bir bemol halinde icrası ehemmiyetle göz önüne alınması gereken noktalardandır. (Sarısözen 1952: 2)

Sarısözen'in son basılı çalışması olan ve ölümünden bir yıl önce (1962) yayımlanan 'Türk Halk Musikisi Usulleri', önsözünde de (1962:2) belirttiği gibi "Ankara Devlet Konservatuvarı'ndaki 'Müzik Folkloru' dersi için

hazırladığı" notların bir araya getirilmesinden oluşmuştur. Elçi'ye (1997: 56) göre "bu kitap Türk Halk Müziği usulleri hakkında yazılan ilk araştırma ve inceleme kitabıdır". Halk müziğinin tartımsal özelliklerinin örneklerle gösterildiği çalışmanın başlangıcında, halk müziğinin "halk sanatçıları" tarafından tartımsal yapısının belli olup olmamasına göre "Kırık" ve "Uzun" olarak tanımlandığını vurgulayan Sarısözen, Kırık havaların tartımsal özelliklerini açıkça Klasik Türk sanat müziğinden devşirdiği 'Usul' kavramı içinde açıklama yoluna gitmiş ve 'Ana Usuller', 'Birleşik Usuller' ve 'Karma Usuller' olarak sınıflandırmıştır.

Sonuç

Bu bildirinin akışı içinde birkaç kez vurgulandığı gibi Erken Cumhuriyet döneminin müzik politikalarının hayata geçirilmesinden başlayarak hemen her aşamasında görev almış olan Muzaffer Sarısözen'in kültürel aracılığı, bir yandan köken kültürü olarak gönülden bağlı olduğu yerel/köylü müziklerini toplamak ve korumak, öte yandan kendisinden Cumhuriyet ideolojisinin kültür politikalarına uygun biçimde 'modern', 'Batılı' normlara göre biçimlendirilmiş ancak 'milli' özelliklerini içinde barındıran bir 'Türk Halk Müziği' inşa etme beklentisini karşılamak üzerine kurulmuştur. Bu nedenle Sarısözen'in kültürel aracılığının birkaç amacı olduğu ve üç aşamadan oluştuğu görülür. Bunlardan birincisi en çok sahiplendiği ve değer verdiği, görece korumak üzere büyük çaba harcadığı yerel müzikleri toplamak, hem içsel nitelikleri (perde, tartım, tını, oturtum vb.) hem de icra özellikleri (toplu söyleme, çalma, sahne vb.) bakımından bir anlamda modernize etmek. İkincisi halk müziğini devlet erkince meşru kabul edilen ölçütlere (Türklük, ortak değerler, millilik vurgusu yapan vb.) sahip bir 'Türk Halk Müziği' yaratmak. Üçüncüsü, yeniden inşa edilen 'Türk Halk Müziği'ni başında olduğu 'Yurttan Sesler' topluluğunun icraları ve radyo aracılığı ile tüm Türkiye'ye yaymak.

Sarısözen'in bizzat devlet eliyle kendisine verilen 'aracılık' görevini en iyi biçimde yerine getirdiği açıktır. Çünkü, her ne kadar ait olunan kültürel gerçekliği yansıtmasa da, yeni ulus-devlet modeline göre hedeflenen bir 'Türk Halk Müziği' yaratılmış ve kısmen de olsa benimsenmiştir. Ancak bu müziğin –Türk Halk Müziği- bileşkesinde Anadolu kültürlerine ait unsurların –bölgesel dağar, çalgılar, tür ve üslublar vb.) her ne kadar hepsinin yer almasına çalışılsa da, bu durum herbir kültürel topluluğun (ya da halkın) müziğe ilişkin içselleştirdikleri sosyokültürel dizge ve değerlerin (dinamik, biri diğerinden

farklı, yazılı olmayan vb.) dışlanması, bunun yerine notasyon yoluyla hem zamansal hem de uzamsal olarak sabitlenmiş (örn. İcraya dayalı başkantıların/varyasyonların gözardı edilmesi), her ne kadar bölgesel ayrımları (şive, tavır vb.) gözetiyor gibi görünse de tek bir dile (İstanbul Türkçesi'nin kullanılması) indirgenmiş bir 'halk müziği'nin yeniden icad edildiği gerçeğini değiştirmez.

Kaynakça

Altınay, F. Reyhan. 1993. *Muzaffer Sarısözen'in Hayatı ve Türk Halk Müziğine Katkıları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Anabilim Dalı, İzmir.

Aşkun, V. Cem. 1943. *Sivas Folkloru*, Cilt II, Sivas: Kamil Matbaası.

Balkılıç, Özgür. 2009. *Cumhuriyet, Halk ve Müzik: Türkiye'de Müzik Reformu 1922-1952*, Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.

Bochner, Stephen. (1981). "The Social Psychology of Cultural Mediation", *The Mediating Person: Bridges Between Cultures*, Ed: Stephen Bochner, G K Hall & Co, pp:6-36.

Çeren, Şerif Sait. 1944. "Bir Konuşma", *Radyo*, cilt 3, sayı 31, s:9.

Debrix, François. (2003). "Introduction: Rituals of Mediation", *Rituals of Mediation: International Politics and Social Meaning*, Ed: François Debrix and Cynthia Weber, Minneapolis: University of Minnesota Press, pp: xxi-xlii.

Ediboğlu, Baki Süha. 1947. "Yurttan Sesler", *Radyo*, cilt 6, sayı 65, s:10.

Elçi, Armağan C. 1997. *Muzaffer Sarısözen: Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gökalp, Ziya. 1972. *Türkçülüğün Esasları*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Hasgül, Necdet. 1996. Cumhuriyet Dönemi Müzik Politikaları", *Folklora Doğru: Dans, Müzik, Kültür*, Sayı 62, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü, s.27-48.

Kınlı, H. Devrim ve Yükselsin, İbrahim Y. 2012. "Kültürel Aracılığın Ritüelleri: Bergamalı Profesyonel Roman Müzisyenlerin Geçiş Ritüellerindeki Aracılık Rolleri", *III. Hisarlı Ahmet Sempozyumu*, s:432-446.

Kocabaşoğlu, Uygur. (1980). *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna: TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları; 2010 İstanbul: İletişim Yayınevi.

Radyo, 1942a. "Radyomuzda Halk Musikî Çalışmaları", *Radyo*, Cilt 1, sayı 3, s:21.

_____.1942b. "Öğretilen Marş ve Türkülerden", *Radyo*, Cilt 1, sayı 3, s:29.

_____.1942c. "Bir Haftalık Neşriyat Programı Kalıbı", *Radyo*, Cilt 1, sayı 3, s:32

_____.1942d. "Yurttan Sesler", *Radyo*, Cilt 1, sayı 10, s:13

Reinhard, Kurt (1991). "Sonsöz". *Küçük Asya'dan Türk Halk Musikisi*. Çev. Bülent Aksoy. İstanbul: Pan Yay. 217-228.

Runes, Dagobert. (1970). *Dictionary of Philosophy*, Totowa, N.J.: Littlefield, Ad-fams & Co.

Sarper, Selim. 1942. "Ankara Radyosu Milletin Emrinde", *Radyo,* Cilt 1, sayı 2, s:1.

Sarısözen, Muzaffer. 1941. *Seçme Köy Şarkıları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

_____. 1952. *Yurttan Sesler*, Ankara: Akın Matbaası.

_____. 1962. *Türk Halk Musikisi Usulleri*, Ankara: Resimli Posta Matbaası.

Şenel, Süleyman. 1999. "Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Halk Müziği Araştırmaları", *Folklor/Edebiyat*, 17:99-128.

Taft, Ronald. (1981). "The Role and Personality of the Mediator", *The Mediating Person: Bridges Between Cultures*, Ed: Stephen Bochner, G K Hall & Co, pp: 53-88.

Tekelioğlu, Orhan. (1999). "Ciddi Müzikten Popüler Müziği Musiki İnkılabının Sonuçları", *Cumhuriyet'in Sesleri* içinde, der. G. Paçacı. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s:146-153.

Tör, V. Nedim. 1942. "Halk Türküleri", *Radyo*, cilt 1, sayı 7, s:10.

_____. (1999). *Yıllar Böyle Geçti*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Üstel, Füsun. 1994. "1920'li ve 30'lu Yıllarda 'Millî Musiki' ve 'Mûsıkî İnkılabı'", *Defter*, Sonbahar, Sayı 22, İstanbul: Metis Yayınları, s.41-44; Ayrıca *Cumhuriyet'in Sesleri* içinde, der. G. Paçacı. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s:40-49.

Yılmaz, Niyazi. 1996. *Türk Halk Müziğinin Kurucu Hocası Muzaffer Sarısözen*, Ankara: Ocak Yayınları.

Yükselsin, İbrahim Y. (2011a). "Kültürel Aracılık, Romanlar (Çingeneler) ve Müzik: Bir Rumeli Ezgisinin Kırkpınar Güreş Havasına Dönüştürülmesi Örnekolayı", *2. Ulusal Hisarlı Ahmet Sempozyumu Bildirileri*, ed: Çağhan Adar & Yunus E. Uygur, Kütahya: Güzel Sanatlar Derneği Yayını, s:221-241.

_____ (2011b). "Etnomüzikoloji Açısından Ahmed Adnan Saygun", *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 27: 247-277.